## PATRES ECCLESIÆ ANGLICANÆ:

ALDHELMUS, BEDA, BONIFACIUS, ALCUINUS,
LANFRANCUS, ANSELMUS, S. THOMAS,
JOANNES SALESBERIENSIS, PETRUS
BLESENSIS, ROGERUS BACONUS,
ET RELIQUI.

# GILBERTI

## EX ABBATE GLOCESTRIÆ

## EPISCOPI PRIMUM HEREFORDIENSIS DEINDE LONDONIENSIS

# EPISTOLÆ.

NUNC PRIMUM E CODICIBUS MSTIS

EDIDIT J. A. GILES, LL.D.,

ECCLES. ANGLIC. PRESBYTER,

ET COLLEG. C.C. OXON. OLIM SOCIUS.

VOL. II.



LONDINI,

APUD WHITTAKER ET SOCIOS.

M DCCC XLVI.

6

OXONII:
EXCUDEBAT I. SHRIMPTON.

## TABULA EPISTOLARUM TOMI SECUNDI.

N.B. *Index alphabeticus omnium epistolarum ad finem tomi hujus invenietur.*

# GILBERTI FOLIOT EPISTOLARUM

## CONTINUATIO.

### EPISTOLA CCLXX.—AD EUNDEM HENRICUM REGEM.

*Domino regi dominus Londoniensis, salutem et devotum debitæ fidelitatis obsequium.*

Vestra, domine, dignos speramus gratia, quos in ecclesia Dei et literatura commendat et vita. Inde est, quod apud excellentiam vestram clericum nostrum, ecclesiæ beati Pauli archidiaconum Radulphum de Diceto, eo securius commendamus, quod ei et scientiam ad doctrinam et ad honestatem mores exuberare jamdiu experientia rerum certa cognovimus. Accedit ad hæc amor integer et affectionis ejus erga vos plena devotio, ut vos ulnis caritatis corde complectens, honori vestro gloriæque congratulans, felices vobis in Domino successus semper exoptet, et sibi commissos ut a summo rege vobis id impetrent cum se præstat opportunitas, indesinenter admoneat. Quem in oborta sibi necessitate recurrentem ad vos, nilque nisi quod juri debetur et æquitati postulantem, cordis intimo supplicamus affectu, quatinus ob Dei reverentiam nostræque petitionis et honestatis ejus, et exhibitæ vobis et semper exhibendæ fidelitatis intuitu, clementer exaudiatis, et ut præbendæ suæ portio quam sibi et apostolica et regia vestra concedit et confirmat auctoritas, ipsi in integrum restituatur, juxta datam vobis a Domino sapientiam, tam juste quam misericorditer efficiatis.

## EPISTOLA CCLXXI.—AD EUNDEM.

*Domino suo carissimo illustri Anglorum regi Henrico frater Gilbertus Londoniensis ecclesiæ minister, pedibus sanctis conculcato Satan, in Christo triumphare feliciter.*

Mandatum domini papæ, domine, nuper accepimus, quo nobis injungitur ut censum beati Petri a fratribus et coepiscopis nostris suscipiamus, et per nuncios quos direxit ad nos, ipsi cito transmittamus. Quod quia de vestra totum pendet misericordia, nec potest effectu compleri nisi per vos, vestræ id notificamus excellentiæ, ut vestris si placet justiciariis super hoc scribatis, et quod vestræ voluntati placuerit, id fieri præcipiatis. Optamus autem ut cor vestrum divinitas sancta possideat et actus vestros omnes sic disponat et dirigat, ut nec in Deum offendatis nec adversum vos aut regnum vestrum domino papæ, quem vos plurimum dilexisse novimus, justam querelæ causam et materiam præbeatis. De cætero dies instat, quem appellationi ad dominum papam factæ præfiximus: de qua prosequenda necesse est nobis, ut voluntatem vestram et consilium amodo certius agnoscamus. Nam, cum minus lædant jacula quæ prævidentur, timendum nobis est ne, si ad momentum temporis omnia reserventur, singula quo præscita minus et minus prætractata fuerint, eo minus commode quam exigat expediantur. Inscribat cordi vestro digitus Dei quid fieri expediat et nos manus ejus ubique protegat atque custodiat, Domine in Christo dilectissime.

## EPISTOLA CCLXXII.—AD EUNDEM, DE CENSU SANCTI PETRI.

Censum, domine, beati Petri suscepimus, exceptis quadraginta duabus libris quas de Lincolniensi episcopatu et centum solidos quos de Eliensi episcopatu nondum habuimus. Nuncios vero domini papæ, octo scilicet mercatores Flandriæ, qui sibi ter centum marcas argenti Romæ mutuo præstiterunt, sperantes se summam eandem de manu misericordiæ vestræ suscepturos, apud nos jam diu detinuimus, sperantes a sublimitate vestra verbum aliquod audire per Decanum de Waltham quod et Dominum papam et nuntios ejus possit exhilarare. Quod quia nondum actum est, ipsos ulterius detinere non possumus. Sed quod revertuntur inanes, posse causæ vestræ plurimum obesse pertimescimus. Qua in re discretio vestra providebit utiliter quid expediat: quid honorem vestrum deceat; quid animæ vestræ saluti proficiat. Fideles vero vestri, qui penes vos sunt, qui vices vestras per omnia prosperari desiderant, vellent vestrum in re ista mutari consilium, ut domino papæ reddendo suum ipsum ad negotia vestra non adversarium, sed per omnia benevolum haberetis et obnoxium. Illuminet Dominus vultum suum super vos et vestra semper negotia bono fine concludat, in Christo domine dilectissime.

## EPISTOLA CCLXXIII.—AD EUNDEM.

*Henrico regi Angliæ Gilbertus Londoniensis episcopus, piæ salutationis affectum et fideliter obsequentis officium.*

Venerabilem fratrem nostrum dominum Sares-

beriensem episcopum vestræ, domine, sublimitati digne duximus commendandum. Quem vobis utique fidelem novimus, et caritate non ficta vestros per omnia desiderare successus, indubitanter agnovimus. Unde majestati regiæ honori proculdubio cedet et gloriæ, ut in ipsum clementer respiciatis, et regiæ pietatis oculos in ipsum attentius habeatis. Fidelem quippe clericum vestrum transmittet ad vos, ut quam pie dominus Cantuariensis sit circa ipsum sollicitus, et verbis ejus et scriptis, quæ præ manibus habet, agnoscatis. Onus siquidem suspensionis ad præsens sustinet, et jam citatus, juste sive injuste, excommunicationis sententiam, ut ex scriptis perpendimus, et retroactis manifeste conjicimus, nisi per vos in proximo non evadet. Quam si contigerit in ipsum dari, erit utique sibi dedecori, et omnibus regni vestri personis concussioni pariter et timori. Quem si vestra benignitas evocaret ad se, iter acceleraret ad vos, et imminens hoc periculum ope vestra fretus, juvante Domino, optime declinaret. Unde cum petente petimus, cum supplicante supplicamus, quatenus suspiranti in hoc fideli vestro accessum ad vos ad præsens, si placet, concedatis, et ipsum conatus ejus, qui vobis adversatur in omnibus, et appellationibus et modis aliis, quos revelabit Dominus, usque ad legatorum vestrorum adventum elidere permittatis. Hoc siquidem vobis honori, securitati vero nobis omnibus futurum credimus, qui vices nostras in protectionem vestram fratri nostro fidelissimo committere sane poterimus, ut amoveat abundans cautela, si quid in regnum vestrum male machinari voluerit potestas, quod absit, indiscreta. Valere vos optamus in Domino, diuque regnare feliciter, in Christo dilectissime.

## EPISTOLA CCLXXIV.—AD EUNDEM.

*Henrico Regi Angliæ Gilbertus Londoniensis Episcopus, salutem quæ non est et quam speramus a Domino.*

PLACUIT excellentiæ vestræ, quod ecclesiæ clericorum archiepiscopi, quæ in episcopatu Londoniensi, sive in Cantia consistunt, sub nostra essent custodia constitutæ. Quod quia pietatis affectu vobis intelleximus inspiratum, ne per manus scilicet laicas dispensarentur res ecclesiasticæ, oblationes scilicet fidelium, eleemosynæ pauperum, et decimationes populorum aliter quam fas est tractarentur, nos cum multa et mera, Deus scit, caritate libenter onus illud suscepimus, ut et vos a peccato in parte hac mundum et immunem servaremus, et clericos nihilominus, si quando debita humilitate vestram recuperarent gratiam, indemnes pariter conservaremus. Archiepiscopus autem, qui quasi sedens in insidiis, adversus meam specialiter personam occasiones quærit, inde mihi nocere nititur, unde aliis prodesse studebam. Qui directis literis mihi nuper injunxit in vi obedientiæ et in virtute Spiritus Sancti, ut quidquid ex iisdem recepissem ecclesiis, infra quadraginta dies post literarum susceptionem sibi suisque clericis restituere non omitterem. Ego vero invocata Spiritus Sancti gratia, objectoque appellationis remedio mandatum, quo meam injuste gravare volebat innocentiam, usque ad audientiam domini papæ suspendi, suspensumque declinavi ad tempus, certus quidem, quod hæc et graviora his supra dorsum meum fabricantur ab eo, et illi assistentibus. Hinc est, quod vestræ sublimitati supplico in ea fiducia, qua me sem-

per audire consuevistis, ut custodiam prædictarum ecclesiarum alii, cui honeste prævideritis, committatis, et me, si placet, hoc onere eximatis, ut alia, quæ mihi parantur, onera fortius sustinere, et promptius possim expedire in Domino. Pecuniam quoque, quam exinde recepi et consignavi, ad summam centum octo libras, et quatuordecim solidos, et sex denarios, peto, si placet, liceat mihi cum gratia et permissione vestra in tuto deponere penes quamcumque personam ecclesiasticam, eamque, licet ingratis, his quorum gratia fit, adhuc consignatam salvamque conservare, donec Dominus judicaverit, ad quem finem debeat res ista pervenire.

Superest adhuc aliud, in quo tota vobis nobiscum supplicat Anglorum ecclesia, et illi præcipue, qui salutem vestram et vestrum honorem maxime diligunt et amplexantur. Durius enim, quam vestræ expediat magnificentiæ, agitur apud vos cum illis, quos dominus domesticos suos esse constituit, quos in privatam adscivit familiam, quos mensæ suæ dispensatores ordinavit. Cum sacerdotibus videlicet, qui in regno Angliæ nec laica fruuntur libertate, nec judiciis tractantur ecclesiasticis. In quo si omnes tacent, ego non tacebo; si omnes desperant, sed non ego. Absens igitur corpore, sed spiritu præsens oro et obsecro vos per salutem vestram et propter salutem vestram, ut Willelmum, quondam capellanum archiepiscopi, et quamplures clericos per Angliam, quos nec confessos nec convictos vestri prius præsumunt, quam judicent, punire ministri, ecclesiæ Dei, cujus sunt obsequiis deputati, restitui jubeatis. Vale.

## EPISTOLA CCLXXV.—AD EUNDEM.

Tanta nos, domine, mandati moles ad præsens opprimit, tanta se nobis auctoritas opponit, ut consilium pariter et auxilium a vobis expetere summa compellamur necessitate. Nam quod auctoritas apostolica præcipit, hoc appellatio non suspendit. Nec adversus ejus mandatum potest ullum esse remedium, quum quod præcipitur implere necesse sit, aut inobedientiæ reatum incurrere. Die namque beati Pauli, quum Londoniis ad altare consisteremus, literas domini papæ de manu cujusdam nobis penitus ignoti suscepimus, quibus legatio in totam Angliam, excepto Eboracensi episcopatu, domino Cantuariensi conceditur, et apostolica auctoritate confirmatur. Omnibus etiam nobis ipsius regni episcopis eadem auctoritate injungitur, quatenus ei, tanquam apostolicæ sedis legato, humiliter obediamus, et ad ejus vocationem absque contradictione conveniamus, et super his quæ ad nostrum spectant officium, ei plene respondeamus, et quæ statuerit, firmiter observanda suscipiamus. Adjicitur etiam, ut omnes, qui beneficia clericorum archiepiscopi in eorum absentia mandato vestro perceperunt, ad plenam eorum infra duos menses restitutionem anathematis sententia, omni appellatione remota, compellamus. Denarium etiam beati Petri a fratribus et coepiscopis nostris præcipimur exigere, et nunciis destinatis ad nos integre consignare. Literas etiam legationis jam dictæ, et literas archiepiscopi, quas ad plures transmittit episcopos, ipsis aut mittere aut præsentare præcipimur, si in nostri status et ordinis integritate ulterius perseverare curamus. Ad pedes itaque sublimitatis

vestræ corde postrati deposcimus, ne ob magna negotia, quæ cura regia subministrat, respicere desinatis in nos, sed ne in summam nostri ignominiam ex toto redigamur in nihilum, pietate regia provideatis. Quod quidem bene facietis, si nos mandatis apostolicis pace vestra obedire concesseritis, et reddito denario beati Petri, et clericis quæ sua sunt in misericordia vestra restitutis, episcopis omnibus mandaveritis, ut si in literis archiepiscopi adversus regni consuetudines gravamen aliquod intellexerint, ad dominum papam statim, vel ad legatos, qui diriguntur ad vos, confidenter appellent. Sic enim opus misericordiæ perficietis, et nos ab inobedientiæ reatu conservabitis, et caussæ vestræ, ne in aliquo detrimentum accipiat, communi omnium appellatione providebitis. Doceat vos Dominus facere voluntatem suam, et eam sublevare moneat, quam ad præsens experimur, angustiam. Valeat dominus meus in Christo carissimus.

## EPISTOLA CCLXXVI.—AD EUNDEM.

*Henrico regi Angliæ Gilbertus Londoniensis episcopus, devotæ fidelitatis obsequium.*

Vestram, domine, credimus non latere excellentiam, qualiter in me, et quosdam alios fideles vestros manum suam dominus Cantuariensis aggravaverit, et quod potuit, gladium in nos spiritualem, in juris publici læsionem, dextera iniquitatis intorsit. Canon namque potissimus hic est, ut nemo præpropere vel præpostere, id est, non commonitus, neque convictus judicetur, nec episcopus omnino quemquam excommunicet, donec causa probetur, super qua reus impetitur. Unde cum a jure exorbitaverit, de Do-

mino confidimus, ut in nos vibrando gladium, aerem potius verberaverit, quam aut corpore aut anima spirituale nobis vulnus inflixerit. Ictus enim ejus ad dominum papam appellando prævenimus, et in initio quadragesimæ facta appellatio sententiam in die palmarum latam plene viribus evacuavit. Sixtus enim papa sic constituit: Quoties episcopus se a suo metropolitano putaverit prægravari, vel eum suspectum habuerit, mox Romanam appellet sedem, a qua dum se audiri poposcerit, nullus eum excommunicet, antequam causa summi pontificis auctoritate finiatur. Quod si aliter præsumptum fuerit, nihil erit, sed viribus omnino carebit.

## EPISTOLA CCLXXVII.—AD EUNDEM.

Mittimus ad vos, Domine, familiarem clericum nostrum magistrum H. . . . . utique fidelem vestrum, quanto possumus affectu supplicantes, ut ipsum in petitionibus nostris benigne, si placet, audiatis, et nobis in summa necessitate nostra regia clementia subveniatis. Quod bene quidem facietis, si domino papæ pro nobis aliquantulum affectuose scripseritis, ut appellationem, quam ad ipsum fecimus, ut juris dictat æquitas, admittat, et post appellationem in nos latam sententiam, ea, qua potest et debet, æquitate suspendat, donec causam nostram audiat, et digna meritis cuique retribuat. Ad cardinales etiam amicos vestros literas, si placet, exposcimus, ut ad hoc dominum papam inflectant, et super admittenda appellatione nostra indultum omnibus oppressis beneficium prece vestra nobis obtineant. Sixtus enim papa sic statuit: Quoties episcopus se a suo metropolitano senserit prægravari, vel eum suspec-

tum habuerit, mox Romanam appellet sedem, a qua dum se audiri poposcerit, nullus eum excommunicet, antequam causa summi pontificis finiatur auctoritate. Quod si aliter præsumptum fuerit, nil erit, sed viribus omnino carebit. De cætero quia crebra allocutione frui vestra summopere nobis necesse est et consilio, excellentiæ vestræ devotissime supplicamus, ut nobis transfretandi licentiam concedatis, et in partibus transmarinis nuncios, quos ad dominum papam mittimus, nos exspectare permittatis. Conservet incolumitatem vestram in longa tempora omnipotens Dominus.

## EPISTOLA CCLXXVIII.—AD M. REGEM SCOTIÆ.

*Domino suo carissimo illustri regi Scotiæ M. frater G. Londoniensis ecclesiæ minister, per quem reges regnant diu regnare feliciter.*

Sublimitati vestræ, carissime domine, hac confidentia scribimus, quia vos sincero cordis affectu diligimus, et in omnibus haberemus acceptum si gratum vobis in aliquo præstaremus obsequium. Speramus etiam ipsa manu spiritus sancti plantatam esse in corde vestro radicem æquitatis et judicii justi, et ideo in causis subditorum vestrorum mentem vestram posse bonorum precibus ad id quod justum est facile inclinari. Scriptum enim est, 'Beati qui custodiunt judicium et faciunt justitiam in omni tempore.' Et sapientia ait, 'Tolle rubiginem de argento et exibit vas purissimum. Tolle injustitiam de corde regis, et justitia firmabitur thronus ejus. Inde est, quod regiæ nobilitati vestræ pro præsentium latore, Helia proximo cognato nostro, preces affectuose porrigimus, quatinus pro amore Dei et petitione nos-

tra ejus servitium accipiatis, et de hereditate sua ipsum exaudiatis, et nos et multos nobiscum gratiæ vobis et servitii debitores efficiatis. Si gratiam in oculis vestris invenerit, ad servitium vestrum multos adjutores inveniet, quorum sibi quisque de suo libenter subveniet. Istud vero postulare nequaquam præsumeremus, si patrem ejus perfide se aut maligne adversum vos et patres vestros habuisse cognosceremus, sed ipsum pro fidelitate patris vestri exheredatum audivimus, et speramus de misericordia vestra ne quem patri vestro fideliter ad posse suum servisse cognoscitis, ejus unquam canos cum mœrore ad inferos deducatis. Valeat dominus meus carissimus et cor ejus spiritus Dei repleat atque possideat.

## EPISTOLA CCLXXIX.—AD ROBERTUM COMITEM LEICESTRIÆ.

*Venerabili domino et amico suo carissimo Roberto comiti Leicestriæ, frater G. Londoniensis ecclesiæ minister, consecrata Domino tirocinia beatæ perseverantiæ fine concludere.*

Quum sit vitiis et divitiis admodum grata societas, gratulor et mihi totus applaudo, carissime, divitias in te quadam singulari gratia deservire virtuti. Audisti divitem illum purpura et bysso vestitum, epulantem quotidie splendide, miserabiliter ad inferna deductum, ubi quum flammis anxius æstuaret, in linguæ suæ refrigerium nec aquæ gustam valuit impetrare. Audisti et in evangelio, divitem, cujus uberes fructus ager attulit, dicentem intra se, 'destruam horrea mea et majora faciam, et illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi bona, et dicam animæ meæ, Anima habes multa bona posita

in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, et epulare.' Cui divinitus dictum est, 'Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te. Quæ autem parasti, cujus erunt?' Et si mentis oculos in mundi plenitudinem, Dei spiritu lucem ministrante, circumquaque reducimus, divitibus hujus mundi mundum abundare cognoscimus, quibus suæ divitiæ fomento vitiorum sunt non incremento virtutum, cum magis possideantur ab his quam eas quadam animi sancti nobilitate possideant. Divites hujusmodi, ait Dominus, non facile regnum Dei adepturos, et camelum per foramen acus intrare posse facilius, quam ipsos in regnum cælorum. Tremenda vox, et divitibus hujusmodi exhorrenda. Gratulor, et totus mihi applaudo, carissime, quod istorum abhorres semitas, horum jamdiu vestigia declinasti. Gaudeo te tua cogitare novissima, et illud psalmistæ mentis oculis intueri, 'Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnium vi. d. in manibus suis.' Qui sibi credita si fideliter erogassent, evigilantes illa die a somno mortis suis hæc in manibus invenissent. Divina voce dictum est, 'Non apparebis vacuus, ante conspectum Domini Dei tui.' Totum quod ecclesiæ Dei, quod pauperibus ad præsens erogas, illa die paratum invenies, et quod modo larga miseratione distribuis, illa die Domino cum fiducia præsentabis. Beati multi sunt et sapientes, hos tamen tantum beatos judico, hos solummodo sapientes, qui mansura semper bona crebra meditatione considerant, in his mentem occupant, his invigilant, et hæc ut queant apprehendere tota animi ratione pertractant. Credo, carissime, patri complacuisse in te. Spero columbam sanctam quæ super Dominum in Jordane apparuit jam nidificasse in te. Curre post spiritum qui trahit te, qui suis intus bonis ornabit te et amore Christi

perfecto ditabit te. Cujus amor verus si tangit te, si rapit te, si absorbet te, levabit te juxta prophetam super te, quia super altitudinem extollet te. Scribendi tibi nactus occasionem, vix me cohibeo, carissime.

## EPISTOLA CCLXXX.—AD EUNDEM.

*Venerabili domino et amico carissimo, R. comiti Leicestriæ, frater G. Londoniensis ecclesiæ minister, salutem quæ nunc est, et quam speramus a Domino.*

VERBORUM facile suadet paucitas, cum ad exaudiendum prompta est ipsius ad quem scribitur, amica benignitas. De vobis itaque per omnia sperantes optime, caritate sic exhortante confidimus, ut unde recurrimus ad vos, in hoc repulsam minime sentiamus. A sublimitate vestra ad quendam canonicum nostrum et amicum Baldewinum nomine, literæ vestræ citationis emissæ sunt, ut apud Oxenefordam in conventu proximo, præsentem se vobis exhibeat, et cuidam homini suo et fere rustico, de non observata pactione quadam inter ipsos, ut asserit, chirographo confirmata respondeat. Res exilis est, causa permodica, dimidia virgata terræ est, de qua agitur, duodecim nummorum census, qui annuatim exsolvitur. Unde si inter clericum beati Pauli et ipsius hominem super fundo ecclesiæ suæ pertinenti, lis aliqua aborta est, spectat ad nos, si placet, audire quod gestum est, et conquerenti justitiam in omnibus exhibere. Qui cum partes nostras despiciat, et ad sublimitatem vestram nos transiliendo prosiliat, petimus, beato Paulo et nobis, si placet, hanc reverentiam exhiberi, ut de conservanda ecclesiæ Dei dignitate sua mentem vestram et animum ad nos remissus, per vos etiam quod justum fuerit plene responsurus intelligat. Ad vos

literas citationis vestræ remittimus, eo quod in his notariorum vestrorum stilum minime recognoscimus. Valere vos optamus in Domino, et sua Cæsari sic reddere, ut quæ Dei sunt, reddatis et Deo.

## EPISTOLA CCLXXXI.—AD A. COMITISSAM LEICESTRIÆ.

*G. Dei gratia Londoniensis ecclesiæ minister, A. venerabili comitissæ Leicestriæ, quod petit accipere, quo tendit pie tandem completo cursu pertingere.*

Dilectioni vestræ, dilectissima, rogatus literas mitto, quas quidem misisse debueram non rogatus. Quod si omisi jam aliquamdiu, hæc causa exstitit, quod de die in diem meum ad te nuntium ipse præire et prævenire existimabam. Et quia spes dubio vultu nos semper protrahit in cras, et quod non feci, cras, ait, efficiam, sperabam me finem dare negotiis, et sopitis aliquamdiu causis, et curis omissis, ocius transmeare ad te, et optatæ mihi allocutionis tuæ jocundæ solatio recreari. Sed opportunitatem quo plus appeto, minus invenio, et quibusdam amputatis capitibus, cum mundi bestiam extinxisse me reputo, ad capita multipliciter renascentia totus ilico perhorresco. Curarum siquidem nullus est finis, et mundus in dies parturit, unde miseras affligat animas, et a piæ proposito intentionis avertat. O mihi quid memorem soliloquia sancta, quæ cum sponso suo anima quondam mea, dum eam claustri silentia tegerent et tenerent, in spiritum elevata permiscebat. Dum secularium nescia in montem quodammodo cum Moyse conscendebat, subtus se nubem relinquebat et nebulam, et mundo posthabito, in ignem illum quem Deus inhabitat, nihil nisi illum appetens

tota tendebat. Unde quum ipsam sua revocasset infirmitas, non abscedens longe, non foras exiens, ad ipsos pedes Domini mente residebat attentius, et annos suos præteritos in amaritudine recogitans, excessus pristinos ipsis suarum lacrimarum fluentis abluebat. Nunc me rei familiaris hinc cura distrahit, hinc causarum secularium pondus involvit. Nunc timor opprimit, nunc protrahit spes, nunc levant prospera, nunc adversa dejiciunt, ut quantis miseriarum cumulis misera subjiciatur humanitas, ipsis pæne rerum argumentis experiar. Quid tibi ergo, dilectissima, meus poterit dictare jam spiritus, quæ puritatem mentis inhabitas, et spiritui tuo delicato nihil in refectionem nisi delicias spirituales appetis et exoptas. Nidificavit in te columba illa quæ super Christum in Jordane volitans, ipsum cum omni gratiarum plenitudine semper inhabitat. Et de hac quidem plenitudine quantum ipse tribuit accepisti, et ejus dona quanto gustas uberius, tanto et uberius ministrari tibi avida spiritualium mente desideras. Intueri mihi videor tuam illam animam in sui fervore spiritus, hoc declamantem et cantantem: 'Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.' Unde mihi flores, carissima, quos tuo subministrem spiritui, ut ardens plus accendatur, et tendens in superna avidius illuc rapiatur? Hi flores paradisi sunt, quos tibi sancti communicant, qui nescientes et respuentes quæ mundi sunt, sacratæ quodammodo paradisum mentis inhabitant. Quos tua quæso prece mihi concilies, ut sub curarum gementem pondere, ipsorum me apud Dominum interventu subleves et sustentes. Id enim modicum quod habeo, tibi ab amicitiarum nostrarum exordiis in Domino communicare, nec destiti, nec omitto. Valere te in Christo opto carissima.

## EPISTOLA CCLXXXII.—AD COMITEM ALBERICUM.

*Gilbertus Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili viro comiti Albrico, salutem, gratiam, et benedictionem.*

Pervenit ad audientiam nostram, quod occasione controversiæ, quæ inter vos et comitissam aliquandiu ventilata est, et ad sedem apostolicam tandem per appellationem suspensa, eam districte supra modum teneatis inclusam, ut nec causam instruere nec parti suæ defensorem possit ullatenus procurare. Sed nec ecclesiam frequentare, nec in publicum ut dicitur, prodire permittitur, ut non jam custodiæ deputata, sed carcere potius damnata videatur. Cubilis quoque corporisque et colloquii vestri, omnis sibi jam olim copia negata dicitur, ut quos ecclesiæ conjunxit auctoritas, vestra quodammodo disjunxisse videatur voluntas. Quæ si vera sunt, ut accepimus, quamcitius vobis emendanda denuntiamus. Alioquin valde vobis timendum est, ne provocetis iram et indignationem Dei adversus vos, quæ quanto serius advenit, tanto severius affligit. Recolite quanta reverentia dignum sit sacramentum conjugii, quod Dominus ab origine mundi primum introduxit et sua benedictione confirmavit, quod et ipse in Cana Galileæ sua corporali sanctificavit præsentia, quod et apud omnes gentes tam fideles quam infideles, cum summa veneratione mandatur observandum. Certum est enim et per historias simul et exempla notissimum, quod prævaricatores sacramenti hujus, non solum ultimæ reservantur ultioni, ut a terra viventium, quæ est paradisus Dei proscribantur, sed et in hac quoque terra morientium, in se aut in sua suc-

cessione frequenter exheredantur, ut hereditas eorum transferatur ad exteros, et in labores suos introeant alieni. Proinde episcopali vobis auctoritate mandamus, orantes et exhortantes in Domino, et consulentes in caritate, et in remissionem vobis injungentes delictorum, quatinus propter Deum, et propter reverentiam legis Christianæ, modestius et mitius agatis cum uxore vestra, quæ est pars corporis vestri, amotoque prædictæ districtionis excessu, ipsam sibi ad debitam libertatem et vos ipsi ad societatem et solatium, sicut decet sponsum sponsæ, benigne restituatis, ne sine judicio ecclesiæ maritali privetur contubernio, quod sibi teste ecclesia, sub solemni fide sponsaliorum promisistis. In quo si nobis non creditis, apostolo credite, qui ait, 'Viri, diligite uxores vestras, s. et x. eas.' Et iterum, 'Alligatus es u. n. quæ so. Caritas cogit nos et necessitas officii, hæc et hujusmodi vestræ suggerere dilectioni. Unde quia spes nobis est de vobis in Domino, quod nostris sicut debetis sic et velitis in his quæ ad Deum sunt consiliis acquiescere, consilium vobis damus in caritate, ut legem et conditionem conjugatorum, cui subjecistis vos legitime, et sine simulatione observare studeatis, ne incidatis in manus judicis qui non irridetur, cujus non potestis judicium declinare reus prævaricationis legis suæ, quod avertat omnipotens Dominus. Amen.

## EPISTOLA CCLXXXIII.—AD MAGISTRUM DAVID.

*Gilbertus Dei gratia Londoniensis episcopus, dilecto suo, magistro David, salutem, et optatos ad vota successus.*

INSPECTIS literis a tua mihi diligentia directis, palam datur advertere, te et commotionis et iræ fomi-

tem, inter nos aliquo discordiam seminante, concepisse. Quem quicumque ille est de cætero minus audias, nec ejus commentis obsecro, fidem ulterius adhibeas. Amicorum namque sæpe confundit animos lingua tertia, digna confundi, quam iræ et odiorum incentiva portantem, a nobis obsecro non admitti. Nil enim de te sinistrum concipio, nil intus adversum te corde foveo, sed admissum semel in gratiam mihi et gratiæ et benevolentiæ vicissitudinem observare deposco. De cætero, quia sales vestros abunde jamdiu lamsit Italia, bonum est, ut eosdem amodo quum tamen libuerit, experiatur et Anglia. Vale carissime.

## EPISTOLA CCLXXXIV.—AD WILLELMUM DE MALA PALUDE.

*G. Dei gratia Londoniensis ecclesiæ minister, amico suo carissimo Willelmo de Mala Palude, salutem et sinceram dilectionem.*

Quum me vobis in multis obliget benigna jamdiu servitiorum exhibitio, hoc tamen in consummatam amicitiam me præcipue vobis reddit obnoxium, quod fratri meo et nepoti in necessitate sua subvenistis, et eis consilium et auxilium prout res exigebat, impendistis. Precor autem ut si item urgente necessitate recurrerint ad vos, non ipsis, sed mihi et ipsis propter me de vestro quod opus fuerit tradatis, ut me servitii et gratiæ debitorem habeatis. Illico vero quum ad nos reversi fuerint, nuntium nostrum habebitis, et si quid erga nos volueritis, per ipsos nobis mandabitis, et obtinebitis. Valeat amicus meus carissimus.

## EPISTOLA CCLXXXV.—AD H. COMITEM NORFOLCIÆ.

*G. Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili domino et amico suo carissimo H. comiti Norfolciæ, salutem et dilectionem.*

Responsum canonicorum de Panteneia, nuntio ad nos redeunte, et literas capituli sui sigillo impressas afferente, suscepimus, quo vos certificari postulant, quod nec pecuniam, nec terram, nec quicquam aliud a vobis accepturi sunt, ut vobis Panteneiam concedant, et ab ea quam adversus vos intendunt, petitione recedant. Exilium subire et adversa ut asserunt quæque perpeti magis eligunt, quam locum Domino consecratum, et divinis usibus apostolica totiens auctoritate confirmatum, cuiquam cedere, et ab ecclesia alienare consentiant. Inde est quod a nobis instanter exigunt, ut effectui mandatum domini papæ mancipemus, et quod nobis injunctum est super eis exhibenda justitia, ulterius non differamus. Inde est quod familiarem vestrum et amicum, dominum Stephanum canonicum sanctæ Osythæ, ad vos destinare curavimus, ut quod nolumus scripto committere, per ipsum vobis aperiamus. Scitis quidem necessitatem hanc nobis incumbere, ut aut sententiam proferamus in vos, aut causam qua præpedimur domino papæ denuntiemus. Quod cum exstiterit, in proximo futurum est, ut quod a nobis ad præsens omissum est, ab ipso proculdubio compleatur, et sententia quam ad præsens forte differimus, tanto periculosius in vos, quanto a judice longe sanctiore, longeque sublimiore proferatur. Unde quia rerum exitus prudens metitur, magis quidem ob commodum

vestrum quam ob vitandum periculum nostrum discretioni vestræ supplicamus, quatinus non tantum cum his qui terrena sapiunt, sed cum viris sapientibus Deumque timentibus consilium super hoc habeatis, et illum per quem vivitis, per quem spiritum trahitis, per quem bona multa possidetis, qui vos inter adversa servavit, adversus hostes protexit, qui spiritum vestrum quum volet auferet, qui omnia opera vestra in judicium deducet, coram oculis habeatis. Hodie estis, et cras fortasse non eritis, et inferni miseria sicut et cœli gloria sine fine mansura est. Illa quippe die qua hinc erunt accusantia peccata, inde terrens justitia, foris ardens mundus, intus urens conscientia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus judex, parum proculdubio cuique videbitur, quod Domino dum hic vivitur exhibetur. Tangat itaque cor vestrum spiritus Dei, ut in præsenti negotio bonorum sic consiliis adquiescatis, ne sententiam, quod absit, apostolica in vos experiendo, confusionem longe quam ad præsens æstimetis graviorem sentiatis. Sapere et intelligere, et novissima providere vos optamus, carissime.

## EPISTOLA CCLXXXVI.—AD R. DE S. WALERICO.

*G. Dei gratia Londoniæ episcopus, amico suo carissimo R. de sancto Walerico, virtute meriti promissam bonis gloriam feliciter adipisci.*

TUA, carissime, munificentia, tua liberalitas in me adeo jam multis innotuit, ut in negotiis quæ habent ad te se sperent aliqui meis posse precibus apud te si pro se porrigantur adjuvari. Unde quos in Christo diligo, de quorum bona in Domino conversatione non

ambigo, tuæ confidentius caritati commendo, affectuose supplicans, quatinus ob beatam illam spem qua in Deum tendimus, qua bene sperando post Christum currimus, humilibus fratribus de Oseneio misericordiæ tandem sinum aperias, et eorum compatiendo doloribus ipsorum fatigationibus finem pietatis imponas. Memorare, carissime, quanti sit meriti loca sancta construere, mansionem Domino, qua usque in adventum suum sine fine laudetur, honoretur, et adoretur ædificare, considera quantum sit bona spiritualia non solum non impedire, sed ut in Dei gloriam exuberent his opportunitatem et causam de tuis etiam exhibere. Memento, carissime, quod bella Domini strenue gesseris, quod tuis etiam stipendiis pro ipso militaveris, quod infideles et incredulos teipsum opponendo et velut in holocaustum offerendo repuleris, et qui rebelles Domino confudisti in Asia, ejus servos humiles obsecro ne confundas in Anglia. Sed ut bene consummes omnia, cum capite Domino caudam etiam hostiæ offeras, ut cum bono tuæ satisfactionis initio, finem etiam laudabilem addideris, a magna manu Domini cuncta quæ servis ejus pro ipso impenderis, in illa die centies multiplicata recipias. Opto ut valeas, et pro quibus supplico, tui apud Dominum memores pie miserando constituas. Valete.

## EPISTOLA CCLXXXVII.—AD . . . . .

[F]ILIUS regis supernæ Jerusalem cœlestis egressus est ut contemplaretur regna patris sui inferiora. Qui circumspectis omnibus regressus ad patrem ait, 'Pater, omnia terrarum regna circuivi, et quæ in omnibus agerentur diligenter inspexi; clamorem etiam Sodomorum, qui ad te ascenderat, verum esse

comperi, et ultione condigna punivi. Sed jam tempus est, ut in futurum mihi prospiciam, uxorem ducam, filios procreem, familiam jam per me regam. Sponsam quam mihi habendam complacuit, in domo regis Babylonici vidi, quam rex ille captivam tenet, et ne quis sic valeat cognosci, vilibus ac sordidis vestibus eam induit.' Ad hæc pater ad filium. 'Absit a te,' inquit, 'ut rem istam facias, coæterne et consubstantialis mihi unice fili. Ethiopissa illa, de qua dicis, non est condigna tuo generi, vel tuæ immensitati.' Ad quem filius, 'Fixum,' inquit, 'habeo, et me uxorem velle ducere, et nullam nisi hanc mihi velle conjungere.' 'Si ita est,' inquit pater, 'tu coæternus et consubstantialis, et coomnipotens mihi, in manu habes et eam de captivitate Babylonica liberare, et prout vis tibi sponsam assumere.' Statim adfuit innumera multitudo angelorum et cælestium agminum, in his nuptiis filio summi regis ministrare sese parantium. E quibus unum, scilicet Gabrielem, qui paranymphus ejus fieret, elegit. Gabriel electus filio summi regis ait, 'En fortitudo tua sum, illam quam tibi quæris, de media Babylonia rapere vi si imperas, et valeo et paratus sum.' 'Non ita agendum est,' inquit filius æterni regis, 'violentia nulla Babylonico regi inferenda est, consiliis occultis et sapientia quæ mihi jungenda est de captivitate Babylonica, est eripienda. Ad Mariam virginem de stirpe David mysterium consilii mei, O Gabriel, est occulte deferendum, apud ęam in thalamo suo convivium nuptiarum mearum est initiandum et celebrandum. Ad Mariam Gabriel descendit, quod sibi injunctum fuerat, fideliter peregit. Sed qui eum miserat, antequam nuntiaretur, jam ad virginem venerat. Initiatum est ibi, ibi celebratum est sanctissimum nuptiarum convivium. Sed nunquid

tantus ac talis iste sponsus ad sponsam suam vacua manu veniet? Nequaquam. Sed donativa detulit, delata erogavit. Et quia hiemis tempore venit, hiemales vestes primo sponsæ suæ dedit, agninam videlicet pelliciam et capam, quod utrumque fit de agno. Sed alterum sine dolore agni scilicet lana, de qua fit capa, sumitur, alterum, videlicet pellis, unde pellicia, absque dolore gravi ab agno non accipitur. Sponsus iste agnus est, sicut scriptura testatur: 'Quasi ovis ad occisionem ductus est,' et cætera. Et alibi: 'Ecce agnus Dei,' et cætera. Agnus iste de lana sua capam sponsæ fecit, quum humilitatem verbis docuit, dicens, 'Discite a me, quia mitis sum,' &c. Pelliciam dedit, cum jejuniis, et orationibus, et vigiliis, et aliis carnis suæ afflictionibus ad ultimum passionem crucis mortificationem carnis sponsæ ostendit. Capa itaque, qua indutus est, absconditur. Significat humilitatem, quia qui sponsa Christi est, latitat, et a seculo cognosci refugit, pelliciaque de mortuis animalibus facta mortificationem carnis insinuat. Hæc autem hiemis tempore. Paschali vero tempore dedit ei arminiam pelliciam circa collum, et circa manus, rubeis gulis præparatam. Pellicia hæc sunt sancti prædicatores, albi propter resurrectionem quam in Christo factam annuntiant, et in sponsam futuram prædicant. Qui quum passionem Christi annuntiant, rubeam gulam circa collum portant. Sed quia quidam prædicationem Christi prædicant, quam corde non sentiunt, de quibus dicit apostolus Paulus, 'Quidam annuntiant Christum, non sincere existimantes se suscitare tribulationem vinculis meis; oportet ut quod ore dicunt, corde sentiant.' Nam minus decenter ornata esset, si tantum circa collum et non usque ad pectus decentes gulas pellicia haberet. Circa manus etiam prædicatores gulas habent,

cum in operibus suis, passionibus Christi communicant. Igitur pellicia sponsæ de arminio fit, quando candidum est in significatione lætitiæ spiritualiter, ob spem resurrectionis, circa collum et usque ad pectus, et circa manus gulis rubeis ornata est, quia passionem Christi quam ore prædicat, corde sentit, et operibus attestatur. Dedit etiam Christus Paschali tempore sponsæ suæ cordubanos suos, qui significant duo testamenta, quibus affectus sponsæ ne terram tangant muniuntur, vel continentiam et caritatem, quæ duos affectus, quorum alterum ad carnem suam, alteram ad vitia sponsa olim habuit, calciat. E quibus ille qui ad carnem est, continentia sive distinctione disciplinæ munitur, ille qui est ad vitia, caritate extinguitur. Sed hi cordubani nisi professione et obedientia ligentur, e pedibus elabuntur. Multos enim vidimus, qui continentia carnis ex caritate habuerunt, vel secundum duo testamenta vivere disposuerunt, sed quoniam sub obedientia et professione sese non religaverunt, graviter lapsi sunt. Cordubani itaque sunt vel duo testamenta, vel continentia et caritas. Ligaturæ, professio et obedientia. Dedit etiam Christus sponsæ suæ duas cheirothecas, manus sponsæ sunt operatio et contemplatio, et quamvis per lævam alibi accipiatur activa, per dextram contemplativa vita, ut est illud, 'Læva ejus sub c.' et cætera, hinc tamen per sinistram contemplatio, per dextram operatio designatur, hac similitudine, quia sinistram frequentius sub vestimento tenemus absconditam, dextram vero sæpius ad operandum exponimus. Igitur manus dextra id est operatio, habet chirothecam in v. folliculis ad quinque digitos recipiendos divisam, quia bonum opus debet esse rectum, voluntarium, purum, discretum, et firmum. Rectum intentione, voluntarium, ut nec fiat

timore nec aliqua coactione, purum, ut dum fit aliqua aura vanitas non inanescat, discretum, ut non ultra modum tendatur, firmum, ut perseveret. Sinistra autem habet cheirothecam similiter in quinque divisam. Nam in contemplatione quinque sunt, scilicet consideratio peccatorum et Gehennæ, contemptus præsentium et futurorum, et regnum, status corporis post resurrectionem, et glorificatio spiritus humani, et æternitas, cum qua uniendus est. Qui enim contemplatur optimum, considerat peccata sua, qualia et quanta perpetravit, quæ considerare non multum prodesset, si non pro illis puniri in Gehenna metueret, et ideo considerationi peccatorum recte adjungitur consideratio Gehennæ. Item, si consideraretur quæ et quanta sunt tormenta Gehennæ, et nulla peccatorum memoria haberetur, secura forsitan mens Gehennam consideraret, cum nulla eam recordatio peccatorum contereret. Hac de causa in mente contemplatoris utrumque, id est peccata et Gehenna conjunguntur, ut ex utroque terror incutiatur, sed in mente sic perterrita statim suboritur contemptus præsentium, cui adjuncta est spes futurorum. Sed ne spes mentem dissolutam reddat, restringatur per judicium, quia considerat ad ea quæ speravit transeundum esse per illum horrendum et districtum judicium. Sed terrorem de judicio consolatur regnum, et ideo subjunctum est judicio regnum, in quo consideratur regno quid erimus, et primus status corporis quod erit immortale et impassibile, deinde glorificatio quod erit ineffabilis pulcritudinis, et præfulgidum, sicut scriptum est, 'Fulgebunt justi sicut sol.' Post hæc consideratur beatitudo animæ, scilicet ipsa anima, et Deus cui vivenda est, quod est ultimum, et consummatio omnium. Hæc autem quinque quæ in consideratione contemplavi-

mus, per quinque fenestras videntur. Christus vero est ex humanitate, quasi pariete, et divinitate inter humanitatem lucente. Itaque Christus fenestra est, immo fenestræ quinque in eo considerantur. Id est, incarnatio, conversatio, doctrina ejus, resurrectio, ascensio, per quæ illa quinque de contemplatione dicta sunt. Nam per incarnationem Christi multis manifestata sunt peccata et Gehenna, quæ prius non attendebantur. Conversatio ejus aperte docuit præsentia contemnere, et ad futura spem dirigere. In doctrina ejus satis agitur de judicio et regno. In resurrectione ejus ostensus est corporalis status et glorificatio, quia qualis ipse, tales et sui pro modulo futuri sunt. In ascensione autem quantulumcunque revelatum est, quomodo spiritus noster cum Deo vivendus est. Homo enim ille quomodo sine omni vehiculo absque omni alicujus creaturæ adminiculo elevari et transferri potuit, nisi per divinitatem sibi unitam? Itaque chirothecæ sponsæ sunt in manu dextra, id est, actione quod ipsum sit rectum, voluntarium, purum, discretum, et firmum. In sinistra manu, id est contemplatione, quod primum considerarentur peccata, et Gehenna, deinde sequatur contemptus præsentium et spes futurorum, post judicium, et regnum, subsequatur status corporis, et glorificatio, ad ultimum unitio nostri cum Deo. Christus ascendens hæc omnia in sponsa sua consummavit, et eam conservandam apostolis commisit, et ne ab Hierosolymis discederent præcepit, donec induerentur virtute ex alto. Post dies decem ipso die, scilicet Pentecosten, exercitum magnum et fortem misit e cœlo, id est spiritum sanctum, qui contulit eis pacem, gaudium, et cæteros fructus spiritus quos enumerat apostolus. Quibus facti constantes et fortes hostiles cuneos aggrediuntur, et Petrus una

die v millia hominum, alia die tria millia hominum de Judæis ad Christum convertit. Quibus gestis, aiunt apostolis, 'Absit ut domina nostra Christi sponsa pedes amplius gradiatur. Quæramus ei animal, quo subvehente, celerius et honestius, quocumque eundum ei est, deferatur. Sed hic non erit equus, qui animal superbiæ et discordiæ est, nec asinus, quia fatuus et immundus, sed mulus, quia firmiter et mature graditur.' Mulus itaque sponsæ datur, quia populus ex Judæis et gentibus ad finem conversus est. Sicut enim mulus ex diversis animalibus nascitur, sic primitiva ecclesia ex diversis populis collecta est, videlicet ex Judæis et gentibus vel ex præsumentibus desperantibus. Christus enim diversis et contrariis infirmitatibus laborantes, miro modo sanavit, et uno medicamine, id est, cruce sua; nimis confidentes et desperantes fuerunt, et adhuc sunt qui dicunt, 'remea conceptus sum,' et 'nulli nunquam per vim rapui,' et similia, et 'quid est quare de vita desperem et Gehennam timeam?' Sed si attendant quod Christus, qui peccata non fecit, nec inventus est dolum, et cætera, morte tamen turpissima, id est cruce vitam finivit, deficiunt a superbia sua, et timore contriti, ad humilitatem et ad communicandum passionibus Christi convertuntur. Sed iterum qui tot et tantis facinoribus sunt inquinati, ut sibi indulgeri diffidunt. Sed si isti attendant quod Christus non pro se, sed pro peccatoribus sustinuit, spiritum sumunt, et a desperatione sanantur. Itaque Christus cruce sua et præsumentes sanat, quia innocens passus est, et desperantes, quia peccatoribus sustinuit. Et ex his diversis peccatoribus generibus ecclesia congregata mulus est, quem apostoli præparant sponsæ, et ei in talibus quiescenti et per eos ad diversa progredienti, dat calcar unum,

scilicet amorem sponsi, quo suos proficere compellat. Datum et flagellum, quo retro percutiat, quia pro perpetratis iniquitatibus anxiantur. Multiplicata et dilata sancta ecclesia apostoli peracto agone sui certaminis de vita discedentes eam martyribus regendam committunt. Illi autem pro ea viriliter decertantes et in defensione ejus sanguinem fundentes, dicunt, 'Apostoli dominam nostram mulo uno donantes æquum est, et nos in ornatum ejus et decorem aliquid conferre, et quia jam ætas incaluit, grossioribus indumentis non est oneranda, novum aliquid facimus ei decorum, et subtile varium scilicet mantellum rubea purpura coopertum.' Varium istud mantellum sunt martyres sancti, ex parte virgines, quod significat album varii, ex parte vidui vel conjugati, qui significantur medio colore varii, rubeum supponitur, quia pro Christo trucidati, sanguine asperguntur. Et hi suis temporibus rexerunt viriliter ecclesiam, provexerunt, et multiplicaverunt. Quibus discedentibus, successerunt sancti doctores, et magnifici confessores, Ambrosius, Hilarius, Augustinus, et similes. Videns autem diabolus aperto bello quod contra ecclesiam tempore apostolorum et martyrum gesserat, se nihil profecisse, sed jam tribulationibus magis crevisse et profecisse, ad fraudulentas et occultas persequutiones convertitur, sed ut aliquos ex membris ejus seducat, per quos negotium suæ malitiæ tanto efficacius quanto occultius peragit. Instruxit itaque suis artibus Arrium, Pelagium, Fotinum, et his similes, qui ministros Christi se simulantes, sponsam ejus longe in devium ducunt. Quod percipientes sancti doctores occurrunt, disputationibus confligunt, confutant hereticos, et dominam suam ad viam veritatis reducunt. Cui reductæ, quia dum per deserta Arrii et devia Pelagii graditur, ves-

tes ejus aliquantulum attritæ erant, paludamentum de famit faciunt, id est vita sua pudica, et honestis moribus eam adornant. Ecce jam victus est hostis et in apertis persecutionibus et in occultis hereticorum seductionibus, nam sponsa nulla contra occurrente, cum multo comitatu graditur. Adhuc tamen coluber tortuosus eam spoliare conatur, et quum in via non possit, juxta viam laqueos suos parat, ibi tentoria sua erigit, et hic quidem trapezitas suos cum multo auro et argento posito sedere facit, illic autem vestivit cum multo et vario apparatu diversorum ornamentorum, alibi vendentes cibos omnium generum collocat, alibi vendentium vina et omnium potionum genera taberna disposuit, alibi triumphales arcus gloriantium in pompa seculari erigit, choreas puellarum, et omnia libidinum incitamenta ostendit. Qui sapiens est, cum sponsa graditur, sponsæ recta via gradienti adhæret, fatui et vecordes viam deserunt, et in tabernaculis diaboli jocundantur, et ad sponsam amplius non redeunt. Et revera multi hodie viam deserunt, et in tabernis diaboli esse jocundantur. Nam quicumque argentum diligit, auri specie capitur, et hæc Christo præponitur, in tentorio diaboli demoratur. Similiter qui veste pretiosa, qui cibis lautioribus, qui vino mellito, et aliis potionum pretiosarum generibus, qui in mulieribus, qui in jocis, et seculi cantionibus delectantur, et hæc Christo præponunt, in tabernaculis diaboli est. Quid etiam dicam de illis, qui quum ecclesiam Dei regere debent, egredientes via, ea quæ in tentoriis diaboli admirantes circumspiciunt et concupiscunt, et non habentes unde cupita comparent, ornamenta sponsæ diripiunt, et in explendis malis concupiscentiis suis turpiter insumunt. Ita undique lacerata circa humeros, vix parum quid de amictu, id est paucos

monachos, in quibus non est perfecta religio, et paucos regulares canonicos, de aliis fere hominum generibus fere nullos retineat eum. Hæc sponsa patiatur.

## EPISTOLA CCLXXXVIII.—AD . . . . .

*Post iram misericordiæ reminisci.*

VENIENS ad nos præsentium lator H. lacrimabili nobis planctu monstravit se mentis vestræ tranquillitatem offensa gravi perturbasse, et iracundiæ calore motum se vobis non solum verbo restitisse, verum et calcaneum adversum vos irreverenter erexisse. Unde tactus dolore cordis intrinsecus, disciplinam regularem quam ipse decreveritis subire paratus est, et vobis humili devotione satisfacere, et de cætero vobis ut patri carissimo in omnibus obedire. Quia vero dignos pœnitentiæ fructus offerentem nunquam repellit Dominus, sed et angelis Dei gaudium super peccatore pœnitentiam agente, et singulare virtutis exemplar dans pœnitenti et revertenti filio in amplexus occurrit et osculum, rogamus ut ob ejus reverentiam nostræque petitionis intuitu quem repulistis aversum, conversum suscipiatis, et quia perierat mundus nisi iram finisset misericordia, iram ei remittendo, H. abbati literis vestris significetis, qui ut quorundam testimonio didicimus, eum si vobis reconciliatum noverit, fratrum collegio aggregabit.

## EPISTOLA CCLXXXIX.—AD . . . . .

JOCUNDITAS mihi et exultatio exuberat quotiens obsequio famæ vos bene valere et vigere cognosco. Etenim solenne mihi est, vos ut dominum colere, vos amplecti, vestramque promotionem et sospitatem

inter meos assignare successus. Inde est ut mihi ad plenitudinem gaudii cedant, quæ circa vos prospera sunt, ad cumulum vero vos esse incolumem. Mendacii arguar si frustra postulatis a me, quod possit et expediat amico erogari. Interim rogo ut ad me vestra transferatur pagina, qua mysterium vestræ voluntatis et salutis agnoscam.

## EPISTOLA CCXC.—AD .....

*Hospitium in se Domino laudabiliter exhibere.*

BENEVOLENTIÆ vestræ, frater carissime, gratias affectuose referimus, quod petitionem nostram quocumque processerit tramite, benigne tamen exaudire voluistis. Nos tamen nostram perscrutantes undequaque conscientiam, in nobis adversum vos nihil penitus odii, nil amaritudinis aut simulationis, aut versutæ duplicitatis, Deo teste repperimus. Sed simpliciter ambulantes, quod vobis, quod domui vestræ honestum sperabamus et utile, nulla mentis elatione, nullo prælationis fastigio aut exactione aliqua, sed fraterna solum caritate postulare curavimus. Equidem fratrem vestrum R. dileximus, et in negotiis vestris quæ sedule gessit apud nos, sustinuimus, attendentes quod ejus opera Dominus benigne dirigeret. Hoc ipso gavisi sumus. Quod si faciem vestram altiore fortasse consilio a nostra petitione averteritis, nos, quia caritas alligari non potest, ipsum quocumque eum traxerit obedientia, amore saltem prosequemur.

## EPISTOLA CCXCI.—AD . . . . .

Dum vices agimus Wigorniensis ecclesiæ, dum onus ejus etsi inviti sustinemus, utique Domino delinquimus nisi parochianos ejus et filios super his quæ ad salutem sibi sunt, cum id expetit ratio, commoneamus. Inde est quod celsitudinem vestram diligenter obsecramus et commonemus in Domino, quatinus ecclesiam vestram de Teochesberia, quæ pro salute vestra et vestrorum manus omni die levat ad Dominum, libere sibi patrem et pastorem eligere permittatis, et libertatem quam sibi apostolica confirmat auctoritas, quamque et avi vestri et patris vestri benigna hucusque sibi conservavit pietas, nullatenus impediatis. Hoc enim vobis tam periculosum est et vestræ saluti contrarium. Ex eorum namque privilegiis intelleximus, quod omnes qui libertatem hanc vi aut metu aut machinatione quacumque impedierint, apostolica ligat auctoritas durissime, et eos Sathanæ in interitum carnis traditos a corpore et a sanguine Domini nostri Jesu Christi, nisi condigne pœniteant, prorsus reddit alienos. Quod ne unquam devolvatur in vos rogamus et monemus et vera utique caritate consulimus, quatinus offensam habeat iram declinando Deo quæ Dei sunt reddatis, et quæ divina sunt divinitus administrari permittatis. Ut cum debitam Deo reverentiam et in hoc et in aliis exhibueritis, ipse vos et in temporalis vitæ hujus cursu conservet, et post hujus elapsum vitæ una cum suis debita obedientiæ et pietati mercede remuneret.

## EPISTOLA CCXCII.—AD . . . . .

Talentum vobis, carissime, commissum est quod augere et in multorum commoditates expendere discretioni vestræ necessarium est, ut cum illud multorum subveniendo necessitatibus adauxeritis, mercedem in centuplum a Domino in illa die reportetis. Talentum hoc—id est domini nostri regis vobis a Domino concessa familiaritas quam si quis auro comparet, pretiosior est, et recte quantacumque pecunia longe carior æstimatur;—talentum hoc ut fideliter erogetis opus est, ut ipsum de sublevanda oppressorum miseria frequenter et sollicite commoneatis, et in hoc non opportuna solum sed et importuna si id pietas exigat, instantia perseveretis, ut et ipsi meritum apud Dominum collocetur, et apud homines gratia vobis non modica ex studiis hujusmodi cumuletur.

## EPISTOLA CCXCIII.—AD . . . . .

Esse me sanum noveris et incolumem tuumque affectuose desiderare colloquium, ut percipiam ex amici præsentia quod affectat plurimum anima mea. Solatium, quod variis rerum perpenditur eventibus quod corporalis alterutro nobis absentia subtrahit, id quæso caritas illa suppleat quæ nescit absentiam, quæque ipsum quem diligit sibi semper in spiritu novit exhibere præsentem. De cætero Willelmi filii R. prece pulsatus benevolentiæ in B preces offerre compellor, quatinus B ad diaconatus ordinem promotum tamdiu ad sacerdotium promovere velis. Quod amore Dei et petitionis meæ complendo, et

ipsum orationis obnoxium meque tibi gratiæ ut in omnibus exhibebis.

## EPISTOLA CCXCIV.—AD .....

Moris esse solet amantium, ut rei dilectæ mentionem nunquam audire fastidiant, quin potius ex ipsa confabulandi frequentia, humanus affectus circa rem quam diligit, amplius inardescat.

Quæ ad honorem Dei et utilitatem sanctæ ecclesiæ in usus pauperum devotione fidelium conlata sunt, eis nequaquam cuiquam temeritate sunt auferenda, sed eis potius observanda sunt et augenda.

Ex quo vestræ personæ notitiam habuimus, vobis propensiori caritate adhæsimus, et ad vestrum honorem quotiens se opportunitas obtulit, attenta sollicitudine operam dedimus. Inde est, quod ea quæ literaturæ et honestati vestræ honores accumulare videntur, discretioni vestræ confidenter suggerimus. Rogamus itaque omnifarie et monemus diligenter, quatinus D. diligatis, et ad ipsius profectum totis viribus intendatis. Siquidem plurimum commendationis et favoris vestra consequetur honestas, si tantæ honestatis et tam profundæ literaturæ virum, quem eloquentiæ pulchritudo venustat, ecclesia Londoniensis acceptum habet, et valde commendat, carum habueritis et studueritis exaltare. Provideatis ergo ei quemadmodum deceat dantem et accipientem, ne forte si ejus tam laudabilia merita irremunerata remanent, famæ vestræ inde merito detrahi posset.

## EPISTOLA CCXCV.—AD .....

Quum hactenus apud clementiam vestram facilem votorum nostrorum obtinuerimus effectum, evidenter conjicimus ex præteritis, quod sperare debeamus de futuris. Hinc est quia de benignitate vestra simul et dilectione confisi, liberalitati vestræ devotissime supplicamus, quatinus pro amore Dei et nostræ si placet precis intuitu, opere complere velitis quod ore promisistis. Exultat siquidem spiritus noster in Deo salutari nostro quia respexit et visitavit vos oriens ex alto. Cui gratias ago quod zelum pœnitentiæ inspirare vobis sua dignata est clementia. Impulsus eratis machinatione diaboli ut caderetis, et per spiritum sanctum suscepit vos dextera Domini.

## EPISTOLA CCXCVI.—AD .....

Notum sit tam præsentibus quam futuris, quod ego Gilbertus Londoniensis episcopus dedi Willelmo Coquo, servienti meo, pro servitio suo, totam illam terram de antiquo managio apud Fuleham, quæ jacet circa ecclesiam, sicut illa divisa est per fossatam, hinc a virgulto episcopi, inde a via publica, quæ descendit in Tamisiam. Hanc autem dedi illi tenendam de me et successoribus meis libere et hereditabiliter, pro una libra piperis annuatim, ad festum sancti Michaelis exinde solvenda. Quod, quia firmum et inconvulsum manere volo, præsenti scripto et sigilli mei attestatione confirmo. His testibus . . .

## EPISTOLA CCXCVII.—AD . . . . .

*G. Dei gratia Londoniensis episcopus* (*linea sequens in litura est.*)

Audio te Siculas, frater, olfecisse divitias, fulvique metalli nuper afflatum aura, in externas non jam animo solum, sed et corpore tendere nationes. Qua in re quis sis quamve turpiter ambias, evidenter ostendis, qui fractus animo vel pertæsus inediæ divitias tibi, ipso vel animæ tuæ dispendio misere comparare disponis. Fortunam Crassi legisti, qui bibendo quod sitiit, ignominiosa morte male satur, occubuit. Tu quoque non ditescere, sed statim dives esse desiderans, mavis in mortem dives impingere, quam momento temporis quod desideras id non esse. Unde ne in mortem insalutatus exeas, nolenti jam salutem verbum tibi salvationis emisi, si quo tandem modo resipiscas, si memor affectionum, si memor patriæ, si parentum, si societatis et gratiæ, oculi cœcutientis ophthalmium manu tandem discretionis abstergas, et desperationis foveam, in quam ignavia te pertrahente corruisti, tam prudenter quam fortiter exiens, de bono Jesu qui dat omnibus affluenter, et non improperat, nihil hesitans, cum magna spei certitudine ad nos reditum maturare contendas.

## EPISTOLA CCXCVIII.—AD . . . . .

Pro literatis et honestis viris attentius intervenire, et eorum commodis diligenter intendere, sacerdotalis officii cura nos admonet, et debitum exigit caritatis. Inde est, quod dilectionem vestram de qua plurimum

confidimus, cum omni sedulitate rogamus, quatinus R. archidiacono jamdudum clerico et amico nostro, ecclesiam sancti Johannis, quam sibi a Lamberto cessam esse accepimus, concedatis, et inde vobis eum clericum devotum et fidelem, nostrarum precum interventu constituere procuretis, ut de vestræ dilectionis effectu, cum ampliori præsumtione de cætero possimus confidere et eam exinde debeamus ex meritis commendare. Quicquid enim humanitatis et gratiæ nostræ præsertim petitionis obtentu, ei a vobis impensum fore noverimus, non aliter quam nobis impensum gratum habebimus et acceptum. Valete.

## EPISTOLA CCXCIX.—AD ....

*Inter mundi hujus varietates, illuc dirigere mentis intuitum, ubi nullum est varietatis periculum.*

Quos honestas vitæ commendat ad gratiam, et piis meritis jamdiu declarata religio, his apud serenitatem vestram et conversationis honestæ testimonium perhibere justum est, et ut in justis petitionibus suis a vestra gratia clementer exaudiantur, devote porrectis precibus exorare. Ecclesia siquidem sanctæ Trinitatis, quæ a bonæ memoriæ Matilde, dudum Angliæ regina, Londoniæ ædificata est, et honesto canonicorum regularium conventu nobiliter instituta, ab ipsa sua fundatione usque nunc et plenitudine caritatis et suscepti a se ordinis observantia, late claruit, et odoris boni suavitatem emittendo ex se, cæteris sui ordinis ecclesiis velut speculum quoddam, et defæcatæ religionis exemplar emicuit. Quæ cum ad præsens in oborta sibi necessitate, interposita appellatione confugerit ad vos, cum postulante peti-

mus, cum supplicante postulamus, ut directum ad sanctitatem vestram ejus nuntium benigne suscipiatis, et ne possessionis suæ qua multorum necessitati subvenit, detrimentum sustineat, quantum permiserit justitia, paterna, si placet, gratia provideatis.

## EPISTOLA CCC.—AD .....

*Salutem et debitum cum omni devotione famulatum.*

Dilectio, dilectissime, et honoris exhibitio, quam a multis retro annis mihi impendere non destitit excellentia vestra, eam in vos affectionem meam promeruerunt, ut et quæcumque vestris seu vestrorum commodis aut honori credimus expedire, omni studio et conamine tanquam propria negotia merito debeam procurare. Inde siquidem est, quod si dominus abbas sollicitudinem vestram circa negotium hoc affectuosam compererit, nec volet, ut credo, nec audebit vestræ contraire voluntati. Eo etiam studiosius huic negotio insistere debeatis, quod alii istius exemplis incitati, libentius se vestris consiliis committent, qui istum viderint in jus suum vestro juvamine esse promotum. Valete.

## EPISTOLA CCCI.—AD .....

Quo penes vestram dilectissime celsitudinem nostra fere nulla sunt merita, eo beneficium gratius æstimabitur, quod munificentia vestra solis inclinata precibus exhibebit. Lator hic præsentium, affinis et familiaris noster, tuitioni vestræ per nos commendari desiderat, sperans sibi successum optime, si vobis obsequentium eum numero velitis ascribere, et eum vero multa et animi liberalitas, et literarum

copia commendat ad gratiam, ut quod alio petente cupit assequi, in id sit ipse propter se dignus admitti. Quem cum prece nostra juveritis opemque sibi in necessitate contuleritis, et ipsum servitio obnoxium, et nos vobis amplioris gratiæ debitores efficietis.

## EPISTOLA CCCII.—AD . . . . .

Si de vestra in nos benevolentia confidimus, nostra non id exigunt erga vos merita, sed operatur sola vestra liberalitas et gratia. Vos tamen id pro certo nosse volumus, quod servitio vestro animo promptissimo parati sumus. Idem vero de gratia vestra sperantes, affectuose rogamus, ut negotium amici nostri, præsentium latoris, R. diligenter audiatis, et illud per servitium suum apud D. regem promovendo, nos et servitii et gratiæ debitores habeatis. Valete.

## EPISTOLA CCCIII.—AD . . . . .

Quoniam generatio transit, et generatio advenit, et quod a transeuntibus geritur a succedentibus, nisi certis indiciis elucescat, ratum non tenetur, utile duximus rerum gestarum series literarum testimonio et sigilli impressione confirmare. Sciant ergo universi:

Infortunio pauperum amicorum affectu pietatis condescendere.

Sacro proposito firmiter adhærere.

Perfectam dilectionem cum debita subjectione.

Magis sperare in Domino quam in homine.

Apud Deum adoptari in filium.

Satagendum nobis est et procurandum sollicite, ne

lites in nostra decisæ præsentia, ulla possint iterum occasione in controversia denuo suscitari.

## EPISTOLA CCCIV.—AD . . . . .

Lator præsentium A. honeste apud nos conversatus, a nobis susceptus est in clerum, et ad diaconatus gradum canonice promotus. Quem quidem literarum studia ad vestram usque provinciam secutum, vestræ ut asserit mores gentis et amicitia sancta eatenus devinxerunt, ut natale solum tanta cupiat compensare dulcedine, et ibidem nostra cum licentia conversando, vitæ consummare curricula. Illius ergo votis et precibus tandem acquiescentes, ad sublimitatem vestram cum hujus scripti testimonio eum transmittimus, rogantes quatinus ob amorem Dei et reverentiam suscepti ordinis, ipsum benigne recipiatis, et in ordine suo apud vos ministrare permittatis, et si vitæ honestas meruerit, ad ulteriora velitis promovere, quem liberum et a nostra de cætero subjectione absolutum, vestræ, si placet, obedientiæ deservire permittimus. Valete.

## EPISTOLA CCCV.—AD CLER. ET LAIC. LOND.

*G. Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino, clericis et laicis per episcopatum Londoniensem constitutis, salutem, gratiam, et benedictionem.*

Pium est, fratres carissimi, operibus misericordiæ ad propositum caritatis sic properare stadium, ut tempore messionis æternæ, salutis optatæ bravium comprehendamus, sic dum vivitur seminare, ut multiplicato fructu expectatæ jocunditatis stolam excipia-

mus. Unde vos attentius exhortamur in Domino, quatinus promissæ remunerationis fiducia, cura propensiori piis actibus indulgeatis, inter quos eleemosynarum lucet largitio quæ peccatorum delet offensa, quæ dilectionis Dei et proximi nobis lumen infundit. Cum itaque leprosi sancti Leonardi de Northamtonia, non solum corporis intolerabili torqueantur cruciatu, verum extrema laborare dinoscuntur inedia, pro eis universitati vestræ supplicare, pietatis affectio nos impellit, quatinus per hunc latorem præsentium, eorum nuntium, de facultatibus vestris aliquam portionem ad eos mittentes, eorum relevetis miseriam, et quod propriis non possunt, vestris impendiis adjuti, quod ad miserabilem victum sufficiat, per vos habere se gaudeant. Nos vero de Dei confisi misericordia, his qui saltem modicum jam dictis fratribus erogaverint, viginti dies relaxamus, et bonorum omnium quæ in nostra fiunt ecclesia, participes constituimus. Valete in Christo.

## EPISTOLA CCCVI.—AD . . . . .

Pastoralis officii nos admonet auctoritas, singulari cura prospicere, ne lites coram nobis transactione sopitas, in jurgia suscitet litigantium perversitas, et quod utiliter est ordinatum, iterato revocetur in dubium. Ut igitur plenum robur obtineat compositio inter M. et A. mutuo consensu inita, nos eam literis mandare decrevimus, quæ in præsentia nostra tandem hoc fine conquievit. Nos itaque hanc conventionem non solum injuncta nobis auctoritate approbamus, verum etiam sigilli nostri appositione communimus, fraternitatem vestram rogantes attentius, ut vestrum in his assensum præbeatis et auctoritatem.

(*Multa in hac epistola desunt.*)

## EPISTOLA CCCVII.—AD . . . . .

Qui ad cœlestem patriam pervenire desiderant, opus est ut misericordiæ operibus diligenter intendant, et de facultatibus sibi a Deo collatis, pauperibus, et præcipue piis locis ignis incendio vastatis, eleemosynas largiantur. Unde nos de salutis vestræ profectu, ut justum est, solliciti, universitatem vestram rogamus, monemus et exhortamur in Domino, quatinus operationi ecclesiæ sancti N. aliquod auxilium conferatis, ut tam per hæc quam per alia bona quæ in hac vita feceritis, ad gaudia æterna feliciter pertingere valeatis. Valete.

## EPISTOLA CCCVIII.—AD . . . . .

Vir honestæ eruditionis et illibatæ opinionis lator præsentium R. nostris apud benevolentiam vestram se postulat precibus adjuvari. Cui cum in petitione probabili deesse nec possumus nec debemus, liberalitatem vestram exoratam habere desideramus, pro eo et cum eo rogantes, quatinus pietatis intuitu et precum nostrarum interventu eum in petitione sua exaudiatis, et negotium ejus quod penes vos est, caritative promoveatis, ut ipsum vobis obnoxium servitio, et nos gratiæ debitores constituatis.

## EPISTOLA CCCIX.—AD . . . . .

*Salutem et gaudere semper in Domino.*

Licet omnibus quos fidei catholicæ commendat

religio, benefacere debitores sumus, his tamen propensius intendere pietas hortatur, qui Judæorum spreta perfidia, sacra baptismatis unda renati, Jesu Christi fidem nudi plus eligunt, quam ut caducam habentes opulentiam occidentem legis literam sectari velint. Et ne rectitudinis zelum in bonæ voluntatis voto quotidianæ necessitatis turbet instantia, eo sollertius providendum, quo timetur justius, ne in neophitis eruditionis novæ planta marcescat citius, quam in manentem caritatis radicem solidetur. Unde vestram in Christo dilecti exhortamur caritatem, ut in latorem præsentium ad fidem Christi Londoniæ noviter conversum, oculos misericordiæ et pietatis viscera benignius intendatis, quatinus fraternæ caritatis in eum exhibita devotio, eum tam novellum adhuc ad susceptæ gratiæ summam fortius augeat, et ad idem alios invitet. Nos autem his qui remunerationis æternæ intuitu, huic Nicolao aliquam de facultatibus suis portionem, ad relevandam ejus tenuitatem dederint, de Dei misericordia et apostolorum Petri et Pauli intercessione confisi, de injuncta sibi pœnitentia viginti dies relaximus, et orationum et beneficiorum quæ in nostra fiunt ecclesia, participes constituimus. Valete in Christo.

## EPISTOLA CCCX.—AD . . . . .

. . . . . Et ut conventio hæc inter eos illæsa conservetur, eam præsenti scripto et sigilli nostri appositione confirmamus.

## EPISTOLA CCCXI.—AD . . . . .

Gratum mihi pater carissime munus existimo, quotiens directis a sanctitate vestra literis, quæ circa vos sunt, statu perseverare incolumi, recognosco. Exultat siquidem spiritus meus, et diem sibi festum agit homo meus ille interior, cum amicum meum dominumque carissimum sanum et incolumem, et in cunctis agentem prospere literis aut nuntio de vobis læta referente, intelligo. Agit hoc illa caritas in virtutibus obtinens principatum, quæ amicorum mentes insolubili sibi lege confœderans, locali distantes spatio unit spiritu, affectione conjungit, et absentes sibi præsentes assidue potenter intus operante virtute, constituit. Hæc a memoriæ meæ pagina deleri non poterit, hanc nulla rerum vicissitudo perturbabit, quin vestris maneam et devotus obsequiis et promptus obedire mandatis. Valete.

## EPISTOLA CCCXII.—AD . . . . .

Quæ ad honorem Dei et utilitatem sanctæ geruntur ecclesiæ, justum est firma consistere, et suis radicibus inconvulsa permanere. Inde est quod conventionem inter A. abbatem sanctæ Osythæ et ejusdem ecclesiæ conventum, et G. Londoniensis ecclesiæ thesaurarium, super ecclesia de Simin habitam, nos quia Deo placidam et ecclesiæ sanctæ commodam attendimus, sicut chirographo inter eos conscripto, et sigillis eorum utrimque firmato, concepta est, approbamus, et concessa nobis a Deo auctoritate roboratam, ut in posteris inconvulsa permaneat, sigilli nostri attestatione firmamus.

## EPISTOLA CCCXIII.—AD . . . . .

*Salutem, et honoris debiti reverentiam.*

Justis postulantium desideriis assensum præbere justum est, quotiens petentium vota a rationis tramite non discordant. Religiosam itaque fratrum de Dunestaple attendentes affectionem, circa personam dilecti filii nostri canonicique vestri, domini T. cujus mores honestatem redolent, et prudentia virtutem sapit, benignum eorum petitioni assensum præbuimus, ipsumque ab ea qua nobis tenebatur obedientia absolutum, in ministerium ad quod a Domino concordi fratrum electione vocatus est, liberum concedimus, ut ecclesiæ Lincolniensi de cætero pareat, et ejus mandatis et monitis, ut justum fuerit, acquiescat. Unde ne a vestro, quod absit, capite recedatis, ne in communem etiam legem fraternæ caritatis offendatis, mandamus vobis, et consulimus, et quæ nobis a Domino commissa est, episcopali auctoritate injungimus, ut quod a nobis actum est ratum habeatis, ipsumque ab ea qua vobis tenet obedientia absolutum, pie postulantibus concedatis, ut a Domino gratiam et debita caritatis præmia percipiatis.

## EPISTOLA CCCXIV.—AD . . . . .

Quæ donantur Domino, carissimi, donanti nequaquam pereunt, sed juxta vocem Domini, ei a quo donata sunt amplissime remuneranda conservantur, [et] mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem conferent in sinum vestrum. Nos itaque de salutis vestræ profectu solliciti, cari-

tatem vestram commonemus in Domino, quatinus [ad repar]ationem ecclesiæ beati Ivonis, et ad ref[iciendum] ejusdem villæ pontem et calcedam, ubi dis[junctus] admodum est commeantium transitus, de [facul]tatibus vestris aliquod auxilium conferatis, et [Deum in] sanctis suis honorando, divinam vobis [gratiam] et peccatorum veniam acquiratis. Omnibus vero [qui ad præ]taxatum opus aliquid ob Deum hortat . . . . contulerint, de Domini confisi misericordia, de in[juncta] sibi pœnitentia, decem dies relaxamus, [et] bonorum omnium quæ in nostra fiunt ecclesia [et orati]onum participes constituimus. Valete.

## EPISTOLA CCCXV.—AD . . . . .

NOVERIT dilectio vestra carissime, me in omnibus vestro gratanter pariturum servitio, et si [quid] forte immineret, sponsioni respon[debit de]vota operis exhibitio.

## EPISTOLA CCCXVI.—AD . . . . .

DE benignitate vestra simul et dilectione paternitati vestræ pro latore præsentium N. pre[ces hu]miles et devotas porrigimus, impense rog[antes,] ut eum amore Dei et ob reverentiam beati . . . . nostræ si placet precis intuitu benigne s[uscipiatis et] clementer exaudiatis. Quicquid autem in oc[ulis vestris] gratiæ et benignitatis invenit, nobis indultum [reputetis].

## EPISTOLA CCCXVII.—AD . . . . .

Lator hic præsentium, zelum ut fatetur habens aliquando sine scientia, patrem quondam suum Simonem secutus, a cætu vestro, quod modo lacrimabiliter deplorat, minus considerate discessit. Qui modo compunctus et conversus ad cor, rerum edoctus experientia quam grave sit a fratrum unitate sejungi, pulsat et suspirat ad vos, supplicans, et totis animæ viribus expetens, ut misericordiæ sibi januas aperiatis, et ipsum utpote de cætero prudentius et perfectius obediturum, intra numerum vestrum admittatis. Unde quia revertenti nunquam sinum claudit ecclesia, magis super uno gaudens converso ad pœnitentiam, quam super multis qui pœnitentia non indigent, cum pulsante pulsamus, cum supplicante preces effundimus, quatinus amore Dei, fraternæque caritatis intuitu, iram si qua adversus eum concepta est, de corde sibi remittatis, et petitionem tam ejus quam nostram, si absque læsione ordinis vestri fieri potest, et sine scandalo, clementer exaudiatis. Valete.

## EPISTOLA CCCXVIII.—AD . . . . .

*Salutem et pronum devotæ fidelitatis obsequium.*

Vetus est et antiquum, Qui confidenter diligit, loquitur confidenter, nec de ejus affectu hæsitare quis potest, cujus sincera dilectio omnem suspicionis fæcem eliminat. Inde est, quia preces vestras negare non possumus, præsertim ubi nos vincit instantia, et magna intercedit auctoritas et dilectio.

## EPISTOLA CCCXIX.—AD . . . . .

De vestra, domine, confisus liberalitate obnixe vestræ supplico paternitati, quatinus ut vobis in omnibus ex devoto devotior existam, ad ecclesiæ vestræ beneficium aliquod vestra me vocare dignetur excellentia, quod vobis honestum sit dare, et mihi a vestra suscipere largitate.

## EPISTOLA CCCXX.—AD . . . . .

Quod aliquid a bonitate vestra postulare præsumo, non præcedentium confidentia meritorum, sed vestræ benignitatis facit intuitus.

## EPISTOLA CCCXXI.—AD . . . . .

Graviter, ut audio, delinquis, qui manus tuas ad decimas ecclesiæ quæ ad solum jus divinum pertinent, manum mittere non formidas. Unde tibi mando, et super Christianitatem tuam injungo, quatinus decimas ad ecclesiam de Fuleham pertinentes, sibi sine dilatione restitui facias, ne si eas injuste detinueris, iram ex hoc Dei incurras, et sententiam in te quam mereris excipias.

## EPISTOLA CCCXXII.—AD . . . . .

Quum singulæ virtutes, carissimi, acceptentur in conspectu Dei, nulla magis Deo placere legitur quam eleemosyna. Scriptum namque est, 'Date eleemosynam dicit Dominus, et omnia munda sunt vobis.'

Quicumque igitur Deo placere desiderat, ex beneficiis sibi divinitus collatis, pauperibus erogare alienis necessitatibus subvenire intendat, ut a Domino ob ipsis collata, die illa in centuplum recipere valeat. Unde quia ex injuncto nobis officio vestri curam gerimus, vestram studiosius fraternitatem commonemus, quatinus ut et eleemosyna vestra pluribus in exemplum boni operis pateat attendatis.

## EPISTOLA CCCXXIII.—AD .....

Nonnullis innotuisse credimus, quanto foveantur solatio pauperes Christi divertentes ad hospitale juxta sanctum Bartholomæum in Londonia, et quantis egeat domus illa, quæ tot millibus singulis diebus est necessaria et solatium ministrat universis. Hujus ergo tam religiosæ domus intuitu, universitatem vestram hortamur attentius, rogantes et obsecrantes in Domino, et in remissionem vobis injungentes delictorum, quatinus latores præsentium, nuntios et procuratores illius venerabilis loci, benigne inter vos ad seminandum Dei verbum recipiatis, et fratribus qui ibidem sunt, divinis mancipati obsequiis, per vos et per commissos vobis populos, beneficia et eleemosynarum largitione misericorditer subveniatis. Nos quoque de divina confisi misericordia, omnibus qui pro a[more] Dei aliquod illi domui beneficium contulerint, omnium orationum et beneficiorum Londoniensis ecclesiæ concedimus participationem. Valete.

## EPISTOLA CCCXXIV.—AD .....

*Gloria et honore in perpetuum coronari.*

Latorem præsentium, filium nostrum B. honeste

quod ad conscientiam nostram conversatum apud nos, caritati vestræ commendamus attentius, preces in hoc devote porrigentes, ut eum tanquam devotum filium cum gratia suscipiatis, et nostræ petitionis intuitu de cariore cariorem habeatis, ut nos ex hoc et dilectionis et amplioris gratiæ debitores habeatis.

## EPISTOLA CCCXXV.—AD .....

UNIVERSITATI vestræ præsenti scripto notifico, me ecclesiam de Wicham cum capella sua, ecclesia videlicet de Langeforde, cæterisque omnibus ad eam pertinentibus, H. clerico in eleemosynam concessisse, ipsumque in eisdem ecclesiis personam, ea quæ nobis a Deo concessa est auctoritate constituisse. Quod ne revocari possit in dubium, paginæ præsentis inscriptione, et sigilli mei appositione testificari pariter et confirmare curavi.

## EPISTOLA CCCXXVI.—AD .....

QUIA piis desideriis pronum adhibere debemus assensum, universitati vestræ præsenti scripto notificamus, nos ex concessione nobilis fœminæ, Ceciliæ videlicet Talbot, ecclesiam de Feenges, quæ in ejus patrimonio sita est, ecclesiæ beati Jacobi supra montem Rothomagi et fratribus et infirmis in eadem commanentibus, et jugem Domino famulatum exhibentibus, ea qua permittente Domino fungimur auctoritate, in perpetuam eleemosynam concessisse, et venerabilem fratrem nostrum Herbertum ipsius ecclesiæ sancti Jacobi priorem, in ea personam ipsius ecclesiæ sancti Jacobi nomine, debita solennitate constituisse. Quod ne deinceps revocari possit in

dubium, aut aliqua forte machinatione convelli, præsenti scripto confirmamus, et sigilli nostri appositione corroboramus, et quia funiculus triplex non facile rumpitur, donationem hanc primo jam dictæ ecclesiæ, deinde nostra, postmodum sancti Thomæ dudum Cantuariensis archiepiscopi charta, firmatam in perpetuum valituram, Domino juvante confidimus. His testibus.

## EPISTOLA CCCXXVII.—AD .....

INFIRMORUM apud Colecestriam diuturna ægritudine laborantium egestati condolentes, dilectam nobis in Domino benignitatem vestram rogamus, et attentius exhortamur in Domino, quatinus amore Dei et pietatis intuitu, nuntios et procuratores eorum, cum ad vos declinaverint, ob animarum vestrarum remedium benigne recipiatis, et eorum paupertatem de eleemosynarum vestrarum largitione prout vobis Deus inspiraverit sublevetis. Omnibus vero qui de peccatis suis confessi fuerint, et eis manum misericordiæ in aliquo impenderint, de Domini confisi misericordia, de injuncta sibi pœnitentia xx dies relaxamus, et orationum et beneficiorum ecclesiæ nostræ participes esse concedimus.

## EPISTOLA CCCXXVIII.—AD .....

TUTUM fratres reputamus et utile, literarum monumentis excipere, quæ paci inter personas ecclesiasticas reformandæ, vel firmius in posterum conservandæ certum fuerit expedire, ne quæ conniventia judicum et assensu partium transactione vel amicali compositione ad pacem redacta fuerint, a memoria,

tractu temporis evanescere, aut in litem redivivam iterato contingat exsurgere. Hinc quod controversia. . . . (*Cetera desunt.*)

## EPISTOLA CCCXXIX.—AD . . . . . PRÆFATIO IN LIBRUM HOMILIARUM.

Habes, frater, quod optasti, quod pulsanti jam diutius caritas ultra negare non potuit. Intus enim positus, avocatos ab his quæ foris sunt sensus meos, ne quibusdam forte distraherentur illecebris, quum intra mentis cubile, clauso quidem ostio, quiete placida confoverem, te subito pulsantem foris et aliquid postulantem adverti. Petebas autem aliquem de Scriptura Sacra commodari tibi panem: quem amico qui de via venerat ad te, avocato scilicet ab exterioribus animo tuo, hospitali gratia in refectione condigne apponeres. Qua in re si vere supplicantis agebas affectum, potius quid porrigerem attendere, quam meæ circa te liberalitati legem constituere debuisti. Nunc vero non quæ sunt vires meæ considerans, tuo potius arbitrio quid tibi dari volueris elegisti. In illud enim quod in beatorum apostolorum Petri et Pauli decantatur octavis, Isti sunt duæ olivæ et candelabra lucentia ante Dominum, tractatum tibi aliquem ad gratiam, beatis vero apostolis ad laudem, explicari postulasti, pro libito assignans materiam et explicans dicendi formam. Nam et hoc in prece complexus es, ne tuam scholarium more propositionem sub brevitate constringerem, sed, tanquam in domum meam sapientia declinaverit, juxta illud: Sapiens in verbis producit seipsum, et illud: Labia sapientis ornant scientiam, quod proposueras auctoritatibus cingerem, et id verbis et

sententiis dilatando, non in expositionem solummodo, sed in tractatum extenderem. In quo animi insolentiam tui recte quis redargueret : si non omnia caritas excusaret. Sed amoris indubitanter experimentum reputo, quod tuum mihi desiderium confidenter exponis. Sitque tibi caritatis indicium, quod quum in terra mentis meæ fames verbi prævaleat; panis tamen id modicum quod est penes me, tibi communicare non omitto. Et fuerat fortasse melius mihi pacem comparasse silentio, quam scribendo quippiam multorum me judicio submisisse. Sed tu te mihi monachum exhibe, et orando discrimen amove, in quod me jam diu continuatæ precis instantia pertraxisti.

*Homilia prima.*

Isti sunt duæ olivæ et candelabra &c.

*Homilia secunda.*

Post vitem Paradisi oliva proxime speculanda occurrit &c.

*Homilia tertia.*

Olivam in paradiso plantatam sapientiam Dei esse &c.

*Homilia quarta.*

In paradiso Dei nihil omnino pulcrum aut &c.

*Homilia quinta.*

Isti sunt duæ olivæ et candelabra &c.

*Homilia sexta.*

Sequitur ante Dominum lucentia &c.

*Homilia septima.*

Sequitur ante Dominum quædam lucent &c.

*Homilia octava.*

Habent potestatem claudere cœlum nubibus &c.

*Homilia nona.*

Duæ claves cœli sunt, quas ut nobis &c.

***Epistola quæ sequitur loco suo excidit.***

EPISTOLA CCCXXX.—AD SUFFRAGANEOS CANTUARIENSIS ECCLESIÆ DE ELECTIONE URBANI PAPÆ.

*Venerabilibus fratribus et amicis in Christo carissimis sanctæ Cantuariensis ecclesiæ suffraganeis G. Dei gratia Londoniensis ecclesiæ minister salutem in Domino.*

EXEMPLUM literarum domini et papæ nostri Urbani papæ, quas transmittente nobis domino Cantuariensi nuper recepimus, fraternitati vestræ ex officii nostri debito direximus, ut ejus continentia diligentius inspecta, vos de cetero non lateat quo pastore divina provisio Romanam de novo instituerit ecclesiam, et in quantum ejusdem pastoris gratia venerabilis patris nostri Cantuariensis archiepiscopi auxerit dignitatem. [*Epistola Urbani de qua hic agitur, infra est in ordine suo collocata.*]

*Alexandri papæ epistolæ quædam.*

EPISTOLA CCCXXXI.—ALEXANDRI PAPÆ AD WILLELMUM ET OTTONEM CARDINALES.

POST discessum vestrum graves ad nos fuerunt rumores perlati, dilectum scilicet filium nostrum Joannem Saresberiensem decanum publice proposuisse, quod quum episcopos, et alias personas ecclesiasticas, et sæculares de regno Anglorum a jurisdictione, et potestate venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi exemerimus, juxta beneplacitum et voluntatem regis Anglorum, ad ejus

dispositionem pariter et condemnationem intenderemus, et vos pro hac re specialiter mittere deberemus. Aliud quoque nobis insinuatum est, quod Joannes Cumin omnia rescripta literarum nostrarum, quas a nobis obtinuit, Guidoni Cremensi monstravit, et sibi secreta nostra detexit. Unde idem archiepiscopus erubescentia et dolore confunditur, et carissimus in Christo filius noster Ludovicus illustris rex Franciæ, et principes ejus non parum sunt de hujusmodi rumoribus conturbati, et vehementer commoti. Licet autem a pluribus nobis proponatur, et quodammodo credibile videatur, quod prædictus Joannes pro honore et exaltatione prædicti archiepiscopi et ecclesiæ suæ, et pro libertate ecclesiæ tantum, et ita fideliter laboraverit, quod studio et sollicitudine sua, postquam ad propria rediit, viros ecclesiasticos, qui regia captione detinebantur, ab ergastulo carceris fecerit liberari. Et etiam idem Joannes per literas suas nobis significavit regem publice coram multis dixisse se velle clericis suæ terræ illam libertatem, quam a tempore Henrici avi sui habuerat, servare. Quia tamen hujusmodi fama usque adeo crevit, quod in partibus illis opinionem nostram sinistra facit æstimatione corrodi, discretionem vestram monemus atque mandamus, quatenus continuo per literas nostras prædictum archiepiscopum consolari curetis, et omni ab animo ejus amaritudinem et suspicionem tollentes, eum prædicto regi in primis reconciliari, et plenam inter eos pacem componere omnimodis intendatis, et quanta poteritis ad hoc sollicitudine et diligentia elaboretis: ita quod sibi et ecclesiæ suæ antiqua jura et libertates integre et illibate servetis; nec in terra ipsius aliquid, quod magnum sit faciatis, et in regnum ejus, si vos intrare vellet, nulla ratione intretis, nisi archiepiscopus sibi primitus in-

tegre reconcilietur: quia super hoc nobis et vobis detraheretur plurimum, et communis vox omnium honestatem nostram sinistris detractionibus laceraret. De Joanne vero Cumin, si ita esse inveneritis, districtam justitiam faciatis, ita quod alii debeant a similibus deterreri. Volumus autem ut in omnibus actibus et operationibus vestris circumscripte, et mature, ac provide vos habeatis, ita quod adversus nos nulla possit detractionis materia subrogari, et devotio utriusque regni per studium et conversationem vestram circa nos et ecclesiam debeat incessanter augeri, et vobis exinde perpetua valeat laus et gloria comparari. Datum Laterani, nonas Maii.

## EPISTOLA CCCXXXII.—EJUSDEM AD EOSDEM.

*Alexander episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Willelmo tit. sancti Petri ad vincula presbytero et Ottoni sancti Nicolai in carcere Tulliano, cardinalibus et apostolicæ sedis legatis, salutem et apostolicam benedictionem.*

Suggestum est nobis, quod quidam eorum, quos venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archiepiscopus excommunicationi subjecerat, ecclesiæ suæ nec non et clericorum ejus bona et possessiones detinere, et eisdem incubare præsumunt. Unde, quoniam indignum est, ut bonis et possessionibus illis detentis, a vinculo debeant, quo tenentur, absolvi, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si jam, sicut audimus, per aliquem sunt absoluti, ipsis ex parte nostra in virtute juramenti firmiter injungatis, quod præscriptas possessiones et bona personis et ecclesiis, de quarum jure existunt, incontinenti relinquant; nec eas tenere,

aut se de his de cætero intromittere qualibet occasione præsumant. Quod si ad vestrum præceptum non fecerint, vos eos, omni dilatione et appellatione cessante, in priorem excommunicationis sententiam usque ad satisfactionem plenariam reducatis. Si vero a vobis fuerint absoluti, id nihilominus, sicut prædiximus, efficiatis.

## EPISTOLA CCCXXXIII.—AD EOSDEM.

*Alexander episcopus, servus servorum Dei, Willelmo sancti Petri ad vincula presbytero, et Ottoni sancti Nicolai in carcere Tulliano diacono cardinali, et apostolicæ sedis legatis, salutem et apostolicam benedictionem.*

QUANTA universæ Dei ecclesiæ et præsertim Romanæ, et orientali detrimenta et incommoda ex discordia et dissensione quæ inter carissimos in Christo filios nostros illustres Francorum et Anglorum reges per humani generis contigit inimicum, poterunt evenire, nostram decet discretionem advertere, et tanto diligentius ad ea exstinguenda intendere, quanto exinde majora, quod Deus avertat, pericula formidamus. Quocirca discretionem vestram per apostolica scripta monemus, mandamus, atque præcipimus, quatenus ad pacem inter eos, et concordiam reformandam modis omnibus per vos, et per alios religiosos et discretos viros utriusque regni intendere studeatis, et ad hoc tota diligentia, et totis viribus laboretis, vobis omnimodis præcaventes, ne ad petitionem, vel favorem unius aliquid statuatis, unde alter scandalizari debeat, aut quoquo modo turbari. Ad hæc vobis districtius prohibemus, ne uterque vestrum, vel alter regnum Anglorum intrare, vel de negotiis ejus-

dem regni tractare, et præsertim de consecrationibus episcoporum aliquid unquam efficere, vel ordinare præsumat, nisi prius venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archiepiscopus jam dicto Anglorum regi ex integro reconcilietur. Quod per studium, et per operam vestram cooperante Domino ad effectum posse produci confidimus, et omnino speramus. Sicut enim ex literis multorum discretorum virorum accepimus, nihil est, unde præfatus Francorum rex, et tota terra ipsius amplius commota fuerit, vel turbata, quam ex his, quæ Joannes Saresberiensis decanus a nobis rediens in partibus illis dicitur disseminasse. Datum Beneventi, undecima calendis Septembris.

EPISTOLA CCCXXXIV.—EJUSDEM AD ALBERTUM ET THEODWINUM CARDINALES DE RECONCILIATIONE CANTUARIENSIS ECCLESIÆ.

MANDAMUS vobis, quatinus ecclesiam Cantuariensem faciatis reconciliari, ita tamen ut sacramentum pristinæ dedicationis non debeat iterari, sed sicut solet fieri in ecclesia beati Petri, tantum aqua benedicta aspergatur. Bene valete.

EPISTOLA CCCXXXV.—EJUSDEM AD EOSDEM.

*Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Alberto tituli sancti Laurentii in Lucina et Theodwino sancti Vitalis, presbyteris cardinalibus apostolicæ sedis legatis, salutem et apostolicam benedictionem.*

QUAMVIS nonnulla de mirabilibus illius sancti viri

Thomæ, quondam Cantuariorum archiepiscopi, a plerisque, quibus fidem adhibere consuevimus et debemus, ad audientiam nostram perlata fuissent: exspectavimus tamen testimonium vestrum, ut in eo canonizando liberius possemus procedere, quum super mirabilibus illius sancti viri per vos nos contigerit fieri certiores. Habito itaque testimonio literarum vestrarum, in capite jejunii, multitudine clericorum in ecclesia consistente, illum sanctum solenniter canonizavimus, eumque glorioso martyrum collegio decrevimus conscribendum. Quoniam igitur super hoc non solum ecclesiæ Anglicanæ, sed et ipsis regibus ipsa scripta dirigimus, vestræ discretioni mandamus ut eadem scripta per vos ipsos si fieri potest eisdem regibus assignetis et scripta, quæ monachis Cantuariensibus et ecclesiæ Anglicanæ dirigimus, assignari faciatis. Data Signiæ vi Id. Martii.

## EPISTOLA CCCXXXVI.—EJUSDEM AD BITURICENSEM ARCHIEPISCOPUM ET NIVERNENSEM EPISCOPUM.

*Alexander episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Bituricensi archiepiscopo et Nivernensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem.*

Fraternitati vestræ non credimus esse incognitum, qualiter sanctæ recordationis Thomas, quondam Cantuariensis archiepiscopus, de mandato nostro in Londoniensem et Salesberiensem episcopum excommunicationis sententiam promulgavit, quam utique nos ratam habentes et firmam, eam auctoritate apostolica curavimus confirmare. Quia vero prædicti episcopi, senio et debilitate corporis confecti, et alter morbo laborans, ad præsentiam nostram venire non possunt, vobis, de quorum prudentia et honestate

confidimus, absolutionem eorum, pro qua nuncii regis Henrici Angliæ et eorundem episcoporum apud nos vehementius institerunt, duximus committendam. Ideoque fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus infra mensem post quam iidem nuntii ad propria redierint, si de adventu legatorum nostrorum, quos ad partes illas pro cognoscenda atrocitate illius facinoris et sceleris, quod perpetratum est, et reconciliatione regis disposuimus transmittere quod transalpinaverint vobis non innotuerint, eos publice, recepto juramento secundum morem ecclesiæ quod nostro debeant adstare mandato, ab excommunicationis vinculo absolvatis, sententia suspensionis ob eam causam, qua fuerant ultimo in excommunicationem deducti, in suo robore permanente. Si autem vobis constiterit quod Salesberiensis episcopus morbo laborans ad vos venire non possit, illuc in propria persona, quod nobis placeret, accedatis, aut si accedere non poteritis, personas idoneas, de quibus nos et vos confidere valeamus, transmittatis, quæ illum recepto juramento publice in conspectu ecclesiæ quod nostro debeat parere mandato, absolvant. Si autem huic rei, frater archiepiscope, interesse non poteris, tu, frater episcope, ipse cum Pontiniacensi abbate, quæ dicta sunt, diligentius exsequaris. Datæ Tusculani, 8 Cal. Maii.

## EPISTOLA CCCXXXVII.—EJUSDEM AD THOMAM CANTUAR. ARCHIEPISCOPUM. BULLA DE CANONIZATIONE ANSELMI.

*Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariæ archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

CONSTITUTUS olim in præsentia nostra suppliciter nos et devote rogasti, ut illum sanctæ recordationis virum, Anselmum videlicet quondam Cantuariæ archiepiscopum, cujus vitam et veneranda miracula nobis præsentare curasti in concilio Turonensi, canonizare vellemus. Nos vero pro eo, quod plures illuc convenerant qui pro aliis sanctis viris illud idem instanter expetebant, quod rogaveras duximus differendum. Nunc autem de honestate et prudentia tua plenam in omnibus fiduciam obtinentes, negotium istud tuæ curæ tuæque discretioni committimus; per apostolica tibi scripta mandantes, quatinus fratres episcopos nostros suffraganeos tuos et abbates atque alias religiosas personas in tua provincia constitutas ante tuam præsentiam convoces, et coram eis omnibus prædicti viri sancti vita perlecta et miraculorum ejus serie publice declarata, cum consilio et assensu convenientium fratrum super illo canonizando, secundum quod in consilio eorum inveneris, nostra fultus auctoritate procedas; sciens quod nos illud, quod tu super hoc cum dictis fratribus provideris statuendum, auctore Domino ratum et firmum habebimus. Datum Turon. quinto Idus Junii.

## EPISTOLA CCCXXXVIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Relatum est auribus nostris quod, si quando episcopi suffraganei tui vel archidiaconi provinciæ tuæ super aliquo certo negotio ad audientiam nostram appellantur, episcopatus et archidiaconatus suos nostræ et Romanæ ecclesiæ protectioni subjiciunt, et quum appellantur ad annum, interim te de suis vel suorum excessibus subditorum cognoscere non permittunt, scilicet omnem tuam justitiam evacuant et suspendunt. Volentes itaque pastorali sollicitudine providere, ne appellationis obtentu detur audacia gravia committendi, auctoritate apostolica tibi duximus indulgendum, quod si præfati episcopi et archidiaconi appellaverint ad audientiam nostram, et episcopatus et archidiaconatus suos sub apostolica protectione posuerint, pro eorum appellatione nullatenus prætermittas, quin de casibus et excessibus subditorum suorum de suis propriis excessibus, si qui manifesti sunt et notorii, his duntaxat exceptis super quibus appellatum est, cognoscere possis, et super his statuere quod secundum justitiam videris statuendum.

## EPISTOLA CCCXXXIX.—EJUSDEM AD UNIVERSOS SUFFRAGANEOS CANTUARIENSIS ECCLESIÆ.

Quum non ignoretis venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archiepiscopum vobis non solum metropolitico, sed etiam legationis jure præesse, mirabile satis est, quod quidam vestrum, sicut audivimus, asseverare præsumunt quod idem archiepiscopus nullam causam de episcopatibus vestris

sive metropoleos sive legationis jure audire debeat, nisi per appellationem perferatur ad ipsum. Sane licet forte metropolitico jure non debeat causam de episcopatibus suis, nisi ad eum per appellationem deferatur, audire, legationis tamen obtentu universas causas, quæ de ipsis episcopatibus per appellationem vel per querimoniam aliquorum perveniunt ad audientiam suam, audire potest et debet, sicut qui in provincia sua vices nostras gerere comprobatur. Mandamus itaque vobis atque præcipimus, quatinus causas, quæ de vestris episcopatibus ad eundem archiepiscopum perferuntur, ejus judicio relinquatis, nec quemlibet clericum vel laicum vestræ jurisdictionis detrahere vel impedire tentetis, quominus causas suas ad præfatum archiepiscopum, si voluerit, possit transferre.

## EPISTOLA CCCXL.—EJUSDEM AD CANTUAR. ARCHIEP. ET SUFFRAGANEOS.

*Alexander papa III Cantuariensi archiepiscopo et ejus suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.*

Ex crebris querimoniis clericorum, qui de partibus vestris ad præsentiam nostram accedunt, satis nobis evidenter innotuit, quod interdum decedentibus ecclesiarum personis, quandoque filii, quandoque consanguinei personarum ipsarum, quandoque alii, absque conscientia et consensu diœcesiani episcopi, se in prædictas ecclesias intrudere non verentur, et earundem ecclesiarum claves arripiunt, et ut ecclesias et earum bona detineant occupata, in vocem appellationis prorumpunt. Quoniam igitur id iniquum est et penitus absurdum, nos tantæ iniquitati et enormitati pastorali volentes consideratione occurrere, et

radicem hujus iniquitatis et cupiditatis de clero penitus extirpare, fratres, vobis per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus si qui sunt vel fuerint in partibus vestris qui tali modo ad detinendas ecclesias inhiare præsumant, ipsos ad easdem ecclesias quantocius relinquendas studiose monere curetis, et ecclesiastica districtione compellere, ita quidem quod si manifestum est ipsos ita tenere, et præsumptuose ecclesias detinere, obtentu appellationis, si quam interposuerint, non omittatis, quin eos ad easdem ecclesias dimittendas, appellatione cessante, censura ecclesiastica compellatis.

Si supplex hominum mihi serviat ordo, quid inde?
Si mihi sit rerum possessio larga, quid inde?
Si caute vivat mea cara propago, quid inde?
Si mihi sit conjux generosa, pudica, quid inde?
Si doceam socios de qualibet arte, quid inde?
Tam cito prætereunt hæc omnia, fit nihil inde.

## EPISTOLA CCCXLI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander papa III Cantuariensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Ad hoc in beatorum apostolorum principis, quanquam immeriti, sede sumus, disponente Domino constituti, ut plantare debeamus quæ ad virtutum spectant decorem, et evellere et eradicare curemus quæ obvia sunt rationi, et perfectum impediunt salutis. Intelleximus sane quod hospitalarii et templarii nominatim excommunicatos contra prohibitionem episcoporum ecclesiasticæ præsumunt tradere sepulturæ, non cogitantes quam grave sit illis in morte communicare, quos dum viverent ecclesia a sinu suo pro eorum excessibus segregavit. Unde, quoniam hu-

jusmodi præsumptionem et temeritatem nolumus nec debemus aliquatenus tolerare, frater, tibi per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos fratres moneas et horteris, et eis ex parte nostra præcipias, ut si quos in excommunicatione defunctos in cœmeteriis ecclesiarum sepelierint, eos extra cœmeteria ipsa penitus ejiciant. Quod si facere noluerint, tu hoc ipsum de his, quos in excommunicatione defunctos tibi esse constiterit, auctoritate nostra remoto appellationis obstaculo exequaris.

Præterea de his qui juramentum præstant quod stabunt mandato ecclesiæ, et postea præstito juramento appellant, id tua sollicitudo provideat, ut eos vel observare quod jurant, vel infra quadraginta dies post interpositam appellationem iter arripere ad ipsam prosequendam compellas. Data Ferentini, X calendas Aprilis.

## EPISTOLA CCCXLII.—EJUSDEM AD EUNDEM ET SUFFRAGANEOS.

*Alexander episcopus Cantuariensi et ejus suffraganeis.*

Pervenit ad nos, quod quum parochiani vestri decimas bonorum suorum consueverint ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persolvere, nunc tamen laudabili consuetudine prætermissa, quidam ex ipsis de lana et fœno, et de proventibus molendinorum et piscariarum decimas ipsis ecclesiis subtrahere non verentur. Quoniam igitur institutioni divinæ manifestius obviat qui decimas ecclesiis non persolvit, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus parochianos vestros monere curetis, et si opus fuerit, sub excommunicationis districtione compellatis, ut de proventibus molendi-

narum et piscariarum, de lana et fœno, decimas ecclesiis, quibus debentur, omni contradictione et appellatione cessante, cum integritate persolvant.

## EPISTOLA CCCXLIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander papa III Thomæ Cantuariensi archiepiscopo.*

Commissæ nobis a Deo dispensationis officium admonet multipliciter et hortatur, ut universis Christi ecclesiis debeamus utiliter providere, atque integra jura sua nos oporteat illibata servare. Pervenit quidem ad nos, quod monachi de Boxelee ecclesiæ sanctæ Mariæ, in cujus parochia commorantur, decimas ex integro non persolvunt, et eas secundum canones reddere contradicunt. Quapropter, frater noster, tibi per apostolica scripta mandamus, et præcipimus, quod prædictos monachos ut ipsas decimas etiam de illis cultis in quibus olim domus constructæ fuerant, præfatæ ecclesiæ cum omni integritate persolvant, quas priusquam in eadem ecclesia morarentur solebant persolvere, sine appellationis obstaculo, nostra auctoritate, omni cum districtione compellas. Sicut enim olim de pascuis solvebantur decimæ, ita nunc de eisdem ad frugum fertilitatem translatis decimas volumus absque diminutione persolvi.

## EPISTOLA CCCXLIV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*A. episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri T. Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.*

Curam et sollicitudinem, quam circa negotium

ecclesiæ te habere cognoscimus, gratam acceptamque tenemus, et eam sicut commendanda est plurimum in Domino commendamus, firmum propositum et promptam voluntatem habentes, personam tuam sicut carissimi fratris nostri sincera in Domino caritate diligere, petitiones tuas libenter admittere, ac tibi pro tanta devotione, auctore Domino, intendimus utiliter respondere. Quia vero bonum incœptum finis laudabile reddit, fraternitatem tuam, de qua plenissimam fiduciam obtinemus, per apostolica scripta rogamus, monemus, et exhortamur in Domino, quatinus, sicut bene et laudabiliter incœpisti, in devotione et fidelitate sanctæ Romanæ ecclesiæ ac nostra firmus et immobilis perseveres, atque ad ipsius exaltationem modis omnibus enitaris.

Super falsario autem Adam videlicet dicto, de quo nobis scripsisti, id tibi duximus respondendum, quod eum videlicet si præsens vel absens est, omni ecclesiastico officio et beneficio non differas perpetuo spoliare, et si in terram redierit, eum capere studeas et in arcto monasterio retrudas, et ibidem facias perpetuis temporibus remanere. Data Agn. III calendas Aprilis.

## EPISTOLA CCCXLV.—EJUSDEM AD EUNDEM ET GILBERTUM.

*Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus T. Cantuariensi archiepiscopo et G. Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

In beati Petri apostolorum principis cathedra ex divinæ dispensationis arbitrio residentes, sic omnia in Dei ecclesia dispensare debemus, ut nullus, quan-

tum in nobis est, pro defectu justitiæ cogatur diutius laborare, sed quisque sui juris per nostram obtineat sollicitudinem complementum. Veniens autem ad nostri apostolatus præsentiam dilectus filius noster magister W. dc Lega lator præsentium, sua nobis relatione exposuit, quod bonæ memoriæ Walterus, olim Coventrensis episcopus, per librum et aureum annulum de archidiaconatu Deyberiæ cum suis libertatibus, eum canonice investivit, atque concessit. Unde, quoniam quæ a fratribus nostris episcopis rationabiliter ordinantur, volumus firmitate immobili permanere, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus si hujus assertio veritate subsistit, dilatione remota eundem archidiaconatum cum pertinentiis suis prædicto magistro exhibeatis et assignetis. Quod si unus vestrum, imminente necessitate, huic negotio exequendo non potuerit interesse, alter in causa ipsa nihilominus procedat. Data Ferentini, calendis Octobris.

## EPISTOLA CCCXLVI.—EJUSDEM AD MONACHOS ET CANONICOS PER CANTUAR. PROV. CONSTITUTOS.

*Alexander episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis universis monachis et canonicis regularibus per Cantuariensem provinciam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.*

Quum deceat nos commodis et fructibus ecclesiarum frequenter intendere, nobis summopere congruere dignoscitur, ut ecclesiæ ordinationibus toto studio intendamus, et ne inordinatæ remaneant, vigilem curam atque sollicitudinem adhibeamus. Inde est quod universitati vestræ per apostolica scripta mandamus, ut in ecclesiis, in quibus præsentationem

habetis, quum vacaverint, diœcesanis episcopis clericos idoneos præsentetis, qui illis de spiritualibus, et vobis de temporalibus debeant respondere. Datum . . . . .

## EPISTOLA CCCXLVII.—EJUSDEM AD W. PRIOREM ET CAPITULUM CANTUARIENSE.

*Alexander episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis W. priori et fratribus ecclesiæ Cantuariensis, salutem et apostolicam benedictionem.*

VENERABILIS frater noster Thomas, archiepiscopus vester, diligenter nobis proposuit, et ex relatione dilecti filii nostri Odonis confratris vestri, et communi fama referente ad ipsum accepimus, quod vos sicut viri religiosi et Deo devoti, eidem fratri nostro in negotiis ecclesiæ ferventer adsistitis, et ejus tribulationibus et angustiis compatientes, consilium sibi et auxilium libentius ministratis, et ecclesiæ onera secum prompto animo sustinetis. Quod utique gratum acceptumque tenentes, religionis ac ferventis fidelitatis vestræ constantiam dignis in Domino laudibus commendamus, et devotioni vestræ multiplices exinde gratiarum referimus actiones, universitatem vestram per apostolica scripta rogantes, monentes et exhortantes in Domina, quatinus, sicut bene et laudabiliter inchoastis, ita de cetero fideliter ac constanter agentes, in incepto proposito perseverare curetis, et tam laudabili principio optimæ consummationis finem adjungere studeatis. Confidimus enim et de immensa Domini bonitate speramus, quod ille, in cujus manu corda regum sunt, carissimi in Christo filii Henrici illustris Anglorum regis animum circa prædictum archiepiscopum mitigabit, ita quod ex

quo idem rex servitium ipsius et affectionem, quam circa eum multipliciter gerit et justitiam, quæ est in causa, ad mentem studiosius revocabit, gratiam suam et amoris plenitudinem eidem restituet, et ecclesia vestra jura et dignitates ac libertates suas integre obtinebit. Vos quoque ab Omnipotente Domino dignum exinde præmium et apostolicæ sedis gratiam semper habebitis pleniorem. Nos etiam ob fidem et devotionem quam ei servatis jura et dignitates ejusdem ecclesiæ vestræ, quantum cum Deo et justitia poterimus, prompti erimus omni tempore efficacius promovere. Dat. Senon. XVII cal. Januarii.

EPISTOLA CCCXLVIII.—EJUSDEM AD RICARDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Ad aures nostras noveris pervenisse, quod terra nobilis viri Hugonis comitis, pro injuria quam idem comes canonicis de Panteneia intulerat, de mandato nostro fuisset interdicto supposita; tamen, quia clerici de terra ipsa divina officia nihilominus celebrare præsumpserunt, a beato Thoma martyre vinculo fuerint excommunicationis adstricti. Postmodo vero, quum idem martyr reverteretur ab exilio, iisdem clericis absolutionem petentibus, mandavit a divinis abstinere officiis, ut super eorum præsumptione interim nos consuleret, sed paulo post eodem martyre per martyrium ad cœlum migrante, præfati clerici, sicut prius fecerant, non sunt veriti divina officia celebrare. Quoniam igitur temeritas et præsumptio ipsorum clericorum non debet incorrecta manere, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus, si res ita se habet, præfatos clericos pro tantæ præsumptionis egressu ab officiis

et beneficiis, contradictione et appellatione cessante, apostolica auctoritate suspendas, ita quod sine mandato Romani pontificis non debeat ipsis restitui. Quosdam etiam, quos noveris ad tantum malum promptiores fuisse, ab officio deponas, et si contra suspensionis aut depositionis sententiam venerint, eos in eandem excommunicationis sententiam, appellatione cessante, reducas.

## EPISTOLA CCCXLIX.—EJUSDEM AD ROGERIUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM.

*Alexander papa Rogerio Eboracensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato.*

A MEMORIA vestra non excidit, qualiter in primo anno nostræ promotionis, scriptum literarum felicis memoriæ prædecessoris nostri Honorii papæ nobis feceris præsentari, in quo continebatur antecessoribus tuis apostolica benignitate indultum fuisse, ut tam iis quam successoribus suis liberum esset per totam Angliam ante se crucem deferre. Nos vero iisdem antecessoris nostri vestigiis inhærentes, tibi scripti nostri munimine confirmavimus, quod antecessoribus tuis fuerat a prædecessore nostro clementer indultum, postmodum autem sanctæ et venerandæ memoriæ Thomas quondam Cantuariensis archiepiscopus, existimans hoc in depressionem juris et dignitatis suæ redundare, exinde cœpit quæstionem movere, et propter hoc ad sedem apostolicam appellavit, affirmans, si bene meminimus, quod tibi vel prædecessoribus tuis nullatenus id licuisset. Sicque factum est, quod nos tibi per scripta nostra prohibuimus, ne in provincia Cantuariensis ecclesiæ, donec de causa cognosceretur, ante te crucem deferre

aliqua ratione auderes. Quia ergo per dilectos filios nostros J. et A. clericos tuos gravem nobis coram querimoniam deposuisti, asserens quod te possessione hujus rei, quam tu, et antecessores tui, habueras, absque cognitione judicis spoliassemus, nos volentes tibi tanquam venerabili fratri nostro deferre, et jura tua integra illibata servare, præsentibus literis statuimus, quod literæ prohibitionis nostræ nullum tibi præjudicium faciant, quominus tibi et successoribus tuis liberum sit, quemadmodum vobis est privilegium beneficio apostolicæ sedis indultum, et tu et prædecessores tui id facere consuevistis, ante vos per totam Angliam crucem deferre, quousque diffinitiva sententia decernatur, quid ecclesia tua debeat de jure habere.

## EPISTOLA CCCL.—EJUSDEM AD R. EBORAC. ARCHIEPISCOPUM.

*Alexander III episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri R. Eboracensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

FRATERNITATEM tuam scire volumus et firmiter tenere, quod te ex caritatis fervore, ob multiplicia tuæ gratissimæ devotionis obsequia nobis frequenter impensa diligimus, ut nihil aliquando tibi negare velimus, quod cuilibet fratrum nostrorum debemus. In eo autem quod de compellendis monachis albis vel nigris, canonicis regularibus vel secularibus ad solvendas decimas de terris conductis quas habent ad terminum vel ad firmam, a nobis tuæ discretionis providentia postulavit, te vel alium quemlibet audire vel exaudire nulla ratione possumus, nisi manifeste vellemus obviare justitiæ, et præde-

cessorum nostrorum institutionibus contraire, ne videamur religionem persequi, quam si forte in nobis non haberemus, in aliis diligere et fovere tenemur. Cautum siquidem habetur in scripturis prædecessorum nostrorum Romanorum pontificum, quod religiosi viri ab exactione decimarum de laboribus suis quos propriis manibus vel sumptibus colerent, et de nutrimentis animalium suorum prorsus essent immunes. Sed piæ recordationis Adrianus papa decessor noster, labores in novalia pro sua voluntate convertit. Illud etiam nos a tuæ petitionis effectu videtur retrahere, quod in veteri testamento non recolimus nos unquam legisse, ut levitæ levitis decimas persolvissent. In novo etiam, sicut tua discretio non ignorat, non ambigimus esse statutum, ut populus ecclesiis illis decimas solvant, ubi ecclesiastica recipiunt sacramenta. Unde apostolus ait: 'Non est magnum si temporalia metimus, ubi spiritualia seminamus.' Non grave tibi sit, sicut esse non debet, si ratione divinæ scripturæ, et nostra honestate pensata, petitionem illam quantumcunque te diligamus, et sicut carissimo fratri nostro deferentes, non duximus admittendam. In nullo enim patereris repulsam quod secundum Deum et justitiam a nobis fieri postulares. Ex privilegio Alexandri papæ: Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino clericus sive laicus a vobis decimas exigere præsumat. Hoc idem etiam ex privilegiis aliorum Romanorum pontificum. Decreta pontificum, Paschalis papa secundus: Decimas a populo sacerdotibus atque levitis esse reddendas divinæ legis sanxit auctoritas. Cæterum a monachis sive clericis communiter viventibus nulla ratio sinit, ut milites aut episcopi aut personæ quælibet decimas

de laboribus sive de nutrimentis suis extorquere debeant. Unde beatus Gregorius ait: 'Communi vita viventibus jam de faciendis portionibus vel exhibenda hospitalitate vel adimplenda misericordia, quid erit nobis loquendum, quum omne quod superest, in causis piis et justis et religiosis erogandum sit, dicente Domino, 'Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis?' Item Magonticense concilium: decrevit sacer iste conventus, ut episcopi vel abbates de agris et vineis suis quæ ad suum et fratrum stipendium habent, ad ecclesias suas decimas suas deferri faciant. Familiæ vero ibi dent, ubi eorum infantes baptizantur, et ubi per totum anni circulum missas audiunt. Item Gregorius papa. 'Statuimus, ut monasteria ex suis prædiis nullo modo cogantur dare decimas, quia si legitime dandæ sunt orphanis et peregrinis, indignum valde est, ut ab eis exigantur, qui propter eum cujus sunt decimæ, pauperes reficiunt. Nam si pauperes sunt Domini, paupertas pauperibus eroganda est, illis videlicet qui pro timore illius quæ possidere poterant dimittunt, eumque nudi sequentes, potestati alterius se subdunt.' Item Paschalis secundus: 'Novum exactionis genus est, ut clerici a clericis frugum vel animalium decimas exigant. Nusquam hoc in lege Domini præcipi legimus, aut permitti. Nec enim a levitis levitæ decimas extorsisse aut accepisse leguntur. Illi clerici profecto laborum suorum decimas debent, qui a clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt.' Item ex privilegio Alexandri papæ. 'Statuimus, ut si super decimas inter vos et aliquam personam ecclesiasticam, cum consensu episcopi vel archidiaconi sui compositio facta fuerit, rata perpetuis temporibus et inconcussa consistat.

## EPISTOLA CCCLI.—EJUSDEM [ET ALIORUM IN EANDEM FORMAM] AD . . . .

*In hunc modum plures Romani pontifices a tempore beati Gregorii papæ scripserunt.*

ANTIQUAM Eboracensis ecclesiæ dignitatem integram conservari auctore Domino cupientes, et prædecessorum nostrorum Romanorum pontificum vestigiis inhærentes, auctoritate apostolica prohibemus ne ulterius aut Cantuariensis archiepiscopus ab Eboracensi professionem exigat, aut Eboracensis Cantuariensi exhibeat; neque, quod penitus a beato Gregorio prohibitum est, ullo modo Eboracensis Cantuariensis ditioni subjaceat: sed juxta ejusdem patris constitutionem ista inter eos honoris distinctio in perpetuum servetur, ut prior habeatur, qui prior fuerit ordinatus. Sane, si Cantuariensis archiepiscopus ab Eboracensi electo manum consecrationis subtraxerit, quam videlicet juxta ecclesiarum suarum morem ab Honorio sedis apostolicæ institutum sibi debent, liceat eidem Eboracensi secundum communem consuetudinem et prædicti patris nostri Gregorii sanctionem et domini nostri sanctæ memoriæ Paschalis papæ mandatum a suffraganeis suis aut a Romano pontifice consecrari.

## EPISTOLA CCCLII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander III episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri R. Eboracensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

SICUT Romana ecclesia omnium ecclesiarum, disponente Domino, mater est et magistra, ita etiam

nos qui eidem ecclesiæ licet immeriti supernæ dispositionis providentia præsidemus, prout nobis Dominus ministraverit, consultationibus respondere cogimur singulorum, et quæ videntur dubia, apostolicæ circumspectionis providentia declarare. Sane quæsitum est a nobis ex parte tua, utrum si aliquando causa inter aliquos delegatis judicibus absque remedio appellationis committitur, et altera pars literis apostolicæ protectionis munita, quibus ei generaliter est indultum ut libere sibi liceat appellare, in vocem appellationis proruperit, ejus in eadem causa appellationi sit deferendum, inquisitioni tuæ præsentibus literis respondemus, quod ejus in hac parte appellatio non est admittenda, postquam causa est judicibus, remota appellatione, commissa: quia speciale mandatum derogat generali. Super eo vero quod interdum delegati judices ab alterutra partium tamquam suspecti recusantur, hoc tuæ prudentiæ præsentibus literis innotescat, quod quum sacri canones et ante et post litem contestatam, et in prolatione sententiæ, et post sententiam singulis appellandi tribuant facultatem, non admittunt remedium aliud præter solam appellationem, sicut leges faciunt seculares, quæ appellationem nisi in casu ante sententiam non admittunt. Unde in causis ecclesiasticis, ubi appellationis remedium tollitur, utrumque remedium denegatur, et ideo sicut appellationi, ita et recusationi non est aliquatenus deferendum. Si autem intra certum terminum causa personis aliquibus committitur decidenda, ita quod contineatur in literis causam post susceptionem literarum infra certum terminum terminare debere, ex tunc terminus incipit, quum eos quibus literæ delegantur, easdem constiterit literas recepisse. Præterea super hoc quod nobis consulere voluisti, utrum liceat judici delegato non ordinario

sine literis citatoriis cogere contumacem ut veniat aut damnare si non venerit, hoc tibi auctoritate præsentium innotescat, quod postquam ei causa licet simpliciter delegatur, satis potest partes auctoritate nostra compellere, et etiam contumaces sententia ecclesiastica coercere, etiam si literæ commissionis id non contineant, aut partes mandatum non habeant ut accedant. Quia ex eo quod sibi causa committitur, super his omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem. Si vero aliquis quenquam gravissimo metu sub religione juramenti jus suum refutare coegerit, ipsumque sibi retinuerit, et quia nos consulere voluisti an alter eorum an neuter id habere debeat, hoc tibi duximus respondendum, quod non est tutum quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit juramentum, quod observatum vergat ad interitum salutis æternæ, nec nos cuilibet ex responsione nostra volumus dare materiam contra suum juramentum veniendi, ut auctores perjurii existere videamur. Verum aliquando in Romana ecclesia a patribus prædecessoribus nostris factum esse recolitur, quod clerici qui coacti ecclesiæ ministerium abjuraverant, de juramento absolutionis beneficium meruerunt, et ad coercendam iniquitatem eorum, qui clericos illos ad præstandum illud juramentum compulerant, permissi sunt in eadem ecclesia ministrare. Porro, si aliquis vir et mulier pari consensu contraxerunt matrimonium, et vir ea incognita aliam duxerit in uxorem, et eam cognoverit, cogendus est secundam relinquere et ad primam redire, quia quamvis exinde diversa quorundam sententia et non eadem consuetudo ecclesiarum, tutius tamen videtur, ut primam habere debeat quam secundam, quum a prima sine judicio ecclesiæ separari non debuerit, postquam

cum ipsa matrimonium pari voto et assensu contraxerit. Sane quamquam mulieri desponsatæ et a viro non cognitæ liceat ad religionem transire, aliam tamen non potest ducere in uxorem.

## EPISTOLA CCCLIII.—EJUSDEM AD ROTHOMAGENSEM ARCHIEPISCOPUM ROTROCUM.

*Alexander III episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Rothomagensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Quoniam quæsitum est a nobis ex parte tua, utrum liceat tibi eos, qui ab episcopis suffraganeis tuis sunt excommunicatione innodati, et ad audientiam tuam appellant, absolvere antequam tuo stent judicio, inquisitioni tuæ præsentibus literis duximus respondendum, quod si post appellationem in eos est excommunicationis sententia promulgata absolutione non indigent, quum sententia post appellationem lata, neminem possit ligare. Si vero ante appellationem excommunicati sunt, ante ingressum causæ, recepto ab eis juramento secundum ecclesiæ consuetudinem, debes ipsos absolvere, nisi episcopo a quo excommunicati sunt in hac parte deferre volueris, et eos ad ipsum absolvendos remittere. Quum autem a te vel ab ipso fuerint absoluti, causam audire debes, et fine debito terminare, quia nec excommunicati ante absolutionem suam sunt audiendi, nec causa ad eos, quibus appellatum est, debet remitti. Data Tusculani, V idus Octobris.

## EPISTOLA CCCLIV.—EJUSDEM AD EPISCOPOS ANGLIÆ.

Super discretione vestra satis compellimur admirari, quod quum viri prudentes et providi sitis, in officii vestri executione ita negligentes existitis, quod vix ejus reminisci videmini, sicut in operibus vestris plenius comprobatur. Illud etiam specialiter nos in vehementem admirationem adducit quod de obedientia quam ecclesiæ Cantuariensi debetis, aut parum aut nihil curatis, sed ita ejus immemores comparetis, quasi quid Deo, quid hominibus exhiberi debeat, penitus ignoretis. Quæ utique ita nuda et pastore desolata existit, ut illud propheticum sibi merito valeat adaptari, Quomodo sedet sola civitas plena populo, facta est quasi vidua domina gentium. Veruntamen quicquid hactenus hujusmodi negligentia ne dicamus inobedientia deliqueritis, nos paternæ circa vos dilectionis nequaquam obliti, benignitate potius quam severitate utendum duximus, et vobis sicut venerabilibus fratribus nostris, longe ultra quam merueritis, deferendum. Inde siquidem est, quod nos carissimi in Christo filii nostri, Henrici illustris Anglorum regis obtentu et nuntiorum suorum instantia et prece inducti, et expensis ac laboribus vestris parcere cupientes, appellationem quam adversus venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archiepiscopum, ne jam dictum regem aut vos, vel regnum Angliæ in aliquo gravaret, jam pridem fecistis, vobis auctoritate apostolica relaxamus, ita quod eam per vos vel per responsales vestros exsequi nullatenus teneamini. Datum Benevent., vii. Kal. Maii.

## EPISTOLA CCCLV.—EJUSDEM AD AURELIANENSEM EPISCOPUM.

Dilectus filius noster Joannes, ecclesiæ tuæ decanus, transmissa nobis relatione monstravit, quod medietatem præbendæ suæ tibi sub tali pollicitatione concessit, quod sibi quum vacaret integram præbendam assignare deberes. Unde, quoniam intuitu probitatis suæ, et ea ratione quia te sanguinis proximitate contingit, ipsum debes diligere et gratia et beneficio decorare, fraternitatem tuam rogamus, monemus atque mandamus, quatinus prædicto decano juxta promissionem tuam primam vel secundam præbendam quæ in ecclesia tua vacaverit, concedas pariter et assignes: ita quod ipse tibi majori debeat devotione adstringi et ad obsequium et honorem tuum ferventer accendi. Quicquid enim beneficii ei contuleris, tale est tanquam si tibi conferres, et de gremio in sinum projiceres.

## EPISTOLA CCCLVI.—EJUSDEM AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

*Alexander tertius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri B. Exoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Sicut dignum est et omni consentaneum rationi, graves et difficiles quæstiones ad examen apostolicæ sedis deferri, ita etiam nobis ex ministerio susceptæ sollicitudinis imminet easdem quæstiones prout nobis Deus dederit, solvere, et singulis a nobis consilium postulantibus respondere; ut providentia Ro-

manæ ecclesiæ, quæ ubique terrarum obtinet disponente Domino principatum, quæstione solvantur, et removeatur in his ambiguitas de cordibus singulorum. Licet autem super quæstionibus, quas nobis discretio tua solvendas direxit, te non dubitemus providum et circumspectum existere, cogimur tamen ex servitutis ministerio juxta discretionem et providentiam nostram tibi exinde respondere. Sane quum vir literatus sis et sapiens et discretus, in his plurimum exercitatus plenius nosti, quia in excessibus singulorum non solum qualitas delicti et quantitas, sed ætas, scientia, et sexus atque conditio sunt attendenda, quia non solum secundum qualitatem et quantitatem facinoris, sed secundum ea quæ prædiximus, et secundum locum et tempus quo delictum committitur, unicuique debet pœnitentia indici, quum sicut tu ipse non ignoras, idem excessus magis in uno quam in alio sit puniendus. Illi autem qui animo occidendi illum sanctum et reverendum virum Cantuariensem quondam archiepiscopum, aut feriendi, aut capiendi, si de illa captione mors ejus subsequuta fuisset, citra vel circa manuum injectionem se fatentur venisse, pari pœna vel fere pari puniendi, et illi etiam qui non ut ferirent, sed ut percussoribus opem ferrent, si forte violentia quam quidam moliri debebant, impedirentur, paulo minori pœna multari, quia quum scriptum sit, qui potuit hominem liberare a morte et non liberavit, ipsum occidit, constat ipsos ab homicidii reatu immunes non esse, qui occisoribus opem contra alios præstare venerunt, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui quum possit manifeste desinit facinori obviare.

Illi vero qui se asserunt animum regis inflammasse ad odium, unde forte fuit homicidium subse-

quutum, satis dure et aspere, sed non ita severe sunt puniendi, nisi forte regem ipsum ad illud homicidium suis suggestionibus provocassent. Illi quoque non fuerunt a culpa liberi nec a pœna debent esse immunes, qui licet fuerint illius iniquæ machinationis ignari, tamen si eos sicarios esse sciebant, in sarcinis eorum custodiendis ministerium præbuerunt. Eos vero qui se dicunt illius sancti viri et suorum post mortem ejus occupasse spolia, si nil aliud in tanto facinore commiserunt, a pœna mortis ejus arbitramur esse immunes, sed quæ occupaverunt, eis quorum fuerunt tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus unde ea reddere possint, et ipsis ex hoc pœnitentia moderata tamen est indicenda. Quia licet quidam ex his ea quæ occuparunt se fatentur pauperibus erogasse, non tamen alienas res, quum ipsas potuissent eis quorum fuerint restituere, debuerunt pauperibus erogare. Illi vero qui sola excommunicatorum participatione se reos esse cognoscunt, considerata temporis quantitate, quo in eadem nequitia perdurarunt, et inquisito etiam si eis timore vel affectione communicaverint scienter vel ignoranter, secundum hoc pœnitentia est indicenda.

Clericos autem, quos constat armatos interfuisse tanto facinori, et illos etiam clericos, qui consilium illud dederunt, ut idem vir sanctus caperetur, perpetuo non solum ab altaris ministerio deponendos esse censemus, sed ita etiam, quod in ecclesiis nullo [modo] unquam ipsi lectiones legant, vel responsaria in choro separatim cantent, sed in psalmis apud Deum de commisso veniam satagant implorare. Insuper autem clerici ipsi in districto claustro monachorum vel canonicorum regularium si fieri potest, sunt recludendi, ita quidem quod usque ad septen-

nium vel quinquennium debeant ab ecclesiarum introitu coerceri. Super eo vero, quod a nobis consilium postulasti, utrum scholares si se invicem percusserint, in plena vel in minori ætate, clerici aut religiosi viri in claustris, secundum canonem istum, quo statutum est ut illi qui in clericos violentas manus injiciunt, mittantur ad apostolicam sedem absolvendi, debeant ad eandem sedem pro sua absolutione venire, inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si clerici infra puberes annos sese ad invicem, aut unus alterum percusserit, non sunt ad apostolicam sedem mittendi, quia ætas eos excusat, nec etiam clerici, si sint plenæ ætatis et non de odio vel invidia vel indignatione, sed levitate jocosa se ad invicem percutere contingat.

Nec magister, si scholarem clericum intuitu disciplinæ vel correctionis percusserit, quia non potest in ipsis manuum injectio violenta notari. Cæterum si ex odio iidem scholares vel seculares clerici sese percusserint, pro sua absolutione debent ad apostolicam sedem venire. Monachi vero et canonici regulares, quocumque modo sese in claustro percusserint, non sunt ad eandem mittendi, sed secundum providentiam et discretionem sui abbatis, disciplinæ subdantur. Et si discretio abbatis non sufficit ad eorum correctionem, est diœcesiani episcopi providentia adhibenda. Si vero aliquis alicujus potestatis ostiarius, sub prætextu officii sui malignatus clericum læserit, ab episcopo suo potest absolvi, nisi forte eundem clericum graviter vulneraverit. Officialis pro injectione manuum in clericum non potest sine mandato Romani pontificis, absolutionis beneficium promereri, quia nulli laico tanta super clericum datur auctoritas, nisi forte turbam arcendo irruentem, non ex deliberatione sed fortuito casu clericum lædat. Si clericum

vero vim sibi inferentem vi repellat vel lædat, non debet propter hoc ad apostolicam sedem transmitti, si incontinenti vim vi repellat, quum vim vi repellere leges et omnia jura permittant. Nec ille compellendus est ad eandem sedem venire, qui in clericum cum uxore, matre, sorore, vel filia sua propria turpiter inventum, manus injecerit violentas. Cæterum si eum in stupro vel adulterio, quando ea cum qua stuprum vel adulterium committitur, ipsum ita proxima consanguinitatis linea non contingit, ceperit, aut alias in eum violentas manus injecerit, non est a sententia illius excommunicationis immunis.

## EPISTOLA CCCLVII.—EJUSDEM AD EUNDEM ET AD SIMONEM ABBATEM.

*Alexander tertius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri B. Exoniensi episcopo, et dilecto filio Simoni abbati sancti Albani, salutem et apostolicam benedictionem.*

Robertus de Ber nobis intimavit, quod Willelmus clericus capellanum ejus et alios quamplures de testibus suis juramento astrinxit, ne testimonium consilium, vel auxilium eidem Roberto contra ipsum præberent, ideo præsentium auctoritate vobis injungimus, ut si testimonium illorum publicatum non est, et non est abrenuntiatum testibus qui non sunt juramento astricti, et alios, si necesse fuerit, idoneos quos ipse Robertus in testimonium produxerit recipere non postponatis.

## EPISTOLA CCCLVIII.—EJUSDEM AD G. LINCOLNIENSEM ARCHIDIACONUM.

*Alexander tertius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio G. Lincolniensi archidiacono, salutem et apostolicam benedictionem.*

Ad præsentiam nostram accedens R. presbyter, tacita veritate quod esset filius sacerdotis, per fraudem a nobis literas impetravit, ut in ecclesia de Bileberi, in qua pater ejus ministravit, capellanus existeret. Quia vero fraus sive dolus nulli debet patrocinium præstare, discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus infra quadraginta dies post harum susceptionem, rei veritatem diligenter inquiras, et si tibi constiterit, quod memoratus R. sit in sacerdotio genitus, et quod pater ejus in eadem ecclesia ministraverit, non obstantibus prædictis literis nostris, ipsum exinde omni occasione et appellatione cessante amoveas.

## EPISTOLA CCCLIX.—EJUSDEM AD GILBERTUM LONDON. EPISCOPUM.

*Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri [G.] Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Quanto majorem in ecclesia Dei locum nosceris obtinere, tanto amplius multorum oculi in te defixi consistunt, quorundam quidem ut detrahant, quorundam vero ut tuis bonis actibus informentur. Unde et oportet prudentiam tuam ita caute et circumspecte in omnibus se habere, ut quisque in te

inveniat quod debeat imitari, et ex quo proximorum vita proficere valeat ad majora. Carissimus siquidem filius noster Henricus illustris Anglorum rex, honestatem, prudentiam, et religionem tuam considerans, et attendens, a nobis multa precum instantia postulavit, ut in ea civitate quæ quasi caput regni est, et in qua ipse diuturniorem moram facere consuevit, pontificale officium gereres, et ibidem ad conferendum ei spirituale et temporale consilium permaneres. Interest igitur tua, ut eum qui talem de te spem fiduciamque concepit, ad quæque bona opera securius exhorteris, et ab his quæ animæ suæ periculum pariant, studeas deterrere. Rogamus itaque fraternitatem tuam et commonemus in Domino, quatinus ei frequenti exhortatione proponas, ut consideret studiosius et revolvat, ad quam sublimia et excelsa eum providentia divinæ miserationis erexit, quomodo regnum sibi per suam gratiam subjugavit, et qualiter eum de die in diem incrementis facit potioribus abundare. Ad cor autem et ad memoriam omnia hæc reducens, in omnibus actibus suis Deum præ oculis habeat, ab illicitis abstinens semper ad meliora se provehat, et eum sibi studeat habere placatum, sine quo nec regnum obtinere terrenum, nec acquirere poterit sempiternum. Cæterum ad hoc convenientius exsequendum, asseras ei firmiter et proponas, ut sacrosanctas Dei ecclesias, pro quibus Dominus Jesus Christus in terris visus est et cum hominibus conversatus, in proprio corpore mortis sustinens passionem, sinceriori affectu diligat, manuteneat, atque ad earum libertatem diligentius quam consueverit studeat et intendat. Nihilominus etiam tam archiepiscopos quam alios coepiscopos tuos, ut eundem regem simul tecum ad hoc ipsum diligenter inducant, studeas convenire. Quum enim per alia

multa opera pietatis, placere possit in oculis conditoris, id erit præcipue per quod regnum sibi feliciter poterit ampliari, et ipse incrementa non modica tam spiritualiter quam temporaliter ab omnipotente Domino exinde obtinebit. Hujusmodi autem commonitionem ita opportune et inopportune circa eum habere studeas, et ipsum ad hoc ita diligenter inducas, et eum tam in relevatione ecclesiarum, quam in aliis, in quibus culpabilis invenitur, seipsum corrigere tuis admonitionibus sentiamus. Ad hæc honestæ et religiosæ personæ, quantum in hoc tempore ecclesiæ Dei necessariæ utilesque consistant, et quantum sit eorum vita et incolumitas opportuna, tam nos quam omnes qui ratione utuntur facile recognoscunt. Audivimus autem et veridica multorum relatione comperimus, quod tu carnem tuam ultra quam deceat et expediat attenuas et affligis, nec carnibus vescens, nec stomachum vino reficiens ad salutem. Unde timendum est, ne dum jumento necessaria subtrahuntur, nimia debilitate succumbas, et ecclesia Dei ex tuo, quod absit, defectu, grave sustineat detrimentum, de cujus conversatione et vita non modica suscipit incrementa. Sane scire te credimus, qualiter in veteri testamento turtur in sacrificio non consuevit occidi, sed caput ejus legitur ad pennulas retorqueri, significans, quod vir justus non debet parcitate ciborum carnem perimere, sed ei superflua subtrahendo, luxus et vitia resecare. Mortificatio enim carnis ad modicum utilis est, pietas vero ad omnia necessaria comprobatur. Monemus igitur fraternitatem tuam et exhortamur attentius, quatinus de cætero carni tuæ nequaquam hujusmodi austeritatem indicas, sed juxta commonitionem apostoli, modico vino et temperato utaris, et carnibus aliquando, quum vel medicinam acceperis,

vel corporis infirmitate gravaris, ita quod corpore non ultra debilitato quam deceat, servitio conditoris valeas robustius inhærere, et ecclesiæ Dei, cui admodum necessarius es, teipsum possis incolumem conservare. Data Biturici, 11 nonas Septembris.

## EPISTOLA CCCLX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri G. Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Universalis ecclesiæ sollicitudo, quam providentia Domini gerimus, pro ecclesiarum statu nos compellit propensiori cura satagere, et ut secundum Deum et justitiam disponantur vigilem diligentiam et studium adhibere. Accepimus autem quod plerique in tuo episcopatu degentes, quum essent in acolitus officio et infra constituti, uxores duxerunt, et nihilominus ecclesias quas prius habebant detinere præsumunt. Unde quoniam uxorati, quum divisi sint, et eos cogitare oporteat quomodo uxoribus placere valeant et servire, obsequiis solummodo non possunt divinis intendere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos viros ecclesias libere et absolute [dimittere], appellatione remota compellas, et eas aliis personis idoneis in sacris ordinibus constitutis concedas. Veruntamen, si qui eorum aliquod in eisdem ecclesiis simplex prius beneficium habuerant, ipsum eis excepto magisterio ecclesiarum, sub dissimulatione dimittere poteris. Data Tusculani, calendis Martii.

## EPISTOLA CCCLXI.—EJUSDEM AD EUNDEM, ET AD R. ARCHIDIACONUM.

*Alexander tertius episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri G. Londoniensi episcopo, et dilecto filio R. archidiacono, salutem et apostolicam benedictionem.*

SIGNIFICATUM est nobis quod quidam parochiani vestri cum consanguineis et affinibus suis illicita passim matrimonia contrahunt, et clerici etiam plerique concubinas publice introducunt, et ipsas sibi sub jurisjurandi religione conjungere non verentur. Unde, quoniam tam graves et tam enormes excessus incorreptas relinqui nolumus vel inultos, discretioni vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus clericos et laicos diœcesis vestræ ab hujusmodi conjugiis et contuberniis, pro vestri officio debito, prorsus desistere compellatis. Si autem clerici quilibet non in subdiaconatu, sed in minoribus ordinibus constituti, aliquas sibi matrimonio vel juramento interposito copulaverint, vos ipsos uxoribus adhærere, et ecclesias omnino dimittere, appellatione cessante, districte cogatis. Illos vero, qui subdiaconatum vel superiores ordines susceperint, et aliquas sibi conjungere præsumpserint, concubinas prorsus ejicere, et caste ac continenter vivere moneatis diligentius, et studiosius exhortari curetis. Quod si ad commonitionem vestram adimplere neglexerint, vos ipsos ecclesiis quas habent omni dilatione et appellatione postposita spolietis, et ab officii sui exequutione nihilominus suspendatis.

## EPISTOLA CCCLXII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander tertius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri G. Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Ad audientiam nostram noveritis pervenisse, quod quidam clerici in vestra parochia constituti, sacerdotum filii et in sacerdotio geniti, in ecclesiis, in quibus patres sui antea ministraverant, successerunt, et divina ibidem exercere præsumunt. Quoniam igitur successiones hujusmodi ab ecclesiæ Dei limine sunt penitus extirpandæ, discretioni vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus, ne tales in paternis ecclesiis per vestras parochias ulterius recipiantur, modis omnibus providere curetis, nec aliquos sacerdotum filios ad sacros ordines promotos, nisi prius in claustro regularium ministraverint, celebrare nullatenus sustineatis.

## EPISTOLA CCCLXIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Gilberto Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Nobilis mulier A., uxor comitis Alberici, lacrimabilem ad nos querelam transmisit, et id ipsum ex commeantium relatione persæpe audivimus, quod quum inter illam et eundem virum suum super eorum matrimonio controversia mota fuisset, et jam dicta mulier tuo se conspectui præsentasset, licet te sæpius inde requisisset, nullum ei dare voluisti consilium, nec aliquis ei in causa sua patrocinium occa-

sione illa impendit. Unde quum sola in tuo consistorio quolibet destituta suffragio sisteretur, apostolicæ sedis audientiam appellavit. Demum vero ad castrum quoddam deducta, in turrem dicitur retrusa fuisse. Ubi usque in hodiernum diem ab hominum consortio remota penitus custoditur. Quoniam igitur si quis esses, quod officium gereres, recta consideratione pensares, talia de assensu tuo, aut etiam te sustinente, nullatenus perpetrarentur, quorum ad nos prius pœna quam culpa deberet perferri. Per apostolica itaque tibi scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatinus memoratum comitem diligentia pontificali adhibita, infra viginti dies post harum susceptionem studiose commoneas, et inducas, ut præfatam uxorem suam debita cum veneratione suscipiat, participationem in mensa, communionem in thoro, non differat exhibere. Quod si hæc omnia infra terminum præscriptum exsequi forte contempserit, totam terram ejus, dilatione et appellatione sublata, subjicias interdicto. Personam quoque illius, si nec sic resipuerit, vinculo excommunicationis astringas, et eum ab omnibus sicut excommunicatum publice vitari denuncians, ad quæcumque loca devenerit, quamdiu ibidem præsens fuerit, nisi in curia regis commoretur, omnia divina officia, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, auctoritate nostra prohibeas celebrari. Universis etiam episcopis per Angliam constitutis, ex parte nostra districte indicas, ut eum per parochias suas sicut excommunicatum nuncient ab omnibus evitandum, et ipsi eundem prorsus evitent. Data Tusculani III calendas Februarii.

## EPISTOLA CCCLXIV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander papa Gilberto episcopo Londoniensi.*

Quoniam de honestate, discretione ac devotione tua plenam admodum fiduciam obtinemus, indubitanter tibi ea, quæ cognoscimus opportuna, suggerimus, et nostrum super his animum aperimus. Scimus autem et in veritate comperimus, quod carissimus in Christo filius noster Henricus, illustris Anglorum rex, consideratione tuæ prudentiæ atque honestatis inductus, ideo te petiit ad sedem de sede transferri, ut convenientius tuo possit consilio et potiri pariter et muniri; et suas in id semper actiones dirigere: quæ merito possint in superni conditoris oculis complacere. Ea igitur quæ paci et tranquillitati ecclesiæ, ac saluti, honori, ac exaltationi ejusdem regis et totius sibi regni commissi; atque ipsius specialiter ecclesiæ Anglicæ commodum convenire cognoscimus, eo sibi commodius posse per te suaderi confidimus, quo minus eum tuis consiliis acquiescere dubitamus. Unde quoniam inter eum, sicut accepimus, et Anglicam ipsam ecclesiam scintilla cujusdam indignationis emicuit, monemus attentius fraternitatem tuam, atque mandamus, quatinus ad eam extinguendam jugiter elabores: et ipsius regis animum in pacis et concordiæ statum reducas omnimode et restaures, suggerens ei specialiter et proponens, ut considerans quomodo in omnibus principibus et potentibus seculi unum est inexpugnabile munimentum, suorum videlicet amor, non plus timeri appetat quam amari: ne si forte compulsi fuerint subditi ejus eum sine dilectione timere, inde sibi suisque heredibus gravissimum,

quod absit, in posterum generari valeat odium: unde provenire debuerat totius regni ejus perpetuum et stabile firmamentum. Quum enim unus solus perfectus sit timor, mixta scilicet cum pavore dilectio, ipse durat semper et proficit, alius autem decidit, et auctorem sui solum immunitumque relinquit. Studeat ergo tuæ probitatis industria ita hæc omnia prædicto filio nostro regi suggerere, et illam in eo indignationis scintillam penitus abolere, quod suorum devotio jugiter circa eum possit excrescere; et ipse cum honore Dei et sanctæ matris ecclesiæ, necnon et sua suorumque hæredum salute in pace semper valeat et tranquillitate regnare. Vale. Datum Senon. 5 id Novembris.

## EPISTOLA CCCLXV.—AD EUNDEM.

*Alexander papa Gilberto Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

QUONIAM te virum magnæ scientiæ, honestatis etiam multæ, et abstinentiæ non modicæ esse cognoscimus, licet tu et coepiscopi tui in multis remissi et tepidi et negligentes etiam extiteritis, quia inter eos tam literatura quam religionis virtute magnus haberis, te præ aliis duximus admonendum, et te per apostolica scripta rogamus atque monemus, ut carissimum in Christo filium nostrum, illustrem Anglorum regem, cui non modica es familiaritate conjunctus, opportunitate suscepta sollicite et instanter commoneas, ut ecclesiastica et secularia negotia, sicut hucusque fecisse dignoscitur, non confundat, nec ea pro voluntate sua tractare aut intermiscere attentet, sed ecclesiastica viris ecclesiasticis tractanda relinquat, et secularia solummodo suæ vendicet jurisdic-

tioni. Venerabilem quoque fratrem nostrum Cantuariensem archiepiscopum in amorem et gratiam suam recipiat, et eum cum aliis expulsis ad sedem propriam, et ecclesiam ei commissam reducat. Possessiones etiam ecclesiarum, a se et suis occupatas, cum fructibus inde perceptis, his ad quos spectant restituat, et ipsos in pace easdem possidere permittat. Quæ illi, quum eum pacatum et bonæ voluntatis agnoveris, poteris, secundum quod expedire cognoveris, intimare. Tu vero ecclesiæ Cantuariensi obedientiam, quam te ei debere cognoscis, ita observes, et eidem exhibeas, ut quæ Dei sunt, Deo, quæ Cæsaris Cæsari impendere videaris. Et nos, nisi aliud de persona tua noverimus, te sicut carissimum fratrem nostrum, et virum religiosum, literatum pariter et honestum, semper arctiori volumus in Domino caritate diligere, nec in aliquo personam tuam gravabimus, aut ab alio patiemur gravari.

## EPISTOLA CCCLXVI.—EJUSDEM AD WILLELMUM NORWICENSEM EPISCOPUM.

*Alexander tertius episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri W. Norwicensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Personas ecclesiarum in tua diœcesi consistentium, ita tuis et dominorum fundi authenticis scriptis præmunias, ut quum aliquam illarum decedere forte contigerit, decedentis filius vel vicarius seu alius quilibet personatum ecclesiæ vacantis viro idoneo conferendi tibi viam præripere aliqua calliditate non possit. Quod si aliquis talium frustratoriæ dilationis causa ad nostram audientiam appellaverit, et appellationi suæ prolixum terminum præfixerit, tu ei

diem, infra quem sedem apostolicam possit convenienter adire, assignes, et si ad illum venire contempserit, tu illum ex tunc tuo judicio super his quæ in quæstione vertuntur sine contradictione aliqua stare, omni excusatione et appellatione cessante, districte compellas. Si autem quisquam appellationi suæ congruentem terminum præfigat, nec tamen eam ad diem appellationis fuerit prosequutus, ipsum nihilominus ex tunc sententiæ tuæ, sicut de alio diximus, appellatione remota parere constringas. Verum si coram te vel alio quolibet hujusmodi negotia ventilentur, nolumus ut aliqui morbo consimili laborantes, si certum sit aut legitime possint convinci super his, si ab alterutra parte adducti fuerint, in testimonium recipiantur. Ad hæc: de sacerdote illo qui literas nostras quas nobis misisti falsavit, discretioni tuæ præsentium auctoritate præcepimus, ut si inveniri potest, omni officio sacerdotali et beneficio ecclesiastico privatum, in aliquod monasterium districtæ religionis detrudas, ut ibi tanti facinoris pœnas luens se talia defleat commisisse, et alii per hoc a similibus valeant deterreri. Quod si aliquos de consimilibus deprehendere poteris, ipsos arctissimæ custodiæ, sublato appellationis remedio, tradas, donec apostolicum susceperis inde mandatum.

## EPISTOLA CCCLXVII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Norwicensi episcopo, salutem.*

Ex tenore literarum tuarum et quorundam relatione accepimus, quod multi subditorum tuorum non suam justitiam attendentes, sed protervitati potius insistentes, te litibus et verbis contentiosis ac tædi-

osis afficiunt, et maxime sacerdotum filii, et ecclesiarum vicarii, qui defunctis patribus vel dominis suis, in ecclesiis et possessionibus earum, spreta sacramentorum aut fidei religione, frustratoriis appellationibus se tuentur, et sic locis quibus aliorum nomine serviebant, auctoritate sua incubare præsumunt, antequam in vacantibus ecclesiis personæ possint idoneæ subrogari. Demum vero quum in causam trahuntur, in facinus consimile lapsos, et cum eis aut aliis talibus conjuratos, in testimonium suæ pravitatis adducunt, et sic falsum quod intendunt, verisimiliter monstrare conantur. Quidam etiam nostris apicibus impetratis eos falsare non metuunt, et sic scriptis ad voluntatem suam conversis, delegatos a nobis judices frequentius circumvenire attentant. Unde, quoniam decet nos moribus hujusmodi medelam congruam adhibere, et supradictos cavillatores a tam præsumptuosis litigiis sicut convenit sævius coercere, sollicitudini tuæ super his significatione præsentium respondemus, ut personas ecclesiarum in tua diœcesi consistentium, ita tuis et dominorum fundi authenticis scriptis præmunias, ut quum aliquam illarum decedere forte contigerit, decedentis filius vel vicarius, seu alius quilibet personatum ecclesiæ vacantis viro idoneo conferendi tibi viam præripere aliqua calliditate non possit. Quod si aliquis talium frustatoriæ dilationis causa ad nostram audientiam appellaverit, et appellationi suæ terminum prolixum præfixerit, tu ei diem infra quem sedem apostolicam possit convenienter adire assignes, et si ad illum venire contempserit, tu ipsum extunc judicio tuo super his quæ in quæstione vertuntur, sine contradictione aliqua stare omni excusatione et appellatione cessante, districte compellas. Si autem quisquam appellationi suæ terminum congruentem

præfigat, nec tamen eam ad diem præfixum fuerit prosequutus, ipsum nihilominus ex tunc sententiæ tuæ sicut de alio diximus, appellatione remota, parere constringas. Verum si coram te vel alio quolibet hujusmodi negotia ventilentur, noluimus ut aliqui morbo simili laborantes si certum sit aut legitime possint convinci super his, si ab alterutra parte adducti fuerint, in testimonium recipiantur. Ad hæc, de sacerdote illo qui literas nostras quas nobis misisti falsavit, discretioni tuæ præsentium auctoritate præcipimus, ut si inveniri poterit, omni officio sacerdotali et beneficio ecclesiastico perpetuo privatum, in aliquod monasterium districtæ religionis detrudas, ut ibi tanti facinoris pœnas luens, se talia commisisse defleat, et alii per hoc a consimilibus valeant de cetero deterreri. Quod si aliquos consimilibus ulterius deprehendere poteris, ipsos arctissimæ custodiæ, sublato appellationis remedio, tradas, donec apostolicum susceperis inde mandatum.

## EPISTOLA CCCLXVIII.—EJUSDEM AD ROGERIUM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

*Alexander tertius servus servorum Dei, venerabili fratri R. Wigorniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Inter cætera sollicitudinis tuæ curæ commissa, prudentiæ tuæ convenit studiose ac diligenter attendere, ut tales ecclesiis tuæ gubernationi commissis ministros ordines et præponas, qui et domui Domini sciant decenter disponere, et populo Dei præesse possint utiliter et prodesse. Pervenit autem ad audientiam nostram quod quidam in tua diœcesi commorentur, qui se ecclesiasticæ professionis esse fin-

gentes, quum tamen ecclesiastica beneficia habeant, matrimonia contrahunt, et adepta beneficia nihilominus obtinere contendunt. Alii autem, licet filii sacerdotum existant, patribus suis in ecclesiis quasi hereditario jure succedunt, et in his postmodum instituti, ad sacros ordines minus licite promoventur. Quod quia indignum est, et sacrorum canonum institutionibus noscitur penitus obviare, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus illos qui infra subdiaconatum matrimonia contraxerunt, a suis uxoribus separari nulla ratione permittas, nisi de communi assensu illæ ad religionem transire voluerint, et ipsi in Dei servitio jugiter commorari. Si autem cum uxoribus vixerint, ecclesiastica beneficia, quæ ad illos tantum qui assidue in servitio Dei persistunt, spectare noscuntur, non debent ullatenus obtinere. Ipsi vero, qui in subdiaconatu vel supra ad matrimonia convolarunt, mulieres possunt et debent invitas et renitentes relinquere, nec hujusmodi conjunctio matrimonium, sed contubernium est potius nuncupandum. Præsentium etiam tibi auctoritate jubemus, ut filios sacerdotum in paternis ecclesiis ministrare, vel eas occasione qualibet obtinere nullatenus patiaris, sed ipsos ab ecclesiis, in quibus patres eorum ministrasse noscuntur, cessante omni appellationis obstaculo, studeas penitus amovere. De sacerdotibus vero publice fornicariis discretioni tuæ nihilominus præcipiendo mandamus, ut eos diligenter convenias et attentius commoneas, quod fornicarias suas dimittant, et a se prorsus expellant. Quod si ad commonitionem tuam facere contempserint, et in sua immunditia duxerint persistendum, tu eos, absque appellationis remedio, ab omni officio et beneficio ecclesiastico non differas spoliare.

## EPISTOLA CCCLXIX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander tertius episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri R. Wigorniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Meminimus nos ex parte tua quæstionem hujusmodi suscepisse, scilicet utrum illi qui se ad religionem coram episcopo devovent transituros, et habitum religionis suscipiunt, si postmodum uxores duxerint, cogendi sint eas dimittere, et ad ecclesiam cui se contulerunt redire. Super quo utique tibi duximus respondendum, quod si quisquam qui se religioni devovit, et habitu suscepto professionem fecit, postmodum aliquam sibi copulaverit, est ab ea cogendus recedere, et ad ecclesiam cui se contulit, debet sine contradictione transire. Verum si habitum non suscepit, nec professionem, sed votum solummodo fecit et se ad religionem transiturum promisit, licet postea matrimonium contraxerit, non est ad ecclesiam cogendus transire, et matrimonii votum rescindere. De monachis autem, qui vicarios parochialium ecclesiarum in tantum gravant, ut hospitalitatem tenere non possint, nec honestam sustentationem habere, eam curam et providentiam habeas, quod ad præsentationem monachorum nullum recipias, nisi ei tantum de beneficiis ecclesiæ coram te fuerit assignatum, unde jura episcopalia possit persolvere, et congruam atque sufficientem sustentationem habere. Illis etiam sacerdotibus, quibus a te vel prædecessoribus tuis in ecclesiis monachorum cura animarum est commissa, eam subtrahere poteritis, nisi ipsis a monachis honesta et sufficiens sustentatio fuerit assignata, et in his ita provisum, quod

tibi de justitia tua possint sicut convenit respondere. Præterea illi, qui episcopo ignorante suo pensionem annuam de ecclesiis quadam illusione solvunt sive recipiunt, eis defunctis, nisi ab his qui per episcopum vel ministeriales ejus auctoritatem instituendi personas habentes, personatum receperint in repetitione pensionis, non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si pontificalem, aut alterius qui de jure id facere potuit, auctoritatem et assensum non constiterit intervenisse. Non enim simplices sacerdotes vel clerici ita possunt ecclesias quibus præsunt auctoritate sua præsertim post discessum suum censuales efficere. Cæterum, quum aliquam causam contigerit tibi appellatione remota commissam fuisse, et adversa pars post factam citationem iter arripuerit ad sedem apostolicam veniendi, non minus poteris in negotii cognitione secundum juris formam procedere. Quod utique si ante citationem factam iter inceperit, non est aliquatenus observandum. Si autem lis infra certum terminum præcipiatur decidi, non poterit negotium ultra præfixum diem nisi de communi consensu partium prorogari. Verum si judex delegatus aliter fecerit, et fines mandati excesserit, ejus jurisdictionem non est dubium exspirare. Super eo quod a nobis tua sollicitudo requisivit, utrum sententia pro appellatione quam ex incidenti quæstione fieri persæpe contingit, fuerit suspendenda, licet causa fuerit appellatione remota commissa, tuæ prudentiæ duximus respondendum, quod si de aliqua exceptione quæstio suboriatur, et exinde appellationem fieri contingat, eidem exceptioni erit merito supersedendum, et si principalis causa sine illa terminari non poterit, ei nihilominus supersedeatur. Si autem adversa pars de falsi suggestione in appellationem proruperit, non tamen est

sententia propterea differenda, si in literis commissionis appellationis obstaculum inhibeatur. De appellationibus vero quæ pro causis minimis fiunt, tuam volumus cognitionem tenere, quod eis pro qualicumque et quantacumque levi causa fiant, non est minus, quam illis quas pro majoribus contingit fieri negotiis, deferendum. Verum si appellantes suam contempserint prosequi appellationem, tu ipsos aut appellationem prosequi, vel tuo judicio stare, appellatione sublata, districte compellas. Si aliquis parochianorum tuorum matrem, sororem, vel filiam uxoris suæ carnaliter forte cognoverit, et hoc publicum extiterit, est ab ea penitus separandus, et uterque illorum, scilicet tam mœchus quam mœcha, debet sine spe conjugii perpetuo permanere. Si autem id occultum fuerit et secretum, pœnitentiam debet de commisso accipere, et uxori suæ infra tempus pœnitentiæ vel extra, debitum si exegerit solvere. Sane si aliquam uxoris suæ consanguineam, quæ illam in tertio vel alio deinceps gradu contingat carnali commixtione cognoverit, non est inter eos propterea divortium celebrandum, sed delinquenti secundum qualitatem personæ et criminis est pœnitentia injungenda. Cæterum, si abbatem tuæ diœcesis donationem cum priore et quibusdam de conventu suo, vel solum abbatem facere contigerit, et pars conventus postea reclamaverit, datæ rei quantitas, et illius terræ consuetudo, quæ tamen sacris canonibus manifeste non obviet, est diligentius attendenda, et secundum hoc est donum vel ratum vel irritum judicandum. Verum quum alicui ecclesiæ possessio quælibet interposita conditione donatur, non potest a donatore donum postea revocari, nisi forte tali sit conditione collata, quod ea cessante, possessio revocari deberet. Scripta vero authentica, si testes in-

scripti decesserint, nisi forte per manum publicam facta fuerint, ita quod publica compareant, aut sigillum authenticum habuerint per quæ possint probari, non videntur nobis alicujus firmitatis robur habere.

## EPISTOLA CCCLXX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri R. Wigorniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

Ad aures nostras perlatum fuisse cognoscas, quod quum quidam parochianus tuus uxorem duxisset, ea dimissa, aliam, illius scilicet consanguineam, sibi copulare præsumpsit, et eam carnali commixtione cognoscere, et secum tenere minime dubitavit; quumque prior mulier ei super hoc querelam movisset, matrimonium ejus negavit, et secundæ copulam est confessus. Unde, quum primum conjugium adversus eum per testes fuisset probatum, quoniam a secunda recedere noluit, ad nostram audientiam appellavit. Super quo utique tuæ prudentiæ respondemus, quod si prior mulier et secunda se in prima vel in secunda consanguinitatis linea contingunt, tu virum facias utraque omni contradictione et appellatione cessante carere, et sine spe conjugii perpetuo manere. Si vero eas in tertio gradu solummodo vel supra sese attinere constiterit, tu ipsum a secunda compellas recedere, et de commisso pœnitentia sibi condigna imposita, eum priorem sicut uxorem suam recipere et maritali de cætero affectione tractare constringas. Illas vero terras quæ de silvis extirpatis sunt arabiles factæ, eis hereditario jure sub annuo censu poteris tenendas concedere, a quibus ipsas suo vel parentum suorum labore constiterit

extirpatas fuisse, nisi forte aliis possent ad majorem ecclesiæ tuæ utilitatem cum eodem onere et labore conferri.

## EPISTOLA CCCLXXI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexander tertius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri R. Wigorniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.*

QUUM nos tibi jampridem, si bene meminimus, per literas nostras indulserimus, ut si Johannes prædecessor tuus, reclamante capitulo ecclesiæ tuæ, abbati et fratribus de Oseneia ecclesiam de Beibur' contulit, eam tibi revocare liceret, jam dictis fratribus, sicut asseris, ad te literas nostras indulsimus, ut ipsis ecclesiam jam dictam dimitteres pacifice possidendam, immemores existentes illius scripti, quod super hoc tibi fuerat a nobis indultum. Licet autem tibi hoc indulserimus, prudentiam tamen tuam monemus et hortamur attentius, quatinus divino intuitu et pro reverentia beati Petri et nostra, ecclesiam ipsam, si quo modo sine gravi detrimento ecclesiæ tuæ potes, jam dictis fratribus in pace et quiete dimittas. Quia decet providentiam tuam ad commodum et profectum religiosorum locorum intendere, et quod idem prædecessor tuus pietatis studio fecit ratum et firmum habere. Si autem ad eandem ipsis ecclesiam dimittendam induci forte non poteris, non obstantibus literis quas prædicti fratres super hoc impetraverunt, scriptum exinde tibi indultum in sua volumus stabilitate consistere. Quoniam certum est de rigore juris concessionem illam tenere, si reclamante capitulo, per eundem prædecessorem tuum ipsam constat factam fuisse,

nisi idem capitulum concessionem ipsam ratam postmodum habuisset.

## EPISTOLA CCCLXXII.—EJUSDEM AD SIMONEM ABBATEM S. ALBANI.

*Alexander papa tertius Simoni abbati sancti Albani de quibusdam quæstionibus.*

Consultationibus singulorum ex ministerio servitutis cogimur respondere, ut si quid quæstionis vel dubietatis in mentem alicujus emerserit, ab ecclesia Romana solvatur, quæ inter alias disponente Domino obtinere meruit principatum. Quæsitum est siquidem a nobis, utrum, quum aliquis ecclesia vel possessione qualibet se asseverans absque judicio et causa rationabili spoliatum a nobis ad judicem literas obtinet, ut infra certum tempus restituatur sibi possessio, si constiterit judici eum esse taliter spoliatum, possessio debeat sibi restitui, quum is qui tenet ecclesiam vel possessionem quam ipse requirit, antequam de literis ipsis aliqua mentio fieret, studiorum peregrinationis vel alia hujusmodi causa se absentaverit, nec infra præfixum tempus possit judici suam præsentiam exhibere. Super quo utique inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod non potest nec debet restitutionem habere, si etiam paratus sit coram judice delegato testibus idoneis possessionem et dejectionem suam probare, nisi is qui possidet se per contumaciam absentasset. Si autem judex usque ad reditum ejus qui possidet terminum prorogabit, exspirat jurisdictio sua, quia sine assensu utriusque partis non licet judici terminum a delegatore præfixum aliquatenus prorogare. De cætero, si aliquis clericus ab ordinario judice in aliqua ecclesia

fuerit institutus, ad repræsentationem illius qui ejusdem ecclesiæ credebatur esse patronus, et postea jus patronatus alius vicerit in judicio, clericus qui institutus est non debet ab ipsa ecclesia propter hoc removeri, si tempore præsentationis suæ, ille qui eum præsentavit jus patronatus ecclesiæ possidebat. Si vero tunc non possidebat jus patronatus, sed tantummodo credebatur esse patronus, quum non esset, neque possessionem patronatus haberet, secundum Angliæ consuetudinem poterit ab eadem ecclesia removeri. Donationes vero vel concessiones ecclesiarum si quæ fiant privatis personis, viventibus his qui ecclesias ipsas possident, nullius debent esse momenti, sed si fiant religiosis locis, ratæ debent haberi, ita quidem quod personæ, quæ jam dictas ecclesias possident sine suo assensu, eis in vita sua non debeant spoliari. Data Anagniæ VI idus Aprilis.

## EPISTOLA CCCLXXIII.—EJUSDEM AD ABBATEM ET MONACHOS SANCTI ANDREÆ.

*Abbati et monachis sancti Andreæ.*

Si de terra quam habetis infra parochiam de Bretewelle, xxx annis vel eo amplius decimas sine aliqua reclamatione solveritis, et hoc anno eas canonicis de Plaicio post appellationem ad nos factam contra justitiam subtraxistis, eas sibi de cætero et integre sine aliqua molestatione, occasione et appellatione postposita persolvatis, et quas noscimini subtraxisse cum integritate persolvatis. Licet enim beneficio privilegiorum Romana ecclesia fratribus Cisterciensis ordinis indulsit, ut de laboribus suis nulli decimas vel primitias debeant, ex quo tamen

privilegio a nobis indulto tanto tempore vobis detrahere voluistis, quum liberum sit cuique juri suo renunciare, eodem privilegio tunc potestis vos et hac parte tueri. Sane nisi vos et ordinem vestrum adeo diligeremus, graviter adversus vos moveremur, nec possemus aliquatenus relinquere impunitum si nobis constaret quod postmodum manus vestras extendissetis ante scriptis decimis surripiendis. Valete.

## EPISTOLA CCCLXXIV.—EJUSDEM AD ABBATES ET FRAT. CISTERC. IN ANGLIA CONSTITUTOS.

*Alexander papa tertius dilectis filiis abbatibus et fratribus monasteriorum Cisterciensis ordinis, qui sunt in Anglia constituti, salutem et apostolicam benedictionem.*

Relatum est auribus nostris quod vos jus repræsentandi clericos ad ecclesias, contra antiquam consuetudinem et institutionem ordinis vestri, emptionis titulo et modis aliis satagitis adipisci, ut sub tali prætextu vobis liceat habere ecclesias, et per vos et per alios detinere. Quoniam igitur non decet vos occasione qualibet vel obtentu ab antiquis institutionibus patrum vestrorum recedere, aut quicquam efficere de quo possitis cupiditatis vitio reprehendi, discretioni vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus jura patronatus in ecclesiis aut ecclesias acquirere desistatis. Quia non expedit vobis nec nos volumus sustinere, ut sub tali prætextu vobis vel ordini vestro derogetur. Sane usque adeo vos et ordinem vestrum diligimus, ut vos in his quæ religioni et honestati vestræ contraria sunt, nullatenus confovere velimus, qui de vobis nihil incommodi nihilque volumus audire sinistri. Data Ferentini.

## EPISTOLA CCCLXXV.—EJUSDEM AD ROGERUM ABBAT. ET FRATRES MONAST. DE IBREIO.

*A. episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Rogero abbati et fratribus monasterii de Ibreio, salutem et apostolicam benedictionem.*

VENERABILES fratres nostri, Henricus Wintoniensis et Gilbertus Londoniensis episcopi transmissis nobis literis intimarunt, quod quum eis causam, quæ inter vos et Herlewinum clericum super decimis de Doching', quas sibi idem Herlewinus concessas fuisse dicebat, diutius vertebatur, commisissemus, appellatione remota, fine debito terminandam, ipsi auditis rationibus hinc inde, et plenius intellectis, quoniam præfatus Herlewinus in probatione defecit, præscriptas vobis et ecclesiæ vestræ decimas adjudicarunt, et tam vos quam eandem ecclesiam ab impetitione ipsius super his perpetuo absolverunt; sicut ex literis sententiæ suæ, quas nos ipsi inspeximus, manifeste comparet. Unde quum tam tu, fili abbas, quam idem Herlewinus in nostra essetis propter hoc præsentia constituti, et Herlewinus prælibati episcopi Londoniensis tantum literas nobis offerens se, sicut eædem continebant, appellasse proponeret, et sententiam, quoniam non infra terminum mandati nostri lata fuit, rescindi instantius postularet, nos attendentes quod ea memoratis episcopis fuit, appellatione remota, ipso consentiente et petente commissa, considerantes etiam, quod sicut iidem episcopi suis nobis literis intimarunt, de assensu illius terminum produxerunt, sententiam præscriptam duximus ratam habendam, et vos a prædicti Herlewini de communi fratrum nostrorum consilio impetitione absolvimus.

Et ei perpetuum super hoc silentium imponentes prætaxatas vobis decimas, et per vos ecclesiæ prælibatæ auctoritate apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis et diffinitionis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Data Beneventi VI idus Novembris.

## EPISTOLA CCCLXXVI.—EJUSDEM AD MONACHOS S. MARIÆ DE LAURENTIO.

*Idem [Alex. III] monachis sanctæ Mariæ de Laurentio.*

Audivimus quod decimas ecclesiæ de Colingham cum ea, qua solebant integritate reddi, antequam fundus ad vestrum dominum perveniret, non persolvetis. Unde, quia indecens valde et inhonestum vobis existit, ut aliis damna præsumatis inferre quæ vobis nullatenus irrogari velletis, universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus prædictas decimas memoratæ ecclesiæ sine diminutione aliqua, et cum ea integritate, in qua antiquitus solvi solebant, solvere non differatis. Nobis plurimum grave existeret, si super hoc ulterius ad nos querimonia referretur. Veruntamen, si aliquid juris ibi vos habere confiditis, in præsentia venerabilis fratris nostri Wigorniæ episcopi, et dilectissimi filii nostri Cicestrensis decani occasione et appellatione remota, ordine judiciario experiamini quid inter vos et alteram partem duxerit, statuendum firmiter recepturi et inviolabiliter observaturi.

## EPISTOLA CCCLXXVII.—EJUSDEM AD ABBATEM ET FRATRES DE NEUBOTHE.

*Idem [Alex. III] abbati et fratribus de Neubothe.*

DILECTI filii nostri, abbas et fratres Sanctæ Crucis transmissa nobis quæstione insinuaverunt, quod prædia, de quibus solebant decimas accipere, et in magna parte sustentationem habere, a personis laicis conduxistis, et recepistis ad firmam. Unde, quoniam iidem fratres ex hoc immoderate et enormiter gravantur, nec fuit intentionis nostræ aut antecessorum nostrorum, ut de possessionibus, quas conducitis, decimas non deberetis persolvere, universitati vestræ inde præcipimus, ut eisdem fratribus de prædiis, quæ conduxistis in parochiis suis, de quibus consueverunt decimas percipere, decimas plenarie persolvatis, vel cum ipsis tam pacifice vel amicabiliter conveniatis, quod nulla inter vos scandali materia debeat suscitari, et videamini ultra quod vobis indultum est manus extendere.

## EPISTOLA CCCLXXVIII.—EJUSDEM EP. AD HENRICUM REGEM DE THOMA BEKET. [SED OMNINO SPURIA HABENDA.]

*Alexander episcopus, servus servorum Dei, excellentissimo principi Christianissimoque filio suo domino regi, collegio Cant. et omnibus archiepiscopis et episcopis in eodem collegio existentibus salutem et apostolicam benedictionem.*

SANCTA et catholica mater ecclesia suo sponso, qui Christus est, ineffabilis amoris dulcedine copulata,

suscepit ab ipso dotes amplissimas, gratiarum ubertate fœcundas, et specialiter inter eas beneficium libertatis. Voluit enim peramabilem sponsam ejus libero fidelibus præesse dominio; ut haberet potestatem in singulos velut in filios more matris, cunctique ipsam reverentia filiali tanquam universalem matrem et dominam honorarent. Hæc est enim dilecta sua arca, in quam cor ejus tam die quam nocte invigilat indefesse. Hic est hortus illius fertilis, in cujus suavitatis odore præcipue delectatur. Quis itaque non verebitur illam offendere vel injuriis provocare? Quis credere poterit sponsum in sponsæ contumelia graviter non offendi? Quis violator ecclesiæ libertatis contra Deum et hominem quavis defensione protegitur; ut supernæ virtutis malleo comminui in pulverem nequeat et favillam? Habet enim mater ecclesia unde vehementer doleat, unde dolorem clamoribus exprimat, plena querelis; utpote gravibus injuriis lacessita et enormibus collisa sceleribus et jacturis. Dolet, inquam, nec mirandum; inspicit quia qui forent ejus cari, facti sunt ejus inimici. Et qui suxerunt ipsius ubera, materni lactis refecti dulcedine, amaritudinis calicem illam compellunt proh dolor degustare. Qui fœcundati per ipsam grandium ubertate bonorum, hostilibus eam provocare conatibus, et libertatem ejus, quantum in eis est, deprimere non verentur. O ingratitudinis damnabile vitium, res ingrata superis et terrenis, infesta res; quia omnis lex sacrosanctæ ecclesiæ confunditur, dum sic matrem filii vilipendent. Hanc profecto querelam de quodam Thoma Cantuariensi archiepiscopo per literas vestras ad sedem apostolicam destinatas inspeximus; et in illis reperimus, quod sine consilio vestro renunciarit juri suo; et factus est fatuus in aula regis. Et quia renunciare

non debuisset sine licentia nostra speciali; quum in juribus cautum sit, quod est unus casus specialis summo pontifici reservatus; quamvis per simoniam, ut dicitur, fuerit electus; ideo conscientiam de puritate commendamus, et scrupulosam reprehendimus curiositatem. Ne vero religionis puritas confusa succumberet, vel simoniæ pravitas effugeret impunita; ab omni ordine ecclesiastico et archiepiscopatu illum degradamus, et stultissimum declaramus; mandantes vobis sub pœna excommunicationis majoris, quatenus pœnam condignam eidem imponatis; scilicet ut in arcto monasterio recludatur, ibidem perpetuam pœnitentiam peracturus. Quapropter tibi, fili carissime, præcipimus ut illum de tua curia expellas; quia indecens est, ut qui fuerat metropolitanus in tali sacro collegio et inter religiosos conversatus, esset joculator sive histrio in tua præsentia. Insuper, fili carissime, si episcopi tui regni in nostro mandato apostolico et archiepiscopatu nimis negligentes, quod absit, extiterint; volumus, quod manus adjutrices extendas ad sustentandam Romanæ ecclesiæ libertatem; et sic obtinebis apostolicam benedictionem; quia post sententiam latam si incorrigibiles perstiterint, sacrosancta ecclesia non potest ultra facere nisi invocare brachium sæculare. Ulterius, fili dilectissime, ad aures nostras pervenit; quod aliis loco prædicti archiepiscopi successit; et plura enormia et sinistra in tuam personam illustrissimam lingua vulgari publice prædicabat; et similiter apostolico consilio inconsulto et ante pallii missionem sacros ordines ministrabat. Unde visum est nobis, quia non voluntate papali, nec etiam potestate regali rite fuerat electus, sed contra omnium voluntates regentium similiter et habentium interesse. Unde bene possumus per istum, quod est in titulo illo de

clerico per saltum promoto; quia non fuerat electus loco sacro scilicet de claustro, ut honestum erat, nec de episcopo ad archipræsulis dignitatem, sed quod dolendum est, de custode carceris in archiepiscopum. Sed quamvis ordo in electione non servabatur, electionem illam apostolica auctoritate cassamus, irritamus et adnihilamus; et pro sua inani electione illum excommunicamus, et ad præsentiam nostram personaliter jam citamus. Præterea secundum fratrum nostrorum consilium secum gratiose volumus dispensare; scilicet ut cum commensalibus et sibi servientibus ad ministrationem et communicationem interim jam habeat usque quo poterit ad sedem apostolicam viam commode arripere; mandantes, quatinus quam cito poterit apostolico conspectui seipsum præsentet. Sciens pro certo, nisi specialis illa dilectio, quam ad personam suam habuimus et habemus, justum motum animi nostri temperaret, pœna docente cognosceret, quantum excesserit, qui spretis canonicis sanctionibus et consuetudine generali præsumpserat archiepiscopatus officium usurpare. Scriptum Romæ II die mensis Decembris, et nostri apostolatus anno primo.

## EPISTOLA CCCLXXIX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Veniens ad nos R. filius Henrici Cantuariensis civis, multa nobis precum instantia supplicavit, ut pro eo magnificentiæ tuæ preces porrigere et literas nostras transmittere deberemus, asserens constantius et affirmans se nunquam aliquid commisisse, unde indignationem regiam incurrere merito debuisset aut exilium sustinere. Unde, quoniam jam dictus R. senio et debilitate gravatus ira Cæsaris prorsus indig-

nus existit, serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus et exhortamur in Domino quod eidem divinæ miserationis intuitu et pro reverentia beati Petri et nostra indignationem tuam clementer remittas, et ipsum ad domum et uxorem suam reverti et ibidem quiete et libere permanere concedas, pacem quoque tuam eidem et suis indulgeas, et universa, quæ suis injuste ablata sunt, ipsi facias in integrum resignari, ut nos clementiam regiam propter hoc in Domino plurimum commendare possimus, et sublimitati tuæ teneamur gratias uberes exhibere.

## EPISTOLA CCCLXXX.—EJUSDEM AD LUDOVICUM.

*Alexander episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Ludovico, illustri Francorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.*

QUALITER venerabilis in Christo frater noster Thomas Cantuariensis archiepiscopus, pro tuenda ecclesiæ libertate et devotione nostra, a sede propria decreverit potius exulare, quam in detrimentum nostrum et jacturam ecclesiæ ullatenus consentire; ad quas etiam necessitates ipsum cum aliis prudentibus et discretis viris, qui eum etiam in adversitate tam laudabiliter quam fideliter imitantur, si (quod Deus avertat) diu persequutio duraverit, oporteat devenire, tua satis excellentia recognoscit. Unde, licet regiam magnitudinem ad opera pietatis ita noverimus semper esse intentam, ut etiam cessantibus nostris precibus, his qui pro Deo et justitia et unitate catholica persequutionem sustinent, sola pietate monitus auxilium conferas et solamen, quod etiam in ipso fratre nostro jam maxime experti sumus, tamen regiam magnitudinem sollicitis in Domino precibus exora-

mus, monemus et exhortamur attentius, quatinus obtentu divinæ pietatis, et pro reverentia beati Petri ac nostra, considerato etiam quod, reddita nobis et sibi a Deo pace, plurimum obsequii et honoris per eum tuæ poterit excellentiæ provenire, si quem episcopatum aut abbatiam in regno tuo interim vacare contigerit, sibi ad sustentationem sui et suorum, donec pax de cœlo nobis desiderata donetur, regia liberalitas faciat assignari. Ex hoc enim et Deum te credimus indubitanter habere debere propitium, et nos ipsos in hoc tibi satis reddes obnoxios. Datum apud Montem Pessulanum VIII Idus Augusti.

## EPISTOLA CCCLXXXI.—EPISTOLA URBANI PAPÆ DE ELECTIONE SUA.

*Urbanus episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus B. Cantuariensi archiepiscopo et omnibus episcopis in Anglia constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.*

Cœlestis altitudo consilii, firmam retinens in sua dispositione censuram, sacrosanctam Romanam ecclesiam, ad cujus regimen sumus licet insufficientes assumpti, supra petram fidei stabili soliditate fundavit; illud ei tribuens in apostolicæ confessionis fortitudine fundamentum: cui nec procella turbinis nec prævalere possit spiritus tempestatis. Unde ipsa universalis mater ecclesia, usque ad sæculi consummationem manentem secum retinens salvatorem, ita juxta canticum Salomonis inter ubera sua quem dilexit amplectitur, ut pro nulla rerum varietate vel temporum, ab unitate suæ fidei vel pietatis proposito separetur. Licet enim vel crebra decedentium mutatione pastorum in varia discrimina frequenter

inciderit, vel per mundanæ malignitatis incursum persecutiones innumeras pertulerit et labores, nunquam tamen eam gratia divina deseruit: quo minus robur ejus in qualibet tentatione proficeret et inde obtineret spei suæ gaudium unde susceperat fidei firmamentum. Sic igitur ante paucos hos dies faciente cum ea Domino signum in bonum quamvis ipsam de transitu pii patris non modicus dolor tristitiaque turbaverit: statum tamen ejus in unitate spiritus et vinculo pacis divina providentia conservavit: ut post vespertinos fletus lætitia matutina succederet et ipsa velut columba suis lætificata gemitibus sine ruga prorsus et macula candoris sui pulcritudinem retineret. Defuncto siquidem piæ recordationis patre ac prædecessore nostro Domino Papa Lucio et reverendissimo ejus corpore honorifice tumulato, habitus est a fratribus de successoris electione tractatus, in qua tanta fuit unitas omnium, tantaque ad invicem concordia singulorum, ut ille intelligatur operatus in eis, in cujus manu sunt corda omnium, et per quem adunatur diversitas animorum. Cæterum quum plures essent in ecclesia Dei viri venerabiles et prudentes, in quos eorum vota consultius, ut credimus, et dignius concurrere potuisset, ad insufficientiam nostram oculos intenderunt, et factum est, sicut Deo placuit, ut nos quibus, ad dignitatis tantæ fastigium nec vires nec merita suffragantur, in patrem sibi eligerent ad pastorem: nos autem licet conscii nobis propriæ infirmitatis essemus, ita ut crederemus eorum proposito non immerito resistendum, ne tamen ex dilectione vel pertinacia reluctandi aliquod in ecclesia periculum perveniret, consensimus licet inviti injuncti honoris subire . . . . .

(*Cætera desunt, uno aut altero folio amisso.*)

EPISTOLA CCCLXXXII.—HONORII TERTII PAPÆ EPISTOLA AD UNIVERSOS CHRISTIANOS PER ANGLIAM CONSTITUTOS, DE TRANSLATIONE BEATI THOMÆ.

*Honorius episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus, nobilibus et aliis per Angliam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.*

Rex cœlestis, dominus angelorum, regnum Angliæ cæteris altius nostris temporibus honoravit, et speciali quadam prærogativa gentem Anglicam insignivit, dum mundo posito in maligno, et malitia hominum excrescente, virum sibi exinde sine macula præelegit, qui non solum in tempore iracundiæ reconciliatio factus est ut sacerdos, verum etiam ad cœleste convivium invitatus, illum saporare meruit, quem biberat Dominus calicem passionis. Et quia inventus dignus Deo, coronavit eum gloria et honore, coronam ipsius capiti superponens de lapide pretioso, ut sic unus ex Anglicis inter angelos super opera manuum Domini constitutus, pro peccatis populorum omnium fieret intercessor. Cantet igitur novum Domino canticum felix Cantuariensis ecclesia, cujus aram suo purpuravit pretioso sanguine martyr Thomas. Quin immo civitas ipsa tota potest et debet in exultationis voce non immerito jubilare, quæ cruore roseo sui martyris rubricata, pulchra facta est, et apparuit speciosa. Unde diversarum multitudine gentium ex omni fere, quæ sub cœlo est, natione celebritatem ipsius summopere venerante, quondam quasi felici præsagio suum videtur esse sortita vocabulum ex eventu, ac si dicatur expresse Cantuaria cantusare.

Vos, inquam, si diligenter attenditis hunc hono-

rem, gratiarum actiones assiduas largitori bonorum omnium exsolvere debetis, cui vos ex impensæ benedictionis gratia terræ vestræ cognoscere potestis debitores, ut ingratitudinis evitetis vitium, et possitis devoti filii nuncupari. Et quidem omni tempore puro corde benedicere ac honorare Dominum debeatis, isto tamen præcipue vos oportet vestes induere nuptiales, et cum jucunditate in laudes vestro assurgere creatori, quum venturæ festivitatis solemnitas id exposcat. Sane a venerabili fratre nostro Stephano Cantuariensi archiepiscopo, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali, nuper accepimus, intimante quod idem volens ostendere in effectu, quanto devotionis fervore martyris supradicti memoriam veneretur, sacratissimum corpus ejus sublevare proponit de terra, ipsumque translatum honorabilius collocare, cum dignum sibi et condecens videatur, illum quantum in eo est, exaltare in terra, quem in cœlo Dominus exaltavit. Nos igitur pium et laudabile archiepiscopi memorati propositum acceptantes, universitatem vestram monendam duximus et hortandam, per apostolica vobis scripta mandantes, quatenus pacem mutuam et concordiam in caritatis vinculo conservantes, vestras conscientias cunctis perversitatibus expietis, et sic vos in bonis studeatis operibus exercere, ut cum dies ipsius solemnitatis advenerit, in occursu vestri sanctissimi martyris et patroni ipsum possitis honorificentia debita taliter venerari, quod doceatis alios per exemplum, quantum esse debeat celebris per diversa mundi climata præfati martyris memoria gloriosa. Data Laterani octavo Calendas Februarii, pontificatus nostri anno tertio.

## EPISTOLA CCCLXXXIII.—EJUSDEM AD W. PRIOREM ET CONVENTUM CANTUARIENSEM.

*Honorius papa &c. dulcissimis filiis priori et conventui ecclesiæ Christi Cantuariensis, salutem et apostolicam benedictionem.*

Ecclesiæ vestræ, quam venerabilis martyr Thomas reddidit sui corporis sanguine decoratam, illum nos decet impartiri favorem, ut sicut inter alias nominis est majoris et famæ, sic apud nos Romanam effettam ecclesiam prærogativam reparat gratiæ specialis: quum igitur sicut vobis referentibus intelleximus, archiepiscopi et episcopi qui ex diversis locis ad translationem corporis ipsius martyris convenerint, accessuris infra quintum decimum diem ad translationis solennitatem ejusdem diversas remissiones duxerint faciendas, iisdem nos ipsi dies relaxamus quadraginta de injunctis iis pœnitentiis, vestris vero precibus inclinati quod super hoc a vobis et ipsis factum est decrevimus ad unius anni et prædictorum quadraginta dierum remissionem perpetuis temporibus valiturum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Laterani xv cal. Januar. pontificatus nostri anno quinto.

## EPISTOLA CCCLXXXIV.—ALBERTI CARDINALIS EP. AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Albertus cardinalis.*

Gavisus est dominus papa, gavisi sunt cum eo et fratres, quod pacem vobis et Cantuariensi ecclesiæ redditam audierunt. Et ego ipse, unus expectantium et gaudentium, nisi quod gaudium meum hæsitatio quædam de adversariorum tergiversatione proveniens suspendebat: supervenientibus autem literis vestris, et intellecto quod plus vobis in accidentibus quam in substantia sit exhibitum, magis adhuc cœpimus hæsitare: et intelleximus, quod non facile mutat Æthiops pellem suam, aut pardus varietatem suam. Nunc autem quia sicut homo non est laudandus in vita sua, ita nec judicandus ante tempus, quemadmodum non sumus sine gaudio de hoc quod audivimus, ita nec possumus plene gaudere propter id, quod timemus. Fluctuantes igitur inter spem et timorem suspiravimus ad eum, qui potens est superabundantius facere quam petimus aut speramus, ut ipse adimpleat gaudium nostrum, et gaudium istud nemo tollat a nobis.

## EPISTOLA CCCLXXXV.—EJUSDEM ET THEODWINI AD HENRICUM REGEM.

*Henrico Dei gratia regi Angliæ, A. dignatione divina tituli sancti Laurentii in Lucina et T. Sancti Vitalis presbyteri cardinales et apostolicæ sedis legati, salutem in eo qui dat salutem regibus.*

Ne in dubium veniant quæ geruntur, et usus habet, et communis consideratio utilitatis exposcit, ut

scripturæ serie debeant annotari. Inde siquidem est, quod nos mandatum illud in scriptum duximus redigendum, quod vobis pro eo facimus, quia malefactores illos, qui sanctæ memoriæ Thomam quondam Cantuariensem archiepiscopum occiderunt occasione motus et turbationis, quam viderunt in vobis ad illud facinus processisse timetis. Super quo tamen facto purgationem in nostra præsentia de voluntate propria præstitistis, quod videlicet, nec præcepistis, nec voluistis ut occideretur, et quando pervenit ad vos rumor, plurimum doluistis. Ab instanti siquidem Pentecostes usque ad annum tantam pecuniam dabitis, unde ad arbitrium fratrum templi ducenti milites valeant ad defensionem Hierosolymitanæ terræ spatio unius anni teneri. Vos autem, a sequenti Domini nativitate usque ad terminum, crucem accipietis, proxima tunc æstate illuc in propria persona ducente Domino profecturi, nisi remanserit per dominum papam, vel catholicum successorem ejus. Sane si contra Saracenos in Hispaniam pro urgenti necessitate profecti fueritis, quantum temporis fuerit ex quo arripueritis iter, tantundem supradictum Hierosolymitanæ profectionis poteritis prolongare. Appellationes, nec impedietis, nec permittetis impediri, quin libere fiant in ecclesiasticis causis ad Romanam ecclesiam: bona fide, et absque fraude et malo ingenio, ut per Romanum pontificem causæ tractentur, et suum consequantur effectum. Sic tamen, ut si vobis suspecti fuerint aliqui, securitatem faciant, quod malum vestrum vel regni vestri non quærent. Consuetudines, quæ inductæ sunt contra ecclesias terræ vestræ, tempore vestro penitus dimittetis, nec ab episcopis amplius exigetis. Possessiones Cantuariensis ecclesiæ, si quæ ablatæ sunt, plene restituetis, sicut habuit uno anno antequam archiepisco-

pus de Anglia egrederetur. Clericis præterea et laicis utriusque sexus, pacem vestram et gratiam, et possessiones suas restituetis, qui occasione prænominati archiepiscopi destituti fuerint. Hoc autem vobis auctoritate domini papæ in remissionem omnium peccatorum vestrorum injungimus, et præcipimus observare bona fide absque fraude et malo ingenio.

---

Juravit hoc rex, juravit et de consuetudinibus novis dimittendis filius ejus: et juraverunt ambo quod a vobis et successoribus vestris non recederent, quamdiu eos sicut Christianos reges et catholicos habueritis.

## EPISTOLA CCCLXXXVI.—EORUNDEM AD CONVENTUM CANTUARIÆ.

*Albertus et Theodwinus cardinales conventui Cantuariæ.*

Lætamur nos, lætatur et quæ audit congregatio universa justorum, quod mortem sanctæ memoriæ Thomæ, quondam archiepiscopi vestri ita in conspectu suo Deus pretiosam ostendit, et venerandam ejus memoriam tot miraculis illustravit, ut odor unguentorum ipsius jam fere per totum corpus ecclesiæ se diffundat, et virtus ejus in oriente et occidente communiter prædicetur. Ita ut qui felicibus illius actibus, dum viveret, invidebant, nunc casibus humanis eo exempto, et ad supernorum societatem, ut credimus, fide ac zelo sacerdotali promerente translato, venerentur virtutem ipsius, et ei qui facit mirabilia magna solus, gratiarum referant actiones. Quia igitur videtur idoneum, ut quum magnalia, quæ facta sunt apud vos, populorum turba decantet, et gra-

tiarum actio et vox laudis resonet in commune, ecclesia vestra, quam tanto munere gratia divina donavit, sub atrocitatis obtentu diutius non debeat a conditoris laude cessare, reddentes nobis mutuæ salutationis alloquium, et petitioni vestræ devoto concurrentes assensu, fraternitati vestræ mandamus, quatenus convocatis episcopis et abbatibus provinciæ vestræ, qui vobis ad hoc idonei visi fuerint, cum solennitate congrua, adhibito, sicut majoribus visum fuit, moderamine, denuo ecclesiam vestram consecretis. Si quid minus fuerit solennitate, divinorum miraculorum poterit illustratione suppleri. Nos sane si aliquid fuerit, quod ad profectum vestrum et ecclesiæ vestræ facere valeamus, quantum cum Deo poterimus, libenti animo faciemus. Te Deum laudamus.

## EPISTOLA CCCLXXXVII.—EORUNDEM AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

*Venerabili fratri et in Christi visceribus amplectendo semper amico W. Dei gratia Senonensi episcopo apostolicæ sedis legato, Albertus dignatione divina tituli sancti Laurentii in Lucina, et Theodwinus tituli sancti Vitalis, presbyteri cardinales, apostolicæ sedis legati, quod promisit Deus diligentibus se.*

Quoniam expectare vos credimus, ut de statu nostro et injuncti nobis promotione negotii aliquid audiatis, idcirco qualiter nobiscum et per ministerium mediocritatis nostræ Deus egerit his diebus, fraternitati vestræ præsenti scripto duximus indicandum. Noveritis ergo quod postquam illustris Anglorum rex venisse nos in regnum suum in veritate cognovit, totius obstaculo tarditatis amoto, de

Hibernia in Angliam, incumbentibus sibi negotiis prætermissis, de Anglia vero in Normanniæ partes accessit, atque incontinenti plures ad nos nuntios et honorabiles destinavit, inquirens a nobis in quo loco potius convenire cum eo et loqui vellemus. Placuit tandem ad Saviniacense monasterium pro colloquio habendo concurrere, ubi religiosorum virorum possemus orationibus adjuvari. Convenimus illuc, convenerunt et multæ personæ utriusque ordinis de regno ipsius, et tractavimus diligentia qua potuimus, quod ad salutem ipsius et injunctam nobis obedientiam pertinebat. Quum autem non possemus in omnibus convenire, recessit ipse a nobis velut in Angliam profecturus, et nos expectavimus sequenti die ad Abrincas civitatem ituri, postero autem die venerunt ad nos Lexoviensis episcopus et duo archidiaconi, et concesso quod petebamus, ad prædictam processimus civitatem, ad quam dominica, qua cantatur Vocem jocunditatis, convenimus cum personis plurimis et ipse nobiscum, et cum tanta humilitate quod fuerat condictum implevit, ut illius exstitisse opus sine dubitatione credatur, qui respicit terram et facit eam tremere, qui tangit montes et fumigant. Sane quam timoratum Deo, quam obedientem ecclesiæ se curaverit exhibere, non est opus præsenti abbreviatione referre. Satis enim ipsius opera manifestant et manifestabunt adhuc plenius, sicut et nobis spes data est in futurum.

Primum itaque super mortem sanctæ memoriæ Thomæ quondam Cantuariensis archiepiscopi non de nostra exactione, sed de propria voluntate, tactis sacrosanctis evangeliis, suam conscientiam expurgavit, jurans videlicet quod nec præcepit nec voluit, et quando audivit, doluit vehementer. Quia vero quod factum fuerat ex sua occasione factum esse timebat,

de satisfactione præstanda tale præstitit juramentum. Primo quidem juravit, quod a domino nostro papa Alexandro et ejus catholicis successoribus non recedet, quamdiu eum sicut catholicum regem et Christianum habuerint, et hoc ipsum fecit jurare filium suum majorem. Juravit etiam quod usque ad annum tantam pecuniam dabit templariis, unde ad defensionem terræ Jerosolymitanæ ducenti milites valeant retineri. Ab instanti vero nativitate Domini usque ad triennium crucem accipiet sequenti æstate, Jerusolymam profecturus, nisi per dominum papam steterit vel ejus catholicos successores. Si vero interim pro necessitate urgenti contra Saracenos in Hispaniam iverit, quantum temporis in illo itinere consumpserit, tantundem prædictum spatium prolongare poterit. Abjuravit etiam omnes consuetudines, quæ contra ecclesias regni sui tempore suo introductæ videntur. Appellationes ecclesiasticarum causarum ad dominum papam libere sinet fieri, et tractari per eum causas et suo fine concludi. Si quis tamen ei suspectus fuerit, securitatem ei faciet quod damnum ejus et regni sui non quærat. Possessiones Cantuariensis ecclesiæ, si quæ sint ablatæ, restituet, sicut habuit primo anno quando archiepiscopus de terra exiret. Id ipsum faciet et de personis quæ causa ipsius exisse videntur. Quibus etiam gratiam suam et bonam reddidit voluntatem, et hoc quidem sub juramento. Promisit autem et alia de libera voluntate gerenda, quæ non oportet scripturæ serie denotare. Hæc autem scripsimus, ut agnoscatis eum obedientem ecclesiæ atque ad divinum obsequium multo amplius quam adhuc fuerit animatum. Noveritis adhuc filium ejus de prædictis consuetudinibus dimittendis pariter cum eo jurasse. Sane quod ibi factum est, iterato adhuc, ne dubitationis locus alicui

remaneret, apud Cadomum in majori frequentia personarum publice statuit se acturum. Relaxavit præterea episcopos de promissione, quam ei fecerant de consuetudinibus et promisit quod non exiget in futurum.

## EPISTOLA CCCLXXXVIII.—EORUNDEM AD GILBERTUM RAVENNENSEM ARCHIEPISCOPUM.

*Venerabili in Christo et dilecto fratri Gilberto, Dei gratia Ravennensi archiepiscopo, Albertus dignatione divina tituli S. Laurentii in Lucina et Theodwinus tituli S. Vitalis, presbyteri cardinales, apostolicæ sedis legati, quod promisit Deus diligentibus se.*

QUONIAM desiderare vos credimus, ut de statu nostro, &c. [*eadem quæ in epistola superiori usque ad*] Et hoc ipsum jurare fecit filium suum majorem in charta absolutionis pro morte beati Thomæ. Juravit etiam et alia, clero et populo valde necessaria, quæ omnia diligenter et per ordinem, sicut ea juraverat, in absolutionis ejus charta pernotavimus. Promisit etiam et alia de libera voluntate gerenda, quæ non oportet scripturæ serie denotare. Hæc autem scripsimus, ut cognoscatis ipsum obedientem Deo atque ad divinum obsequium multo amplius quam adhuc fuerit animatum. Noveritis ad hoc filium suum de prædictis consuetudinibus pariter cum eo jurasse. Sane quod ibi factum est, iterato adhuc, ne dubitationis locus alicui remaneret, apud Cadomum in majori frequentia personarum publice statuit se acturum. Relaxavit præterea episcopos de promissione, quam ei fecerant de consuetudinibus conservandis, et promisit quod non exiget in futurum. In crastino

autem prædicti cardinales ibidem celebraverunt magnum concilium cum archiepiscopo et episcopis et clero Normanniæ, et ibi hæc decreta subscripta statuerunt, et universis firmiter et inviolabiliter injunxerunt.

## EPISTOLA CCCLXXXIX.—BERNARDI PORTUENSIS EPISCOPI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Bernardus Portuensis episcopus.*

Quoniam sub uno capite Christo sumus invicem membra, non debet vestra dilectio ambigere, quin vestra tanquam propria negotia nostra curemus, maxime quum in vestra causa res nostra profecto agatur. Unde si aliquid aliquando nos agere contingat, quod actum in parte vobis fortasse displiceat, redire sub rationem displicentia debent, ut minus moleste feratis, quod pro nobis ad modicum temporis dispensamus, eo nimirum libentius quia vobis totum militat, quidquid est quod in vestro negotio vobis etiam contraire videtur. In hoc siquidem, quod dominus papa quasi contra suum propositum regi Angliæ scribit, hoc agit, ut si forte, quod non credimus, hac vice non resipuerit, non possit etiam sibi ipsi videri injusta fore super se lata sententia. Eapropter vestram fraternitatem, quantum possumus, in Domino exhortamur, ut sicut cœpistis, et hactenus laudabiliter perseverastis, sitis et fortis et patiens, scientes quod si modo non se correxerit, nequaquam amplius manus suas mater ecclesia continebit, sed eo fortius eum feriet, quo ipsum in majori patientia sustinuit. Nam jam adeo in aperto contra ecclesiam ejus malitia se erexit, ut jam non

inveniatur, qui ejus dolos feriri non velit. Valete semper in Domino, et spiritus consilii et fortitudinis maneat semper cum omnibus nobis. Amen.

## EPISTOLA CCCXC.—GRATIANI AD GAUFREDUM RIDEL ET ALIOS.

*Gratianus Sanctæ Romanæ ecclesiæ subdiaconus, et domini papæ notarius, Gaufredo Cantuariensi archidiacono, et Nigello de Saccavilla, et Thomæ filio Bernardi, sic transire per bona temporalia, ut non amittant æterna.*

A VESTRA non debet excidisse memoria, qualiter a vobis accepto juramento vos in spe pacis promissæ fecerimus absolvi. Et quia pax, ut sperabatur, secuta non est, vobis per venerabiles viros, Rothomagensem et Burdigalensem archiepiscopos, denunciavimus, ut nisi infra tunc imminens festum beati Michaelis pax reformata esset, nequaquam exinde collatæ absolutionis beneficio frueremini, sed sententiam, quam Cantuariensis archiepiscopus in vos ferret, sine fraude et malo ingenio firmiter servaretis. Quia ergo pax secuta non est, et vos præfatus Cantuariensis in sententiam excommunicationis publice reposuit, vobis in virtute præstiti juramenti præcipimus, quatenus sententiam ipsam, donec absolvi mereamini, inviolabiliter observetis. Det vobis Deus cor, ut colatis eum, et magis faciatis ipsius, quam hominis voluntatem.

Similiter scripsit Vivianus.

## EPISTOLA CCCXCI.—EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Carissimo in Christo ac reverendo patri Thomæ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, fortissimo atque invictissimo Dei athletæ Gratianus sanctæ Romanæ ecclesiæ subdiaconus, salutem et gloriosam post agonem cum optata pace victoriam.*

Quod de mea sinceritate, sicut ex literis et nunciis vestris intelligo, indubitatam spem et fiduciam tenetis, gratum habeo modis omnibus et acceptum, vestræque paternitati ex hoc ipso devotior ac fidelior persevero. In proposito siquidem meæ ad vos devotionis ac fidei, et causæ vestræ defensione constanti eædem, quæ induxerunt, causæ me retinent: timor videlicet Dei, amor honesti, zelus et fervor ecclesiasticæ libertatis. Accedit ad hæc personæ vestræ virtus et gratia, quæ me jam in eo, quod ante probaveram, stimulo quodam sollicitudinis urget arctius et instigat, concurrentibus ad idem et virtutis studio, et amoris ac diligentiæ filialis officio. Confidite igitur de me, sicut facitis, et sperate, quia spes ista vos, Deo propitio, non frustrabit, nec mea unquam fides aut caritas in vestro poterit refrigescere negotio vel tepere. Puto autem quod et res ipsa fidem faciet his, quæ dico, et in hujus rei testimonium cum amicis vestris inimici convenient.

Et quidem in hoc, si venisset homo, contra quem devotionem meam sollicitudo vestra præmonuit, non discordaret a cæteris ejusdem malitiæ satellitibus, et præambulis anti-Christi. Verum quum ille non venerit, in eo quod reliquum erat, et expedire putavi, mea sollicitudo non tepuit, et quotidiana apud domi-

num papam instantia non quievit, donec literas, quas cum his, Deo dante, videbitis, per domini papæ gratiam indultas obtinui. Quas quidem credo, credetis autem et vos, ni fallor, efficaces ad rem, et negotio utiles affuturas. Agite itaque confidenter, et quod ad vos pertinet, causam nostram Domino commendate, qui non deserit sperantes in se, et per quem diligentibus eum omnia cooperantur in bonum. Ego autem quod amici et fidelis est, cum res postulaverit, exequi non cessabo. De cætero, quod in literis vestris miseria consuevit exilio copulari, discretionem vestram, ut audacter salva reverentia loquar, emendare voluerim: quum sicut arbitror, miseros vocari non deceat, qui a Domino beati dicuntur, juxta illud evangelii: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Det vobis Dominus pacem in proximo, et in futuro consortium et gloriam beatorum.

## EPISTOLA CCCXCII.—HUMBALDI OSTIENSIS EPISCOPI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Ostiensis episcopus.*

Quando paternitatis vestræ literæ nobis allatæ sunt, tanta corporis infirmitate laborabamus, quod a medicis de vita nostra desperabatur. Verum, quia vobis in vestris persecutionibus et angustiis, etiam in infirmitate nostra non immerito compatimur et condolemus, per quosdam de fratribus nostris et domesticos etiam nostros instantes, et frequentes preces domino papæ porreximus, ut tantæ iniquitati Eboracensis et suorum complicium obviaret, et ipsorum dolositatibus et malitiis finem imponeret. Ipse vero, sicut quem pluribus respondere oportet, huic vestro

negotio tantum intendere distulit, quod Deo desuper faciente vobis aliquantulum melius fuit. Cumque super his a fratribus suis episcopis et cardinalibus consilium expetiisset, plures pro vobis inventi sunt, quam contra vos, ita quod a Domino factum credimus, eos pro vobis in hac parte locutos fore, qui consueverant vestris commodis obviare. Nostrum autem consilium per quosdam de fratribus nostris idem dominus noster expetiit, et nos de pura conscientia jam dictum Eboracensem deponendum, et suos complices excommunicandos, per eosdem fratres nostros sibi respondimus. In cujus literis recognoscere poteritis quid super hoc ab eo statutum sit. Rogamus autem discretionem vestram, ut id æquanimiter et patienter sustineatis. Causam quidem Dei et ecclesiæ agitis, unde pacem vos in proximo habituros et confidimus et speramus. Præterea noveritis nos domino Bituricensi misisse, ut septem marcas argenti et quadraginta quinque marobotos vobis transmitteret. Quod si factum est, placet nobis. Alioquin significare nobis curetis, ut id faciamus effectui mancipare.

## EPISTOLA CCCXCIII.—HYACINTHI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Hyacinthus cardinalis.*

Quam ferventi affectu pacem vestram desideravimus, non est necesse literis exprimere, quia nobis tacentibus in mente vestra legitis quanta dilectione vobis adstringamur. Unde audito et vestrarum literarum tenore cognito, quod ille, in cujus manu corda

regum existunt, animum principis vestri inclinaverit, ut vobis gratiam suam restitueret, ultra quam loqui possimus in hilaritate jucundati sumus, gratias exsolventes illi, qui vestræ constantiæ humilitatem dignatus est respicere, quem rogamus, ut quod incepit, ita dignetur perficere, quod honor ecclesiæ inde augmentari valeat, et quidquid reatus dictus princeps ex culpa contraxit, sequens satisfactio diluat. Verum si corpus quod corrumpitur, non sinit eum ad hunc rectitudinis locum mentem revocare, consulimus modis omnibus et monemus, ut eum in spiritu lenitatis studeas instruere, ut quod ad satisfactionem deest, perficere curet, et ad pristinum amorem revocatus, et ad mentem reversus vobis debitam gratiam firmiter exhibeat, et malitiæ inimicorum vestrorum pro voluntate vestra respondeat. Hac enim via vestræ discretioni incedendum putamus, ut hominis animositas reprimatur, et vestrorum inimicorum perversitas destruatur: ne forte si severitatis viam iterum velitis aggredi, quum nondum illius animus in hoc sit solidatus, quod debet, de facile relaberetur in hoc quod non debet, et ita esset novissimus error pejor priore, quod omnipotentis virtus avertat. Nos autem pro vestris petitionibus promovendis solliciti fuimus, et dominus papa quod potuit, libenti animo nobis fecit. Sæpe statum vestrum nobis significetis, quod tanquam fratri carissimo, vestro desiderio respondere cupientes, vobis concordabimus.

## EPISTOLA CCCXCIV.—JOANNIS NEAPOLITANI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Reverendissimo et in Christo plurimum diligendo fratri Thomæ Dei gratia Cant. arch. carissimo amico suo Joannes eadem gratia sanctorum Joannis et Pauli presbyter cardinalis omnimodam salutem et pacem paceque perpetua gaudere.*

Redditæ sunt nobis dignationis vestræ literæ variæ a diversis exilii vestri et nostræ fluctuationis temporibus, ex quarum complexione intelleximus animum vestrum, pulsatum simulationibus æmulantium, secreta cordis nostri, et sacramenta sermonis penitus ignorantium, adversum nos vehementer esse commotum. Et usque adeo invaluit sugillatio, ut non solum vos in suspicionem nostram, sed usque ad damnationem nostram moveret. Non miramur, si vester animus detractionibus et falsis rumoribus moveri potuit, sed miramur, si fides vestra, innumeris caritatis nostræ argumentis et officiis firmata, vel ad modicum vacillare debuit. Nondum enim nobis firmato in ecclesia Romana, et adhuc quasi cereo impressa est, et quasi sculpta imago Cantuariensis ecclesiæ, quam indelebiliter servavimus, et servare cum vita proposuimus contra omnes impetus fortuitos. Sane si aliquid in causa, quam contra regem Angliæ habetis, dispensative diximus, et sermonem nostrum temporaliter temperavimus, testis sit Deus, ut iratum et irati animi mitigaremus, sicque quasi placida manu eum ad pacem traheremus, id fecimus. Pro certo id ipsum pacis et gratiæ, quod offert, non severitati ecclesiasticæ, sed mansuetis consiliis nostris adscribitur. Decet præterea

sacerdotalem gravitatem et honestatem, ut passibus humilitatis, patientiæ, et moderationis prosequatur pacem tanti principis, quam, etsi non juxta desiderium vestrum et nostrum plenarie oblatam, rogamus et consulimus in Domino conscientia pura, quatenus nullatenus adspernemini, sed ea mansuetudine et affectione suscipiatis, ut dulcedine vestra eum ad reliqua mollire debeatis. Solet enim debile principium meliore comitari fortuna. Et principes, præsertim hoc tempore, leniendi potius sunt, quam exacerbandi.

## EPISTOLA CCCXCV.—EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

*Illustrissimo domino Henrico Dei gratia regi Angliæ, duci Normanniæ et Aquitaniæ, et comiti Andegavensi Jo. Neapolitanus indignus presbyter cardinalis, salutem, et votivos semper obtinere successus.*

Placet nobis plurimum, et per omnia gratum ducimus et acceptum, quod ad executionem voluntatis vestræ nostra studia promptius advocastis. Nos quidem licet absque summonitione etiam vestra quotiescunque opportunitas se offert, studiosi semper simus et sollicitius elaboremus, quæcunque vobis utilia sive ad honorem vestrum cognoscimus proventura, sicut nobis possibile est, perficere et promovere, et contraria propensius depellere et longius propulsare: quum tamen magnitudinis vestræ literis sollicitamur, tanto fortius accingimur et ad complementum petitionis vestræ accuratius præparamur, quanto et ipsa summonitio vestra et sollicitatio plurimum placet, et voti atque desiderii nostri est ut quicquid possumus totum ad vestræ voluntatis arbitrium omnimodis exponа-

mus. Venientes igitur ad ecclesiam Romanam honorabiles nuncios vestros, abbatem videlicet sancti Augustini, archidiaconum Salesberiensem, magistrum Simonem de Carcere et magistrum Henricum cum literis vestris quas excellentia vestra per ipsos nobis transmisit, honorifice et læti suscepimus. Attente atque sollicite vestra beneplacita et significata intelleximus, dedimusque cum eis operam studiosam et exactam diligentiam adhibuimus quod Dominus noster primam petitionem vestram vel saltem secundam executioni mandaret. At ubi omnis conatus noster omneque studium et argumentosa sollicitudo casso labore defecit, nihilque obtinere potuit de his quæ juxta petitionis vestræ tenorem postulavit: visum nobis est et complacuit quod ad aliud remedium nostra studia converterentur. Rogavimus ergo et licet cum multa instantia, impetravimus tamen tales literas a domino papa per quas temeraria præsumptio et indiscreta audacia Cantuariensis archiepiscopi repressa et conculcata creditur et vobis aliquatenus cognoscitur pro qualitate temporis satisfactum. Præfati vero nuncii vestri qui sicut industriosi et probi viri vobisque fidelissimi circa executionem mandati vestri studiosissimi extiterunt: cum pro certo novissent quod nullo modo aliquam de petitionibus vestris obtinere valerent, ad consilium et exhortationem nostram et quasi compulsionem receperunt literas illas quas dominus papa per eos vobis mittit. Quamvis enim plurimum pertimerent et formidarent ipsas recipere; quia hoc de mandato vestro non habebant, inducti tamen et compulsi a nobis, sicut diximus, qui liquido cognovimus nullatenus expedire quod his temporibus literas tales dimitterent, assensum præbuerunt admonitioni nostræ. Nos itaque, qui honorem vestrum puro corde et animo diligimus et volun-

tati vestræ in omnibus pro posse nostro obtemperare desideramus, laudamus vobis atque consulimus quatinus recipientes recipiatis et gratum ducatis quod dominus papa ad præsens vobis concedit, scientes et nullatenus dubitantes, quod, si credideritis suggestioni nostræ quam per præfatos nuncios vestros vobis aperimus, Cantuariensis ille videns se omni destitutum auxilio et cognoscens certissime quod ad regimen Cantuariensis ecclesiæ non valeat ulterius aliqua ratione redire, et ipsi spontaneus abrenunciabit et in alia ecclesia, ubi vivere possit, sibi provideri suppliciter exorabit.

EPISTOLA CCCXCVI.—OTTONIS DIACONI CARDINALIS S. NICOLAI DE CARCERE TULLIANO, EP. AD ALEXANDRUM PAPAM PRO GILBERTO LONDONIENSI EPISCOPO.

Venerabilis frater noster Londoniensis episcopus apud majestatem vestram plurima commendatione non indiget, quia carissime pater, sicut bene novit experientia vestra, et ejus persona honesta est, et erga vestrum apostolatum ipsius devotio manifesta. Laborat utique, et operam prompta voluntate daret efficacem ad honorem Dei et ecclesiæ in negotio archiepiscopi, sicut credimus et ex parte cognoscimus, sed sicut et nos ipsi experti sumus, non affert fructum sermo commonitoris, nisi in corde regio operetur primum virtus et gratia salvationis. Precamur igitur pietatis vestræ clementiam ut oculo clementiori eum respiciatis, et eum tanquam virum fidelem, honestum, ac religiosum habeatis. Sinistra enim quæ cum essemus apud vos de ipso audivimus, nequaquam vera esse cognovimus, sed falsa.

## EPISTOLA CCCXCVII.—EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Otto cardinalis.*

Significamus vobis dominum papam, curiam totam, et nos bene per Dei gratiam valere. Literæ nuper venerunt ad curiam de Janua. Dicunt quia Guido Cremensis Pisis receptus est. Archiepiscopus recessit, clerus aufugit, totus populus ipsum Guidonem contemnit. Dominus papa mandaverat Januæ pro galeis; et quidem Januenses ipsi fideles et devoti sunt domino papæ et curiæ: sed quia putant et timent imperatorem cum Pisanis pro receptione Guidonis Cremensis magnas conventiones et promissiones fecisse, dubitant adhuc. Unde, quod vobis soli confitemur, hoc ex literis perpendimus, quod si civitates Longobardiæ confœderatæ fuerint contra imperatorem, et Galeas et alia obsequia exhibebunt; sin autem, subsistere videntur. Confœderationem autem, si futura est, in proximo audiemus. Electus Moguntinus, qui nuper recessit a domino papa et curia, nuncium Guidonis ad se venientem de terra sua ejecit, et comminatus est ei, quod si ipse vel alius nuncius ex parte schismaticorum ad se ulterius perveniret, ei oculos erui faceret. Nomen domini papæ manifeste prædicat. Hoc novit imperator, et multum dolet. Et quasi certum habetur in terra, quo prædictus Moguntinus ad pedes domini papæ accesserit. Eidem Moguntino concordant per omnia Treverensis, et Salisburgensis, et fere reliqui principes omnes, sicut dicunt tam sæculares quam eccle-

siastici, excepto imperatore, et Coloniensi, et duce Saxoniæ. Magdeburgensis nuper rediit de Hierosolyma, et captus a Saracenis vovit, quod, si liberaretur, domino papæ manifeste adhæreret. Et ita manifeste facit.

## EPISTOLA CCCXCVIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Amabili patri et fratri carissimo Thomæ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, Otto eadem gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis, et apostolicæ sedis legatus, salutem.*

Notificamus, carissime, dilectioni vestræ, quod ex mandato domini papæ procedentes per insidiosa et plurimum periculosa loca, usque ad Venetiam, Domino ducente, pervenimus, inimicis nostris undique in insidiis excubantibus: eorum laquei Domino faciente contriti sunt, et nos liberati sumus. A Venetia autem, non clam, sed manifeste cum plurimo gaudio et amicorum nostrorum multo solatio, per Mantuam, et per Veronam, per patriam nostram Brixiam, ubi plurimum fuimus commorati, per Pergamum, per Mediolanum, juxta Novariam, per Vercellas, juxta Taurinum, transeuntes usque ad sanctum Michaelem de Clusa, et exinde per provinciam usque ad sanctum Ægidium incolumes et illæsi pervenimus, inde ad montem Pessulanum transituri. Veniente domino W . . . . amico vestro, ad alias partes, sicut credimus, prout vos novistis, quem dominus papa destinavit, profecturi, mittimus ad vos clericum nostrum præsentium latorem, cui super his, quæ vobis ex parte nostra dixerit, tanquam nobis ipsis firmiter credatis, et quod nobis significare volueritis, tanquam per vosmetipsum indubitanter renuncietis.

## EPISTOLA CCCXCIX.—PETRI CARDINALIS DIACONI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Petrus cardinalis diaconus archiepiscopo Cantuariensi.*

Vestræ discretionis prudentiam non credimus ignorare, quod ecclesia beatæ Mariæ quæ Sassonorum dicitur, Romæ posita, ad receptionem Anglorum, limina apostolorum visitantium, a Romanis pontificibus provida consideratione spiritualiter sit deputata; in qua post varios et diversos labores solatia consolationis et stipendia caritatis, tanquam in propria domo, invenirent et reciperent. Quæ, peccatis nostris exigentibus, ad tantam devenit paupertatem, ut vix pauci clerici et fere nulli laici, ad obsequium ejusdem ecclesiæ et peregrinorum consolationem, inibi inveniantur. Cujus paupertati et miseriæ dominus noster summus pontifex Alexander compatiens, literas exhortatorias in Angliam eidem ecclesiæ indulsit; quarum tenorem ipsi videre poteritis. Quia igitur probitatem vestram circa ea, quæ ad cultum religionis et pietatis pertinere noscuntur, pronam et benevolam recognoscimus, fraternitatem vestram, de qua plurimum confidimus, in Domino exoramus, quatinus latorem præsentium Nicolaum prædictæ ecclesiæ canonicum benigne recipiatis, et juxta formam literarum domini papæ, vestras eidem literas pro reverentia Dei genitricis precum nostrarum intuitu indulgere dignemini. Valete in Domino.

## EPISTOLA CCCC.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Petrus presbyter cardinalis.*

PER Gunterium fidelem nuncium vestrum quod melius nobis et salubrius visum fuit, sollicitudini vestræ nuper rescripsimus. Nunc autem visis sanctitatis vestræ literis, licet adhuc in solis verbis consolatio vestra videatur pendere, placet tamen nobis humilitatis via quam incepistis, et consilii vestri propositum collaudamus, ut videlicet in causa vestra cum omni mansuetudine ac patientia procedatis, quatenus hoc modo feritas hominis auctore Domino mansuescat, et ad meliora ejus animus inducatur. Duris enim mentibus auferre simul omnia valde est difficile, et

quod natura negat reddere nemo potest.

De cætero noveritis propositi nostri esse causam vestram, immo Dei, quantum possumus promovere, et in acie Christi, eo auxiliante, vobiscum viriliter stare. Noveritis præterea quod literis vestris in audientia fratrum, perlectis, de communi consilio dominus papa suum vobis remittit responsum.

## EPISTOLA CCCCI.—THEODWINI AD EUNDEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Theodwinus cardinalis.*

LICET de verbo pacis vestræ, quod audivimus, plurimum dubitaverimus, attendentes eorum malitiam, qui regi adsistunt, et lingua loqui et circumvenire rectos corde consueverunt, confidimus tamen in Do-

mino, quod infatuato eorum iniquo consilio et denudata ipsorum malitia, pacis abundantiam nostra exspectatio, quæ patienter hactenus exspectavit, sperato citius, favente Domino, obtinebit. Ea vero, pro quibus ad curiam misistis, ut effectui mandarentur pro voto efficaciter laboravimus, et ecce per Dei gratiam propriis oculis cernere, quod referimus, jam valetis.

## EPISTOLA CCCCII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Theodwinus cardinalis titulo sancti Vitalis.*

Cognito et pro vero habito, quod ejus præeunte gratia, qui superis reconciliavit mortales, inter vos et dominum regem Angliæ pax sit plenarie reformata, inedicibili gaudio et lætitia exultavimus, ex intimis visceribus illi gratias referentes, qui fecit vobiscum misericordiam et dedit etiam cum exultatione proventum, eidem pariter preces continuas offerentes, ut qui reformare dignatus est, illibatam conservet et augeat, sicut expedit, in æternum. Et licet magis videatur idoneum et conveniens a vobis nos doceri, et admoneri debere, de sincera tamen dilectione præsumentes aliorum arma induimur, et paternitati vestræ, aliqua suadere tentamus. Rogamus igitur et affectuose suggerimus, quatenus misericordiam, non judicium in eos, qui peccaverunt in vobis, exerceatis; non ultionem, sed veniæ fontem reis et persecutoribus aperiatis, quatenus verbo et opere imitatorem Christi, vos in conspectu hominum ostendentes, quæ docetis, facere, prout expedit, vestra sanctitas agnoscatur, et non immerito ab omnibus commendetur. Ex hoc enim et adversarii vestri in suis cordibus confundentur, et amici plurimum vultu

et animo gloriabuntur. Nos enim in his et aliis successibus vestris caritati vestræ modis omnibus congaudentes, tam ut præteritæ petitiones vestræ mandarentur effectui, quam etiam ut munus nostræ dilectionis liberalitas vestra susciperet, gratanter effecimus, et per harum latorem viridis coloris examictum, quem inter alios ipse elegit, vobis mittimus, reliquos pannos sericos. Et quæcumque apud nos sunt vestræ prudentiæ exponentes, parati semper pro vobis efficere, quæ vestræ sint fraternitati accepta.

[*Vide et epistolas duas ad Albertum et Theodwinum directas.*]

## EPISTOLA CCCCIII.—WILLELMI PAPIENSIS AD ALEXANDRUM.

*Domino papæ Willelmus Papiensis.*

EXPEDIT, beatissime pater, et quadam ratione tenemur, ut devotionem, quam in vestris et ecclesiæ filiis evidentibus experimur indiciis, apostolica celsitudo nostra significatione cognoscat, quatenus et nos officii debita persolvamus, et vos talium fidelitate comperta ipsos specialius diligatis. Quum igitur venerabilem fratrem nostrum Londoniensem episcopum apostolatui vestro et universæ ecclesiæ Dei in omnibus devotum et fidelem senserimus, ipsum paternitati vestræ duximus attentius commendandum, ne suæ sinceritatis meritum penitus evacuetur a gratia. Quippe ipse est, qui liberius inter cæteros regem arguit, exhortatur, et increpat, nec adeo pro veritatis suæ veretur constantia, quin semper eum ad meliora provocet et reducat, et nisi tantum hactenus restitisset, res utique posset in deteriora demergi. Si autem apud vestrarum aurium sublimitatem fuerit

ab aliquo fortasse suggestum, quod idem episcopus causam Cantuariensis cum rege perverterit in hac parte, domine mi, suam innocentiam arbitramur, sicut qui ejus intentionem circa hoc satis aperte comperimus, et ad ejusdem Cantuariensis bonum, ipsum sæpe vidimus laborantem. Proinde nos ejus devotionem et animum attendentes, sanctitatis vestræ clementiam his precibus petimus exoratam habere, quatenus suæ fidelitatis obtentu nuncios ipsius apostolica mansuetudo benigne recipiat, et eidem episcopo ita vestræ gratiæ confidentiam impendatis, ut ipse laudabile propositum attentiore studio prosequatur.

## EPISTOLA CCCCIV.—EJUSDEM ET OTTONIS AD EUNDEM.

*Beatissimo patri ac domino, Dei gratia summo pontifici, Willelmus et Otto, eadem gratia cardinales, salutem et subjectionis obsequia, tam devota, quam debita.*

Venientes ad terram illustrissimi regis Anglorum controversiam, quæ inter ipsum et Cantuariensem archiepiscopum vertitur, vehementius quam vellemus, invenimus aggravatam. Asserebat enim rex, et suorum pars melior, quod idem archiepiscopus serenissimum regem Francorum in eum graviter incitaverat, et comitem Flandrensem, consanguineum suum, qui nullum prius gerebat rancorem, ad ipsum subito diffidendum, et guerram pro posse faciendam induxerat, sicut sibi pro certo constabat, et evidentibus parebat indiciis. Siquidem quum idem comes ab ipso rege amicabiliter discessisset, archiepiscopus in propria persona ad loca guerrarum accedens, tam

regem Franciæ, quam memoratum comitem ad guerram pro viribus incitavit. Quum igitur apud Cadomum primo jam dicti regis Angliæ colloquio frueremur, paternitatis vestræ literas, sicut decuit, manibus regi reddidimus, quibus diligenter consideratis et perlectis in medio cum ab aliis, quas pro eodem negotio prius a vobis receperat, minus continentes, et aliquatenus dissentientes viderentur, rex acri cœpit indignatione peruri, et eo gravius, quod se procul dubio scire dicebat præfatum archiepiscopum, postquam a vobis divertimus, literas recepisse, quibus a nostro penitus fuerat exemptus judicio, ut in nullo cogeretur ante nos respondere. Affirmabat insuper, quod ea, quæ vobis de antiquis consuetudinibus Angliæ fuerant intimata, falsitati potius subjacebant, quam veritati possent inniti: quod utique viva voce attestabantur episcopi. Offerebat etiam, quod si quæ tempore suo consuetudines in regno Angliæ viderentur adjectæ, quæ statutis ecclesiasticis obviarent, nostro libenter arbitrio in irritum revocaret. Nos vero archiepiscopis, episcopis, et abbatibus terræ suæ nobis adjunctis, cum omni diligentia studuimus facere, ne rex nobis spem pacis omnino subtraheret, sed ad id potius se permitteret inclinari, ut cum archiepiscopo tam de pace, quam de judicio loqueremur.

Sic ergo proprios clericos nostros ad eum cum literis dirigentes, certum sibi locum et tutum indiximus, ubi in festo sancti Martini secum possemus commiscere sermonem. Ipse tamen quasdam excusationes prætendens, diem festi transtulit in octavas, quod utique in cor regis altius quam crederemus adscendit. Quum autem sæpe dictus archiepiscopus, licet nos ei offerremus ducatum, in exitu terræ regis Angliæ versus Franciam nullatenus nobis vellet oc-

currere, nos sibi deferre cupientes in terram regis Franciæ ad locum, quem ipse mandavit, accessimus, ne per nos staret, quod ad suum debebat redundare profectum. Quumque jam nunciatum esset colloquium, in primis ei cum multa sedulitate cæpimus persuadere, et attentius exhortari, quatenus erga dominum regem, quippe qui multa in eum congesserat beneficia, eam humilitatis ostenderet speciem, quæ nobis opportunam quærendæ pacis materiam ministraret; ad hæc autem ipse cum suis in parte secedens, habito tandem consilio nobis proposuit, quod se satis apud regem humiliaret, salvo honore Dei, et ecclesiæ libertate salva, et etiam honestate personæ suæ, et possessionibus ecclesiarum, et amplius sua, et suorum salva justitia. Quibus taliter enumeratis, nos ei diligentius suadentes, quod non necessarium erat ad specialia descendere, cum ipse nec certum aliquid nec speciale proferret, subsequenter ab eo quæsivimus, utrum super quæstionibus, quæ vestris erant literis annotatæ, vestrum vellet subire judicium, sicut rex et episcopi prius promiserant se facturos. Ad quod ipse nobis quærentibus in promptu respondit se non a vobis inde recepisse mandatum: sed si prius ipse cum omnibus suis integre restitueretur, tunc secundum quod ab apostolica sede reciperet in mandatis, in hac parte procederet. Sic ergo a colloquio redeuntes, quum verba ipsius nec ad judicium provenirent, nec ad concordiam, nec aliqua ratione vellet causam intrare, ea quæ nobis innotuerant, regi manifestare curavimus, plura siquidem prout decuit reticentes, et temperantes audita. Nobis itaque locutioni finem facientibus, rex et magni viri, qui secum aderant, cœperunt asserere, quod esset deinceps absolutus, ex quo archiepiscopus recusabat judicium. Quum ergo

post multam regis perturbationem archiepiscopi, episcopi, et abbates regni Angliæ cum non paucis pariter clericis a nobis instanter perquirerent, utrum prænotatum archiepiscopum seu ex aliquo speciali mandato, seu ratione legationis ad judicium possemus distringere, et in hac parte nobis facultatem deesse cognoscerent, timentes ne prætaxatus archiepiscopus abjecto judiciario ordine, sicut alia vice fecerat, aliquibus regni personis gravamen inferret, quoniam nostra sibi taliter inutilis erat præsentia, et ad tutelam contra episcopum minus sufficiens, unanimi sumpto consilio ad vestram communiter audientiam appellarunt, appellationi terminum præfigentes in hyemali festo sancti Martini, interim se, et sua sub apostolica protectione ponentes, et quaslibet regni personas, nec non et universum regnum sub ejusdem appellationis includentes edicto. Denique nos negotium istud in maximum ecclesiæ detrimentum vergere cognoscentes, supradicto archiepiscopo auctoritate vestra et nostra prohibendo mandavimus, ne de cætero, tum quia vestris erat inhibitum literis, tum quia solenniter fuerat appellatum, in præscriptum regnum, vel personas, vel ecclesias regni aliquid gravaminis attentaret. Apostolicæ itaque circumspectionis erit attentius providere, ne idem negotium in grave damnum ecclesiæ vertatur, sicut hi, qui attendunt profectus ecclesiæ, verentur et timent.

## EPISTOLA CCCCV.—EJUSDEM WILLELMI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Illum circa personam vestram sinceri amoris fervorem concepimus, ut omnia negotia vestra tanquam

propria suscipere incommutabiliter proposuerimus et fovere atque ad vestrum honorem diligentiori studio omnimodis promovere, malentes in propriis quam in vestris pigri vel negligentes aliquatenus inveniri. Inde est quod excellentiæ vestræ literas læta plurimum manu recepimus, et ea quæ continebant sollicitius considerantes efficacem studuimus adhibere curam, ut vota vestra congruum sortirentur effectum. De cætero autem paternitatem vestram amicali exoramus consideratione, quatinus de nobis omnem confidentiam obtinentes, diligentiæ nostræ quæcunque discretioni vestræ complacuerint securissime imponatis, quoniam in his, quæ honori et profectibus vestris cognoverimus consonare, diligentissime curabimus semper intendere et cooperari.

## EPISTOLA CCCCVI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Willelmus Papiensis.*

LICET temporum qualitate variata, ne Romana ecclesia schismate laborans graviora detrimenta incurreret, in varia erga vos juxta quorundam opinionem videamur declinasse proposita, novit tamen, qui inspector est cordium, dilectionem vestri nostro in pectore continuo resedisse. Sicut autem vigilantiæ vestræ sæpe nos recolimus intimasse, suspicionem domini regis Angliæ, quatenus licuit, vitare curavimus, ut procedente tempore inter vos et ipsum amica interventione efficacius mediare possemus, et tanti principis devotionem sedi apostolicæ conservare. Nunc autem ad quæstiones, quæ inter vos et ipsum vertuntur, sicut ecclesiæ Dei magis expedire viderimus, terminandas in terram suam

una cum venerabili fratre nostro Ottone cardinale diacono destinati vigilantiam vestram exhortamur, et suademus attentius, quatenus his, quæ amplioris dissidii causas generare solent, quantum in vobis est, evitatis, ad ea, quæ concordiæ cooperari valeant, studiosius curetis intendere. Nos enim et paci, et profectibus vestris, quatenus gratia divina indulserit, remota personarum acceptione, studebimus cooperari, nihil studii relicturi, sicut auctore Domino rerum argumenta monstrabunt, quod ad honorem Dei, et ecclesiæ suæ valeamus impendere.

## EPISTOLA CCCCVII.—EJUSDEM ET OTTONIS AD EUNDEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Willelmus et Otto cardinales.*

Nuncium vestrum recepimus benigne, et literas inspeximus sollicite. Nuncio itaque, et literis fidem adhibentes, et transcripta literarum domini papæ diligenter considerantes, quantum in deliberatione consilii nostri invenire potuimus, non videntur ista modo posse utiliter attentari, quum exinde correctionis vel emendationis spes minime videatur posse haberi. Bona enim et res clericorum fratrum vestrorum, qui vobiscum sunt, sicut et vos, ut credimus, bene novistis, mandato regio detinentur: cujus animus, et cor, et voluntas, ita a vobis, et ab ipsis aversa sunt, ut nec a quolibet verbum reconciliationis valeat sustinere. Et ideo, sicut per nuncios nostros vobis nuper significavimus, opportunum videtur ad præsens ista differre, donec vel viam pacis quolibet modo Deus ipse aperiat, vel ampliori deliberatione, si inveniri non poterit, quid vel qualiter in

prædicto negotio statuendum sit, dominus papa præcipiat. Quantum enim nobis videtur, brevi sarculo, et modica fossione magnam possemus scissuram, et profundam præparare foveam, a quo saltem usque ad conscientiam domini papæ tutius est abstinere.

## EPISTOLA CCCCVIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Venerabili et dilectissimo fratri Thomæ, Cantuariensi archiepiscopo cardinales salutem.*

INNOTUIT regi, quid super concordia, quid etiam super causa, si contra vos agere vellet, respondistis, et quum prius satis, sicut aiebat, ex præcedentibus actibus vestris, et supra quam satis fuisset commotus, ampliori et vehementiori fuit nunc indignatione commotus, vestri cordis altitudinem et domini papæ injuriam erga ipsum indubitanter accusans. Episcopi vero, et abbates regni Anglorum audientes, quia vos nihil cum eis agere, neque nostro judicio vos supponere velletis, in nostra præsentia literas domini papæ, quibus vobis mandasse se dicit, ne vos regnum Anglorum interdicto supponatis, nobis coram perlegerunt. Requisierunt etiam a nobis, si ab utroque nostrum, vel altero accepta legatione in Anglia possent a vestris gravaminibus defendi. Quum autem respondissemus, nos de negotiis regni Anglorum nullatenus habere potestatem, ibidem incontinenti, tam pro se ipsis, quam pro toto regno ad dominum papam appellaverunt, in protectione domini papæ, et nostra se ipsos, et regnum ponentes, diem quoque ad festum sancti Martini constituentes. Unde mandamus dilectioni vestræ, et ex parte domini papæ et nostra præcipimus, quatenus deferentes appellationi prædictæ, inhibitionem etiam,

quam dominus papa se vobis fecisse testatur, attendentes, nullum interdictum, nullam excommunicationem in regno Anglorum intendatis, quousque apostolica præsentia adeatur, et quid domino papæ, et Romanæ ecclesiæ super his placeat, agnoscatur. Ipsi quoque episcopi et abbates nuncios proprios ad vos transmittunt, qui appellationem in nostra præsentia factam, et diem vobis denuncient.

## EPISTOLA CCCCIX.—EJUSDEM AD GILBERTUM LONDONIENSEM.

*Domino Londoniensi Willelmus Papiensis cardinalis.*

Illius siquidem dilectionis intuitus, quam olim inter nos grata societas amicali relatione contraxit, ad omnia quæ honori vestro consonant, diligenti studio prosequenda, nostram jugiter intentionem animat et inducit, nec nostrum, auspice Deo, poterit in hac parte mutari propositum, quin semper eam curam vestris impendamus negotiis, quam in propriis adhiberi vellemus, et fere circa nos etiam desides mallemus inveniri. Hujus igitur amoris consideratione permoti, eos quos vobis fideles cognoscimus ac devotos, discretioni vestræ, quum expedit, commendare tenemur, ne forte qui fideliter operantur, propter silentium aut ignorantiam a suo defraudentur servitio. Novimus igitur, quod egregius vir, et quem multiplex literatura magnificat, magister D. occasione vestri venit ad curiam, et in vestris adeo constanter et provide studuit perorare negotiis, et pro vobis eatenus militare, quod si patris sui res ageretur in medio, nequaquam posset extitisse fidelior. Quia vero in conspectu summi pontificis et totius ecclesiæ Romanæ, et præcipue coram nobis jam dicti

magistri scientia pariter et honestas, necnon et eruditio comprobata abundanter complacuit et gratiam meruit obtinere, nos qui arctius fraternitatem vestram amplectimur, epistolari mediante commercio suadere vobis audemus atque consulere, quatinus sæpedictum D. sic curetis, sicut tam prudentem virum decet honestius venerari, et ad ejus promotionem et commoda ita semper intendere, ut ipse vobis fiat ex devoto devotior, et nos vestram merito commendare debeamus industriam, quum tam utilem personam elegerit, quæ in multis poterit necessitatibus suffragari. Si autem, sicut frequenti casu contingit, alicujus in eum attentaverit æmulatio novercari, et immunem dente livido lacerare, nullam fidem adhibeat vestra sagacitas, quoniam ipsum vobis fidelissimum esse comperimus.

## EPISTOLA CCCCX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Willelmus Papiensis cardinalis Gilberto Londoniensi episcopo.*

Amicitiæ ratio, qua vobis adstringimur et illustrissimo regi Angliæ, serviendi diligendique propositum nullatenus immutandum plurimum persuadet, ut his quæ honori suo ac vestro consona videantur, facilem præbeamus assensum. Inde est quod ea, quæ nobis per literas intimastis, quatenus facultas indulsit, diligenti sollicitudine studuimus promovere. Sicut enim ex quo domini regis notitiam fuimus assecuti, vigili opera elaboravimus efficere, ut eum ecclesia Romana materno sinu specialiter amplecteretur et extolleret, ita ex quo perturbationes emerserunt, cum omni sedulitate curavimus suadere, ut tolerantia præjudicium severitati faceret,

et regiæ dignitatis inspectio, servitiaque innumera ampliorem sibi locum, quam imminuta devotio et reverentia postmodum forte subtracta apud apostolicam mansuetudinem vendicarent. Nihil itaque, labore nostro vigilique cura interveniente, adhuc est ultionis seu severitatis adhibitum, nihilque de cætero proventurum, quod absit, nos auctore Domino speramus effecturos, donec per misericordiam Dei aperiatur plenæ pacis via, et pristinus amor inter ecclesiam et ipsum penitus reformetur. Vale.

## EPISTOLA CCCCXI.—EJUSDEM ET OTTONIS AD NORWICENSEM ET CICESTRENSEM EPISCOPOS.

*Willelmus et Otto Dei gratia cardinales et Apost. sed. legati vener. et dilectis fratribus Norwicensi et Cicestrensi episcopis.*

DISCRETIONI vestræ præsenti significatione mandamus, quatenus personas illas, quæ a Cantuariensi archiepiscopo excommunicationis vinculis dictæ sunt innodatæ, in manu vestra promissione recepta quod nostro debeant stare mandato, postquam istas videritis literas, absolvatis, et sic præstita securitate, singulis injungatis quod vobis moderatum videbitur. Hoc autem occasione proposita prosequi studeat et adimplere, quicumque vestrum apices istos primus receperit; et ex quo vestrum receperint mandatum, significetis eos juramento præstito absolutos.

## EPISTOLA CCCCXII.—T. CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI AD GILBERTUM LONDONIENSEM.

*T. Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, venerabili fratri Gilberto quondam Dei gratia Herefordiensi, nunc vero eadem gratia Londoniensi episcopo, salutem.*

Noli graviter ferre, dilecte in Domino frater, quod tibi majus onus imposuimus, quod te ad majoris ecclesiæ curam vocavimus, confidentes id divina miseratione salubriter fuisse provisum. Hoc mores tui, hoc nota religio, hoc sapientia data desuper, hoc opus bonum, quod in Herefordiensi ecclesia operatus es promeruerunt, ut dicatur tibi, 'Amice ascende superius: super pauca fuisti fidelis, merito supra multa constitueris.' Non homini rudi et inexperto navigationis sicut ex humilitate scribis, navim Petri commisimus, verum illi qui jamdiu exercitatus in flumine, amodo debet eandem in alto gubernare. Lucerna accensa, quæ quasi sub modio abscondebatur, jam super candelabrum posita est, ut longe lateque luceat in domo Domini. Cantuariensi ecclesiæ, quæ in regno Anglorum est sicut caput in corpore, Londoniensis familiarius adhæret præ cæteris, ad quam te Deo auctore transtulimus, ut e vicino matris tuæ Cantuariensis ecclesiæ, cui debes omne quod potes, nobiscum possis onera sustinere. Præterea quum dominus papa tibi specialiter curam animæ domini nostri regis commiserit, ubi te sedere magis decet quam in regia urbe, quo crebrius propter negotia publica veniens, frequenter tuis instruatur colloquiis et consiliis solidetur? Venire ergo ne formides, quo virtus tua te vocat, quo dominus

præcipit, de ope nostra et auxilio, quanta debetur amico et coadjutori, consolationem percepturus. Credimus siquidem hanc esse mutationem dexteræ excelsi, eamque a divinæ dispositionis fonte emanare, non modo ut ecclesia Cantuariensis in negotiis suis fortius tanto nitatur auxilio, verum etiam ut imperfectum nostrum, quod in multis videmus, tua beatitudine suppleatur. Utinam si fieri posset, priori die Dominico Londoniam venisses, ut tuum adventum digno susciperemus honore, ubi tunc præsentes aderamus. Nunc autem quoniam negotia nostra illinc nos avulsere, archidiacono nostro vices nostras commisimus, adjuncto etiam illi domino Roffensi, si præsens adesse poterit. Valeat in Christo fraternitas tua, dilectissime frater.

## EPISTOLA CCCCXIII.—THEOBALDI, UT VIDETUR, AD . . . . .

Suscepimus literas domini regis, quibus queritur Willelmum abbatem ecclesiæ suæ de Lisleshula a vobis male tractatum esse, petens, causam, quæ inter vos et jam dictum abbatem vertitur, a nobis fine canonico terminari, et nisi velitis adquiescere, non patietur, quod jam dictæ ecclesiæ aliquid amodo habeatis. Nos autem jam dicto abbati persuasimus ut appellationi omni renuntiet, si ei vos renuntiare volueritis, et nostrum subire judicium, et jam sub hac conditione renuntiavit appellationi et factæ et faciendæ. Inde est quod vobis, si conditionem hanc admiseritis, diem præfigimus Dominicam, qua cantabitur, Misericordia Domini: tunc auctore Domino, quod in abbatem statuistis, si justum apparuerit, roborabimus, evacuabimus si fuerit injustum. Nobis

autem merita causarum facilius clarescent, poteruntque partes sine vexatione justitiam consequi, religionis cultus in ecclesia reformari, si partium assertione veritas innotuerit. Et hoc modo regium, qui pernecessarius est, poteritis retinere favorem, quem amittetis omnino, si ecclesiam suam aliqua improbitate volueritis conculcare. Si vero memorata die conditione præscripta adesse placuerit, nobis, si placet, sine mora rescribite, aut si conditio displicuerit: indecens enim est, si aut nos deludimur ab amicis, aut alios deludimus.

## EPISTOLA CCCCXIV.—EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

*T. Cantuariensis regi Anglorum.*

Etsi propriis et privatis urgeamur angustiis, procellis tamen publicis magis affligimur, fortius cruciamur. Nos enim in propria persona manus Domini visitavit, in flagello clementiæ suæ, de longa et gravi infirmitate aliquantulum jam erexit. Verumtamen omni infirmitate gravior est animæ nostræ procella discordiæ, quæ Domino permittente scidit ecclesiam, regnaque collidens et principatus, a populo Domini securitatem excussit et pacem. Hæc est afflictio nostra quotidiana, hic omnium bonorum justissimus dolor, amarissimus gemitus, et quidem eo amarior, quod in absentia vestra incerti sumus quid sperare oporteat, quid timere. Inde est quod serenitati vestræ affectuosius supplicamus, ut nos de statu vestro sollicitos certiorare dignemini. Si enim res vestræ prosperæ fuerint, speramus in Domino, quia nos ecclesia Domini, quæ apud nos est, prosperabitur. Nam in unitate consistit, et Domino auctore numquam schis-

maticis adhærebit. Ecclesia vero Gallicana, sicut nobis veridica relatione innotuit, recepit Alexandrum, ab Octaviano recessit. Quod autem ad humanum spectat examen, meliori, saniori parti videtur adhæsisse, cum omnibus constet quod persona Alexandri honestior est, prudentior, literatior, eloquentior: causa ejus ab omnibus inde venientibus sincerior, justior prædicetur. Et quamvis neutrius illorum adhuc nuntium aut scriptum viderimus, scimus tamen quia omnes nostrates, si vester consensus affuerit, proniores sunt in partem Alexandri. Audivimus autem quod imperator vos in partem Octaviani trahere conetur: sed absit, ut in tanto periculo ecclesiæ pro amore et honore hominis faciatis nisi quod crederetis Domino placiturum, nec decet majestatem vestram, si placet, ut in tota ecclesia regni vestri superponatis hominem, qui sine electione, ut publice dicitur, sine gratia Domini per favorem unius imperatoris tantum honorem ausus est occupare. Nam tota fere ecclesia Romana in parte Alexandri est. Incredibile autem est, quod pars illa possit obtinere, prævalere per hominem cui justitia deest, cui Dominus adversatur: eos vero in humili casu prævaluisse, crebra recolimus lectione quos Gallicana recepit et fovit ecclesia, et infelicem exitum eorum quos tentationis impetus introduxit. Sic obtinuerunt temporibus nostris Innocentius adversus Petrum, Calixtus adversus Burdinum, Urbanus adversus Wibertum, Paschalis adversus tres, Albertum, Maginulfum, Theodoricum, et multi similiter in diebus patrum. Nobis ergo provideat dignatio vestra, vestrumque in partem illam Deus declinet assensum, quæ justitiæ veritati innititur, Christo propitio triumphabit, et si vobis placet, in tanto periculo totius ecclesiæ Domini, utendum est

vobis consilio regni vestri, nihilque in præjudicium ejus statuendum est sine consilio cleri vestri.

## EPISTOLA CCCCXV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Salutem ab eo qui dat salutem regibus.*

Qua devotione vobis servierim, verbis enarrare superfluum duco, quum mihi multorum temporum manifesta opera attestentur et fidei meæ testis in cœlo sit, et conscientiæ conscius in excelso. Attrita est caro mea, et tam ætate, quam laboribus perfatigati sunt artus, et ægritudo gravis et diuturna dierum meorum finem in brevi adesse denuntiat. Desideratam diu faciem vestram videre sperabam, antequam moriar, et eos quos meæ custodiæ in regno vestro commendaverat Deus, ipso inspectore, et teste vobis præsentialiter decreveram commendare. Sed quia ad ejus examen citius vocor, ante cujus tribunal in brevi stabimus omnes, serenitatem vestram, regios corde provolutus ad pedes, literis coram Deo judice omnium præsentibus alloquor, attentius supplicans, ut fidelem vestrum, cujus in vos nunquam devotio tepuit, agentem in extremis dignemini exaudire. Exaudite, quæso, ut vos in extremis vestris exaudiat Deus. Exaudite me pro domo Domini et pro parvulis ejus, quos humano destitutos solatio derelinquo, ut domum vestram tueatur altissimus, et parvulos vestros et filios vestros in ævum consoletur. Transmitto vobis et semini vestro benedictionem a Domino Jesu Christo; et vos, si placet, destitutis meis majestatis vestræ solatium mittite. Commendo vobis sanctam Cantuariensem ecclesiam, de cujus manu per ministerium meum regni gubernaculum accepistis; ut eam, si placet, ab incursu pravorum tue-

amini; et mihi, qui eam licet indignus, disponente Domino, hactenus ut potui et scivi, rexi, talem studeatis subrogare pastorem qui tanta sede non videatur indignus, cui religio placeat et qui virtutum meritis placere credatur altissimo. Fidelis vester sum. Vobis consilium debeo, et ecce coram Deo et omnibus sanctis ejus consilium do. Non quæratis in hac re quæ vestra sunt, sed quæ Dei. Quia ego pro eo spondeo vobis quod si causam ejus fideliter procuraveritis, et ipse vestram utilissime promovebit. Post multas vexationes, auctore Deo, in ecclesia Cantuariensi reformavimus pacem: religionis promovimus cultum; idoneos ex conscientia nostra custodes præfecimus ordini: nequis eorum cujusquam temeritate mutetur, antequam archiepiscopus subrogetur, prohibeat dignatio vestra, eosque cohibeat, qui scissuras et nova molimina molientur, quoniam et nos hoc sub anathemate inhibuimus et eos excommunicavimus, qui dispositionem ordinis, quam fecimus, præsument immutare. Præterea alumnos nostros clericos et laicos, quos nostri et sæpe vestri obsequii ministros habuimus, vestræ committimus protectioni, rogantes ut quæ iis contulimus, misericorditer conservetis nec eos patiamini alicujus opportunitate vexari. Audiat adhuc Dominus meus clementissimus verbum unum, et egredientem animam meam lætificet. Residuum bonorum nostrorum mobilium et quæ usque ad exitum pro incerto vitæ et diuturnitate ægritudinis in usus domesticos visa fuerant conservanda, sicut deus inspiravit, post exitum meum præcepi pauperibus erogari; illos, qui fraudem committent, aut qui quominus pro salute mea et vestra et liberorum vestrorum erogentur, impedient, anathemate jam promulgato, condemnans. Ratam habete, si placet, dispositionem meam, et eam trans-

missis ad officiales vestros patentibus literis confirmate. Neque enim quicquam auri superest aut argenti, sed victualium tantum, et quæ magno damno poterunt esse amissa pauperibus, et vobis nullo erunt emolumento. Valeat in eternum serenitas vestra.

## EPISTOLA CCCCXVI.—EJUSDEM AD .....

Gravati sumus plus quam tibi et aliis dicere possumus, et nondum bene evasimus. Spes tamen nobis est evadendi salubriter, quia nobis, auctore Domino, propositum est satisfacere flagellanti. Flagellum æternum declinare castigatione præsenti: neque certiores sumus de venia, quo gravius affligimur præsenti corporis pœna. Flagellat enim Dominus omnem filium quem recipit. Parati ergo sumus patienti et læto animo amara suscipere de manu Domini, qui dulcia toties in usum accepimus. Itaque sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. Nihil enim aliud desideramus in vita, licet aliquid propositi differamus, donec Domini regis, tuo utamur consilio. Interim domui nostræ, animæ nostræ disponemus, pro consilio religiosorum, amodo præstante Domino efficacius disponemus. Est autem quod tam de consilio religionis, quam de proprio concepimus spiritu, ut omnes malas consuetudines quæ nostris temporibus per nos ortæ sunt in archiepiscopatu, emendemus ante exitum nostrum. Unde cum in extremis agere videremur, Domino vovimus inter cætera, quod consuetudinem de secundis auxiliis, quam frater noster archidiaconus ecclesiis imposuit, destrueremus, ab ea relaxantes, liberantes ecclesias: sub anathemate prohibuimus, ne ulterius ab aliquo exigantur. Et ne hoc nostrum beneficium, aut potius

debitum, in posterum valeat infirmari; hoc ipsum scripto nostro confirmavimus. Tu quoque si præsens nostras vidisses angustias, gratum haberes quicquid fieri videres pro nostra salute, nostram malles animam liberari, quam de peccatis, damnatione nostra, pecuniam, divitias infinitas acquirere. Inde est quod te ad præsens in vexatione hujus auxilii audire non possumus, sine læsione voti, salutis nostræ periculo. Sed si Deus nobis vitam dederit, sanitatem quam nondum bene adepti sumus, speramus quod adhuc ita tibi per manum nostram Dominus providebit, quod talibus non egebis auxiliis, gratias ages Domino, quod a mala consuetudine suam temporibus vestris liberaverit ecclesiam. Rogamus itaque, quod fecimus gratum habeas, quia nobis parum prodesset totus mundus, si animam perderemus.

## EPISTOLA CCCCXVII.—EJUSDEM AD . . . . .

CAUSAM, quæ inter dilectos filios nostros canonicos Meritonenses, et monachos de Messa vertebatur, super possessione loci qui dicitur Aochab. et B. et damnis, quæ sibi canonici querebantur illata, ex mandato domini papæ decidentes, monachos canonicis condemnavimus, in restitutionem præfati loci, ad damna sibi resarcienda. Quarum summam cum illi ad octoginta marchas, servata veritate, adhibita moderatione extenderent, nos partibus nostris interpositis eam ad xl marcarum reduximus quantitatem. Vestræ itaque fraternitati mandamus, domini papæ auctoritate præcipimus, ut præfatos monachos memoratis fratribus, jam dictum locum, pecuniam præfatam, omni occasione postposita restituere compellatis, ne in executione mandati apostolici negligentiæ vos quis-

quam arguere possit obnoxios. Hoc autem monachis non debet suffragari, quod præscriptum fundum advocato illius, sicut nobis confessi sunt, tradiderunt, cum ille qui dolo desiit possidere pro possessore damnetur: unde locum incontinenti restituant, pecuniam infra instantem festivitatem omnium sanctorum persolvant. Quod si dominus fundi vobis quacumque occasione se opposuerit, eum severitate ecclesiastica, adhibita diligentia, coercere non differatis.

## EPISTOLA CCCCXVIII.—EJUSDEM UT VIDETUR AD . . . . .

Nos super re non ambigua consuluistis, et quam præsertim a sapientibus expediri potius oportuerat, quam differri. Siquidem rerum turpium nulla deliberatio est, turpitudinis dilata repulsa quandam consensus inhonesti prætendit imaginem. Quid autem turpius est, quam totius divinæ legis auctoritate contempta in Sancta Sanctorum impudenter irruere, et impellente avaritia, contra jus et fas, jus hæreditarium in rebus ecclesiasticis imo in ipso altari vendicare. Quis, nisi profanus, patienter audiat, nedum petat, quod tam manifeste sacri canones exhibent, quod utriusque testamenti tam expresse condemnat auctoritas? Revolvite canones, quoniam in hac parte latissime patent, plane videbitis petentium talia improbatam esse petitionem, et eorum qui tales audiunt, durissime plectendum esse assensum. Non relictus nobis dissimulandi locus, quia in consilio Lateranensi, cui nos et vos, frater episcope, interfuimus, domino Innocentio præsidente audivimus, vota talia, promulgato canone condemnari. Sed forte regia vos

urget auctoritas, recte quidem nisi sciretis dominum homini præferendum, nisi religio principis possit circumveniri, nisi per subreptionem ab eo nonnulla esse extorta, jam fuissetis experti. Summa ergo consilii nostri hæc est, ut legi Domini et sacris canonibus, juxta professionem vestram obtemperetis: quoties vos tales augustiæ presserint, incidere in manus hominum, quam Domini viventis, tutius judicetis. Sed est forsan unde merueritis super successionibus hujusmodi vexari, eo quod in fraudem canonum ad cessiones et substitutiones illicitas nimium proni estis.

## EPISTOLA CCCCXIX.—THEOBALDI CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI TESTAMENTUM.

Supremis deficientium voluntatibus suum accommodant jura favorem, et ipse velut inhumanus provocat iram Domini, qui piis eorum desideriis obvius contradicit. Nostra quidem voluntas est, et quæ Domino auctore numquam mutabitur, ut residuum bonorum nostrorum mobilium, quæ propter necessitates domesticas, et diuturnitatem languoris usque ad exitum vitæ duximus conservanda, in usus pauperum omnino cedant, secundum quod nobis Dominus inspiravit, sicut dedimus in mandatis venerabili fratri nostro Waltero Roffensi episcopo, fidelibus nostris, Philippo cancellario nostro, magistro R[adulfo] Lexoviensi, et Joanni de Saresberia quos eleemosynæ nostræ dispensandæ præfecimus: et omnibus ministris et fidelibus nostris per fidem quam nobis debent, injunximus, ut istis obtemperent, et eis omnia nostra exponant, amicos cleri omnes suppliciter exoramus, ut pro misericordia Domini omni-

potentis, eis auxilium et consilium præbeant. Omnes autem qui in præfatis pauperum rebus committent, aut qui, quo minus dispositio nostra procedat, impedient, anathematis sententia condemnavimus, ipsique officiales regis, si se dispositioni perturbandæ immiscuerint, se fidelium communione noverint esse privatos, tanquam sacrilegi, excommunicati ab introitu omnium ecclesiarum abstineant. Omnibus autem dispositionis nostræ adjutoribus, benedictionem Domini et nostram damus, ipsos beneficiorum Cantuariensis ecclesiæ participes constituimus, eisque de injuncta sibi pœnitentia quadraginta dierum indulgentiam facimus. Præterea ex parte omnipotentis Domini sub anathemate interdicimus, ne quis officialium domini regis ad res, quæ propriis monachorum Cantuariensis ecclesiæ usibus dicatæ sunt, temerariam manum prætendat extendere, sed habeant omnes res suas in ea integritate, libertate, qua easdem ipsis domini papæ et nostro privilegio fecimus confirmari. Ad hæc sub eodem anathemate, terrarum, quæ ad archiepiscopum pertinent, omnem alienationem fieri prohibemus, et excidia, et damna nemorum, donec nobis successor subrogetur, nisi quantum necessarius ecclesiæ exigit usus, vel dominus rex proprio ore præceperit, vel misericordia discreta cum moderatione, pauperum hominum necessitati indulserit. Sub eadem quoque interminatione clericis episcopatus nostri prohibemus indebitis exactionibus et injustis vexationibus opprimi: eis omnes libertates et consuetudines justas, quas habuerunt tempore Willelmi bonæ memoriæ decessoris nostri, præcipimus observari.

## EPISTOLA CCCCXX.—PRIORIS ET CONVENTUS CANTUAR. AD ALEX. PAPAM.

*Domino papæ prior Cantuariensis et conventus.*

Eos vobis securius commendamus, quos sincerius diligimus, et quos ad sanctam Romanam ecclesiam sinceriorem credimus habere caritatem. Horum unus et in primis fere primus est pater pauperum et mœrentium consolator, protector noster in angustiis, venerabilis frater noster R. Wintoniensis electus, quem ad hoc, ut fidelium spes est, ad ecclesiæ suæ regimen Christus elegit, ut adversariis ejus e regione possit ascendere et se murum opponere pro domo Israel, et potenter conterere justitiæ inimicos, et justis debitum conferre subsidium. Majestatis itaque vestræ pedibus provoluti, quotquot sumus, attentius supplicamus, quatinus eum ad expediendas propriæ ecclesiæ necessitates et aliorum consolationem faciatis maturitate adhibita promoveri: et ut precibus ejus, quas non nisi in Domino facturus est, gratiæ vestræ favor accedat. Valete.

## EPISTOLA CCCCXXI.—ODONIS PRIORIS ET CONV. CANT. AD ALEX. PAPAM.

*Domino papæ Odo prior et conventus Cant.*

CALAMITATES, quas ecclesia nostra pleno decennio jam sustinuit, apostolicæ sedi non possunt esse incognitæ, quia eas totus Christianus orbis agnovit. Si causa quæritur, justitia se ostendit, apparet libertas ecclesiæ, reverentia sedis apostolicæ, cujus auctoritas evacuabatur in partibus nostris, se esse protestatur, pro qua et gloriosus martyr Christi occubuit: pro

qua fratres et alumni ecclesiæ proscripti diutius exulare coacti sunt, et habiti sicut oves occisionis, spectaculum facti sumus et hominibus et Deo et angelis, et persequutorum Christi canticum tota die. Attestatur his apud nos effusus martyrum sanguis, sed is præcipue qui de terra clamans ad Deum fidelium devotione defertur in universum orbem. Sed benedictus Deus, benedictus apostolatus vester qui nos consolatus est dominorum cardinalium gratia Dei cooperante industria, in tribulatione nostra, ut post angustias tanti naufragii ad debitæ libertatis portum accessisse videatur ecclesia, ut abominationes Ægyptiorum Deo suo secure valeat immolare. Nuper enim emanavit ab eis mandatum de celebrandis electionibus in regno, et dominus rex eorum precibus acquiescens idoneos in ecclesiis secundum Deum pastores præcepit ordinari. Universi lætati sunt, sed nos omni jure præ cæteris, qui in majori discrimine versabamur. Convenimus ergo sæpius accitis episcopis provincialibus, et aliis ad quos electio pertinebat, et tandem Deo dirigente gressus nostros in beneplacito suo factum est omnibus cor unum et anima una: quod sine nutu divino non potuit accidisse, ut tam dissonæ voluntates in adimplenda sacrorum canonum forma tam facile unirentur. Præeunte ergo desiderio et prece populi, pari voto, unanimi consensu convenimus in virum, de quo Dominus videtur dixisse nobis: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum eligite: quoniam me cum martyre meo, quem ipse pro me patientem in veritate dilexit, devote coluit; et in domo mea ab ineunte ætate fideliter conversatus est, præelegi vicarium, et ordinari præcipio successorem.

Is est R. ecclesiæ nostræ ab adolescentia sua monachus, et apud nos ad omnes promotus ordines,

prior monasterii Doverensis, morum honestate et literarum eruditione conspicuus, modestus in verbo, providus in consiliis, discretus in opere, in habitu et gestu veram temperati animi exprimens formam. Decentissime sacerdotis explet officium, zelus Christi succensus est in corde ejus, manum suam libenter aperit inopi, liberalitatem gaudenter exercet, et exteriorum sollicitudinem laudabiliter administrat. Quid mirum ergo si in tantum et talem virum universi libentissime convenerunt, qui etiam rapiendus fuerat, si aliter haberi non posset? Quum ergo libere et secundum institutionem sacrorum canonum fuisset electio ejus celebrata, regius (ut mos est) accessit assensus: eligentes prosequutus est plenus favore clamor, debita laude Dei tota cœpit ecclesia resultare. Ad metropolitanam sedem cum electo provinciales episcopi aliarum ecclesiarum electi pariter accesserunt; pro ritu gentis et majorum consuetudine solemniter inthronizatus est. Grata Deo, et ab hominibus desiderata ipsius instabat consecratio, quum ecce ex improviso literæ regis junioris nomen præferentes prolatæ sunt, quibus protestabatur se appellasse adversus electiones quæ suum non haberent assensum. Literæ quidem ex variis causis et probabilibus signis arguebantur suspectæ, eisque fidem non esse habendam erat sententia plurimorum, præsertim in tanto discrimine, ubi libertas potuit periclitari et animarum salus, et ecclesiæ protelari desolatio, et rerum jactura irreparabilis. Causas enumerare longum est, sed utique pro rege illo præsumi debuerat, quod cum periculo suo et temporali æmulorum compendio nollet ecclesiam diutius captivari. Sed licet præfatæ literæ sapientioribus non magni viderentur esse momenti, de humilitate tamen et devotione ipsius electi processit,

et de fidelitate quam patres et majores nostros ad ecclesiam Romanam semper habuisse recolimus, et de paucorum consilio, ut pro reverentia nominis vestri consecratio differretur. Speramus enim indubitanter quod tanto majorem inveniet in oculis clementiæ vestræ necessitas ecclesiæ nostræ gratiam, quanto majorem etiam cum irreparabili dispendio nostro vobis honorem videbitis esse exhibitum. Scitis, pater, quia nos supra modum oppressit dira et diuturna calamitas. Videtis quam tristia fuerint, quam periculosa sint, et quanto periculosiora, ut timetur, immineant tempora. Occurrit irreparabilis quam Deus avertat, desolatio, recidivam veremur tempestatem, grandisque necessitas solatium desiderat festinatum.

Pietatis itaque vestræ pedibus provoluti supplicamus attentius, et tota nobiscum supplicat ecclesia Anglicana, quatinus provisum a Deo nobis pastorem data plenitudine potestatis, prout sanctitas vestra melius viderit expedire, auctoritate apostolica adversus eos qui ruinas ecclesiarum perpetuare machinantur, roborare dignetur: ut prædecessorum suorum apostolico munimine fretus, secundum quod ei Deus inspiraverit, vestigia valeat imitari. Supplicamus inquam vos, ecclesia supplicat, supplicant et patroni ecclesiæ nostræ gloriosi martyres et confessores, et consona voce omnium sanctus Thomas iterat et multiplicat preces. Donec sacratissimum cor vestrum verbum bonum, verbum consolatorium nobis eructet, squalida lugebit sponsa Christi, nec est qui eam consolari valeat, donec antistitem suum recipiat in plenitudine potestatis. Quia pedes vestros nequimus ut volumus, lacrimis rigabimus genas nostras, nec erit eis requies quoadusque eas Deo miserante abstergat dextera clementiæ vestræ.

## EPISTOLA CCCCXXII.—EJUSDEM [UT VIDETUR] AD RICARDUM PICTAVIENSEM ARCHIDIACONUM.

*Venerabili domino et amico suo Ricardo, Pictaviensi archidiacono, frater Oddo æternam in Christo salutem.*

LICET abjectio paupertatis meæ tanti viri familiaritate judicari possit indigna, prudens tamen excellentia tua spirituales divitias temporalibus anteponens, quam humiliter mihi in familiaritate per caritatem et orationum gratiam conjungi postulare dignata sit, credo quod nondum oblivioni tradiderit. Unde quoniam juxta dignationem voluntatis tuæ, per caritatis tibi vinculum teneor, et me tibi in his, quæ Dei sunt, obnoxium esse confiteor, non modicam tibi scribendi habere fiduciam debeo. Nec si pro avertendo ecclesiæ meæ periculo tibi per literas supplico, nimis præsumptuosum existimo. Videns igitur in appellatione episcoporum, cui per justitias regis consentire compellimur, æternum ecclesiæ nostræ imminere periculum, et sempiternum opprobrium, in magno pro hoc cum universo conventu nostro mœrore constitutus, ad pedes pietatis tuæ me corpore et mente prosterno. Et illud tibi evangelicum cum clamore valido et lachrymis offero: Domine, si quid potes, adjuva nos. Utinam hoc quod ibi responsum est, et tu mihi respondeas: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Huic responso statim subinfero: Credo, Domine. Nec illud adjicio: Adjuva incredulitatem meam. Perfecte etenim credo, et certissime scio, quia, si volueris, ab imminenti periculo cum omni facilitate liberare nos poteris. Videtur enim mihi rem diligenter consi-

deranti, quod sententia ista ex ore domini regis minime processit, quæ nos adversus archiepiscopum nostrum, contra æquum et bonum, appellationem facere compellit. Si enim ore ipsius dictata fuisset, hoc nimirum ordine procederet, ut primum episcopi omnes, deinde abbates omnes, postea priores, quicumque alicujus auctoritatis sunt, omnes, archidiaconi quoque et decani omnes ad hoc faciendum vocarentur, quorum interest jura ecclesiastica defendere, et pro eis appellationes facere. Ad postremum vero, si necesse esset, monachi claustrales, præsertim hi qui abbate et priore carent, ad appellationis supplementum humiliter rogarentur, non violenter compellerentur: maxime cum ad eos hujusmodi negotia minime pertinere noscantur. Nunc vero transitis abbatibus multis, prioribus etiam tam monachorum quam canonicorum, magnæ auctoritatis viris præteritis universis, archidiaconis quoque et decanis cum suis synodis et capitulis plerisque dimissis, quid est quod monachi simpliciter claustrales, abbate et priore carentes, ad hanc quietis nostræ perturbationem specialiter præ cæteris evocamur, et ad rem nobis tam illicitam, tam periculosam, et in omnibus post futuris sæculis cum maximo nobis opprobrio semper objiciendam, tam violenter compellimur? Quid dico, violenter? Immo cum tanto et cum tam inevitabili periculo hoc facere compellimur, ut si periculum, quod ab ira regia nobis imminet, si ei inobedientes fuerimus, per consensum appellationis declinare tentemus, majus hinc periculum statim incurramus, quod imminet nobis a Deo in damnationem, a domino papa, et ab archiepiscopo præsertim in excommunicationem, vel certe in ordinis nostri destructionem, ab omnibus archiepiscopis futuris in æternam odii et depressionis occasionem, ab uni-

verso mundo, ubicumque hoc auditum fuerit, in sempiterni opprobrii confusionem.

O angustia! O violentia undique periculosa! Absit hoc, absit a domini nostri regis pietate atque prudentia, ut tam periculose contra nos dictaverit, qui nos ab omni humano solatio destitutos in sua cura suscepit. Qui nobis loco archiepiscopi et loco prioris se futurum fideliter proposuit. Et hactenus misericorditer fuit. Quem solum post Deum et sanctos ejus in terra patronum habemus, et a quo solo solatium, consilium, et auxilium speramus. Certus sum quod sententia ista a domino nostro rege contra nos filios suos, sibi semper et ubique fidelissimos, minime processit, sed justitias ejus excommunicatorum calliditas circumvenit, ut nos, qui in capite regni sumus, secum appellationem facere cogant, per quam et causam archiepiscopi maxime deprimendam, et suam e contrario plurimum roborandam fore existimant. Sed utrum ex appellatione nostra aliquis profectus illis subvenire possit, ambiguum est. Nobis autem tam a Deo, quam ab hominibus inde maximum imminere periculum, certissimum est. Sed neque apud dominum nostrum regem tutum nobis esse potest, ut vel absque speciali ejus mandato, vel proprii oris imperio hoc faciamus, præsertim cum in ipsius consilio ex toto positi simus. Scio neque ipsum neque suos in aliquo vel modicum dubitare de nobis, quo necesse sit hujusmodi rem periculosam a nobis exigere. Sciat enim dilectio tua, sciat tecum sociorum tuorum, id est, justitiarum regis prudentia, sciat vobiscum universa terra, quod dominum nostrum regem præ omnibus hominibus, qui sunt in terra, in veritate diligimus, et honorem ipsius in omnibus, et per omnia pro modulo nostro servamus, et servare volumus.

Hujus veritatis testes sunt orationes nostræ, quas Deo pro salute ipsius et hæredum ejus, et pro incolumitate totius regni ejus, specialius quam pro ullo hominum, die ac nocte affectuosa caritate offerimus. Quod ut quiete, sicut hactenus fecimus, semper facere possimus, si vere et ecclesiæ nostræ et regis amicus es, immo vero, quia es, nobis ad imminens evadendum periculum, in quantum potes, providere, et socios tuos, regis justitias et amicos ad similiter providendum omnibus modis allicere debes. Ut igitur Christum, cui in ecclesia ipsius devote servimus, in maxima necessitate tua non aversum a te, sicut in visione vidisti, sed ad te conversum, sicut iterum vidisti, tibique propitium invenias, et ut beatum Dunstanum, omnesque sanctos, quorum reliquiæ in nostra continentur ecclesia, non contra te coram Deo accusatores, sed pro te apud Deum semper intercessores efficias, ecce ego, O domine venerabilis, et amice carissime, in persona totius conventus ad pedes pietatis tuæ supplex et humilis jaceo, gemitibus et lachrymis insitam tibi bonitatem postulans, ut nobis, de tuo consilio et auxilio plurimum confidentibus, in hac periculosa necessitate subvenias: et ita nos ab hac angustia secundum datam tibi a Deo potestatem atque sapientiam absolute liberes, ut nec domini regis indignationem, appellationem subterfugientes, incurramus, nec appellationem facientes universo mundo sempiternum opprobrium efficiamur. Credo in Christo, et de tua bonitate confido, quod in hac necessitate nostra illud proverbium in te verum experiemur: In necessitate probatur amicus. Puta ipsum Christum pro hac necessitate ecclesiæ suæ tibi supplicare, et omnes sanctos, quorum in ea reliquiæ continentur, tuum pro loco sepulturæ suæ patrocinium postulare. Vale,

domine mi et amice carissime, pro certo sciens, quod si nos ab imminenti periculo liberaveris, totam ecclesiam nostram in perpetua caritatis servitute tibi semper obnoxiam habebis. Adjuvet dominus Jesus Christus in liberatione ecclesiæ suæ. Amen.

## EPISTOLA CCCCXXIII.—WILLELMI PRIORIS ET CONVENTUS ECCL. CHRISTI CANTUAR. AD UNIV. CHRISTI FIDELES.

*Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis W. prior humilisque conventus ecclesiæ Christi Cantuariæ, eternam in Dominum salutem.*

Decens credendum est et honestum quod auribus denuncientur singulorum, quæ ad gloriosi martyris Thomæ devotionem cedunt et honorem, et quæ fidelium respiciunt salutem animarum. Eapropter universis ac singulis innotescat, dominum papam Honorium ob reverentiam jam dicti martyris accessuris intra quintumdecimum diem ad solennitatem translationis ejusdem remissiones indulsisse et confirmasse sub hac forma. *Honorius papa &c. dulcissimis filiis priori et conventui ecclesiæ Christi Cantuariensis, salutem &c.* [vide epistolam Honorii ante in loco suo insertam.]

## EPISTOLA CCCCXXIV.—ROGERI EBORAC. ARCHIEP. AD ALEXANDRUM PAPAM.

Si mihi præsto esset facundia, quæ Tullianum redoleret eloquium, nequaquam posset, dulcissime pater, sufficere ad exprimendam beneficii quantitatem, quam innatæ bonitatis vestræ motu proprio mihi nuper exhibuistis. Ego enim jam per annum

et eo amplius in carcere positus, quo mendax me detrudi fecerat invidia, in tenebris straveram lectulum meum, et panem meum in suspiriis manducabam, potum temperans in lacrimis, donec manus consolationis vestræ eductum de lacu miseriæ et inferno inferiori, regioni me restituit viventium, et auræ superiori. Jam purpuratos, ut prius, non erubesco, nec potentum præsentiam declino. Sed qui hactenus ad Dominum meum oculos levare non audebam, pristinæ redditus libertati labia audacter aperio ad exorandum non solum pro me, verum et pro his, quos diligo, maxime cum tales sint, qui vita et eruditione inter præcipuos numerantur. Vir clarissimus dominus Londoniensis, qui ab exordio promotionis suæ, etiam apud eos, qui foris sunt, semper honorabilis habitus est, et suave olentis opinionis, vir utique et naturæ bonis abundans, et ingenii facultatibus: quorum finibus minime contentus, ea religionis diuturno et districto cultu excoluit. Hunc lacessivit invidia, integritatem ejus lacerare tentans, quæ supra firmam petram fundata non poterit sentire defectum. Ut enim de his aliqua tangamus, quæ ipsi ab æmulis imposita sunt, pro certo, domine sciatis, quod dum adhuc viveret dominus Cantuariensis, in Anglia me præsente dominum regem sæpe rogavit, ut juxta mandati vestri formam ad pacem animum suum inclinaret. Apud Cadomum vero, cum ex his quæ dominus rex a multis audierat, indignatio ejus adversus jam dictum archiepiscopum plurimum recruduisset, quantum potuit ad leniendum motum illum vehementem, etiam cum lachrymis, adhibuit diligentiam. Cujus, domine, si placet, annos senio graves attendite, corporis debilitatem respicite, quam non solum ætas induxit, sed et assiduæ vigiliæ et crebra jejunia. Solutisque vinculis, quibus

tenetur, eum liberum reddite, ut una nobiscum onera possit ecclesiæ sustinere.

## EPISTOLA CCCCXXV.—EJUSDEM AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM ET ALIOS.

*Rogerius Dei gratia Eboracensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri Hugoni Dei gratia Dunelmensi episcopo, et dilectis filiis R. decano et Willelmo Cantuariensi et universo capitulo Eboracensi omnibusque canonicis sanctæ Mariæ de Sudewelle, sanctique Wilfridi de Ripun, sanctique Johannis de Beverleia abbatibus, prioribus, clero et universo populo per Eboracensem provinciam constituto, salutem et gratiam.*

Non ignorat dilectio vestra, quanta pro dignitate ecclesiæ nostræ hac tempestate sustinuerim, in qua tantum invidiæ mandari adversum me licuit, ut vix aliquis locus veritati relinqueretur. Familiare est omnibus iniquis, quoties nancisci possunt occasionem, maledictis eos quibus invident inurere et venenatis verborum jaculis figere innocentes. Fecerunt hoc qui jampridem sederunt mihi in insidiis. Et quidem primo paraverunt laqueum suspensionis, quo dominus papa plus eorum falsas suggestiones quam juris ordinem sequutus me innodavit. Deinde ne quoquomodo solvi posset, iniquitatem iniquitati addentes, hinc maximorum virorum libellos arte multiplici, sicut jam a pluribus retro annis instructi fuerant, conquirebant, inde peregrinorum et qui me nunquam viderant multitudinem subornabant, ut ea quæ non noverant mentientes, apud summum pontificem et curiam Romanam, quocunque modo famam onerarent. Absens eram, et qui ex parte mea in

curia pauci tantæ multitudini vix resistere poterant, tam exquisitis pressi mendaciis, maxime quum quidam solo habitu religiosi videntes illos prosperari in iniquitatibus suis cum illis currebant, et neglecto Dei timore ad eversionem dignitatis ecclesiæ nostræ una cum meretricibus suis, quas secum duxerant, ne quis sexus persequutione meæ deesset, multa dixerunt. Hi omnes in unum convenientes proposuerunt in cordibus suis gigantes imitari, parietem ex maximis quasi quibusdam lapidibus et multis mendaciis fictis ad tempus suspiriis et gemitibus, non solum domos, sed et plateas replentes diurno et nocturno ululatu, eundemque ipsum parietem tanquam quodam indissolubili bitumine, vim naturæ facientes, simulatis lacrimis linierunt, sperantes hoc modo cœlum se claudere posse, et veritatem perpetuo carceri deputare. Quid plura? Idem Pharao illorum ille spiritualis, cujus ipsi membra sunt, in tali equitatu incedere videbatur cum corona, et ego misere cophini servituti deputatus, respiciebam ad auxilium hominum et non erat. Cuti enim meæ consumptis carnibus os meum adhæserat. Levavi ergo ad cœlum oculos et in angustia spiritus mei ad Dominum clamavi, et intercedentibus meritis et orationibus vestris, exaudivit me pro sua reverentia. Qui malleo bonitatis suæ innatæ prædicto pariete confracto et in nihilum redacto, fugientibus Babyloniis, quæ clausa tenebatur veritatem eduxit, et squalore carcerali deterso, liberam in publicum exire præcepit. Quæ simul ac suæ reddita est libertati, ad me velociter evolavit, et in præsentia dominorum Rotrodi Rotomagensis et eorum quos episcopus Ambianensis vice sua delegaverat, quibus negotium meum a domino papa commissum erat, necnon et episcopi Ebroicensis multorumque religiosorum tam abbatum

quam priorum a dextris mihi luce liquidior adstat. Cujus faciem gravem et fulgentem prædicti archiepiscopus et viri religiosi a domino Ambianensi destinati intuentes, gavisi sunt gaudio magno valde et nullam moram sustinentes, juxta formam quam iis dominus papa præscripserat incontinenti me a suspensione qua tenebar absolverunt, universis qui aderant benedicentibus Dominum, qui superbos humiliat, qui sapientes in astutia sua comprehendit, qui de misericordia sua præsumentes liberat et vinctos educit in fortitudine. Ipsi gloria et nunc et per immortalia sæcula sæculorum, Amen.

Veniam autem ad vos, Domino volente, in proximo, ut gaudium meum in vobis impleatur. Quos ego ultra quam dici possit videre desidero. Benedictio Dei patris et filii et Spiritus Sancti super vos descendat pro nobis orantes.

Facta sunt hæc secunda feria post Dominicam, qua cantatur, Gaudete die festo sanctæ Luciæ apud Albemarliam.

## EPISTOLA CCCCXXVI.—ARCHIEPISCOPI REMENSIS AD ALEX. PAPAM.

*Alexandro papæ Remensis archiepiscopus.*

VENERABILIS frater et amicus noster, dominus Cantuariensis, apud nos pro honore Dei et libertate ecclesiæ, pro sedis apostolicæ privilegiis, jam quintum annum exilii proscriptus agit. Si placet, Domine, jam satis est, quod huc usque sustinuit. Jam tempus est miserendi ejus, tum, propter multa: tum ne alii ecclesiarum prælati ab officii sui executione ipsius terreantur exemplo, tum ne quod hactenus adversus eum impune ab uno præsumptum est, ab

aliis sæculi potestatibus in oppressione ecclesiarum trahatur ad consequentiam mali. Supplicamus itaque paternitati vestræ, in quam omnium oculi conjecti sunt, præstolantes quem exitum causa Dei sub vestro examine sortietur, quatenus tanto exuli, immo tam sinceræ causæ subveniatis, et vestro prospiciatis honori, et ecclesiæ libertati pariter et saluti. Si enim assertor honoris Dei torquetur in patibulo, quid spei cæteris divini nominis confessoribus relinquetur? Qualiter autem nuper processerit causa ejus, ex testimonio viri celeberrimæ opinionis apud nos, Simonis prioris de monte Dei, innotescere plenius poterit, utpote scribentis quæ vidit et audivit, dum mandatum vestrum exequeretur. Est enim vir admodum probatæ religionis, et quem nulla ratione credimus ad hoc induci posse, ut aliquid contra conscientiam dicat. Valeat, &c.

## EPISTOLA CCCCXXVII.—CANONICORUM REMENSIUM AD ALEX. PAPAM.

*Alexandro papæ canonici Remenses.*

INVALESCUNT, pater, scandala temporibus nostris, ut in auctoribus eorum compescendis et conterendis virtus vestra clarius elucescat. Confidimus enim, quod Sathanam conteret sub pedibus vestris, qui in membra ejus, capita schismatis loquimur, condignam et gloriosam exercuit ultionem. Exerat ergo, si placet, quoniam tempus est, in incentores schismatis, et tortores ecclesiæ gladium Petri dextera vestra, et venerabilem dominum Cantuariensem, qui pro justitia jam quinquennio dignoscitur exulare, saltem nunc tandem miseratione debita consoletur. Siquidem justitia ejus nunc manifesta est, sicut adver-

tere potest vestra paternitas ex literis sanctissimi viri Simonis, prioris de Monte Dei, qui quod vidit et audivit in executione mandati vestri, hoc testatur. Vir utique plenus auctoritate fidei, cujus verba apud nos et reliquos, qui hominem noverunt, multorum præponderant juramentis. Quis unquam præter Cantuariensem a Christiano in quacumque obligatione coactus est vel exactus honorem Dei reticere? In vos omnium oculi diriguntur, studiosius exspectantes, quam consolationem præstabitis confessori, quem exitum causæ Dei, qua severitate tantam compescetis audaciam. Vestris itaque pedibus provoluti supplicamus attentius, ut prospiciatis honori vestro et ecclesiæ libertati: quia sublevatio unius erit indubitata consolatio plurimorum. Si enim tam sincera causa in conspectu vestro periclitatur, quis audebit de cætero sæculi potestatibus, quamlibet malitiam attentantibus, obviare? Valeat semper sanctitas vestra.

## EPISTOLA CCCCXXVIII.—ROTRODI ROTOMAGENSIS AD ALEX. PAPAM.

Evocati a domino nostro rege quum venissemus ad curiam, et cum vestris legatis jam aliquantulum processum esset super mandatis vestris, ex veracissimo archiepiscoporum et episcoporum relatu, qui ad hoc convenerant, et quibus nimirum credimus, sicut nobis, auditu comperimus, quod nuncios et literas vestras dominus rex Anglorum tanto majore lætitia et alacritate susceperit, quanto majorem ei benignitatis vestræ gratiam promittere videbantur. Unde petitione vestra de pace Cantuariensis archiepiscopi, et suorum reditu, consilio archiepiscoporum, episco-

porum, abbatum, et religiosarum personarum et optimatum regni sui, pro amore vestro benignius exaudita, eum ad archiepiscopatum suum redire, ipsumque cum omni integritate, quam tenebat quando exivit, recipere, et deinceps bene et in pace possidere ad honorem Dei, salva nimirum regni sui pristina dignitate, concessit. Quum igitur inter dominum regem et nuncios vestros super hoc tractatus prolixior incidisset, in verbo utrimque complacito novissime convenerunt, ita scilicet ut eos, qui præsentes aderant, statim absolverint, et ad eos, qui erant in Anglia, absolvendos alter eorum, magister videlicet Vivianus, illico transire, alter citra mare ad executionem condictæ pacis consenserint remanere. Postmodum vero revocato consensu verbum, quod jam susceperant, conservandæ in futurum regiæ dignitatis, admittere noluerunt, ea quæ jam salubriter quidem disposita fuerant, exequi recusantes. Ego itaque cum præfatis non contempnendæ auctoritatis personis, quæ aderant, pro bono tantæ pacis missus omni vigilantia et sollicitudine institi, ut sicut dictum fuerat, præposito honore Dei, et regni stante antiqua dignitate, ut dignum est, nuncii vestri verbum optimum, et omni acceptione dignum regiæ dignitatis cum gaudio susciperent, ne tantum bonum remaneret. Et quum in hac nostra persuasione multum laboratum esset, et nihil elaboratum, doluimus plurimum, præsertim quum constet nobis pro certo, quod in observatione regiæ dignitatis libertas aut dignitas ecclesiastica nullatenus prægravetur. Siquidem dignitas ecclesiastica regiam provehit potius, quam adimit dignitatem, et regalis dignitas ecclesiasticam potius conservare, quam tollere consuevit libertatem: etenim quasi quibusdam sibi invicem complexibus dignitas ecclesiastica et

regalis occurrunt, cum nec reges salutem sine ecclesia, nec ecclesia pacem sine protectione regia consequatur. Genibus itaque pietatis vestræ, quanta possumus devotione provoluti, sanctitatem vestram suppliciter obnixeque deposcimus, ne sapientia vestra quasi literarum apices et conceptiones verborum potius, quam rem ipsam duxerit amplectendas, sed secundum a Deo datum vobis spiritum discretionis id agite, ne causa unius in multorum et fere innumerabilium perniciem convertatur. Quia ad bonum pacis quandoque magis proficit mansuetudo gratiæ, quam severitas disciplinæ.

## EPISTOLA CCCCXXIX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus, obedientiam et reverentiæ plenitudinem.*

Perseverans in corde nostro desiderium videndi optatam serenitatis vestræ præsentiam, ipsa dilatione quotidie augmentatur. Super his, quæ in instanti attinent ad venerabilem et carissimum fratrem nostrum Gilbertum Londoniensem episcopum, cujus vita, et scientia, et morum mansuetudo ubique suaviter redolet, sanctitati vestræ notificamus, quod cum in secretissimo essemus colloquio, in quo tantum aderat rex Angliæ et nos duo, ubi de salute animæ regis agebatur, ipse viriliter et discrete cum omni instantia summopere laborabat, ut pacem perquireret domino Cantuariensi, et in omnibus locis, tam in privatis quam in publicis colloquiis, ad perquirendam hanc pacem et reformandam omnem adhibuit diligentiam et sedulitatem. Unde plurimum miramur, quod contra eum aliquid egit dominus Cantuariensis. Si enim de propria voluntate abs-

N 2

que alterius suggestione hoc fecit, in fratrem innocentem deliquit; si vero aliquorum suggestione, scimus falso fuisse suggestum. Inde est quod totis viribus nostris et tota animi devotione vestram benignissimam exoramus clementiam, quatenus innocenti fratri super gravamine a domino Cantuariensi illato pietatis vestræ viscera aperiatis. Conservet Deus ecclesiæ suæ personam vestram per tempora longa incolumem.

## EPISTOLA CCCCXXX.—EJUSDEM AD HENRICUM PISANUM CARDINALEM.

*Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus Henrico presbytero cardinali.*

Pro domino rege Anglorum omnem exhibemus securitatem, quod imperatori nec per se, nec per nuncios juramentum præstitit aut promissionem, quod schismatico adhærere velit, ecclesiam relicturus: immo certi sumus, quod in illis qualibuscumque de matrimonio pactionibus, licet Teutonici super hoc laborarent per triduum, nihil unquam concedere voluit, nisi præeunte in omnibus fidelitate domini papæ, et ecclesiæ, et regis Franciæ. Ipsi vero literis vestris mandavimus domina imperatrix et nos, ut ab hac nota quam citius se excuset. Nos quidem cum Rothomagi essemus, et illic essent nuncii imperatoris, de illis audivimus, sed eos non vidimus. Domina imperatrix, cum eam videre summopere requirerent, respondit quod propter episcopos non auderet. Nec eam viderunt. De ea nulla apud vos habeatur dubitatio, quod aliquo modo vacillaverit. Immo fortitudine accincta de hujusmodi verbis satis admiratur. Nuncium, quem

ad nos direxistis, ad eam direximus: ipse vobis referet quæ audivit. Postquam autem nuncii domini regis ab imperatore reversi fuerint, omnem rerum veritatem sollicite inquisitam vobis significare non differemus. Ex verborum tenore perpendere potestis dictorum falsitatem: quia quinquaginta episcopos, quos exhiberet, rex non habet. Nos vero detrimentum ecclesiæ nec sustinere, quantum in nobis est, possemus, nec videre. Super his domino papæ, quod vobis videbitur, significabitis.

## EPISTOLA CCCCXXXI.—EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus.*

Quum in mente haberemus devote pro parte vestra laborare, accessit desiderio nostro mandatum, et exhortatio domini papæ, qui dominæ nostræ imperatrici, et nobis mandavit, ut ad pacificandum vos domino regi operam diligentem adhiberemus. Unde ipsa et nos, prout melius novimus, et potuimus, scripsimus ei, prædicando, consulendo, admonendo ex parte domini papæ, et nostra. Ipse autem literis, quibus rescripsit asserens vos non expulisse, nec exire coegisse, de vobis conquestus est hoc modo: Liquido cognoscitur, quod inique contra me, et regnum meum egerit; quam pomposus, quam rebellis, et seditiosus adversum me semper exstiterit; et quam nequissime nomen meum et bonam opinionem infamare, et dignitates regni mei, in quantum potuit, diminuere attentaverit. Videte si super his idoneam excusationem habetis, et recogitate in qua humilitate et dilectione ei præsentare possitis.

## EPISTOLA CCCCXXXII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Rotomagensis archiepiscopus.*

Scimus prudentiæ vestræ notum esse, quod melior est obedientia quam victimæ, et quod idololatriæ scelus est nolle acquiescere; ei præsertim, cui debetur omnis obedientia in ecclesia præsenti. Et qui cogendi habet potestatem dominus papa, nobis et venerabili fratri nostro Nivernensi episcopo certam præscripsit formam, juxta quam absolveremus venerabilem fratrem nostrum Londoniensem episcopum. Et mandato additum est, quod si uterque nostrum adesse non posset, alter nihilominus ab eo requisitus eum absolveret. Nos itaque requisiti ab eo die paschæ, juxta formam mandati eum absolvimus, auctoritate domini papæ vobis injungentes, quatenus hoc ita penes vos secretum observetur, sicut ex rescripto literarum domini papæ, quod vobis mittimus, discretionis vestræ manifestius apparebit. Valete.

## EPISTOLA CCCCXXXIII.—EJUSDEM AD CLERUM ET POPULUM ANGLIÆ.

*Rotrocus Rothomagensis Dei gratia archiepiscopus, dilectis sibi in Domino universis per Angliam constitutis episcopis, abbatibus et clericis ceterisque Christi fidelibus, salutem, gratiam et benedictionem.*

Si, ut monet apostolus, legem caritatis admittimus, alterius invicem et congratulari commodis et compati debemus adversis. Unde sicut venerabili fratri nostro Gilberto Londoniensi episcopo ob sententiam a

domino Cantuariensi in eum quocunque modo latam intime condoluimus; sic ad indultam sibi nunc a domino papa benignitatem et gratiam tota cordium alacritate congaudemus. Noverit enim fraternitas vestra nos a summo pontifice id in mandatis accepisse, ut eum a jam dicta sententia apostolica auctoritate absolveremus, sic quidem ut ob eandem sententiam nullam penitus infamiæ notam sustineat nec honoris, dignitatis aut ordinis detrimentum ullum omnino incurrat. Quod ut nobis injunctum est habentes mandato operis effectu complere curavimus: et jam dictum fratrem nostrum a lata in eum sententia, summi pontificis auctoritate a nobis solenniter absolutum, dilectæ nobis in Domino universitati vestræ præsentium testificatione commendamus. Valere vos optamus in Domino, carissimi.

## EPISTOLA CCCCXXXIV.—EJUSDEM AD CLERUM ET POPULUM LONDONIENSEM.

*Rotrocus Dei gratia Rothomagiensis archiepiscopus, dilectis in Christo fratribus, clero et populo Londoniensis episcopatus, salutem, gratiam et benedictionem.*

Universitati vestræ notum facimus quod venerabilem fratrem nostrum Gilbertum, episcopum vestrum, a sententia, quam in eum protulerat excommunicationis Cantuariensis archiepiscopus, mandato domini papæ absolvimus, de mandato ejus hoc habentes, ut pro eo quod excommunicatus fuerit, nec honoris nec officii detrimentum nec infamiæ notam sustineat. Unde auctoritate domini papæ vobis præcipimus quatinus ei, tanquam a domino papa absoluto, communicare non dubitetis, solitam et debitam obedientiam et reverentiam ei exhibentes. Valete.

## EPISTOLA CCCCXXXV.—EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

*Reverendo domino suo H. ill. Anglorum regi Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus.*

FORMAM verborum quam reliquistis nobis, a legatis nequivimus impetrare propter determinationes quæ tam a vobis, quam ab ipsis hinc inde multiplices et ambiguæ ponebantur. Eos autem abrupte, et sine spe pacis recedere, nec honori vestro nec utilitati congruere videbatur. Quum igitur inter nos plurima tractarentur, verbum incidit, in quo dignitati vestræ et honori vestro non derogatur in aliquo, nec Cantuariensi aliqua in futurum litigii materia comparatur. Est autem verbum hujusmodi, ut concedatis pro amore Dei et domini papæ archiepiscopum redire in Angliam, et archiepiscopatum suum ita integre habere faciatis, sicut habuit antequam exiret, et illis qui cum eo vel propter eum egressi sunt, similiter sua. Placuit autem nobis brevitas et simplicitas hujus verbi: quia nullis artibus aut suspicionibus videbatur involutum. Unde vobis consulimus et laudamus, ut vestrum ad hoc accommodare non dubitetis assensum.

## EPISTOLA CCCCXXXVI.—ECCLESIÆ ANGLICANÆ AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Venerabili patri et domino Thomæ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suffraganei ejusdem ecclesiæ episcopi, et personæ per eorundem dioceses locis variis constitutæ, debitam subjectionem et obedientiam.*

Quæ vestro, pater, in longinqua discessu, inopinata rei ipsius novitate, turbata sunt, vestra sperabamus humilitate et prudentia in pacis pristinæ serenitatem cooperante Dei gratia revocari. Erat quidem nobis solatio, quod post discessum vestrum ad omnes illico fama divulgante pervenit, vos solum et in transmarinis agentem nil altum sapere, vos in dominum nostrum regem aut regnum ejus nulla machinatione insurgere, sed sponte susceptum paupertatis onus cum modestia sustinere: lectioni et orationi insistere, præteritorumque jacturam temporum jejuniis, vigiliis, lachrymisque redimere, et spiritualibus occupatum studiis ad perfectionis apicem beatis virtutum incrementis adscendere. Ad pacis bona reformanda vos studiis hujusmodi gaudebamus insistere, ex quibus spes erat vos in cor domini nostri regis hanc posse gratiam desuper evocare, ut vobis iram regia pietate remitteret, et illatas in discessu et ex discessu vestro injurias ad cor de cætero non revocaret. Erat amicis vestris, et benevolis ad ipsum aliquis, dum hæc de vobis audirentur, accessus, et ob conciliandam vobis gratiam supplicantes benigne quandoque sustinuit. Jam vero quorundam relatione didicimus, quod ad memoriam anxie

revocamus, vos scilicet in eum comminatorium emisisse, quo salutationem omittitis, quo non ad obtentum gratiæ consilium precesve porrigitis, quo non amicum quid sentitis aut scribitis, sed intentatis minis interdictum aut præcisionis elogium in eum jam dicendum fore multa severitate proponitis. Quod si quam dure dictum est, tam fuerit severe completum, quæ turbata sunt non jam speramus ad pacem redigi, sed in perenne quoddam odium et inexorabile pertimescimus inflammari. Rerum vero finem prudentia sancta considerat, dans operam sollicite, ut quod prudenter inchoat, bono quoque fine concludat. Advertat itaque, si placet, discretio vestra, quo tendat, an conatibus hujusmodi queat finem obtinere, quem optat. Nos quidem his ausis a spe magna cecidimus, et qui pacis obtinendæ spem quandoque concepimus, ab ipsis jam spei liminibus gravi quadam desperatione repellimur. Et dum velut extracto gladio pugna conseritur, pro vobis supplicandi locus utique non invenitur. Unde patri scribimus ex caritate consilium, ne labores laboribus, injurias superaddat injuriis, sed omissis minis patientiæ et humilitati inserviat, causam suam Divinæ clementiæ, Dominique sui gratiæ misericordi committat, et sic agendo carbones ignis in multorum capita coacervet et congerat. Accenderetur hoc modo caritas, et quod minæ non poterant, inspirante Domino, bonorumque suadente consilio, sola fortasse pietas obtineret. Bonum erat de paupertate voluntaria gloriose laudare, quam de beneficii ingratitudine ab omnibus in commune notari.

Insedit alte cunctorum mentibus, quam benignus vobis dominus noster rex exstiterit, in quam vos gloriam ab exili provexerit, et in familiarem gratiam

tam lata vos mente susceperit, ut dominationis suæ loca, quæ a boreali oceano ad Pyrenæum usque porrecta sunt, adeo potestati vestræ cuncta subjecerit, ut in his solum hos beatos reputaret opinio, qui in vestris poterant oculis complacere. Et ne vestram gloriam mobilitas posset mundana concutere, vos in his quæ Dei sunt voluit immobiliter radicare. Et dissuadente matre sua, regno reclamante, ecclesia Dei, quoad licuit, suspirante et ingemiscente, vos in eam, qua præestis, dignitatem modis omnibus studuit sublimare, sperans se de cætero regnare feliciter, et ope vestra et consilio, summa securitate gaudere. Si ergo securim accipit, unde securitatem sperabat, quæ de vobis erit in cunctorum ore narratio? Quæ retributionis hactenus inauditæ rememoratio? Parcatis ergo, si placet, famæ vestræ, parcatis et gloriæ: et humilitate dominum, filiumque vestrum caritate vincere studeatis. Ad quod si nostra vos monita movere nequeunt, debet saltem summi pontificis, sanctæque ecclesiæ Romanæ dilectio et fidelitas inclinare. Vobis enim suaderi debet e facili, ne quid attentare velitis, quod laboranti jamdiu matri vestræ labores augeat, quove multorum inobedientiam deploranti in eorum, qui obediunt, amissione dolor accrescat. Quid enim si vestra, quod absit, exacerbatione et opera dominus noster rex, quem largiente Domino populi sequuntur et regna, a domino papa recesserit, ipsumque sibi fortassis adversum vos solatia denegantem sequi de cætero declinaverit: ipsum namque in hoc quæ supplicationes, quæ dona, quot quantave promissa sollicitant? In petra tamen firmus huc usque perstitit, et totum quod mundus offerre potest, victor alta mente calcavit. Unum nobis timori

est, ne quem oblatæ divitiæ, et totum quod in hominum gloria pretiosum est, flectere nequiverunt, animi sui valeat indignatio sola subvertere. Quod si per vos acciderit, in threnos totus ire poteritis, et lachrymarum fontem oculis vestris de cætero negare nulla quidem ratione poteritis. Revocetis itaque, si placet sublimitati vestræ, consilium, domino quidem papæ, sanctæque Romanæ ecclesiæ, vobisque, si placet advertere, modis omnibus, si processerit, obfuturum. Sed qui penes vos alta sapiunt, vos hac forte via progredi non permittunt. Hortantur experiri quis sitis, in dominum nostrum regem, et omnia quæ sua sunt, potestatem exercere qua præestis. Quæ nimirum potestas peccanti timenda est, satisfacere nolenti formidanda. Dominum vero regem non quidem nunquam peccasse dicimus, sed semper Domino paratum satisfacere confidenter dicimus et prædicamus. Rex a Domino constitutus paci providet per omnia subditorum. Et ut hanc conservet ecclesiis et commissis sibi populis, dignitates regibus ante se debitas et exhibitas sibi vult ac exigit exhiberi. In quo si inter ipsum et vos aliqua est oborta contentio, a summo super hoc pontifice paterna gratia per venerabiles fratres nostros Londoniensem et Herefordensem episcopos conventus et commonitus, non in cœlum os suum posuit, sed de omnibus, in quibus vel ecclesia, vel ecclesiastica quæcumque persona se gravatam ostenderit, se non alienum quærere, sed ecclesiæ regni sui pariturum judicio, humiliter et mansuete respondit. Quod quidem et factis implere paratus est. Et dulce reputat obsequium, cum monetur ut corrigat, si quid offendat in Deum. Nec solum satisfacere, sed etiam, si jus exigat, in hoc satisdare paratus est.

Igitur satis dare et satisfacere volentem, ecclesiæque se judicio in his quæ sunt ecclesiæ, nec in modico subtrahentem, colla Christi jugo subdentem, quo jure, qua lege, quove canone aut interdicto gravabitis, aut securi, quod absit, evangelica præcidetis? Non impetu quidem ferri, sed judicio prudenter regi laudabile est. Unde nostrum omnium una est in commune petitio, ne consilio præcipiti mactare pergatis et perdere, sed commissis vobis ovibus, ut vitam, ut pacem, ut securitatem habeant, paterna studeatis gratia providere.

Movet quidem omnes nos, quod in fratrem nostrum, dominum Saresberiensem episcopum, et decanum ejusdem, præpostere, ut quidam existimant, nuper actum audivimus: in quos suspensionis aut damnationis pœnam ante motam de culpa controversiam, calorem, ut videtur, iracundiæ, plusquam justitiæ secutus tramitem, intorsistis. Ordo judiciorum novus hic est, hucusque legibus et canonibus, ut sperabamus, incognitus: damnare primum, et de culpa postremo cognoscere. Quem ne in dominum nostrum regem et regnum ejus, ne in nos et commissas nobis ecclesias et parochias, in domini papæ damnum, sanctæque Romanæ ecclesiæ dedecus et detrimentum, nostræque confusionis augmentum non modicum, exercere tentetis et extendere, remedium vobis appellationis opponimus. Et qui contra metum gravaminum in facie ecclesiæ viva jamdudum voce ad dominum papam appellavimus, iterato jam nunc ad ipsum scripto etiam appellamus, et appellationi terminum diem adscensionis Dominicæ designamus, quanta quidem possumus devotione supplicantes, ut inito salubriori consilio vestris ac nostris laboribus, expensisque parcatis,

causamque vestram in hoc, ut remedium habere queat, ponere studeatis. Valere vos optamus in Domino, pater.

## EPISTOLA CCCCXXXVII.—EORUNDEM AD EUNDEM.

*Patri suo et domino, summo pontifici Alexandro, provinciæ Cantuariensis episcopi, et personæ per eorundum diœceses locis pluribus constitutæ, domino patrique debitum caritatis et obedientiæ famulatum.*

VESTRAM, pater, meminisse credimus excellentiam, vos devotum filium vestrum, dominumque nostrum carissimum, illustrem Anglorum regem, per venerabiles fratres nostros, Londoniensem et Herefordensem episcopos, directis jam dudum literis convenisse, et de corrigendis quibusdam, quæ sanctitati vestræ in ipsius regno corrigenda videbantur, paterna gratia commonuisse. Qui mandatum vestrum debita veneratione suscipiens, ut satis notum est, ad vestra quidem monita non iratus intumuit, non elatus obedire contempsit, verum agens gratias paternæ correptioni, ecclesiæ se statim submisit examini, asserens de singulis, quæ juxta vestri formam mandati sibi diligenter expressa sunt, ecclesiæ regni sui se pariturum judicio, et quæ corrigenda decerneret, ipsius se consilio, laudabili quidem et in principe digne commendabili devotione correcturum. Ab hoc vero non recedit proposito, non mentem revocat a promisso. Sit qui sedeat, qui cognoscat et judicet divini reverentia timoris, non majestatem præ se ferens, sed ut filius obediens judicio sistere, legitimæque parere sententiæ, et se legibus alligatum principem præsto est in

omnibus exhibere. Unde nec interdicto, nec minis, nec maledictionum aculeis ad satisfactionem urgeri necesse est divinarum se legum examini sponte subdentem. Ejus enim opera nequaquam luci se subtrahunt, nec occultari tenebris ulla ratione deposcunt. Rex namque fide Christianissimus, in copula castimoniæ conjugalis honestissimus, pacis et justitiæ conservator ac dilatator incomparabiliter strenuus, hoc votis agit, totisque in hoc fervet desideriis, ut de regno suo tollantur scandala, cum spurcitiis suis eliminentur peccata, pax totum obtineat atque justitia, et alta securitate et quiete placida sub ipso gaudeant et refloreant universa. Qui quum pacem regni sui enormi insolentium quorundam clericorum excessu non mediocriter aliquando turbari cognosceret, clero debitam exhibens reverentiam, eorundem excessus ad ecclesiæ judices retulit episcopos, ut gladio gladius subveniret, et pacem, quam regebat et fovebat in populo, spiritualis potestas fundaret et solidaret in clero. Qua in re partis utriusque zelus enituit: episcoporum in hoc stante judicio, ut homicidium, et si quid hujusmodi est, exauctoratione sola puniretur in clerico; rege vero existimante pœnam hanc non condigne respondere flagitio, nec stabiliendæ paci bene prospici, si lector aut acolythus quemquam perimat, ut sola jam dicti ordinis amissione tutus existat. Clero itaque statuto cœlitus ordini deferente, domino vero rege peccatum justo, ceu sperat, odio persequente, et pacem altius radicare intendente, sancta quædam oborta est contentio, quam excusat, ut credimus, apud Dominum simplex utriusque partis intentio. Hinc non dominationis ambitu, non opprimendæ ecclesiasticæ libertatis intuitu, sed solidandæ pacis affectu eo progressum est, ut regni sui consuetudines et dignitates, regi-

bus ante se in regno Angliæ a personis ecclesiasticis observatas, et pacifice ac reverenter exhibitas, dominus noster rex deduci vellet in medium, et ne super his contentiosus funis traheretur in posterum, notitiæ publicæ delegari. Adjuratis itaque per fidem, et per eam quæ in Deum spes est, majoribus natu episcopis, aliisque regni majoribus, retroacti temporis insinuato statu dignitates requisitæ, palam prolatæ sunt, et summorum in regno virorum testimoniis propalatæ. Hæc est domini nostri regis in ecclesiam Dei toto orbe declamata crudelitas, hæc ab eo persecutio, hæc operum ejus perversorum rumusculis undique divulgata malignitas. In his tamen omnibus, si quid fuerit suæ periculosum animæ, si quid ignominiosum ecclesiæ continetur, id vestra monitus auctoritate ob reverentiam Christi ob ecclesiæ sanctæ quam sibi matrem profitetur, honorificentiam, ob animæ suæ remedium, ecclesiæ regni sui consilio se correcturum, devotione sanctissima jamdiu est pollicitus, et constantissime pollicetur. Et quidem pacis optatum finem nostra, pater, ut speramus, obtinuisset jam postulatio, si non iras jam sopitas, et fere prorsus extinctas, patris nostri domini Cantuariensis de novo suscitasset exacerbatio. Verum hic, de cujus patientia pacem, de cujus modestia redintegrationem gratiæ huc usque sperabamus, ipsum quem monitis emollire, quem meritis et mansuetudine superare debuerat, per tristes et terribiles literas, devotionem patris aut pontificis patientiam minime redolentes, cum in pacis perturbatores exercitum nuper ageret, dure satis et irreverenter aggressus est, in ipsum excommunicationis sententiam, in regnum ejus interdicti pœnam comminando. Cujus si sic remuneratur humilitas, quid in contumacem statuetur? Si sic æstimatur obediendi prompta devotio, in obstinatam

perversitatem quonam modo vindicabitur? Minis quoque gravibus superaddita sunt graviora. Quosdam namque fideles et familiares domini nostri regis, primarios regni proceres, regiis specialiter assistentes secretis, in quorum manu consilia regis et negotia regni diriguntur, non citatos, non defensos, non, ut aiunt, culpæ sibi conscios, non convictos aut confessos, excommunicationis innodavit sententia, et excommunicatos publice denunciavit. Adjecit etiam, ut venerabilem fratrem nostrum, dominum Saresberiensem episcopum, absentem et indefensum, non confessum aut convictum, sacerdotali prius et episcopali suspenderit officio, quam suspensionis ejus causa comprovincialium aut aliquorum etiam fuisset arbitrio comprobata. Si hic itaque judiciorum ordo circa regem, circa regnum tam præpostere, ne dicamus inordinate, processerit, quidnam consequi posse putabimus? Dies enim mali sunt, et occasionem habentes malignandi quam plurimam, nisi ut tenor pacis et gratiæ, quo regnum et sacerdotium usque modo cohærent, abrumpatur, et nos cum commisso nobis clero in dispersionem abeamus exilii, aut a vestra, quod absit, fidelitate recedentes ad schismatis malum, in abyssum iniquitatis et inobedientiæ provolvamur? Compendiosissima quippe via hæc est ad omne religionis dispendium, ad cleri pariter populique subversionem ac interitum. Unde ne apostolatus vestri tempore tam misere subvertatur ecclesia, ne dominus rex et servientes ei populi a vestra, quod absit, avertantur obedientia, ne totum, quod privatorum consilio machinatur, possit in nos domini Cantuariensis iracundia, adversus eum et ipsius mandata, domino nostro regi aut regno ejus, nobis aut commissis nobis ecclesiis gravamen aliquod importantia, ad sublimitatem vestram voce et scripto appellavimus, et appella-

tionis terminum diem adscensionis dominicæ designavimus, eligentes apud vos in omne, quod sanctitati vestræ placuerit, humiliari, quam ad sublimes animi ipsius motus, nostris non id exigentibus meritis, de die in diem tædiosissime prægravari. Conservet incolumitatem vestram, ecclesiæ suæ in longa tempora profuturam, omnipotens Deus, in Christo dilecte pater.

## EPISTOLA CCCCXXXVIII.—EORUNDEM AD EUNDEM.

*Patri suo et domino, summo pontifici Alexandro Anglicana ecclesia devotum et debitum caritatis et obedientiæ famulatum.*

Sublimitati vestræ, pater reverende, venerande, gratias affectuose referimus, quod ad petitionem filii vestri devotissimi, dominique nostri dilectissimi, illustris Anglorum regis, filios vestros carissimos, summeque nobis in ea, quæ ad præsens est, tempestate necessarios, ad ipsum curastis in longinqua transmittere: affectuque paterno eorundem laboribus, nostris parcere, et gravaminibus nostra pie gravamina sublevare. Habentes itaque mittenti gratias, missos honore debito, totaque cordium alacritate suscepimus, sperantes eorum adventu finem malis diu jam protractis imponi: et quæ turbata sunt apud nos in pacis pristinæ serenitatem cooperante gratia reformari. Inde est quod eis, tanquam judicibus ad hoc a sanctitate vestra directis, nostram una cum domino nostro rege præsentiam reverenter exhibuimus, optantes pariter et exspectantes omnia, quæ inter dominum nostrum regem et dominum Cantuariensem, quæque inter ipsum vertuntur et nos, in eorum præsentia palam fieri,

et juxta vestri formam mandati, diffinitiva eorum sententia plenissime terminari. Ipsis in modum hunc reverentiam judiciariæ potestati debitam exhibentes adstitimus, et ecce sinistro confusi nuncio, a prius concepta spe gaudii in desperationis foveam lapsi, audita satis nequivimus admirari. Audito enim, et ipsa legatorum vestrorum confessione recognito, eos ad judicandum causam hanc, ob quam venerant, potestatem omnino non habere, et quod a sanctitate vestra domino nostro regi concessum, scriptoque firmatum fuerat, id non tenere, dominus noster rex ultra quam dici possit, ira totus incanduit, in tantum quidem, ut ad solitam erga vos animi mansuetudinem vix eum nostra etiam in commune supplicatio revocare potuerit. Totum itaque, quod in adventu legatorum vestrorum conceperamus gaudii, cœpit illico tristitiæ nubilo superduci. Ad iram hanc fortius inflammandam incentiva præbebant ipsa nobilium regni colloquia, id domino regi sæpius inculcantia, sibi regnoque suo nulla jam adversus dominum Cantuariensem superesse subsidia, cum appellatio regni dudum ad vos facta jam exspiraverit, et ei legatorum vestrorum in nullo cura subvenerit. Hinc apud regni principes tanta exorta est turbatio, ut nisi juxta datam vobis sapientiam pericula jam nunc erumpentia providendo præcluseritis, Christi vestem scindi miserrime de proximo doleatis. Totis enim studiis dominus in hoc Cantuariensis desudat, ut dominum nostrum regem anathemate, regnumque ejus interdicti pœna constringat. Potestatem, quam in ædificationem, et non destructionem ecclesiæ suscepisse oportuerat, sic exercet in subditos, ut omnes in regis odium, et totius regni nobilium tentet inducere, et eorum substantiis direptionem, cervicibus gladium, aut corporibus exilium

intente studeat procurare. Crebris literis graves eis mandatorum imponit sarcinas, quas præsens ipse non digito movere voluit, nedum humeris sustinere. Ad mortem nos invitat, et sanguinis effusionem, cum ipse mortem, quam nemo sibi dignabatur aut minabatur inferre, summo studio declinaverit, et suum sanguinem illibatum conservando ejus adhuc nec guttam effundi voluerit. Pro Christo quippe mori gloriosum est. In mortem vero et imprudenter irrumpere, Christo scimus non placere. Libertatem prædicat ecclesiæ, quam se Cantuariensi ecclesiæ viribus intrudendo sibi constat ademisse. Regni consuetudines frequenter improperat, quas longe aliter, quam se res habeat, suis scriptis vestræ celsitudini manifestat. De cætero sanctorum canonum auctoritatem erga nos non observat, cum appellantes ad vos post appellationem excommunicet, alios sine citatione aut commonitione suspendat; notoria, quæ nec nota, nec veritate subnixa sunt, asserat; et in hunc modum plurima, qua potest potestate, confundat. Ad hæc quadraginta marcarum millia, vel amplius, ut sui asserunt, bonæ suæ fidei commissa, domino nostro regi solvere, vel quod justum est exhibere detrectat. Et regi suo negat et domino, quod nec ethnico denegare debuerat aut publicano. Unde, ne ligent nos jam dicta gravamina, ne taciturnitate nostra, et indiscreta quadam conniventia permittamus id fieri, unde dominum nostrum regem, et regnum ejus ipsum etiam, et sequentes populos a vestra contingat obedientia prorsus averti, adversus suspectas nobis domini Cantuariensis sententias, adversus mandata ejus omnia, domino nostro regi et regno ejus, personis nostris, et commissis nobis ecclesiis, et parochiis gravamen aliquod importantia, vestro nos per omnia committentes consilio, et protectioni

subdentes, ad audientiam vestram appellavimus, et appellationi terminum, diem transitus beati Martini constituimus. Vale, vale, omnino in Christo dilecte pater.

## EPISTOLA CCCCXXXIX.—CLERI NORMANNIÆ AD EUNDEM.

*Domino papæ Alexandro episcopi et clerus Normanniæ salutem et obedientiam.*

Nuncios et literas vestras dominus noster rex Angliæ tanto majore letitia et alacritate suscepit, quanto majorem ei benignitatis vestræ gratiam promittere videbantur. Unde petitione vestra de pace Cantuariensis archiepiscopi et suorum reditu, ecclesiasticarum personarum et optimatum regni sui consilio, pro amore vestro benignius exaudita, eum ad archiepiscopatum suum redire, ipsumque cum omni integritate, qua tenebat quando exivit, recipere et deinceps in bona pace et securitate possidere, ad honorem siquidem Dei et ecclesiæ, salva nimirum regni sui dignitate pristina, concessit. Cum igitur inter dominum regem et nuncios vestros super hoc tractatus prolixior incidisset, in verbo utrimque complacito novissime convenerunt: ita scilicet ut eos, qui præsentes erant, statim absolverint, et ad eos absolvendos, qui erant in Anglia, alter eorum, scilicet magister Vivianus illico transire, alter citra mare ad executionem condictæ pacis consenserit remanere. Postmodum revocato consensu verbum conservandæ in futurum regiæ dignitatis admittere noluerunt, ea quæ disposita fuerant exequi recusantes: cum archiepiscopi, episcopi, abbates, religiosæ personæ, optimates regni, qui aderant, pro bono tantæ pacis multis pre-

cibus institissent, quoniam in observatione regiæ dignitatis nullatenus videbatur nobis libertas aut dignitas ecclesiastica prægravari. Siquidem dignitas ecclesiastica regiam provehit potius quam adimit dignitatem, et regalis dignitas ecclesiasticam conservare potius consuevit, quam tollere libertatem. Etenim quasi quibusdam sibi invicem complexibus dignitas ecclesiastica et regalis occurrunt, quum nec reges salutem sine ecclesia, nec ecclesia pacem sine protectione regia consequatur. Genibus itaque pietatis vestræ, quanta devotione possumus, advoluti suppliciter enixeque deposcimus, ne sapientia vestra quasi literarum apices et conceptiones verborum potius, quam rem ipsam duxerit amplectendas. Sed secundum datum vobis a Deo spiritum discretionis id agite, ne causa unius in multorum et fere innumerabilium perniciem convertatur. Quia ad bonum pacis quandoque magis proficit mansuetudo gratiæ, quam severitas disciplinæ. Dominus personam vestram ecclesiæ suæ per tempora multa conservet incolumem.

## EPISTOLA CCCCXL.—CLERICORUM QUORUNDAM AD REGEM HENRICUM.

*Carissimo domino suo Henrico illustri Anglorum regi, duci Normanniæ et Aquitaniæ, et comiti Andegavensi R . . . . . . abbas Wallatiæ, Reginaldus Saresberiensis archidiaconus, R . . . . . . . Lexoviensis archidiaconus, Ricardus Barre, et magister Henricus salutem, et fidele in omnibus et ubique obsequium.*

Noverit majestas vestra, quod quum Ricardus Barre nos præcessisset, et cum multo periculo et

gravamine nos ad curiam domini papæ prævenisset, nos quatuor cum duobus episcopis, et decano Ebroicensi, et magistro Henrico, cum multa difficultate venimus usque Senas. Ibi diebus aliquot detenti fuimus. Comes enim Macharius sic ex omni parte vias obsidebat, quod nulli patebat egressus. Quum vero nos quatuor cum episcopis, qui plurimum exire desiderabant, non potuissemus, in maxima animi angustia positi ex communi consilio media nocte occulte et fraudulenter exivimus, et sic per abrupta montium, et per loca fere invia, sub magno timore et periculo tandem venimus Tusculanum. Ibi Ricardum Barre, de vestro honore, sicut decebat, sollicitum et ad vestram utilitatem prudenter et instanter laborantem invenimus, multum tamen contristatum et confusum, quia nec dominus papa eum receperat, nec alii benignos et humanos se illi exhibuerant. Nos autem venientes dominus papa, nec videre, nec ad osculum, nec ad pedem voluit admittere. Vix enim plerique cardinalium dignati sunt nos recipere vel in verbo. Diu ergo in amaritudine spirituum nostrorum anxie conturbati, his qui vos fidelius diligebant, omnimode supplicavimus, ut eorum interventu dominus papa nobis quocumque modo audientiam indulgeret. Ad eorum instantiam recepti sunt dominus abbas de Wallatiæ et R ...... archidiaconus Lexoviensis, qui minus habebantur suspecti. Ipsi autem quum nomen vestrum tanquam devotissimi filii Romanæ ecclesiæ in salutatione ex vestra parte proponerent, acclamavit tota curia, sustinete, sustinete, tanquam domino papæ abominabile esset audire nomen vestrum. Sic a curia venientes sero redierunt ad dominum papam, ei de nostro communi consilio exponentes, quod nobis fuerat a vestra majestate injunctum, referentes

etiam seriatim singula beneficia, quæ contuleratis Cantuariensi, et singulos excessus, et inopportunitates quas contra vestram commiserat dignitatem, totumque hoc primo secreto, postea, coram domino papa et omnibus cardinalibus, contendentibus etiam contra eos Alexandro Wallensi et Gunterio Flandrensis, clericis Cantuariensis. Instante vero quinta feria ante pascha, in qua de consuetudine Romanæ ecclesiæ solet dominus papa publice absolvere vel publice excommunicare, cum certi essemus, quod de vestro et regni vestri gravamine tanquam ad hoc proni diutissime tractassent, consuluimus eos, quos majestati vestræ fideliores cognovimus, scilicet dominum Portuensem, dominum Hyacinthum, dominum Papiensem, dominum Tusculanum, dominum Petrum de Mirso, dominus Joannes Neapolitanus aberat, cum omni studio et instantia exorantes, ut nobis animum domini papæ, et quod circa vos statuere proponeret, aperirent. Ipsis vero nihil nisi sinistrum, et vestræ celsitudini ignominiosum reportantibus, ex singultuosa eorum et fratris Franci fidelis vestri relatione præsensimus, quod ea die immutabiliter disposuerat dominus papa in vos nominatim, et in totam terram vestram cismarinam et transmarinam de communi fratrum consilio interdicti ferre sententiam, et eam, quæ in ipsos lata fuerat, confirmare. Positi ergo in arctissimo, omni studio attentavimus per cardinales, et per illos de sociis nostris, qui ad illum habebant accessum, et per familiares suos, ut cessaret ab hoc proposito, vel saltem differret usque ad adventum episcoporum vestrorum. Quod quum nullo modo fieri posset, nos sicut decet, et sicut debitores vobis sumus, personæ vestræ dedecus, et totius terræ vestræ gravamen sustinere non valentes, nec debentes, tandem convocatis

sociis nostris coram quibusdam cardinalibus viam invenimus saluti vestræ et honori bonam et securam, et universæ terræ vestræ utilem, et episcopis necessariam, pro qua a vobis et a terra vestra et ab episcopis vestris dedecus et periculum quod imminebat, avertimus, et nos ipsos pro hac liberatione toti periculo exposuimus, credentes et certam spem habentes quod totum negotium procederet, secundum quod credimus vos velle et secundum quod credimus vos velle debere. Timore namque perterriti iisdem cardinalibus intercedentibus, significavimus domino papæ, nos accepisse in mandatis a vobis, quod juraremus in præsentia ejus, quod vos stabitis mandato suo, et hoc jurabitis in propria persona. Eadem ergo die Jovis fere circa horam nonam, vocati sunt nuncii, tam vestri quam episcoporum, et in generali consistorio juravimus, abbas scilicet de Wallatia et Saresberiensis ex Lexoviensis archidiaconi, et magister Henricus, et Ricardus Barre, quod vos stabitis mandato papæ, et ad præceptum ejus hoc jurabitis. Nuncii vero archiepiscopi Eboracensis, Londoniensis et Saresberiensis episcoporum juraverunt similiter, quod domini sui stabunt præcepto ejus, et hoc jurabunt. Ipsa die tamen generaliter excommunicavit interfectores Cantuariensis, et omnes qui consilium, vel auxilium vel assensum præbuerunt, et omnes qui in terram suam eos scienter receperint aut foverint. Dominus Wigornensis, et dominus Ebroicensis episcopi, et Robertus de Novo Burgo, Ebroicensis et magister Henricus in proximo venturi erant: et eos quidem dimisimus ultra modum anxios et turbatos, quia pro explendo negotio vestro pro velle suo venire non poterant. Fuitque de consilio eorum et nostro, quod nos quocumque modo præcederemus eos, ut dedecus et malum, quod parabant no-

bis adversarii nostri impedire possemus. Certi enim eramus, quod vestrum gravamen in curia præparabatur et timuimus illius diei consuetudinem. De nunciis, quos ad dominum imperatorem misistis, nihil postea audivimus. De vestro, quod mihi per Reginaldum misistis secreto, coram Willelmo filio Hamonis et postmodum abbate de Walace spem bonam concepimus quod fiet. Valeat et diu vigeat sublimitas vestra. Confortamini in Domino, et exultet cor vestrum, quoniam presens nubilum ad gloriam vestram sequetur serenum. Die Sabbati ante ramos palmarum ad curiam venimus, et lator præsentium die paschæ recessit a nobis.

## EPISTOLA CCCCXLI.—ECCLESIÆ ANGLICANÆ AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Ecclesia Anglicana Cantuariensi archiepiscopo, salutem et debitam caritatem.*

Vestram scimus non latere prudentiam, nos anno jam præterito ad dominum papam appellasse, et directis ad vos literis id ipsum vobis significasse. Appellationis hujus causas, si dissimulare non vultis, scitis esse justissimas. Nullum enim excommunicari justum est juri se offerentem, se et causam suam divinis per omnia legibus submittentem. Vos tamen in dominum nostrum regem, a summo pontifice causæ suæ judices petentem pariter et expectantem, excommunicationis ferre sententiam et in regnum ejus interdicti pœnam statuere severitate, si placet attendere, non recte quidem moderata proposuistis. Quo nimirum modo si processisset negotium, domino nostro papæ sanctæque Romanæ ec-

clesiæ magnum ex hoc non ambigimus jam jam provenisse dispendium. Unde ne facto vestro vestem Christi scindi, inconsutilem ejus tunicam male dissui taciturnitate nostra et indiscreta quadam conniventia sineremus, ad dominum papam appellavimus, et debitam sibi fidelitatem, ad ipsum appellando, conservavimus. Appellationis hujus dilata siquidem prosecutio non fuisset, nisi pietatis in nos oculos apostolica clementia reduxisset. Qui nobis et vobis affectu paterno compatiens laboribus nostris et expensis ut scribens ipse testatur, misericorditer parcens, viros sapientes et honestos peritos juris et equitate probatissimos de latere suo transmisit ad nos ut causam hanc plene cognoscerent et ipsam suscepta potestatis plenitudine terminando, finem laboribus jam diu protractis imponerent. Literas in hoc domini papæ suscepimus, quibus nobis apostolica auctoritate injungitur ut ipsis assistere appellationis nostræ causas apud eos exponere, eorum parere sententiæ et reverentiam judiciariæ potestati debitam in omnibus exhibere non omittamus. Ipsis itaque nostram una cum domino nostro rege præsentiam exhibere curavimus, optantes pariter et expetentes omnia quæ inter dominum nostrum regem vertuntur et vos, simul et ea quæ nos contingunt sub sole fieri, et juxta apostolici formam mandati diffinitiva eorum sententia terminari. Constat itaque non subterfugisse judicium quos ad judicium subeundum suis se constat judicibus obtulisse. Data vero opera procurasse, ne qui ob pacem venerant, pacis fungerentur officio, quid est aliud nisi turbationem ecclesiæ protelasse et ejus spiritui qui ait, Habete sal in vobis et pacem habete inter vos, animositate forte nimia restitisse? Ad judices ex mandato properavimus et ecce qui nos audiant non habemus. Unde ne ap-

prehendant nos mala appellationis remedio hactenus evitata, ne potestatem quam in edificationem ecclesiæ et non destructionem suscepisse debueratis, minus canonice exerceatis in nos, vestram attendentes prudentiam statuta patrum non observare, si quid habetis in subditos defensionis eis locum et tempus non concedere, suspendere statim nec citare, reputare notoria quæ nec nota sunt nec subnixa veritate, mandatis vestris in discrimen eorum quibus scribitis sarcinas graves imponere, contra suspectas nobis sententias vestras, adversus mandata vestra omnia domino nostro regi et regno ejus, nobis etiam et commissis nobis ecclesiis et parochiis gravamen aliquod importantia, ad eum cujus declinari nequit examen, dominum scilicet papam appellamus et appellationi terminum diem obitus beati Martini constituimus.

## EPISTOLA CCCCXLII.—WALTERI ALBANENSIS EPISCOPI AD GILBERTUM.

*Walterus Dei gratia Albanensis episcopus, et domini papæ vicarius, venerabili et in Christo [dilecto] fratri G. eadem gratia Londoniensi episcopo, et dilectis in domino filiis, capitulo hundredi de Rocheforde, salutem et omnium plenitudinem gaudiorum.*

VENIENS ad apostolicæ sedis clementiam Petrus subdiaconus lator præsentium, coram domino papa et nobis humili et lacrimabili confessione narravit, se, instigante humani generis inimico, quendam subdiaconum interfecisse. Unde nos de mandato summi pontificis eum vinculo excommunicationis a quo tenebatur absolvimus, talem sibi pœnitentiam injungentes, ut usque ad quindecim annos quartam feriam in cibo quadragesimali, sextam in pane et aqua jeju-

net, secundam vero feriam si voluerit legendo psalterium vel pascendo pauperem redimat, quadragesimam ante nativitatem Domini sicut majorem observet, præter orationes, eleemosynas et alia pietatis opera, quibus sollicite invigilet. Et, quia non judicat Deus bis in id ipsum, licet idem Petrus perpetrato crimine non in subdiaconatu, sed in acolythatu, deinceps Deo et ecclesiæ servire valeat: tamen ex dispensatione et benignitate sacrosanctæ Romanæ sedis, concessit ei dominus noster ecclesiasticum beneficium integrum retinere discretioni vestræ mandans, quatinus ipsum absolutum in pace manere et beneficium ecclesiasticum, quod hactenus habuit, libere et quiete possidere permittatis, nec eum super hoc ulla ratione de cetero vexetis.

## EPISTOLA CCCCXLIII.—WILLELMI ALTISIODORENSIS EPISCOPI AD ALEXANDRUM PAPAM.

*Alexandro papæ Willelmus Altisiodorensis episcopus.*

Si unum patitur membrum, necesse est ut reliqua compatiantur. Et quod fomentis aut cauterio sanari non potest, abscidi expedit, quam cæteris ab eo maculam irrogari. Sit quamlibet illustre et officiosum in corpore, tamen si scandala germinat, et pestem ingerit, illud abscidi jubet Dominus et propelli. Quum ergo nobile membrum universalis ecclesiæ, prima Britanniarum sedes, et fidei mater in occidente, Cantuariensis ecclesia plurimum patiatur, et diutius jam passa sit, eo quod filii ejus parricidali scelere publicæ potestatis viribus abutentes, in ipsam irruerint, necesse est ut compatiamur et nos, et cum ipsa et pro ipsa recurramus ad dispensatorem salutis, ad pastorem et episcopum animarum nostrarum.

Sed quia non facile, nisi causa præcognita, curatur infirmitas, purgate, si placet, causam, et Anglicana ecclesia, Deo propitio, facile convalescet. Et quidem causa præ oculis est, quum ille Londoniensis, quem, si reminisci placet, Senonis, dum sui regis legationem gereret, furorem mente conceptum verbis constat aperuisse, nunc perniciosissimum ecclesiæ Dei totis viribus et operum testimonio exprimat furiosum. Is enim est auctor scissuræ hujus, sator discordiæ, scandali fomes, qui bellum, quod cum Deo et archiepiscopo suo diu habuit, nunc demum retorsit in fratres et coepiscopos suos, eo quod sibi excommunicato, sicut per officiales regis urgebat, communicare noluerunt, et archiepiscopo suo debitam subtrahere obedientiam. Ecce, pater, quantus lupus hactenus in ove latuit, quam manifestus anti-Christi præambulus, et præco iniquitatis, qui patrem persequitur, et matrem quærit evertere. Manifestum inobedientiæ crimen, quod idololatriæ et ariolandi flagitio conforme est, committere non veretur, tyrannorum ministerio proscribit et perimit innocentes, pacem nescit, et scindit ecclesiæ unitatem. Quid, quæso, aliud faciet anti-Christus? Nonne ad abolitionem tantæ iniquitatis sanctitatem vestram in apostolicæ virtutis robore ante faciem suam præmisit Christis in spiritu et virtute Heliæ? Conterat ergo, si placet, majestas vestra tam istum, quam reliquos, quos dominus Cantuariensis ex justis causis Satanæ tradidit, ut qui aliis se formam præbuit delinquendi, tam præsentibus quam posteris ad gloriam Dei, et honorem vestrum, ad totius ecclesiæ salutem et pacem, notum relinquat correctionis exemplum.

## EPISTOLA CCCCXLIV.—BANGORENSIS ARCHID. AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Quanta mentis exultatione, quanta animi jocunditate nostra privetur ecclesia, tam pii patris orbata præsentia, nec stylo notare nec verbis exprimere valemus; sic quippe cuncta in vobis relaxabat misericordia, quod nihil inultum omitteret justitia, et licet omnes de vestro damnum patiantur exilio, nos tamen majori super omnes affligimur incommodo: præsentes quippe nos pio mentis affectu venerabamini et inimicorum insidias in absentes illatas frustrabamini. Deus autem pro his vos abunde remuneret, quum nostræ imbecillitati digna retribuendi sit ablata facultas. Quod nisi locorum distantia nos a jucunditate vestræ præsentiæ sejungeret, nostri erga vos animi affectum clarius sentiretis, tum nostri copiam vobis exhibendo, tum nostram vobis, ut Domino, substantiam offerendo. De hoc autem, quod nobis indignis ecclesiarum regimen dignati estis remittere, Deum super hoc trahimus in testimonium nos omnem, quam potuimus, adhibuisse diligentiam, et vestris in omnibus obediisse præceptis; quod et de cetero faciemus, et quod vestræ de ecclesia regenda sollicitudini visum fuerit, nobis literis vestris remandate.

## EPISTOLA CCCCXLV.—BITURICENCIS ARCHIDIACONI AD EUNDEM.

*Dilectissimo patri et spirituali domino T. Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo V . . . suus Bituricensis archidiaconus, quicquid est et quicquid potest.*

Literas sublimitatis vestræ suscepi, continentes vos admirari, quoniam de adventu cardinalium nihil per me vobis innotuit. Qui nisi ita subitus esset, quod præscire non potuerim, quam libentius et jucundius vobis significarem, novit ille qui corda scrutatur et renes. Ego autem, ut amicum decet, pro vobis sollicitus, quamvis alio itinere præpeditus fuissem, apud castrum Radulphi obviam eis occurri, diligenti ab eis perquirens studio, tum seorsim, tum communiter, quam pro vobis aut contra vos potestatem in mandatis accepissent. Denique sicut unius relatu conjeci, et ex literis legationis utriusque oculata fide percepi, nihil prorsus contra vos, sed potius pro vobis eis permissum est. Præterea inde tamen occasione accepta cæpi suggerere eis, ut omnimodis præcaverent, ne in dominum regem Francorum, aut in regnum ejus, vel etiam in vobis aliquid molirentur, reducendo eis ad memoriam, quam ægre dominus rex tulerit absolutionem illius Joannis de Oxenford. Cui misso a rege Anglorum cum Reginaldo archidiacono, in introitu ipsius curiæ cum forte obviarem, ipsi, inquam, prætendenti osculum prius denegavi, quærendo in publico an excommunicatus esset. Sed quid mirum, si erubuerit versus in cachinnum? Tandem ab ipsis legatis, dum recederent accepi, quod etiam si contra vos, quod absit, potestatem accepissent, promptum animum, in quantum

fas esset, et devotam stare pro vobis gererent voluntatem. De cætero quod vobis placuerit, per præsentium latorem resignate mihi, in omnibus et per omnia parato obedire.

## EPISTOLA CCCCXLVI.—WILLELMI CARNOTENSIS ELECTI AD ALEX. PAPAM.

*Alexandro papæ Carnotensis electus.*

Ecclesiæ Romanæ filius, sicut in matris successibus totus exulto, sic in adversis ejus mihi caro maceratur, et affligitur spiritus, et animæ meæ requies omnino denegatur. Quum enim necessitas ad obediendum apostolicæ sedi fideles urgeat universos, me qui in Christi ministerio vestra sum creatura specialis, arctat devotio caritatis, ut per gratiam Dei neque mors neque vita possit a sanctæ Romanæ ecclesiæ, et vestra fidelitate et obsequio separare. Unde et ad dominum meum fiducialiter loquar, quæ ad gloriam ejus, et totius ecclesiæ honorem pertinere certo certius est. Inter omnia regna mundi non est ex animi mei sententia regnum, quod fidem sinceriorem, caritatem ferventiorem, devotionem uberiorem apostolicæ sedi semper exhibuerit, quam Francorum. Non est inter reges et principes, qui benignius exaudiat preces vestras, qui mandatis obediat humilius, qui ecclesiam et viros ecclesiasticos devotius honoret, et studiosius tueatur, Christianissimo rege nostro. Non est ecclesia, quæ Romanæ ecclesiæ fuerit utilior in omnibus angustiis suis, quam Gallicana. Supplicaverunt vobis ecclesia rex et regnum pro domino Cantuariensi, qui pro libertate ecclesiæ et majestatis vestræ dignitate tuenda exul et proscriptus jam quartum explet annum.

Agit apud vos contra eum tyrannus, ecclesiæ persequutor manifestus, hostis regni Francorum, cujus iniquitas omnibus nota est, et tamen quod dicere verecundor, et doleo accidisse, prævaluit hactenus in malitia et vanitate sua. Siquidem nuper cum ad colloquium Christianissimi regis accederet, et per comitem Flandrensem, qui illuc dominum Cantuariensem traxerat, de pace ecclesiæ reformanda sollicitaretur, literas apostolicas in audientia episcoporum suorum, et procerum legi fecit, quibus statuebatur, ne præfatus Cantuariensis in ipsum aut terram suam sententiam ferre possit, aut aliquod gravamen alicui personæ de terra sua inferre, donec redeat in gratiam ejus. Quo audito Christianissimus rex confusus est, et totum regnum, omnesque filii ecclesiæ doluerunt virum justum, pontificem reverendum sine causa suspendi, et ab apostolica sede manasse scriptum tam perniciosum exemplo. Anno præterito Joannes de Oxeneford gravissimum quidem scandalum excitavit, sed illud nihil ad istud. Sententia domini regis est, quod si preces ejus nolletis audire, causa Dei non sic fuerat opprimenda, nec erant danda duriora, quibus ecclesiam ventilaret, cornua peccatori: non erat innocens in mensa, immo inter manus regis Christianissimi jugulandus. Et quod tam regis quam nostratum omnium mentes magis exulcerat, efficaciores dicuntur fuisse injuriæ et comminationes Anglorum, quam Francorum sincera fides, devotio fervens, et juge obsequium. Promiseratis, pater, si reminisci placet, domino regi, toties pro domino archiepiscopo Cantuariensi supplicanti, quod ei justitiam exhiberetis, et quod memoratum filium vestrum regem lætificaverat, præceperatis, ut archiepiscopo comprovinciales episcopi obedientiam exhiberent. Nunc autem, quod regem

contristavit supra modum, eundem archiepiscopum, quem verbis consolamini, rebus opprimitis, et qui nomine tenus honoratur, debita privatur potestate. Placeat itaque clementiæ vestræ cancellare manus, et permutare vices solvendo innocentem, et ecclesiæ tortorem condemnatione debita vinciendo. Alioquin certum est scandalum, quod nuper emersit, et apostolicæ sedis denigrat honestatem, sedari non posse.

## EPISTOLA CCCCXLVII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Willelmus Carnotensis electus.*

VIGOR sensuum membris omnibus manat a capite, et a sancta Romana ecclesia, quæ omnium fidelium est caput, incolumitas universis et singulis ecclesiis procuratur. Nobile membrum ejus est prima sedes Anglorum Cantuariensis ecclesia, quæ prima prædicationis officio et sacramentorum dispensatione totam insulam convertit ad fidem, ut eam tanquam matrem suam omnes aliæ debeant venerari, quæ eas per evangelium in Christo genuit. Hanc non tam debilitare et scindere, quam subvertere nititur rex Anglorum, ut cum ea totius ecclesiæ, quod absit, perimat libertatem, et auctoritatem sedis apostolicæ excludat a finibus suis, et solus omnia possit in Orbe suo, qui sibi soli omnia concupiscit. Et nisi ipsius improba retundatur audacia, valde timendum est, ne reges et potestates ad similem contra Dei ecclesiam improbitatem tali provocentur exemplo. Nam plerumque, quod puniri non audiunt, licitum opinantur. Exulat apud nos vir bonorum omnium clarus testimonio, domino regi, ecclesiis, et optimatibus Francorum gratus et acceptus pro sua reverentia, dominus Cantuariensis,

quia tantæ iniquitati se opponere ausus est, et pro libertate ecclesiæ facere verbum, et apostolicæ sedi in privilegiis custodiendis servare fidem. Causa hæc, pater sanctissime, vestra est, in vos tam præsumptuosa, tam damnosa redundat injuria. Apostolatui vestro de cohibitione tyrannidis hujus debetur victoria, per misericordiam Dei et gloria reservatur. Nam si ille, quod Deus avertat, prævaluerit, ecclesia Anglorum periit, et Gallicana in periculo est. Exspectat devotus filius vester Christianissimus rex Francorum, exspectant ecclesiæ et optimates regni, quam opem adversus tyrannum sævientem feretis archiepiscopo pro justitia exulanti, et coexulibus ejus, quod ecclesiæ laboranti, immo jam fere labenti solatium. Exspectant, inquam, sibi reputaturi factum, quidquid miserationis domino Cantuariensi et suis fuerit exhibitum: si Joannem de Oxinefordia, qui imperatori contra ecclesiam Dei execrandum præstitit sacramentum, et complices suos confuderitis. Si regis Anglorum circumventiones examinaveritis diligentius,

Ne vos decipiant animi sub vulpe latentes,

Deo auctore, liberastis ecclesiam. Nam quæcumque idem rex agit, nostratibus et vicinis adeo suspecta sunt, ut passim dicant: Quoniam beatus qui allidit parvulos suos ad petram. Sicut vicinis notus est, utinam sine damno vestro, ne pernitiosus noceat, totus innotescat et vobis. Supplicamus itaque, quanta devotione possumus, majestati vestræ, quatenus aures clementiæ vestræ aperiatis ad orationes et vota populorum, et Cantuariensis ecclesiæ respiciatis necessitatem, et archiepiscopi, et eorum qui sibi pro Deo et ecclesiæ libertate coexulant, miserabiles exaudiatis preces. Certum vero habeat sanctitas vestra, quod dominus rex et optimates regni

Francorum eas ex variis et justis causis desiderant promoveri.

## EPISTOLA CCCCXLVIII.—ÆGIDII EBROICENSIS AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Ægidius Ebroicensis episcopus.*

CIRCA meæ vocationis initia vestræ debueram pedibus majestatis advolvi, et ibi infirmitatis meæ remedia quærere, ubi summi consilii angelus salutaris consilii posuit firmamentum. Verum ad hæc et alia debiti nostri officia exequenda peccatis exigentibus impedimur, maxime cum citra spem omnium graviora solito apud nos et circa nos scandala oriantur. Quum enim post multos labores et totius fere ecclesiæ graves molestias, et illam sollicitudinem, quam in sacrario pectoris vestri quasi crucem assiduam portabatis, ad pacem Cantuariensis archiepiscopi animum gloriosi regis Anglorum ad preces vestras, et juxta vestri formam mandati divina clementia inclinasset, et audita pace omnium bonorum voces exultarent et corda, et ipse Cantuariensis archiepiscopus salvo, sano, honestoque commeatu transisset in Angliam, et omnes in adventu suo vocem jucunditatis et canticum præstolarentur lætitiæ, versa est in luctum cithara eorum et tantam regiæ serenitatis perturbationem, afflictionemque ecclesiarum, totiusque populi fere desperationem accepimus, ut non possimus graviter non dolere. Quia domini regis offensa omnes, qui sub ditione ejus Domino famulantur, gravat pariter et offendit: et ipso laborante quiescere nec volumus, nec debemus. Quia ergo semel cœpi, loquar ad dominum meum, quum sim pulvis et cinis. Meminerit, quæso, pater sanctissime, prudentia vestra, quod sancta animalia oculos ante et retro habentia

describuntur, et ad designandam munditiam animalium, ungulæ fissuram legislator non tacuit, ut in lumine multiplici arduæ discretionis subtilitas, et in fissura ungulæ creditæ nobis dispensationis moderamen suavissimum designetur. Ad hæc a mente vestra non excidit, quod ubi multorum strages apparet, detrahendum est severitati in pluribus, et occisione unius personæ non oportet totam domum Domini concuti tam graviter et turbari, præsertim cum rege peccante, si viam pacis Cantuariensis agnosceret, et diligeret agnitam, plus universali paci ecclesiæ, plus propriæ per mansuetudinem discretam consuleret, quam comminationibus coruscando, et omnem potestatis suæ rigorem exercendo proficiat. De cætero nec novum, nec mirum est, humanum animum falli vel fallere. Ad utrumque posuit nobis cautelam magni consilii angelus dicens: Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. Miror qua impudentia vestræ sit serenitati suggestum regem Anglorum, et domini regis Anglorum et principis nostri filium professionem consecrationis suæ tempore debitam non fecisse, et juramentum de quibusdam consuetudinibus conservandis præstitisse. In unius negatione, et affirmatione alterius pari malignitate quassatum. Dico enim vobis coram Deo in animam meam, quod professionem a prædicto domino rege factam audivi in publico. De juramento autem nec post consecrationem, nec tempore consecrationis usque in hanc diem auribus meis vel modicum verbum insonuit. In omnibus his, pater sancte, vigilet et provideat sancta discretio vestra, ut quæratis et rogetis quæ ad pacem sunt peregrinantis Hierusalem: ne major in ecclesia Dei scissura fiat et gravior, tempus est, reverendissime pater, ostendendi et exercendi circa carissimum filium tuum illustrem

regem Anglorum apostolicæ viscera caritatis, ut ei respondeat mane justitia sua, humilisque et prompta devotio, quam vobis et ecclesiæ Romanæ tempore opportuno exhibuit, ut in sinum suum apostolico moderamine convertatur.

## EPISTOLA CCCCXLIX.—ROBERTI [OXONIENSIS ARCHID. POSTEA] HEREFORDIENSIS EPISCOPI.

*R. Archidiaconus Oxenefordensis, postea episcopus Herefordensis Gilberto Londoniensi episcopo.*

Non potest mihi tranquillus esse animi status, cum vestræ tranquillitatis perturbationem jugi meditatione reminiscor. Veruntamen non modicum in hoc consolationis accipio, quod animo meo studiose perscrutanti non occurrit præcedentis in vobis culpæ meritum quod præsentis causam tribulationis induxerit. Quod si ita est, tanto amplius debet in vobis clarescere fortitudinis virtus, quanto abundantius innocentiæ testimonium reddit vobis justissimus arbiter bene sibi conscius animus. Quapropter si per tribulationem hujus seculi is qui foris est homo vester corrumpitur, is qui intus est renovari debet de die in diem, sicut olim in prosperis ad temperantiam, ita nunc in adversis ad patientiæ probationem. Scriptum est enim : tribulatio patientiam operatur : patientia probationem : probatio vero spem. In hoc ergo multa mihi spes est, quod innocentiæ simul et humilis patientiæ vestræ meritis ad gloriam et honorem vestri liberabit vos Deus de manibus persequentium vos, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Unde votis indesinentibus omnipotentem Deum implorare satago, quatinus consuetæ discretionis vestræ oculum nullatenus aliqua sub-

repentis indignationis macula involvat, ne quod absit, offensam quam nondum in puritate conscientiæ habuistis ex novo contumaciæ crimine contrahatis. Bonum est humiliari, ut gloriosius exaltemur. Bona est humilitas, quæ superni judicis favorem invitat et consilia dissipat superborum. Humiliatus in carcere est et in compedibus Joseph, et postmodum nihilominus eloquio Domini inflammante super omnem terram Ægypti est constitutus et a venditoribus sanguinis sui præpositus fratribus adoratur. Humiliatus est David ad propheticam objurgationem, et postmodum Deo placens ad prophetalis spiritus gratiam est reparatus. Humiliata est et Maria ad cœlestis annunciationis oraculum et ad conceptionem altissimi spiritus sancti virtute meruit obumbrari. Humiliavit etiam semet ipsum Christus propter quod et Deus exaltavit illum et donavit illi nomen quod est super omne nomen. Si ergo ab aliquo facta est nobis datæ in vos sententiæ denunciatio, circumspecta deliberatione utendum est, ne vel eam contumeliose observetis vel, quod fortassis videri potest, superbe et periculose contemnatis. Non hæc dico quod aliquo præsumtionis typo putaverim a mea parvitate vestram posse instrui prudentiam: in cunctis canonum distinctionibus circa hos articulos sufficienter edoctam. Sed qualem circa honorem vestram affectionem habeam subticere non possum: hoc certe pro meo parvitatis modulo suggerens: ut morbo adhuc recenti festina remedia procuretis: ne forte inveteratus difficiliori cura opus habeat. Timendum enim est ne majoris auctoritatis robore quod factum est fulciatur. Quanquam et hoc timere certe impietate plenum sit; ne dicam sacrilegum. Quis enim putare audeat adeo eversum esse ecclesiasticæ petræ fundamentum ut apostolica auctoritate non

solum apostolicorum canonum regula confringatur, verum etiam ordo ille evangelicus ipsius Dominici oris constitutione consecratus, humanæ præsumtionis immutatione, ut ita dicam, prophanetur, ipso Domino dicente: Non est servus major Domino suo: nec apostolus major eo qui misit illum. Unde mihi nulla ratione persuaderi potest, apostolica auctoritate quamlibet modicum Christi corporis membrum nedum episcopum orthodoxum non commonitum non regulariter citatum, inauditum, indefensum, et in nullo contumacem, aut notorii criminis reprehensioni obnoxium ab ipsius Christi corpore abscidi licere. Omnipotens Deus corroboret spiritu sapientiæ suæ cor vestrum, actus quoque vestros muniat spiritu consilii et fortitudinis, ut præsentium tentationum impulsibus tam prudenter quam fortiter resistere valeatis. Ego certe quantulacunque portio creationis vestræ non tantum sumptus meos sed etiam meipsum, si jusseritis, impendere pro honore vestro paratus ero. Bene valeat in Christo dominus meus.

## EPISTOLA CCCCL.—HENRICI DECANI ET CAPITULI S. PAULI LONDON. AD ALEXANDRUM PAPAM.

Postquam dominus noster archiepiscopus Cantuariensis occasionem sibi reperit de terra nostra exeundi, exinde turbata variisque modis fluctuans Anglorum ecclesia laboriosa sollicitudine extitit curiosa tanquam repente destituta, et timoris onere multimodo laboravit agitata tanquam de exitu tantæ destitutionis dubia. Subvenit tamen omnipotentis Dei piissima benignitas, quæ regiæ in pastorem indignationis severitatem in gregem passim evagari hucus-

que non permisit; etiam manus ipsius potentiam ne matrem suam, cujus piissimus est filius, ecclesiam gravaretur, interim coercuit. Præ cæteris tamen sollicitior nostra fuit ecclesia, tanquam in urbe cæteris omnibus terræ nostræ populosiore sita, et regiis sollicitudinibus magis exposita et speciali aliqua dignitate cæteris ecclesiis dignior habetur et superior. Cujus gravamen et onera importabilia, quæ magis verbis vivis exprimi quam literis possunt dictari, quum juste et non sine causa metueremus, nos una cum Domino Gilberto, episcopo nostro, vobis in omnibus devotissimo ad vestram sanctitatem quondam appellavimus, et ipsius quidem appellationis causa et tenor vestræ discretioni satis innotuit: sed vestra benignitas laboribus et sumtibus ecclesiæ nostræ per literas ad Dominum Cantuariensem missas ea vice pepercit: quarum beneficio quum nos fore in quiete, donec ira Domini nostri regis effervuisset, interim speraremus, subito et quasi ex insperato audivimus Domino Cantuariensi habenas fuisse laxatas et rigoris Archiepiscopalis exercitium cum plena potestate a vestra celsitudine restitutum, propter quod Dominus et episcopus noster Gilbertus, cujus animo sollicitior suæ et nostræ ecclesiæ cura insedit: gravamen tam in personam suam quam in universum ecclesiæ suæ gregem, licet nullius culpæ conscius, iterato formidans ad vestram audientiam in facie ecclesiæ ante altare beati Pauli constitutus, præsentibus viris religiosis Abbate Westmonasteriense et Abbate Sancti Augustini Cantuariensis, et Abbate Certesiæ, et prioribus conventuum et archidiaconis et clericis plurimarum ecclesiarum, decimo quinto kal. April. appellavit, integritatem sui status et Domini nostri regis et omnium procerum et totius regni ejus vestro sanctissimo examini commendans, et indemnitatem

præcavens. Post hanc autem appellationem, sed et ante, quum ob culpam nullam fuisset citatus hucusque nec commonitus, anathematis sententiam in ipsum et in plerosque alios a Domino Cantuariensi fuisse latam plurimum obstupescimus, et gravissime dolemus. Indebitam enim pœnam ipsum sustinere, quæ ad nos tanquam ipsius filios specialius et pressius spectat, sine grandi spiritus contritione videre non possumus: præsertim quum ejus apud nos conversationem dignissime laudabilem experti fuerimus, et ipsum nihil culpæ contraxisse nec aliquo modo ipsum iram Domini regis in dominum Cantuariensem vel excitasse vel fovisse indubitanter cognovimus, sed ad pacem ejus et securitatem studiocissime laborasse et sæpissime sua industria optimam spem inde concepisse. Vestræ itaque sublimitati humiliter ac affectuosissime, et pro Domino et pastore nostro quem ad ecclesiæ nostræ regimen gratiæ vestræ serenitas transferri concessit, preces supplices porrigimus, quatinus ipsum ad vos venientem digne suscipiatis et paterna gratia afflictionem ejus et nostram sublevetis, et sicut apostolicam decet dignitatem, remedia appellationum sive oppressis, sive ex aliqua vel levi suspicione meticulosis concessa illibata tueri et fovere dignetur vestra sanctitas. Quam cum incolumitate longa conservet pater misericordiarum et Deus totius consolationis Christus omnipotens.

## EPISTOLA CCCCLI.—STEPHANI MELDENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

*Alexandro papæ Stephanus Meldensis episcopus.*

LICET non sit discipulus super magistrum, judiciaque pastorum ovibus veneranda sint, non retrac-

tanda, non tamen erit incongruum, si patri filius in causa pietatis supplicet, et bonum dominum pro bono pacis humilis servus instanter interpellet. Novit non solum Romana, sed et omnis Catholica ecclesia, quam injuste dominus Cantuariensis exulet, quam inique vapulet, de quam bono opere lapidetur; et quod dum ecclesiæ verus nititur esse filius, hostibus ecclesiæ factus est hostis publicus. Et ea causa in exilium est depulsus, qua fuerat ab exilio dignissime revocandus. Nondum tamen iniquitas oppilavit os suum, nec obstructum est os loquentium iniqua, sed quasi quosdam cineres mortuos persequitur, et in capite judicii nititur eruere oculos veritatis, quæ jam in quibusdam obliquavit pedes rectitudinis. Filiali igitur devotione et omnimodis obnixa supplicatione postulamus, ut erga dominum Cantuariensem indefessam et solidam, solitamque geratis circumspectionem. Et dum Anglorum vobis pecuniosæ insidiantur versutiæ, papalis nihil diminuatur constantiæ, sed immotam et ineradicabilem servando perseverantiam, et domini regis, et totius ecclesiæ Gallicanæ vobis et conservetis benevolentiam et augeatis amicitiam.

## EPISTOLA CCCCLII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Stephanus Meldensis episcopus.*

Crebrescunt, pater, scandala temporibus nostris: sed væ illi, per quem scandalum venit. Si enim præcipitio et mola asinaria dignus est et profundo, qui unum de Christi parvulis scandalizat, quod meretur judicium, quas in se provocat pœnas, qui totam ecclesiam Dei scandalo replet, sanctorum corda percellit, ut, si fieri posset, a fidelitate et devotione

sedis apostolicæ moveantur electi? Et quidem Joannes de Oxeneford anno præterito gravi scandalo collisit ecclesiam, qui domini Cantuariensis excommunicatos, persistentes in scelere suo, quod omnibus notum est, sine omni non dico satisfactione, sed etiam sine satisfactionis imagine fecit absolvi. Et quod sine dolore et confusione non eloquor, adhuc ecclesiarum possessionibus incubant, spoliant clericos, pauperum Christi bona diripiunt, impune se tam Romanæ ecclesiæ auctoritate, quam regis sui iniquitate tutos esse gloriantes. Cæterum scandalum illud, licet maximum fuerit, jocus erat præ his, quæ regis Angliæ nuncii nuper attulerunt, et quod omnium fidelium vestrorum corda magis exulcerat, in colloquio regum novissimo publicata sunt. Lectæ enim sunt literæ, quibus dominus Cantuariensis, vir literarum eruditione et morum honestate, sed magis pro causa domini et libertate ecclesiæ, cujus assertor est, venerandus, potestate debita coercendi subditos privatus est, donec redeat in gratiam regis illius, cui gratus esse non poterit, nisi Deo ingratus sit, et infidelis apostolicæ sedi, et toti perniciosus ecclesiæ. Confusus est Christianissimus rex in verbo isto, stupuit ecclesia Gallicana, principes doluerunt, quod tantum prævaluit apud vos manifestus hostis regni Francorum, universalis ecclesiæ persecutor, incentor schismatis quoad potuit, et fautor hæreticorum. Sed nunc, auctore Deo, in eo calculo constitutus est, ut licet minari audeat, in hac parte non possit nocere. Nam qui terret, plus ipse timet, et Deo propitiante promptior est ad fugam, quam ut hostem audeat exspectare. Nusquam enim tutus est, et non tam extraneos, quam domesticos veretur hostes. Dominus noster rex quantum motus sit, quod tantum acquievistis ecclesiæ persequutori et

hosti suo, non facile dixerim, ne referenti vestra sanctitas indignetur, sed certum est hoc scandalum sedari non posse, nisi citam adhibueritis medicinam. Nec desunt qui suadeant, ut de cætero non desistat pro reverentia vestra suam et regni procurare utilitatem, contrahendo cum his, qui oderunt nomen vestrum. Placeat itaque majestati vestræ in consolationem domini Cantuariensis, immo in sublevationem ecclesiæ mitigare animum ejus, et ecclesiam Gallicanam a tanto scandalo liberare. Quod utique fieri posse non arbitror, nisi absolvatur innocens, et impius vinciatur, cujus potestatem jam coarctavit altissimus, ut de cætero non oporteat vereri minas ejus. Verendum est, ne alii principes in destitutione ecclesiæ hoc exemplo similia præsumant, et quoties a Christi sacerdotibus corripiuntur, ora eorum nitantur occludere, et ministerii detrahere potestatem. Valeat semper et vigeat sanctitas vestra.

## EPISTOLA CCCCLIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Domino papæ episcopus Meldensis.*

Licet præsentis negotii magnitudo, pater sancte, verborum prolixitatem exigit, tamen ex multorum relatione et ex scriptis magnorum virorum quamplurium ad vos missis, pretiosam in conspectu Domini, novi ut credimus martyris archiepiscopi mortem tam plenis innotuisse, non ambigimus. Super hoc ipso verbo abbreviatum vobis duximus faciendum. Prætermittentes igitur de morte illius tanti viri lacrimabilem narrationem, qualiter in crastino innocentium infra actum innocentium inter templum et altare a ministris Herodianæ crudelitatis, ex præcepto regis

sui se in sanguine ejus grassari coram omni populo protestantibus, ad solas preces maxima urgente necessitate convertimur. Vestram itaque paternitatem, sicut decet, altius moveat sanguis alterius Abel, ab iniquissimo Cain injuste effusus, qui de transmarinis regionibus ad vos clamare non cessat. Moveat vos etiam totius ecclesiæ communis dolor, et conquestio miserabilis, et periculum imminens. Moveat vos regni Francorum subita perturbatio, et super hæc omnia amor Dei et zelus justitiæ, quo in tanto sceleris auctore non minimum exardescere debetis. Vestræ igitur sanctitati, quanto possumus cordis affectu, supplicamus, ut sententiam, a domino Senonensi consilio provincialium episcopornm et quorundam abbatum, necnon etiam quamplurium prudentium et religiosorum clericorum in terram ejus cismarinam juxta mandatum vestrum promulgatam, ratam habeatis et firmiter observari præcipiatis: et quod ab ipso fieri non potuit, vos cui plenitudo potestatis collata est, supplere non differatis, et ut tyrannus ille talia non exerceat sine damnatione; et novus martyr non fraudetur debita exaltatione, ipsum et totam terram ejus transmarinam ecclesiasticæ censuræ potenter subjiciatis. Seniores etiam populi a quibus egressa est iniquitas, episcopos scilicet pridem ex parte damnatos, nullo modo prætermittatis; vigilantes ne spiritus mendacii et humilitas palliata, seu etiam frivolarum terror minarum, et falsa periculi majoris interpretatio in tramite justitiæ prudentiam vestram aliquatenus faciat declinare. Valeat sanctitas vestra.

## EPISTOLA CCCCLIV.—MILONIS MORINORUM EPISCOPI AD ALEXANDRUM PAPAM.

*Sanctissimo domino et patri carissimo, Alexandro Dei gratia summo pontifici, Milo Morinorum episcopus, salutem, et devotam in omnibus obedientiam.*

Impudentiæ mater ambitio, quam cœca sit, ex eo conspicuum est, quod se pari temeritate audendis et non audendis immergit, et concupiscentiæ stimulis agitata per fas et nefas ruit in præceps. Hujus impulsus furore Londoniensis episcopus matrem suam sanctam Cantuariensem ecclesiam, cui fidem et obedientiam ex præstita professione debet, quærit evertere, et archiepiscopatus honorem ecclesiæ Londoniensi, cui præsidet, se adquisiturum gloriatur. Sufficere debuerat ei, quod patrem suum dominum Cantuariensem, ob confessionem veritatis, et tuitionem libertatis ecclesiasticæ, et privilegiorum sedis apostolicæ defensionem, jam quinquennio proscribi fecit, et quod indubitanter peremptorium est, regis et officialium suorum animos in persecutionem ecclesiæ excitavit, et mandato vestro inobediens clericorum, qui pro justitia spoliati sunt, adhuc detinet bona. Nam si in fraudem spoliatorum dolo desiit possidere, aut quod magis credimus, fingit se aliis cessisse possessionem, nihilominus damnandus est, præsertim cum ante receperit tam vestras quam archiepiscopi sui literas, quibus præcipiebatur in periculo ordinis sui, et sub anathemate restituere clericis ablata, quæ tenebat, et alios, qui bona eorundem mandato regis occupaverant, ad restitutionem faciendam severitate ecclesiastica perurgere. Sed quia nimis alta mente repositum manet, quod eum Cantuariensis ecclesia,

prout ambierat, non elegit, et hactenus prosperatus est in iniquitatibus suis, et quod male libuit, impune commisit, sicut opera ejus videntur attestari, nihil ei satis erit, nisi virum innocentem et justum, et patrem suum, et jam sæpius confessorem, de terra prorsus avellat. Nuper in solemni conventu per officiales regis elaboravit, ut fratres et coepiscopos suos sibi communicare compelleret, et domino Cantuariensi debitam subtrahere obedientiam. Cæterum, Deo inspirante, qui præcipui erant, in conflatorio ejus probati sunt, et ei in faciem resistentes, Deo ante conspectum suum proposito, hinc indignationem regis, quam ille concitat et minatur, inde consolationem exspectant a Deo. Conterminales sumus Anglorum, et nostrorum et illorum interveniente frequenti commercio, nos facile latere non potest, quod tam solenniter ab illis geritur. Diu lupum texit in pellibus agninis, et fallacia habitus et gestus simulata religione derisit ecclesiam. Quid ergo superest, pater optime, qui totius ecclesiæ salutem cooperante Domino dispensatis, nisi ut audito sapientissimi Salomonis consilio, jam a Christi corpore separatum ejiciatis derisorem, et exibit cum eo jurgium? Nam totius hujus schismatis auctor est et incentor, et quasi per se non satis insaniat, instigat regem. Supplicamus itaque majestatis vestræ pedibus provoluti, ut Cantuariensi ecclesiæ feratis opem, et tam præfatum episcopum quam alios, quos archiepiscopus justo anathemate perculit, sic conteratis, ut posteris, qui audituri sunt tanta peccatis nostris exigentibus fuisse præsumpta, gaudeant a vobis eadem severitate vindictæ fortiter, ut a successore Petri decet et Christi vicario, fuisse restincta. Nam gloriæ vestræ, quam Deus perpetuet, titulos plurimum illustrabit, si tam justæ ultionis in repro-

bos condignum relinquatis exemplum. Valeat semper sanctitas vestra.

## EPISTOLA CCCCLV.—BERNARDI NIVERNENSIS EPISCOPI AD ALEX. PAPAM.

*Alexandro papæ Bernardus Nivernensis episcopus.*

Post nunciorum vestrorum a domino rege discessum, ad curiam citati venimus, ibique ex certa relatione archiepiscoporum, episcoporum, et aliorum terræ suæ, qui ob hoc convenerant, magnatum accepimus, quod idem dominus rex nuncios vestros et literas debita veneratione susceperat; quippe qui ei promptam benignitatis vestræ gratiam promittere videbantur. Propositis siquidem ab eis petitionibus vestris de consilio prædictorum optimatum suorum præfatum regem benigne respondisse asserebant, quod pro amore et honore vestro archiepiscopum Cantuariensem ad archiepiscopatum suum redire, et omnia, quæ tenebat quando exivit, cum integritate recipere, salva nimirum pristina dignitate regni sui, concedat, et deinceps bene et in pace possidere ad honorem Dei. Asserebant etiam quod quum inter dominum regem et prædictos nuncios vestros super hoc tractatus prolixior haberetur, tandem utrimque complacuit, ut eos qui præsentes aderant, statim absolverent, et ad illos, qui in Anglia erant absolvendos alter eorum, videlicet magister Vivianus, illico transiret, alter ad condictæ pacis executionem remaneret. Postmodum vero revocato, quem præbuerant, consensu verbum conservandæ in posterum regiæ dignitatis admittere noluerunt, ea quæ utiliter et provide ordinata fuerant, exequi recusantes, tanquam in hoc verbo aliquid ecclesiasticæ dignitati derogaretur,

cum omnibus sanius et recte intelligentibus videatur, quod dignitas regia ecclesiasticam provehat potius quam minuat dignitatem, sicut versa vice ecclesiastica libertas regiam adornat et veneratur majestatem. Est enim in his duabus rebus firmissimus amicitiarum nodus, et amica connexio, cum et regiam excellentiam dignitas ecclesiastica provehat, et pacem ecclesiasticam regia conservet auctoritas. Nos itaque paternitatis vestræ genibus advoluti, quanta possumus supplicatione, pietatem vestram exoramus, ne in tanto rerum discrimine literarum apices, et verborum conceptiones potius, quam ipsam amplecti velitis veritatem, sed juxta datum vobis a Deo discretionis et consilii spiritum dormitet aliquantulum apud vos severitas disciplinæ, ut magis proficiat benignitas et mansuetudo gratiæ: et causæ unius, sicut pium patrem decet, multorum aut certe innumerabilium discrimen et periculum præferatis.

## EPISTOLA CCCCLVI.—WILLELMI NORWICENSIS AD THOMAM CANTUAR.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Willelmus Norwicensis episcopus.*

SECUNDUM formam mandati vestræ sanctitatis clericos de terra comitis Hugonis, qui post interdictum domini papæ in terra ipsius divina celebrare præsumpserunt, accepto ab iis sacramento quod vestro mandato stabunt, absolvimus, interdicentes iis, ne divina celebrarent. De quorum numero latores præsentium, Gilbertus et Baldwinus presbyteri sunt, quos ad pedes vestræ sanctitatis suspensos cum literarum nostrarum testimonio dirigimus, quia ipsi miserabiliter ad nos accedentes id a nobis impetrave-

runt, sperantes misericordiam vestram prævenire potius, quam expectare judicium. Semper valete.

## EPISTOLA CCCCLVII.—BALDWINI NOVIOMENSIS AD ALEX. PAPAM.

*Alexandro papæ Baldewinus Noviomensis episcopus.*

FERREUM pectus est aut lapideum, quod ad labores et ærumnas sanctæ Cantuariensis ecclesiæ non anxiatur. Et inhumanos habet oculos, qui in tantis ecclesiæ lacrimis potest a lacrimis abstinere. "Omnibus illa bonis flebilis" est, sed nulli aut paucis in regno Francorum flebilior esse debet quam mihi, qui et gloriam ejus vidi, et beneficia sensi, et familiarius agnovi devotionem, quam sanctæ ecclesiæ Romanæ semper exhibuit. Semper enim, quod alias nusquam auditur aut raro, habuit Cantuaria episcopos confessores, et qui aut martyrio coronati sunt pro fide Christi, aut exules et proscripti sunt pro justitia et libertate ecclesiæ. Et quidem ille, qui nunc ei præest, implet mensuram patrum suorum: et pro honore Dei, sicut jam utrique regno ex ipsius persequutoris sui publica confessione innotuit, jam quinquenne exilium proscriptus agit. Verum decessores sui, sicut legitur in historiis, aut viventium tenetur memoria, soli in propriis personis exilium, aut proscriptionis injuriam pertulerunt. Hic autem cum tota domo, cognatis omnibus, familiaribus, et amicis, tanto acerbiori dolore relegatus est, quanto iniquius, et majoris crudelitatis gravamina erant, quæ a tortoribus ecclesiæ perferebat. Sed longe graviora sunt, quæ nunc a fratribus et domesticis sustinet. Horum signifer est Londoniensis ille, qui diu vulpem ementita ove subornans, latenter in manibus ferebat ig-

nem et gladium, quibus regis et officialium suorum animos succenderet adversus ecclesiam, et manus armaret. Et quia eum Cantuariensis ecclesia sibi in pontificem non elegit, cœca ductus ambitione, quasi versus in furorem, minatur se regis viribus facturum, ut archiepiscopalis cathedra Londoniam transferatur. Coepiscopi sui, ab officialibus regis nuper commoniti, et quatenus potuit fere compulsi, ut ei communicarent, et Cantuariensi archiepiscopo subtraherent obedientiam, eum ratione juris, ut oportuit, confuderunt, non consentientes ulterius consilio et machinationibus ejus: quoniam exspectant et ipsi regnum Dei, et interim consolationem ab apostolica sede. Placeat itaque sanctitati vestræ tam præfatum episcopum, auctorem scilicet et incentorem schismatis hujus, quam reliquos ecclesiæ malefactores, quos dominus Cantuariensis exigentibus culpis anathematis vinculo innodavit, tanta severitate conterere, ut alii eorum exemplo territi non audeant similia attentare.

## EPISTOLA CCCCLVIII.—EJUSDEM ET MAURICII PARIS. AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Bernardus Noviomensis et Mauricius Parisiensis episcopi.*

Nos sanctitati vestræ pro ecclesia Anglicana, et venerabili viro Cantuariensi archiepiscopo preces sæpius porrexisse meminimus, nec poterit, Deo propitio, nostra instantia cohiberi, donec ei misericordiam impendatis, et apostolicæ majestatis dextera malitiam reprimatis eorum, qui Christum in illo conantur extinguere, et totius ecclesiæ perimere libertatem. Gravia quidem sunt et multa damna, quæ

diu fortiterque sustinuit, atroces nimis et sine exemplo in se et suis patienter excepit injurias, sed divina cooperante gratia, ad magnum jam ecclesiæ profectum, ut indubitanter credimus, pervenerunt. Nam apud illum Anglorum regem, cui non satis est indebita servitute torquere subjectos, gratis affligere innocentes, contrahentes decipere, vicinis insidiari, fraudare dominos, nisi contra fas et jura conculcet ecclesiam, jam de consuetudinibus et dignitatibus nec mentio est, hoc eo petente dumtaxat, ut ei faciat præfatus Cantuariensis, quod archiepiscopus regi debet, et ipse vicissim illi, quod rex debet archiepiscopo. Nuper autem ad hanc ejus pollicitationem spe reconciliationis pleniori suscepta, idem Cantuariensis in omni humilitate et devotione usque ad Pontisaram accessit, confidens se regis colloquium habiturum, sicut venerabiles viri, dominus Rothomagensis, et episcopus Sagiensis promiserant per literas suas, et præter hos Cistertiensis abbas, et frater Gaufredus Autisiodorensis, quos præfatus rex Senonas ad sæpedictum archiepiscopum miserat, ut hoc colloquium procurarent. Sed idem rex in reditu nunciorum suorum, scilicet magistri Ricardi Barre, et Radulphi Landaviensis archidiaconi, redeuntium a sanctitate vestra, more suo resiliit a pactis, dicens se cum festinatione iturum in Angliam, ut filium suum in læsionem et injuriam Cantuariensis ecclesiæ, per manum domini Eboracensis, vel alterius episcopi faceret coronari. Et sicut apud nostrates celebre est, præfati nuncii ejus gloriati sunt se et hanc novi regis coronationem obtinuisse a vobis, et absolutionem eorum, quos dominus Cantuariensis pro merito anathemate condemnavit. Rediit itaque infecto negotio toties memoratus Cantuariensis, condolente sibi Christianissimo rege, et regno compa-

tiente, mirantibus cunctis, si etiam nunc in tam conspicua causa circumveniri potuerit apostolica sedes. Quis enim, et pro qua causa condemnabitur, si tanta et tam evidens Christi injuria, et ecclesiæ læsio, et contemptus, ab illo rege non requiruntur? Quis innocens de manu calumniatoris liberabitur, si non subvenitur domino Cantuariensi et coexulibus suis? Hæc enim quæ nuncii ejus jactitant evacuasse, ad coercitionem hominis, aut potius iniquitatis videbantur esse præcipua. Et jam in pœna aliorum didicerat, quid adversus malitiam potestatum valeat ecclesiasticus vigor. Pax ecclesiæ credebatur adesse præ foribus, ipseque rex ferocitate seposita eam in veritate ad honorem Dei expetere etiam a familiarissimis putabatur. Sed si hæc ei etiam post injuriam, quam vobis in imitatore beati Petri, et vestro domino Gratiano, et aliis nunciis intulit, indulta sunt, idem est ac si omnis via pacis et spes ecclesiæ prærupta sit Anglicanæ. Sed absit hoc a sanctitate vestri pontificatus, ut tam patens injuria Christi confessoribus irrogetur, et pernicioso exemplo tyrannorum adversus ecclesiam armetur et roboretur iniquitas. Sperabatur enim ab omnibus, quod vestram non posset ulterius circumvenire prudentiam, aut illudere sanctitati, aut justæ severitatis manus evadere. Ecclesiæ miseria, et innocentium infinita afflictio, quam videmus, nos verba protendere coegerunt. Sed summa desiderii nostri est et totius ecclesiæ Gallicanæ, ut tantum scandalum celeri subventione de medio tollatis, et præfatum regem his, quæ Christiano regi competunt, faciatis esse contentum, et regi regum sua privilegia illibata relinquere.

## EPISTOLA CCCCLIX.—PETRI PAPIENSIS AD THOMAM CANTUAR.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Petrus Papiensis episcopus salutem et omne bonum.*

Loquitur sapiens ita dicens: Aqua frigida animæ sitienti, et nuncius bonus de terra longinqua. Quam vera sit ista sententia, benignitatis vestræ dignatio experiri me fecit. Benedictione etenim et salutatione, quam de terra longinqua in signum eximiæ dilectionis misistis ad me, revera non modice refrigeravistis animam meam sitientem ad vos ex illa die, qua nosse et videre vos, et recipi merui inter vestræ familiaritatis arcanum. Igitur tantæ dignationi humilitas nostra, etsi non quas debet, certe quas valet, gratias reddit. Oro etiam, ut ille vobis gratiam retribuat pro me, pro cujus amore, licet indignum, tanto me affectu et amatis et honoratis. De cætero, reverende pater, filiali præsumptione obsecro vos ut patrem, moneo ut amicum, ne deficiatis in tribulationibus, quæ invenerunt vos nimis, maxime cum ista sit via, qua itur ad Deum. Quum enim, juxta Apostolum, diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum, per prospera et adversa in hoc mundiali stadio per patientiam Christi miles, tanquam aurum in fornace, probatur. Denique sicut electis tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, quæ nec confunditur nec confundit, cum a caritate fulciatur; sic e contrario reprobis tribulatio impatientiam, impatientia pusillanimitatem, pusillanimitas tristitiam parit, et illa interimit, cum per eam animus in desperationem absorbeatur. Igitur viriliter agite, et confortetur cor vestrum, nec ullius

vos, quod absit, suasio, quasi cedere debeatis, inducat: quin potius agite quod agitis, et tenete quod tenetis, ut a summo pastore de commisso grege mercedem plenam recipiatis. Hoc tam fideliter, quam amicabiliter consulo vobis. Hoc utinam persuadere possim et mihi. Hoc salubre nobis, hoc imitabile nobis commissis, ut bene agendo et sustinendo quod voluerit, et quamdiu voluerit Deus, et ejus inhærendo vestigiis honorificemus ministerium nostrum. Quod autem parvitatis nostræ precibus vos attentius commendatis, merita quidem propria metiendo confundor, sed devotionem vestram suspiciendo amplector. Quidquid igitur amoris et obsequii pro vobis efficere possum apud Deum et homines, vestrum esse sciatis cunctis diebus. Atque utinam se offerat locus et tempus, quo palam liceat experiri, quam pure diligam vos, non tam verbo et lingua, quam opere et veritate. Valete.

## EPISTOLA CCCCLX.—MAURICII PARISIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

*Sanctissimo patri et domino Alexandro, Dei gratia summo pontifici, et universali papæ, Mauricius eadem gratia Parisiensis ecclesiæ humilis minister, obedientiæ, servitutis, et devotionis plenitudinem.*

NOVERIT celsitudo vestra, serenissime pater, quod nuper prope Parisios de pace inter regem Angliæ et dominum Cantuariensem reformanda tractatum est. Et sicut magistrum Vivianum confitentem audivi, rex Angliæ in hunc modum pacem concessit, scilicet quod juxta mandatum et consilium vestrum pro amore Dei, et vestri, et honore sanctæ ecclesiæ, dominum Cantuariensem in gratiam suam reciperet, et

omnibus qui pro eo exulabant, pacem et plenam de se et suis securitatem concederet, et ipsi ecclesiam Cantuariensem in ea plenitudine et libertate, in qua eam melius habuerat postquam factus est archiepiscopus, redderet, possessiones etiam omnes quas habuit, ita libere et quiete, et honorifice tenendas, sicut ecclesia et ipse liberius et honorificentius, postquam promotus est in archiepiscopum, tenuerat, ipsi et suis similiter resignaret. Et omnes ecclesias et præbendas ad archiepiscopatum pertinentes, quæ postquam de terra exivit vacaverunt, ut de his sicut de suis ad libitum suum faceret, similiter habere permitteret. Hæc quidem omnia concessit. Verumtamen in osculum pacis ipsum nullatenus recipere voluit. Quod quia multis prudentibus qui aderant, suspectum videbatur, nec eo modo Dominum Cantuariensem in plenariam Regis Angliæ gratiam redire, vel pacis integritatem obtinere posse intelligebant, pax imperfecta remansit. Præterea requirebat dominus Cantuariensis partem ablatorum sibi restitui, alteram vero partem in sustentationem dimitti, donec vestrum super hoc et religiosorum virorum haberet consilium. Inconveniens enim, et sibi valde damnosum, et perniciosum sanctæ ecclesiæ exemplum videretur, si ipse omnia ablata, sicut rex Angliæ postulabat, penitus remitteret, cum per ejus absentiam ædificia Cantuariensis ecclesiæ diruta essent, et ad possessiones dissipatas tenue haberet refugium, et ipse gravissimo alieni æris debito adstrictus teneretur. Sanctitati igitur vestræ, quam pro ecclesia Cantuariensi frequentius rogavi, flexis genibus et tota animi devotione supplico, ut filiæ vestræ jamdiu periclitantis miserias misericorditer attendentes, ipsius honori et utilitati consulendo, et honestæ compositioni intendendo, eum ab exilio instanter revocare paterno affectu vigiletis. Vi-

detur autem quod dominus Cantuariensis non minus possit vel debeat a rege Angliæ exigere, presertim cum dominus rex palam dixerit, eidem Cantuariensi plenarie gratiam minime restitui, nec se aliquo modo huic compositioni interesse, nisi osculo pacis firmaretur.

## EPISTOLA CCCCLXI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Mauricius Parisiensis episcopus.*

Parit et alit culpas licentia delinquendi, et in augmenta facinorum prosilitur, dum secura impunitate peccatur. Latuit aliquandiu Londoniensis ille episcopus, ne dicam lupus anti-Christi præambulus, in pellibus agninis. Et quia in prima depopulatione ovilis Christi cum principe suo, cujus viribus abusus est, non est ejus repressa malitia, nunc impatiens disciplinæ unitatem ecclesiæ Anglicanæ scindere machinatur. Ex quo enim culpis exigentibus Satanæ traditus est in interitum carnis, discordias seminavit, sparsit scandala, scissuras et seditiones machinatus est, et patenter exercuit opera, quæ solutus Satanas videri debeat exercere. Conatus est per officiales regis episcopos inducere, ut ei communicarent, et domino Cantuariensi, qui ætate nostra in partibus occidentalibus se confessorem veritatis et virtutis exemplar proposuit, obedientiam subtraherent. Sed ei, Deo inspirante, præcipui eorum in faciem restiterunt, eo quod erat reprehensibilis. In tantam ergo prosiliit impudentiam, ut publice diceret se Cantuariensi ecclesiæ obedientiam non debere, eo quod postquam ad ecclesiam Londoniensem translatus est, nullam ei de exhibenda obedientia fecit professionem. Ausus est etiam gloriari, quod archi-

episcopalem cathedram Londoniam transferri faciet, ut civitas, quam ante tempus beati Gregorii Anglorum apostoli archiflaminem dicit habuisse, eadem nunc archiepiscopum habeat temporibus Christianis. Qui talia, pater sanctissime, facit et loquitur, nonne merito creditur insanire? Utique non est hic homo a Deo, qui obedientiam non custodit, qui fidem nescit, qui schismatis auctor est et incentor. Placeat itaque majestati vestræ, quam in longa tempora conservet Deus, domino Cantuariensi, quem constat pro justitia et pro libertate ecclesiæ, pro tuendis apostolicæ sedis privilegiis jam quinquenne exilium fortiter et alacriter sustinere, opem ferre, et tam præfatum Londoniensem, quam alios ecclesiæ malefactores, quos, ut meruerant, serius tamen anathemate perculit, allidere et conterere ad apostolicam petram, juxta quam absorpti sunt auctores eorum. Alioquin timendum est, ne si, quod absit, tantum scelus remaneat impunitum, citius et Anglicanæ et Gallicanæ ecclesiæ perniciem, et religionis ruinam operetur.

## EPISTOLA CCCCLXII.—JOANNIS PICTAVIENSIS AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Reverendissimo domino, et patri beatissimo Thomæ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suus Joannes, eadem gratia Pictaviensis ecclesiæ humilis sacerdos, salutem et sanctæ perseverantiæ virtutem.*

Vix mihi, domine, vel unum diem in itineris procinctum indulsi post literarum vestrarum susceptionem, immo et omnis mihi etiam unius horæ morula odiosa erat post illarum perlectionem literarum, quæ nihil continebant nisi solam obtestationem, ut tam necessario negotio, absque cujus impetratione non

erit, sicut proponitis, absque scrupulo conscientia vestra, meum præstarem obsequium. Fateor, domine, excussisse mihi lacrimas literulas illas: quarum tam sedula, et sub tali imprecatione obsecratio nescio quam circa fidem amici dubitationem importare videbatur. Malo tamen, ut salva pace domini mei loquar, vos juxta nominis nostri proprietatem parum credulum, quam me minus devotum inveniri. Et quamvis, sicut præcepistis, in hujus itineris arreptione Pictaviensium meorum contempserim loquacitatem, volui tamen, salva gerendi negotii fide, ipsorum declinare nugacitatem. Inde fuit quod palam proposui me episcopo Ebroicensi, Ricardo de Humet constabulario, Willelmo filio Hamonis, cæterisque regis officialibus Turonis occursurum, qui eisdem diebus ibi convenire debebant, ut super pace comitum Arvernensium tractarent. Consilii siquidem illorum fidem explorare necesse habebam propter novorum mandatorum inauditam duritiam, quæ mihi luscus noster, cujus et mentis oculum penitus excœcavit Deus, et cum illo Simon de Turnebu conestabularius Toarcensis, ex parte regis apportaverant. Illi enim paucis diebus post natalem apostolorum Pictavium venerant, et solum me in partem traxerant, tanquam secreta habentes ad me mandata; adhibito tamen secum Henrico Panetario, quasi legationis sibi injunctæ fideliter peractæ, si necesse foret, teste futuro. Quumque plurimum insisterem, ut vel unum mecum adhibere possem, sive abbatem, quia plerosque ibi mecum habebam, sive quamcumque ecclesiæ meæ personam, sive saltem canonicum, id mihi concessum non est, eo quod mandata ad me tantum, non etiam ad illos perferenda accepissent. Inhibuerunt itaque mihi sub districta interminatione, ne aliquid ad regis dignitatem pertinens mihi usur-

parem. Cui mandato quum me libenter pariturum respondissem, ad specialia tandem descenderunt, prohibentes ne ad querelas viduarum, vel orphanorum, vel clericorum, aliquem parochianorum meorum in causam trahere præsumerem super quacumque possessione immobili, donec ministeriales regis, vel dominorum, ad quorum feudum res controversiæ pertineret, in facienda justitia eis defecissent. Deinde ne super accusatione fœnoris quemquam audirem. Præterea ne in aliquem baronem, ipsis inconsultis, immo donec ipsi illum mihi, in quibus deberent, ad justitiam offerrent, anathematis sententiam promulgarem. Hæc enim fere erant, in quibus contra regiam agere dicebar dignitatem. Et præcipue clericos circa, quorum patrimonia ad ipsos quocumque titulo devoluta a sordidorum et personalium munerum præstatione irreverenter defendere dicebar. Pœna quoque his omnibus subjecta est, si hæc de cætero mihi usurparem. Quamvis enim circa personam meam, ut aiebant, duriora illis injuncta fuissent, mihi tamen etiam cum periculo suo parcentes, indictam sibi ad alios pœnam extenderent, ita scilicet, ut si quis ad citationem meam veniret, prædictis privilegiatis personis responsurus, omnia illius bona confiscarentur, ipso, eo quod coram nobis respondisset, publico carceri deputando. In accusatione vero fœneratorum eidem quoque pœnæ subjicerentur, tam accusator qui nos adiisset, quam accusatus qui coram nobis respondisset. Quod si vel in istos, eo quod coram nobis respondere nollent, vel in alios quoslibet a rege possidentes principaliter, ipsis inconsultis, excommunicationis sententiam dictarem, scirent exinde excommunicati illi regi non displiciturum, si vel in personam meam manum extenderent, vel in bona mea grassarentur, vel in personas vel in

bona clericorum meorum, qui sententias ex mandato meo promulgarent, aut promulgatas observarent.

Ad hæc ego illis et reverenter et humiliter respondi, oportere me omnia hæc, licet solus audissem, ad ecclesiæ meæ referre conscientiam, cujus erant libertates illæ, quibus hactenus usus eram, et nunc uti prohibebar. Quibus omnibus si ipsis inconsultis renunciassem, nihil actum esset, nisi quod in capitis mei periculum redundare posset. Verum quum communicato cum ecclesia nostra verbo me nihilominus in libertatis nostræ prosecutione perseveraturum cognovissent, primo coram plerisque baronibus Pictaviensium, deinde coram nostris civibus sua publice promulgaverunt edicta. Hinc mihi, sicut supradixi, Turonis proficiscendi, et cæterorum ministerialium regis consilium explorandi occasionem accepi. Adjeci etiam, quod si forte apud eos certi mihi consilii certa forma non appareret, illud Senonis in secretario domini papæ explorare non esset inutile. Sub hujus consultationis obtentu quum Turonis pervenissem, inveni supra nominatos regis officiales, jam firmato consilio quod in Arverniam proficiscerentur, ipso die ad castrum, quod Luchiæ nominatur, profectos esse. Quos ego continuato duplomate usque ad idem castrum prosecutus, ibidem Willelmum filium Hamonis et Hugonem de Cleers reperi. Cæteri jam ab ante auroram ad castrum Radulphi iter arripuerant. Apud quos quum nihil consilii fere, quod ad negotium ecclesiæ meæ attinebat, invenissem, gaudio tamen gavisus sum, quod opportunitatem accepi conveniendi ipsum Hugonem de Cleers super literis, quas ei mittebatis. Quumque præsensissem, quod G. clericus ejus ibidem præsens non esset, adjeci me in mandatis accepisse a vobis, quod ego, si ille abesset, et in literis legendis, et

in eisdem, postquam lectæ essent, communicandis, et etiam in rescribendo vobis, si quid rescribere vellet, absentis locum supplerem. Et quoniam spatium illi ad ea, quæ rescribere volebat, non suppetebat, impetravit a me, ut literas, quas G. suo mittebatis, ipse in manu sua fideliter reciperet, et illas, quas ipsi prælegeram, sub fidei suæ pollicitatione donec ad eas rescripsisset conservaret, nullius oculo nisi sæpedicti G. illas inspecturo. Et is quantum mihi videtur, compatitur injuriis quæ ecclesiæ Dei irrogantur, et si non usque quaque forsitan contemplatione divina, respectu tamen, ut existimo, affectionis domini sui, cui, quantum animadvertere possum, timet, ne forte in his, quæ agit, a Deo, quem offendere videtur, percutiatur. Ego vero dominum Ebroicensem, et illos qui cum eo præibant, literis tantum prosecutus, in cœpto itinere institi, et ab eodem castro, id est, a Luchiis, præsentium latorem ad vos remisi. Præmisi autem cursorem, per quem abbatem Pontiniacensem, ut mihi in curia occurrat, invito, qui Claræ-Vallensi, et de Fossa-nova, ordinis sui abbatibus, in negotio vestro nobiscum cooperetur, si illos forte in curia invenerimus. Quibus, prout Deus permiserit, expletis, nuncium ad vos dirigere curabimus, per quem omnia ad vos vel ad nos pertinentia, quæ cognitione vestra digna existimabimus, vobis significare studebimus. De cætero paternitati vestræ supplico pro clerico vestro, amico meo, Turstano de Burins, ut gratia vestra ad me vel semel videndum venire permittat: quem, si obsequio vestro necessarius est, vobis continuo remittemus. Bene valete.

## EPISTOLA CCCCLXIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Reverendissimo domino, ac patri sanctissimo Thomæ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suus Joannes, Pictaviensis ecclesiæ humilis sacerdos, salutem et spiritum fortitudinis.*

Prævenisset tarditatem meam in literarum vestrarum benedictione diligentia, nisi præsentium latorem diuturna, sicut nobis proponebat, detinuisset infirmitas. Hujus itaque ægritudinis beneficio debeo, quod meum apud vos excusare possum silentium: immo quod mea manifeste non est deprehensa negligentia. Verum, ut verius dicam, et salva majestatis vestræ reverentia licentius atque liberius loquar, neuter nostrum recte excusabilis apparet, dum nescio quæ non timenda timemus, et negligentiam nostram cautelæ nomine velamus, tanquam exeuntibus a vobis ad nos tendantur insidiæ, vel contra. Non recipit hujusmodi excusationes amicitiæ illius necessitudo, qua nos usque in hunc diem absque intermissione devinxit mutuæ caritatis affectio, a primis ineuntis adolescentiæ annis usque ad omnium sortis nostræ vel conditionis invidiam. Nunc vero aut locorum distantia, aut dignitatum inæqualitas affectionis pristinæ titulum aliquatenus obscurasse videbitur, si intercurrentium cursorum parcamus laboribus; si non alterius alteri plenissime innotescat sollicitudo, in tantum ut omnem detraxisse videamur localis separationis injuriam. Sileat igitur, obsecro, serenissime domine, de cætero hujusmodi excusationis prætextus, et quod vocibus negatum est, chartulis concedamus. Quod verbis non possumus, literis exprimamus. Il-

larum inventoribus non existamus ingrati, quorum merito aliquid detraxisse videbitur, quisquis ex minus evidenti necessitate illorum uti cessaverit beneficio. Nec prætermittendum, quod de deprehensionis injuria nullus per Dei gratiam internunciorum nostrorum adhuc conqueri potest. Esto tamen, et, quod absit, deprehensum aliquem interim ponamus, quis recte indignari poterit, si illas, quæ ecclesiæ Dei et nobis fiunt, ad alterutrum deploramus injurias? Quis vapulantes et injusta passos flere prohibebit? Nunquid in maxillas nostras lachrymæ nostræ impune descendent? Denique etiam nobis omnino cessantibus, et nec voce nec scripto aliquid interloquentibus imponitur, quod et nos vestro, et vos nostro omnia consilio peragatis. Quod ita verum est, si idem spiritus consilii utrique inspirat, ut impressiones, quas peccatis nostris exigentibus nobis et ecclesiæ Dei inferri videmus, æquanimiter non sustineamus. Si enim Dei ministri sumus, hæc utique communi, id est, divino pertractamus consilio, qui demolientes vineam Domini Sabaoth siccis oculis non videmus, qui ruinam domus Israhel saltem lachrymantes prosequimur. Licet enim nos non illa, qua certe deberemus, perseverantia opposuerimus, licet nondum usque ad sanguinem restiterimus, licet multa pro temporis incommoditate, et matris nostræ sanctæ Romanæ ecclesiæ scissura dissimulaverimus, nemo tamen per gratiam Dei dicere poterit, quod eorum adhuc comminationibus cesserimus, aut impietatis consiliis consenserimus: quin accepta temporis opportunitate, quæ secus acta sunt, et evacuari possint, ad eadem evacuanda libere nos interponere valeamus. Deo enim incessanter gratias refero, quod, sicut ex aliorum fida relatione et nunc ex testimonii vestri fide certissime teneo, detestabiles

illas profanasque consuetudines, quæ diebus nostris sub innovationis obtentu promulgatæ sunt, non absolute, sicut earum innovator gloriatur, observandas promisistis, neque, ut cæteri, scripti vestri munimento roborastis.

Verum de legatione Angliæ concedenda non est quod vereri quidquam debeatis, si verbis apostolicis fides aliqua haberi potest. Gravi enim redimit pœnitentia illam qualem qualem, quam Eboracensi fecerat, concessionem. Nec moleste ferat dominus meus, quod a domini papæ et curiæ frequentiori visitatione abstineo. De industria etenim declino, quoad possim, Pictaviensium nostrorum detractiones, qui quoties illuc accedebam, regi scribere non cessabant, quod in ipsius sugillationem, et institutionum suarum læsionem pleraque in curia machinabar. Consultius itaque credidi personis discretis et religiosis tam vestra quam mea negotia credere, et earum in parte ista opera uti. Quod et nunc paucis diebus ante literarum vestrarum receptionem feceram, sub eo videlicet tempore, quo paganum cognatum meum ad vos misi. Nactus enim opportunitatem viri venerabilis, et sanctitatis incomparabilis, domini abbatis Pontiniacensis, qui forte cum amore nostri, tum gratia visitationis abbatiarum, quas in nostro episcopatu habet, in partes nostras descenderat, ipsius industria pleraque, tam ad vos, quam ad me pertinentia, ad dominum papam securius perferenda commisi. Specialiter autem super verbo legationis, et sancti Augustini. Qualiter enim literæ legationis sub indignatione conviciis permixta domino papæ restitutæ fuissent, et quomodo ad instantiam quorundam cardinalium quasi ad placandam regis indignationem districtiores vobis literæ pro benedicendo abbate sancti Augustini directæ sint,

per communem amicum nostrum dominum Henricum Pisanum mihi plenius innotuerat.

Quamvis autem præfatus abbas et discretionis suæ, et religionis intuitu, necnon et obsequii, in quo illis frequens deservit, in curia plurimum possit, si tamen præceperitis, et expedire magis vobis videatur, nec tibi detrahentium linguas, nec ejus, apud quem detrahitur, molestias vereor, nec sic aut laborem corporis declinare, aut sumptibus parcere quæro, quin ad mandati vestri imperium in persona propria ad illos adscendam, nihil difficile ad laborem existimans, in quo matris meæ sanctæ Cantuariensis ecclesiæ utilitatibus deservire possim. Nec est, ut mihi videtur, quod de urgenti domini papæ mandato circa benedicendum sancti Augustini abbatem supra modum conqueri debeatis; maxime cum adjectum sit, sicut accepi, quod si illi ulterius benedicere cessaveritis, ipse ei ad se venienti benedicturus sit. Aut igitur vobis ad prosecutionem juris vestri patebit exeundi libertas, aut si tam manifeste negata fuerit, quidquid sub tam manifesta impressione fiet, tempore accepto pro infecto haberi poterit. Commoneo autem sanctitatem vestram, ut cum supradicto abbate Pontiniacensi vel in persona vestra, si sub prætextu causæ vestræ in partes Galliarum veneritis, vel certe per literas vestras, si exeundi facultatem non acceperitis, ulteriorem ineatis familiaritatem: quamvis tam ego, quam communis amicus noster, abbas videlicet de stella Isaac, ut continuam vestri habeat sanctissimus ille conventus Pontiniacensis in orationibus suis memoriam, recte procuravimus. Invenietis quoque et eandem domum utilitatibus vestris etiam temporalibus deservire paratam, si necesse fuerit. Industria enim et sanctitate supradicti abbatis sui omnibus Cisterciensis ordinis abbatiis plus

potest. Et hic mihi, ut tutis auribus loquar, exilii sedem elegi, cum tortoris nostri molestias ulterius sustinere non potero.

Quod vero scribitis, ut negotia vestra nemini credam, nisi soli summo pontifici, et Pisano nostro, adjecisse, nisi fallor, debueratis etiam cardinalem sancti Laurentii magistrum Albertum, quem profectibus vestris deservire existimo, non tam personæ vestræ, quam negotii intuitu: quia vos non vestram, sed ecclesiæ causam suscepisse et protestatur et agnoscit. Ego tamen interim, nisi novo a vobis suscepto mandato, fines mihi præscriptos non transgrediar. Scripsissem vobis de Octaviani decessu miserabili, et Guidonis Cremensis substitutione execrabili, nisi quia nostros, qui in curia morantur, hæc omnia plenius scire scio, per quos vobis fidelius innotescere debent. Et hujusmodi nova nonnisi ab ipsis, et per ipsos ad nos usque derivantur. Familiaris autem status meus, quem Dei gratia vobis describi jubetis, post discessum pagani nostri, per quem vobis viva voce omnia intimari præcepi, in nullo innovatus est: quia Luscus noster, qui licet in plenitudine potestatis, non tamen in plenitudine luminis ad nos reversus est, nondum sua promulgavit edicta. Exercitum solummodo Aquitaniarum summonuit, ut regi Francorum, si in Arverniam, ut destinabat, proficisci perseveraverit, in manu valida occurrant. Missi tamen sunt ad regem quærendæ pacis procuratores, sicut nosse vos credo, dominus Ebroicensis, et Ricardus de Humez. Nondum vero ad nos pervenerat, quid perfecerint. Cætera, cum nobis innotuerint, et fidelem invenerimus nuncium, vobis significare non differemus. Obsecro autem, ut per puerum illum, quem sæpe dictus paganus meus ad me in brevi mittere debet, omnia, quæ cognitu mihi necessaria duxeri-

tis, rescribere non differatis. Bene valeat dominus meus.

Præsentium latorem una tantum nocte mecum retinui, ut adventus sui moram celeritate reditus sui purgare possit, quem tamen, sicut asserit, infirmitas excusat: et ne aliud vobis suggerere posset, in festo sancti Albani animæ discessit. Vereor, domine, ne charta hæc plus vobis in legendo, quam mihi in scribendo tædii importet. Veniam tamen meretur, qui prolixitate sua omnes retroacti temporis negligentias redimere debet. Cui tamen sub hac clausula finem impono, ut cum tempus acceperitis, devotissimi vestri, communis amici nostri, magistri Joannis Saresberiensis memineritis, sæpius ad animum revocando, quod relegationis pœnam primus ob hoc sustineat, quod necessitatibus ecclesiæ vestræ, et vestris utiliter ac fideliter deservire credebatur. Iterum et semper valete, memor nostri in orationibus vestris.

## EPISTOLA CCCCLXIV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Venerabili domino et patri sanctissimo Thomæ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo suus et suorum suus [Joannes Pictaviensis episcopus] salutem et spiritum consolationis.*

Excitatus præcurrentis famæ celebritate, et nominis vestri præconio, antequam nuncium vestrum viderem, ad curiam festinavi: sed priusquam vel ipse illuc pervenissem, jam omnibus omnia innotuerant, et plena erat omnis terra gloria Domini, et magnificabat omnis auditor, quod inventus est qui coram principibus terræ loqueretur prudentiam. Quamvis igitur patriarchatus vestri sedes amplissima suæ dignitatis nobilitate præfulgeat, vestro

tamen per gratiam Dei merito plurimum illi honoris accessit, ut quod loci illius antistitibus familiare videbatur, nunc per vos in ea perpetuatum esse credatur. Et nunc quidem tanto gloriosius, quanto sæculi illius principes modestius incedebant, et iidem decessores vestri principibus suis minus putarentur obnoxii: præsertim quum et mater nostra sacrosancta Romana ecclesia nullam eo tempore integritatis suæ pateretur divisionem. Qui ergo vobis dedit incipiendi audaciam, dabit et in perseverando constantiam. Dabit et in boni operis perseverantia proventum: aut illum utique, quem desideramus, aut certe fructuosiorem. Nam quod ad humanum auxilium attinet, nihil est quod de curia in aliquo, quod regem offendere debeat, exspectetis. Quum enim tam nos, quam nuncius a latere vestro transmissus circa porrectas a nobis petitiones per multos dies laboraverimus, vix in una obtinuimus. Et illa quidem tam trepide consummatur, ut nihil scripturæ committatur, sed tantum vivæ vocis responsali credatur. Asseverabat tamen adhuc dominus Henricus Pisanus se ad extorquendam domini Londoniensis professionem laboraturum. Timeo ne incassum; quoniam omnia, quæ pro ea obtinenda mihi proponi posse videbantur, allegaveram. Primum, quod eum translatio ab omni obligatione liberasse videbatur. Neque enim in hujus ecclesiæ episcopum recipi posset, nisi alterius ecclesiæ episcopus esse desineret. Quod si episcopus esse desiit, desiit et ecclesiæ Cantuariensi obligatus esse. Ad hæc, quid si in aliam transisset provinciam, nunquid non suo profiteretur metropolitano? Ubi manifestum est, quod illum translatio a prius facta professione liberat. Causam quoque non tacebamus, quare etiam Romanæ ecclesiæ expedire posset, ut fieret, eo quod in nuper

celebrato conventu sic se habuisset, tamquam sibi liber esse videretur. Consuetudinem quoque vulgarem prætendebamus: quod si quis novum feudum ab eodem domino recipiat, hominium quasi ex nova causa iterato facere compellitur. Ad quæ omnia hoc mihi responsum est, quod professio semel facta sic obligat personam, ut nulla status sui mutatione liberari possit, donec in alterius transeat jurisdictionem: nec eam aliqua ratione a vobis peti posse, nisi forte de consuetudine ecclesiæ vestræ esset, quod solius archiepiscopi personæ, qui illum consecrasset, professio facta esset, et non ipsi atque successoribus suis canonice substituendis. Quod si ita esset, tunc quidem illam a vobis jure exigi posse, non utique suæ, sed vestræ ratione personæ.

De cætero quod ad benedictionem abbatis sancti Augustini pertinet, frustra aliquid solatii exspectatis. Quod igitur agitis, dilectissime pater et domine, solius Dei, et illius, cui Deo auctore præsidetis, ecclesiæ libertatum conservandarum intuitu faciatis, et ab eo solo laboris hujus et consolationem et retributionem exspectetis. Ego, sicut a multis mihi proponitur, non modo similem, sed duriorem calculum exspecto. Utinam exilii vestri particeps futurus aut prævius. Nec utique nobis inglorium erit, ut qui pro vanitatibus et sæculi delectationibus, multis sæpe mundi prosperis abusi sumus, nunc si necesse fuerit, pro retributione cœlesti adversa simul sustinere non formidemus. Laborat tamen Pisanus noster, ut mihi in loco tutiori prospiciatur. Et idipsum se vobis per abbatem de Eleemosyna intimasse asseverat. Ego Pontiniacum proficiscor, ut illius religionis devotioni tam vestram quam nostram commendem intentionem. Nam ibi divinum implorandum est auxilium, ubi humanum deesse videtur. Orationibus Clare-

vallensium per ipsum papam vos commendari fecimus. Bene valeat dominus meus.

## EPISTOLA CCCCLXV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Joannes Pictaviensis episcopus salutem et in adversis patientiam.*

PATERNITATIS vestræ literas, quas novissime nobis attulit frater Simon, devote suscipientes multum consolationis ex ipsis percepimus. Quas etiam quasi quoddam remedium eorum, quæ contra votum nostrum nobis prænunciata erant, habuimus. Congruo quoque loco literas vestras consolatorias, Cenomanni scilicet, præsente domino illius sedis, recepimus. Qui et ille vir catholicus, sanctæ ecclesiæ tribulationi compatiens, ex eisdem literis animum, ex sinistris prænunciatis non modice afflictum, consolatus est. Spem etenim nobis inde concipere licet, quod si vera sunt, quæ nunc proponuntur, imperator ille, pluribus occupatus, tyrannidi suæ in ecclesiam exercendæ minus vacare poterit. Est autem super quo miramur, literis vestris non fuisse expressum, quid actum sit in colloquio, quod dominus rex Francorum Altisiodori habuit in octavis apostolorum. Consultum vero nobis videtur, quod beneficia, quæ idem rex Francorum et comes Henricus vobis obtulisse dicuntur, reciperetis, quibus patientius exilium vestrum, donec dominus ad propria vobis reditum pararit, supportare possitis. Dominus etiam rex prædictus secretius et securius consilia sua discretioni vestræ concrederet, si quo beneficio vos sibi obligatiorem et obnoxiorem speraret. Sed et multo sollicitior fieret, ut vobis, vacante aliquo episcopatu vel archiepiscopatu, in redituum perceptione provideret, si quid de

dominio suo in usus vestros contulisset, ut sic propria sua ad se redirent. Necesse quidem habetis, secundum quod præsens temporis status nobis dat conjicere, fortunæ vestræ, quibuscumque modis poteritis, consulere, ut inimicis vestris ad suam confusionem videamini ad quantamcumque hujus exilii patientiam esse paratus. Unde, ut sæpius discretionem vestram diligenter commonuimus, adhuc etiam persuadere intendimus, ut his, quibus carere poteritis, vos exoneretis, ad temporis malitiam respicientes, quæ vobis ad propria facilem vel citum reditum minime repromittit. Scire autem vestra debet prudentia, quod nemo est, qui vobis ad ignominiam reputet, si præsenti statui vos conformantes, sed et domui religiosæ, quæ vos exhibet, condescendentes, moderato et necessario tam equitaturarum, quam personarum numero contenti esse velitis. Nosse autem vos volumus, quoniam a regina nec auxilium nec consilium sperare potestis, maxime cum totum consilium suum in Radulphum de Faia, qui vos non minus solito persequitur, contulerit. Singulisque diebus multæ succrescunt præsumptiones, quibus fidem fieri posse videtur, quod infamia, cujus alias meminimus, veritati accedat. De cætero de rumoribus, quos ab Anglia referent ad reginam a rege commeantes, qui partem suam magnificare videntur, vobis communicare possumus hos: scilicet quod dominus rex jam secundo cum Wallensibus congressus, sed, ut gloriantur, eos aggressus, illos confudit, et innumeram de eisdem multitudinem interfecit. Regem vero aiunt de suis paucos amisisse. Literarum vero, quas rex matri suæ destinavit, transcriptum vobis mittimus. Scriptum quoque, quod magister Hugo, clericus Ricardi de Ivelcestre, vobis direxit, per manum latoris præsentium recipietis. Quid vero in col-

loquio de Salesberi actum sit, nos nescimus, præterquam quod dominus rex episcopos, quos illuc vocaverat, emunxit, et eos statim dimisit, eorumque familias secum retinuit. Si qua alia vestræ cognitioni expedire cognoverimus, vobis manifestare curabimus. Vos quoque nobis vicem rependere dignemini. Valete.

## EPISTOLA CCCCLXVI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Domino et patri reverendo Thomæ, Dei gratia venerabili Cantuariensi archiepiscopo, suus J. eadem gratia Pictaviensis ecclesiæ humilis sacerdos salutem, et juges in Domino successus.*

Ipso die purificationis beatæ Mariæ, quo literas vestras recepi, locutus fui cum Joanne Cumin, et Radulpho de Tamewurde, qui præcedente die Turonum ingressi sunt, a curia domini papæ in continenti revertentes. A quibus quum multa, tam super statu, quam super agendis suis explorare in voto haberem, in paucis per eos certiorari potui, tanquam a me omnia occultando, domino suo se crederent obsequium præstare. Verumtamen ab eis vel pauca, vel invitis extorsi, nonnulla a decano beati Mauricii, in cujus hospitio recepti erant, accepi. Aliqua etiam per clericum quemdam Santonensem, qui in comitatu eorum aliquamdiu venerat, addidici. Retulit siquidem mihi idem clericus, quod dominus Papiensis multiplicibus, et instantissimis precibus regis Angliæ sollicitatus, et a domini papæ simili sollicitudine et instantia impetratus, proculdubio legatus venit in omnem terram prædicti regis. Et creditur, quod cum omni plenitudine potestatis veniat, ut cognoscat, judicet, plantet, et evellat: maxime ut inter regem sive alios, et vos super uni-

versis querelis vestris potenter decernat, et irrefragabiliter pronunciet, remoto omnis appellationis obstaculo. Ita quod non multum vobis prodesse possit decretum repetendæ restitutionis vestræ, præsertim ut tanto tempore habeatis possessionem, quanto passus estis ejectionem ante principalis causæ constitutionem. Omni enim exceptioni, omni decreto, ut dicitur, præjudicium adferret, præfati legati plena potestas. Sed et huic adjunctus esse narratur dominus Otto, diaconus cardinalis de carcere Tulliano. Et utinam. Stellæ namque unius malitiam, si non extinguat, temperat tamen et attenuat sibi adjuncta magis propitia stella, et benevola. Hi siquidem duo urbem egressi sunt in kalendis Januarii, ad partes nostras properantes. Illud autem verbum, quod mihi significastis, clericum quemdam vestrum a curia redeuntem vobis attulisse, non facile mihi persuaderi potest, quod sub tali conditione absolutus sit Joannes de Oxeneford, nec quod consuetudines illas domino papæ abjuraverit, sive de mandato regis, sive alio modo. Hoc autem dicitur, quod persona ipsius Joannis erepta est a potestate vestra, quantum ad excommunicationis innodationem. Namque, sicut referunt isti, qui nunc redierunt, Joannes Cumin, et Radulphus de Tamwurde, Joannes de Oxeneford plus gratiæ et favoris in oculis domini papæ promeruit ex hoc, quod suggessit ei, pacem inter regem et vos posse reformari, si esset, qui de ea fideliter tractaret: promisitque se ad hoc omnimodam operam daturum. Unde prædicti Joannes et Radulphus illum Joannem de Oxeneford regis proditorem vocant, et prædicant; qui, quod rex habet pro impossibili, se facturum pollicitus est, ut in propriis negotiis melius procederet. In hunc modum ipsi Joanni de Oxeneford in operibus suis omnibus detrahunt isti

duo Joannes et Radulphus. Dicunt quoque, sicut a decano beati Mauritii, qui fideliter ab eis hæc omnia exploravit, accepi, quod omnes literas, quas domino papæ contra regem direxistis, vel alii pro vobis, et petitiones vestras omnes regi apportant. Inter quas multum mirantur se invenisse literas domini Bituricensis, de quo rex nihil tale suspicabatur. Sed et quorundam episcoporum literas de terra regis, immo etiam quorundam de domo regis, contra ipsum pro vobis scribentium, dicunt se habere. Verum qui essent, vel episcopi, vel illi de domo regis, noluerunt aliqua ratione revelare, nisi ipsi regi. Jactitabat autem Joannes Cumin se domino papæ improperasse, quod ei literas contra regem misissetis. Et ne hoc posset inficiari, principium literarum dixit tale esse: Satis superque, domine reverende, sustinui. Sequens ipsarum continentia erat, quod vos in personam regis sententiam ferretis. Literas vero istas dixit se Viterbis adquisisse, ubi quidam nuncius vester eas deferens dicitur fuisse deprehensus. At verisimilius est, quod eas in Cancellaria habuit. Ab ipsis Joanne et Radulpho didici, quod alii excommunicati vestri missi sunt ad absolvendum quibusdam in partibus vestris, sed qui illi essent, per illos scire non potui. Creditur autem, quod Joannes de Oxeneford in Angliam profectus sit, ut testes et accusatores contra vos cum consilio eorum, qui sanguinem vestrum sitiunt, præparet, et instruat, et adducat. Quorum machinationibus duris et diris, dum tempus habetis, consulo, quocumque modo potestis, occurratis. Magna enim et multa in vos parati sunt tentare: innocentiam vestram super criminibus gravibus accusare. Verum ille nullam consolationem recepit, nec aliquam fiduciam de promissionibus regis concipit. Medicis autem quæren-

tibus ab eo ægritudinis ejus causam et occasionem, respondet, quod si qua medicina rancorem et indignationem animi tollere potest, tunc ipse, et non aliter, curari poterit. Ad hæc isti, qui modo a curia redierunt, multum vobis minantur, eo quod in literis vestris, quas domino papæ direxistis, et quas modo regi reportant, regem malitiosum tyrannum nominastis, et sæpius malitiam ejus repetistis. Bene valete, et spiritus consilii vobiscum sit, et in quantum famam ejus conservaverim, magister scholaris noster vobis scribit.

## EPISTOLA CCCCLXVII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Reverendissimo patri ac domino Thomæ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo suus Joannes eadem gratia Pictaviensis ecclesiæ humilis sacerdos, salutem et consilii spiritum.*

Supra vires meas esse fateor, serenissime pater et domine, in re tam ardua consilium dare. Quia tamen novi quod ex affectione potius ad nostræ parvitatis consultationem omnia contulistis, quam quod nos in re tam incerta certam præsumamus præscribere formam, dicam quod sentio. In primis, in his quæ dominus papa vobis consulendo scribit, suam potius quam vestram causam agit. Licet enim sua omnium nostrum causa sit, illud tamen prima facie tractat, ut quocunque libertatum ecclesiæ vestræ pro quibus exulatis dispendio, in sua interim quasi fidelitate et vel simulata obedientia regem retineat. Quanquam mihi certus esse videar, quod et illi et toti quæ ad ipsum respicit ecclesiæ, plurimum expedisset, ut ab initio post commonitiones canonicas secundum justitiæ tramites adversus regem constituisset. Verum ut, omissis his, quæ nec domino

papæ nec dominis nostris cardinalibus aliqua ratione persuaderi potuerunt, illa tractemus quæ possumus, quantum ad securitatem eundi, morandi, et si necesse fuerit revertendi: sufficere debere credimus, si tres illæ personæ, quarum in literis vestris meministis, vos in fidem suam receperint. Quibus tamen et fratres templi, si fieri potest, adjici desiderarem, de quorum consilio nunc plurimum rex pendere dicitur, tanquam nescio quid secretum cum iis tractans, quum tamen ipsum omnia in dolo et dicere et facere arbitrer, sicut in negotio vestro quod per eosdem fratres tractabatur; ipsum ambulasse vobis in aliis literis significavimus. Si mihi nuncii nostri vera nobis reportaverint, clerici domini Rothomagensis Dan[iel] scilicet et frater ejus magister T. non illam quam desiderabant reditus vestri securitatem adhuc sub reditu nostrorum receperant, imo prædictus D[aniel] quia fortius ad securitatis firmitatem instabat, molesta a rege verba recepit. Verum si vos imperatrix et dominus Rothomagensis ad suum invitaverint colloquium, confidenter accedetis, sed quantum mihi videtur, non dico paucis, sed paucissimis comitatus, ut faciem exulantis ipsa quoque paucitate exprimatis. Magis enim omnes ad compassionem movebit paucitas illa, quam si centum post vos de coexulibus vestris traheretis. Quis enim sine multo cordis dolore videre poterit illum quondam regis cancellarium, et nunc in tantæ dignitatis fastigio constitutum, qui tanto in utroque statu fastu incedebat, tot stipatus ordinibus, pro ecclesiæ suæ libertate ad extremam deductum paupertatem, ut vix aut duos aut tres religiosos post se trahat. Præterea ecclesiæ obiter constitutæ, vos in eundo et redeundo exhibere sine onere poterunt, ad quas non solum declinandorum sumptuum, sed magis orati-

onum gratia divertetis. Circa hæc plurima allegare possem, nisi quia ad cætera festino. Quantum perpendere possum, hi qui de pace vestra tractant hoc solum prima fronte loquuntur, quatinus cum securitate et pace ad ecclesiam vestram redire possitis. De modo et forma reditus vestri nemo agit. Ubinam quæso et quando hæc discutientur? An postquam in Angliam redieritis? Ubi scilicet nec imperatrix nec comes Flandriæ præsentes esse poterunt, solus forsitan Rothomagensis ad id prosequendum veniet. Nostis quomodo ibi omnes ea tantum loquuntur, quæ regi placitura existiment. Certe vereor ne sub quocunque justitiæ prætextu, denuo vos exulare oporteret, et fierent novissima pejora prioribus, omnibus contra vos tum in curia domini papæ, tum in præsentia regis Francorum, et verbo et scripto attestantibus. Nemo igitur hoc vobis persuadeat, ne forte nisi sub certa et penitus elimata forma redire tentetis, nisi omnia ad vos pertinentia in regis arbitrium conferre velitis, quod vobis persuadere non audeam. Quod si ista ante reditum vestrum procurari debent, cujus diligentia atque discursu animi vestri in unum poterunt consensum trahi, dum ipse in Anglia aget et vos in Burgundia exulabitis? anni unius revolutio huic discursui non sufficeret. Non video quomodo ista recte discutiantur, nisi illum necessitas aliqua in partes cismarinas traxerit, aut vos ad angustius mare versus Flandriam scilicet descenderitis.

Verum ut ad ipsam tandem pacis formam veniamus, sive per vos ipsos, sive per interpositas personas tractetur; ex his quæ nobis proposuistis capitulis, nec omnia nec nulla nobis objicienda videntur. In primis de feodo W. de Ros interim silendum esse arbitror, non quod in judicio possessorio facile obti-

nere non possetis, ubi ex æquo contenderetis, verum in petitorio timendum vobis esset, et dolo petere videtur, qui id petit quod statim restituturus est. Plane spoliatio sine judicio facta restitutionem vobis pollicetur. Auctor vero donationis, aut ut verius dicam venditionis, causam proprietatis non recte tuebitur. Verbum quoque ad terras H. de Essexia pertinet, sub dissimulatione tantisper prætermittatur: quanquam manifestius ibi injurietur rex adversus vos. Sed injuria hæc magis ad regalia vestra respicit, quam ad ecclesiasticæ libertatis diminutionem, pro cujus nunc exulatis defensione. Illud vero nulla ratione dissimulare poteritis, quin statim ab initio repetatis quæ vobis ablata sunt, et multo fortius quæ personis maxime ecclesiasticis vobiscum exulantibus, tam cismarinis quam transmarinis violenter sunt adempta, quarum innocentia omnibus nota est et causam vestram non parum justificavit. In hoc capitulo nihil indulgendum puto etiam temporis malitiæ. In hanc rationem cadit et pecunia illa quam post egressum vestrum a fidejussoribus vestris extorsit. Inter quos dominum Salesberiensem in tantum prægravasse dicitur, ut nec uno bove hodie dominium ecclesiæ Saresberiensis extollatur. Hujus capituli in literis vestris non meministis. Illud quoque omittendum non est, quin ecclesiam Cantuariensem in eo statu libertatum suarum permansuram concedatur, in quo vos eam suscepistis, quamvis clausula hæc speciem honestatis in facie hominum magis præferat: quam aliquid utilitatis vobis conferat et sub obtentu justitiæ litigii semper causam non præcidat sed inducat. In summa dicam quod sentio. Si hæc et alia quæ discussionis necessitatem exigere videntur inter vos tractari cœperint, intelligere non possum, quomodo tanta ani-

morum et causarum diversitas, imo certe adversitas in unum trahatur consensum. Una mihi via pacis et compendiosissima et tam vobis quam regi honestissima videretur, ut certarum et paucarum staretis arbitrio personarum; quarum ille quæ ex parte vestra essent de regno vel potestate ipsius non essent. Alioquin nisi in digito Dei non possum harum tot et tam multiplicium exitum metiri difficultatum. Sub hujus autem pacis prætextu, possetis statim cum honestate reverti, et arbitrorum sententiam in ecclesia vestra expectare. Hujus vero ingressus vestri multas mihi videre videor utilitates etiam si res optatum non sortiretur effectum. Inter cetera quidem quod coexules vestros, quos semel introduxissetis, iterum expellere confunderetur, licet vos justa qualibet causa excluderet. Ut enim asserunt qui de ejus conscientia hoc dicere videntur: de illorum magis quam de vestra eliminatione confunditur. Vos enim tanquam sponte, ut asserit existis; illi nolentes inviti et absque causæ cognitione expulsi sunt. Præterea quia forsitan illi jam vexatio intellectum dedit: gratiam vobis in oculis ejus ingressus iste pacificus, quique illi inhonestus non esset, pararet et pareret. Dicitur enim sæpius conqueri, quod omni certo firmoque consilio destitutus sit, quodque super his, quæ in Wallia ei acciderunt, supra modum confusus, jam de substitutione filii sui cogitet. Circa hunc articulum quum modo Turon. venirem, Hugo mihi de sancta Maura pleraque secretius dixit; quæ præsentium latori auribus tantum vestris instillanda commisi, sicut et pleraque alia; tum quia non per omnia verbis illis fidem habeo: tum quia scripti prolixitas et negotiorum multiplicitas nos omnia scribere prohibebant et utinam hujusmodi nuncios ad nos mittatis, quia et absque sus-

picione vobis loqui possunt et de illorum fide dubitare non est necesse. Bene valete!

Si ad colloquium in Normanniam transieritis, magistrum Joannem Saresberiensem, si fieri potest, vobiscum ducatis: tum quia homo bonæ fidei est, et alti consilii, tum quia apud religiosos et viros bonos magni nominis est: tum quia et imperatrix et dominus Rothomagensis bene illi cupiunt et de illo bene sentiunt. Iterum et semper valete! Coexules vestros nomine nostro salutate; memor nostri in orationibus vestris.

## EPISTOLA CCCCLXVIII.—EJUSDEM AD GILBERTUM LONDONIENSEM.

*Venerabili domino et amico G. Dei gratia Londoniensi episcopo, J. eadem gratia Pictaviensis ecclesiæ humilis sacerdos, salutem et patriæ cœlestis jucunditatem.*

In ulteriorem vestræ sinceritatis gratiam me fuisse admissum, et gaudeo plurimum, et grates vobis habeo. Id profecto ipse rerum effectus præsentem docuit, et absentem dubitare non permittit. Quantus enim honor a vobis mihi sit habitus, dum adhuc essem in solo natali constitutus, nec alios latet, nec ego possum esse immemor. Postquam vero dispositione divina civitatis ignotæ sum factus incola, lator quoque præsentium nepos noster vestræ dilectionis certissima cœpit argumenta. Pro quo vobis oblatæ petitiones tam facili benignitate sunt exceptæ, ut in parte nulla fiunt illi repulsa damno, vel mihi verecundiæ. Igitur ut vota nostra vestris cumulentur beneficiis petimus, quatinus data opportunitate, non solum per oblationem precum obtineat ut paginæ

divinæ lectioni det operam, verum ut hoc fiat, paternam audire mereatur admonitionem, et sicut ipsum ad hoc specialiter deputo, ut vestris vigilanter obsequiis inhæreat, totaque insudet devotione, pro modulo suo vices nostras acturus, ita in laboris et fidei devotæ præmium, caritatis nobis exhibitæ sentiat et lætetur se esse participem. Valete.

## EPISTOLA CCCCLXIX.—RICARDI PICTAVIENSIS ARCHIDIACONI.

*Pictaviensis archidiaconi.*

Qui fuerint primi nuncii regis, et qui secundi, et quid tam hi, quam illi postulaverint, et quomodo a curia recesserint, sub ea qua potero brevitate perstringam. Primi missi sunt Joannes Cumin, et magister David ad petendum absolutionem et relaxationem episcoporum. Sed Joannes Cumin prius venit ad curiam, et fere quindecim diebus in ea, antequam David veniret, et post multam instantiam suam prius facta promissione quingentarum marcarum auditus est, adstantibus cum eo et plurimum allegantibus ad excusationem episcoporum clericis Eboracensis archiepiscopi, et nuncio Dunelmensis. Et credo quod reportassent absolutionem nisi supervenisset rumor de morte archiepiscopi, qui omnia denigravit. Ita enim perturbatus est dominus papa, quod nec etiam sui fere per octo dies cum eo potuerunt habere colloquium. Et generaliter interdictum est, ne Anglici ad eum haberent accessum. Et suspensa sunt omnia eorum negotia. Secundi nuncii fuerunt episcopi Wigornensis et Ebroicensis, et abbas de Wallace, et archidiaconi Saresberiensis, et Lexoviensis, et dominus Robertus de Novo Burgo, et Ricardus Barre, et

magister Henricus Pinchun et quidam templarius, missi ad excusandum regem, quod nec ejus mandato, nec voluntate interfectus esset Cantuariensis. Hoc autem non est negatum, quin ipse dedisset causam mortis suæ, et quin aliquid dixisset, unde interfectores illi occasionem interficiendi sumpserunt. Sed nec isti secundi nuncii simul ad curiam venerunt, et a domino papa non sunt admissi, nec in conspectu ejus apparere potuerunt. Deinde ad preces quorundam cardinalium recepti sunt abbas et Lexoviensis archidiaconus. Appropinquante die Jovis, proxima ante pascha generaliter dicebatur in curia, quod dominus papa illa die daturus erat sententiam excommunicationis in regem et regnum. Unde nuncii timore perterriti quibusdam cardinalibus intercedentibus significaverunt domino papæ se accepisse in mandatis a domino rege, quod jurarent in præsentia ejus, quod rex stabit mandato suo, et hoc jurabit in propria persona sua. Eadem die Jovis fere circa horam nonam vocati sunt tam nuncii regis, quam nuncii episcoporum, et in generali consistorio juraverunt nuncii regis, scilicet abbas de Walace, et duo archidiaconi prædicti, et Henricus, et Ricardus Barre, quod rex stabit judicio domini papæ, et ad præceptum ejus hoc jurabit. Nuncii vero Eboracensis archiepiscopi, et Londoniensis et Saresberiensis episcoporum juraverunt similiter, quod domini sui stabunt præcepto ejus, et hoc jurabunt. Eadem tamen die excommunicavit generaliter interfectores Cantuariensis et omnes qui consilium, vel auxilium, vel assensum præbuerunt, et omnes qui eos in terra sua receperint aut foverint. Post pascha venerunt Wigorniensis et Ebroicensis episcopi, et Robertus de Novo Burgo, et utrum illud juramentum ab eis exactum sit, nescio: sed scio quod non

juraverunt. Et cum stetissent in curia per quindecim dies, et eo amplius, vocati sunt ad audiendum responsum suum. Nam illi cum aliis concordabant, tam in excusatione regis, quam in accusatione, secundum quod dictum est. Et quum crederetur dextrum calculum reportaturos, confirmavit dominus papa sententiam interdicti, quam dominus Senonensis dederat in terram regis cismarinam, et sententiam excommunicationis et suspensionis, quæ data erat in episcopos Angliæ. Præcepit etiam quod rex temperaret ab ingressu ecclesiæ, et subjunxit, quod ipse mittet legatos suos ad regem, ut videant et cognoscant ejus humilitatem. Deinde post multam nunciorum instantiam, et interventu quorundam cardinalium, et magnæ pecuniæ etiam, sic dicitur, hoc impetratum est, quod dominus papa scribit Bituricensi archiepiscopo, quod si infra mensem post adventum nunciorum in Normanniam non audierit legatos transalpinasse, quod tunc absolvat Londoniensem et Saresberiensem ab excommunicatione, præstito prius juramento, quod stabunt mandato domini papæ, tam illis, quam aliis in suspensione manentibus. Sic recesserunt nuncii domini regis a curia, nec aliud reportant. Quando autem venturi sint, vel qui, nondum credimus cardinalibus innotuisse. Sed nunc non oportet vos timere interdictum in Anglia, sicut credo, si rex legatis parere voluerit. Et dominus papa scribit ei, et invitat eum ad humilitatem. Sed vix fuit impetratum, ut ei scriberet.

## EPISTOLA CCCCLXX.—JOCELINI SARESBERIENSIS AD THOMAM CANTUAR.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Jocelinus Saresberiensis episcopus.*

Veniens ad nos monachus quidam ex parte vestra, ut asserebat, sua nobis relatione indicavit, quod vestra sublimitas nos gravissime arguebat de Joanne de Oxeneford, clerico et fideli domini nostri regis, in decanatum Saresberiensem admisso, quem quidem communi voto et unanimi assensu capituli nostri canonice electum suscepimus, et secundum Deum et juxta consuetudinem ecclesiæ confirmavimus, attendentes ex hoc ipso majorem inchoatæ dilectionis firmitatem inter dominum papam et dominum nostrum regem proventuram; vestræ nihilominus commoditati prospicientes, ut exinde ad gratiam domini nostri regis promerendam facilior sanctitati vestræ pateret accessus; non minus quidem de vestra, quam de ecclesiæ Saresberiensis, pace reformanda, et libertate conservanda diligentes et solliciti. Quia vero præfatus monachus inauditam suspensionis sententiam, tam ab omni sacerdotali, quam episcopali officio in nos proposuit, ne tanto gravamine innocentes opprimeremur, absentes, non citati, indefensi, non confessi, neque convicti, ad sedem appellavimus apostolicam. Et sicut tunc verbo, ita et nunc scripto in vestra præsentia appellamus, tam personas quam totam ecclesiam nostram protectioni beati Petri et domini papæ submittentes. Noverit sanctitas vestra non modica nos admiratione moveri, cæterosque hujus rei auditores, tam subito motu, tam severo judicio, non dico præcipiti voluntate, patrem in

filium irruisse innocentem, immeritum, non contumacem, non tertio, non secundo, sed nec semel citatum, ut prædictum est, absentem, indefensum, non confessum, non convictum condemnasse, ut vestram prudentiam præteriisse videatur illud Gregorii: Sæpe in solvendis ac ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur pastor, sicque ipsa ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro sua voluntate, non pro subditorum moribus exercet, qui erga quemlibet proximum odio vel gratia movetur. Considerandum erat, quod subjectos magno moderamine pastores solvere debeant vel ligare. Dignum erat memoria illud Augustini: Cœpisti habere fratrem tuum tanquam publicanum, ligas eum in terra, sed ut juste alliges, vide. Nam injusta vincula dirumpunt justitiam. Scitis quia qui dicit justum injustum, aut qui injustum justum, abominabilis uterque est. Avertat Dominus a patre meo et domino, ne quid sibi de Pharisæorum assumat supercilio, ut vel damnet innocentem, vel solvere noxium arbitretur. Legit sanctitas vestra de leprosis præceptum esse, ut se ostendant sacerdotibus: et si lepram habuerint, tunc a sacerdote mundi fiant. Prius habenda erat notitia delictorum, audienda varietas peccatorum, exinde ligandum aut solvendum. Nemo enim, ut ait Gregorius, præpropere vel præpostere, scilicet non commonitus neque convictus, est judicandus, dicente sixto papa: Incerta nemo unquam pontificum judicare præsumat, et quamvis vera sint, non tamen credenda sunt, nisi quæ certis indiciis comprobantur, nisi quæ manifeste convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur. Denique, pater venerande, ne factam appellationem prosequi compellamur, qua possumus et debemus humilitate sanctitati vestræ devotius supplicamus,

ut nostri gratia, paterna moti miseratione, sententiæ rigorem in nos, et in Joannem decanum Saresberiensem, et ecclesiam nostram factæ misericorditer relaxetis: et quæ in nobis corrigenda videritis pro loco et tempore, juxta statuta patrum, et formam canonum cum debita veneratione corrigatis.

Inter hæc, venerande pater, unum est, quo admodum movemur, nec vos minus tangere debet: quod a vobis, tantæ auctoritatis viro, tantæ maturitatis persona, tanto patre ac pastore, tantæ facilitatis processerit verbum, ut dominum et papam nostrum, sive alium nobis prælatum abjuraremus vel abnegaremus. Absit ut nos adeo derelinquat Dominus et confundat. Deum testamur et veritatem, quæ Deus est, quia nec ex ore nostro processit hoc verbum, nec ex corde propositum, nec quidquam a nobis actum est, vel etiam exactum, quod adversus ecclesiam Dei fuerit, vel quod dominum papam vel prælatos nostros in aliquo debuerit offendere. Unde testes invocamus Cicestrensem, et Exoniensem, et Lincolniensem episcopos, qui in omnibus, quæ diximus et fecimus, interfuerunt, ubi Dei gratia remissa est nobis et ecclesiæ nostræ regis indignatio. Valeat et vigeat cara nobis vestra paternitas.

## EPISTOLA CCCCLXXI.—EJUSDEM AD GILBERTUM.

*Venerabili domino patrique carissimo G. Londoniensi Dei gratia episcopo, Jocelinus Saresberiensis ecclesiæ humilis minister, salutem et modicum munus, seipsum.*

EXULTAT pater evangelicus cui restitutus est filius in longinqua profectus. Exultavimus Dei gratia et nos reverso filio evangelico qui perierat et inventus

est. Occurrimus ei in tympano et choro usque ad ostia. Occidimus ei vitulum saginatum, et altilia præparavimus, quibus utinam et vestra reficerentur jejunia. Prospera nobis nuntiant Dei gratia nuntii nostri ad dominum nostrum regem properantes, quorum in reditu vel mandato, et nostra pendet expectatio, et domini nostri regis responsio, quid nos agere disposuerit. Proinde Cenomannis eligimus moram facere, donec nos mandatum regium alias trahat, quod forte Andegavis erit, cum civitas illa a via qua reversurus est dominus rex non longe distet. Si vero descenderemus Argentonium, et longior forsan nobis via restaret, et pincerna pro vino meracissimo, quo abundamus, turbatioris subere cervisiam, generosis invisam, etiam parcius propinaret. Hoc etiam est domini Cicestrensis consilium, qui minus consiliosum ducit certum pro incerto domicilium mutare, et Baccho Libero, ancillam festucæ filiam maritare. Valeat carissima nobis vestra dilectio.

## EPISTOLA CCCCLXXII.—CAPITULI SARESB. AD THOMAM CANTUAR.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo capitulum Saresberiense.*

Ad nos usque pervenit discretionem vestram in episcopum nostrum gravaminis non modici dedisse sententiam, et graviorem in decanum nostrum vos daturos proposuisse. Quoniam ergo prælatorum nostrorum gravamen nostrum reputamus, statim hoc audito ad sedem Romanam appellavimus, et in vestra præsentia appellamus, protectioni beati Petri

et domini papæ nos et ecclesiam nostram submittentes. Valeat et vigeat paternitas vestra.

## EPISTOLA CCCCLXXIII.—MATTHÆI TRECENSIS AD ALEX. PAPAM.

*Alexandro papæ Matthæus Trecensis episcopus.*

APUD dominum meum fiducialius ago, recolens quanta dignatione tanta majestas meam semper dilexerit, honoraverit et extulerit parvitatem. Et quidem gradui, quem habebam, multum accessit honoris, sed multo plus oneris, ut ex necessitate deficiant humeri mei, nisi Dominus supposuerit manum suam, et clementia vestra adjiciat gratiam. Nam si providentia vestra dignetur circumspectionis suæ oculos in partes nostras dirigere, multis bonis magna videbit adesse tormenta, et pluribus graviora instare certamina. Quæ quum episcopus corrigere nequeam, et pro suscepto officio divini judicii metu non audeam dissimulare, me quisquis in arcto constitûtum ambigit, conditionis meæ prorsus ignarus est. Ceterum spes mea in Deo et vobis est, ad quem tam meas quam amicorum angustias, præsertim pro confessione veritatis et justitia laborantium, censeo referendas. Horum unus et auxilio vestro dignissimus est dominus Cantuariensis, qui pro honore Dei jam quinquenne apud nos exilium in patientia multa proscriptus peragit. Periclitatus est hactenus sævitia tyrannorum et delatorum insidiis, sed nunc gravius periclitatur a falsis fratribus. Quorum primus est ille Londoniensis, qui sub episcopi nomine, sicut ex literis domini Senonensis plenius innotescet, parricidam exprimit furiosum. Placeat itaque sanctitati vestræ, cujus incolumitatem pro-

pitius ecclesiæ suæ perpetuare dignetur Dominus, tam præfatum episcopum quam alios, quos dominus Cantuariensis exigentibus meritis anathemate condemnavit, tanta severitate conteri, ut a similium ausu relinqui terreantur exemplo vindictæ.

## EPISTOLA CCCCLXXIV.—ROGERII WIGORNIENSIS AD CAPITULUM CANTUARIENSE.

*Henricus Wigornensis episcopus capitulo Cantuariensi.*

ACTA nostrorum paucis dilectioni vestræ perstringo. Siquidem nostrates metu interdicti in partibus nostris divulgati, deliberatione habita, et episcopis nostris accitis, concione contracta sciscitati sunt a singulis, utrum personas suas et ecclesias sibi commissas sub illa vellent appellatione includi, quæ dudum ab episcopis nostris in initio quadragesimæ, scilicet ad terminum purificationis, facta fuit: quam et communi consilio proposuerant in octava Pentecostes innovare. Requisitus ergo Dunelmensis episcopus, sicut sedebat primus, respondit quod illi appellationi non interfuerat, neque mandatum commonitorium inde aliquod in scriptis vel sine scriptis audierat, deliberaturum se cum metropolitano suo super hoc, et quidquid liceret, salvo ordine Dei et suo, se consulte facturum. Meruit autem tali delusione favorem audientium, et dilationem. Post hæc Exoniensis requisitus, quid inde censeret, respondit eo inconsulto coepiscopos suos facile ad illam appellationem convolasse, non posse pariter et illa appellatione inniti, et excommunicatorum consortium declinare, periculum autem imminere, si summi pontificis sententia interdictum illud corroboret, cui discrimini nulla se vellet ratione committere. Si tamen ecclesiæ Dei consule-

rent expedire, et prosecutionem ei regius favor indulgeret, ut mox regno posset excedere, de novo appellaret a gravamine, non illato, sed formidato, licet impetrari posset adversus omnem appellationem speciale subsidium: quod si ei innotesceret, et pastoris sui sententia illum percelleret, obedienter illam susciperet. Hoc dicto Londoniensis religionem ejus ridiculam fecit, et Exoniensis deinceps extra synagogam fuit. Accitus est dominus Wintoniensis per responsales suos, ut apud Northamtonam super illa quæstione coepiscopis suis proposita responderet. Rescripsit itaque dominus Wintoniensis sic: Lex divina præscribit, quod appellatus ad majorem judicem, ad inferiorem appellare non potest. Quilibet autem, qui appellat, appellationi prosequendæ sese ex necessitate adstringit. Inde est, quod quia morbo senioque fatigatus a Domino appellor, sæculari et forensi appellationi faciendæ idoneus non existo. Unde dilectionem vestram exoratam esse volo, quatenus me in illas appellationis angustias parcatis intrudere, ubi maledictionis jaculum debeam formidare. Hanc vero responsionis formam, licet auditores suspicionis arguerint, maluit dominus Wintoniensis offensas hominum mereri, quam offendere legem Dei. Quod et palam fecit, quando denunciationem excommunicationis sibi insinuatæ publicavit, et exinde consortium excommunicatorum attentius evitavit. Suggeritur autem nobis, quod Reginaldus archidiaconus Wiltesire patri suo reconciliationem impetraverit, et quod dominus papa sententiæ latæ prorsus ignarus exstiterit. Unde et fingitur, quod Londoniensi et Saresberiensi causæ cujusdam cognitionem cum apostolica benedictione deleget, estque data rescripti post diem latæ sententiæ. Super hoc vero cavillantur malitiosi, quod excommuni-

catos illos dominus papa reputet absolutos. Super his omnibus, quæ dilectioni vestræ scribere studui, quum in scholis vestris, caussidicorum more, themata inde elicueritis, et juxta oratoriam vel legitimam institutionem Quintilianum vel Papinianum fueritis in argumentis et allegationibus imitati, merita causarum, ex incude et malleis vestris exilientium, nobis tanquam desideratum antidotum renunciate, recepturi postmodum gratiora, et quæ vestram plurimum debeant spem alere, et fiduciam erigere, ut ex illis vobis fides fiat, quia vicistis mundum.

## EPISTOLA CCCCLXXV.—HENRICI WINT. AD PRIOREM ET CONV. S. MARIÆ WIGORNIENSIS.

*Henricus Dei gratia Wintoniensis episcopus et apostolicæ sedis legatus priori et conventui sanctæ Mariæ Wigorniensis ecclesiæ salutem.*

Miramur multum quod denarium sancti Petri de ecclesia et parochia ecclesiæ vestræ nondum reddidistis, quum ab omnibus episcopis secundum condictum iis terminum jam eum receperimus. Unde mandamus vobis et apostolica auctoritate præcipimus, ut visis literis istis infra quindecim dies eundem beati Petri denarium Wintoniam mittatis, aut ne exinde in ecclesia vel parochia vestra divinum fiat officium, interdicimus, excepto viatico et baptisterio. Episcopo enim vestro et archiepiscopo absentibus non habemus nisi vos quibus de hac re scribere debeamus. Valete.

## EPISTOLA CCCCLXXXVI.—FRATRUM CARTHUSIANORUM AD HENRICUM REGEM.

*Excellentissimo et in Christi visceribus amplectendo regi Anglorum strenuissimo fratres Carthusiæ, utinam pauperes spiritu, sic in præsenti sæculo regnare, ut in futuro valeat coronari.*

Quum sanctus Job sederet quasi rex circumstante exercitu, erat tamen mœrentium consolator. Rex regum et Dominus dominantium aperuit manum suam, et habenas regni vestri multipliciter dilatavit. Oportet ergo, ut semper ante oculos vestros habeatis illam terribilem Sacrosanctæ Scripturæ comminationem, qua dicitur: Potentes potenter tormenta patientur, et fortioribus fortior instat cruciatus. Et illud Psalmistæ: Terribili et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ. Divulgatum est ab oriente usque in occidentem, quod ecclesias regni vestri intolerabiliter affligitis, et exigitis ab eis inaudita quædam et inconsueta, quæ si quæsierint, quærere tamen non debuissent antiqui reges. Potest autem fieri, ut in tempore vestro, quoniam multam contulit vobis Deus sapientiam, tanta afflictio utcumque tolerari possit, sed forsitan post decessum vestrum tales regnaturi sunt, qui devorabunt ecclesiam toto ore, et indurati cum Pharaone dicent: Nescio Dominum, et Israel non dimittam. Parcite, quæsumus, parcite dignitati vestræ, parcite nobilitati, parcite generi, parcite et famoso nomini vestro; et qui plenus ac potentissimus estis, formam compressionis futuris non dimittatis. Mœrorem et ærumnam sanctæ ecclesiæ, quæ fere ubique conculcatur, clementi oculo respicite, et regia consolatione

eam fovere, ac tueri indesinenter et infatigabiliter studete.

## EPISTOLA CCCCLXXVII.—A. CERTESIENSIS AD ALEX. PAPAM.

*Venerando et carissimo patri suo et domino Alexandro Dei gratia summo pontifici et universali papæ, frater A. indignus Certesiensis minister sinceræ dilectionis reverentiam ac debitam cum omnibus fidelibus obedientiam.*

Vestræ majestati, carissime pater et domine, pro domino Londoniensi episcopo humiliter supplicamus, ut eum ad vos venientem amore Dei et paternæ vestræ intuitu benigne suscipiatis atque benignius in negotiis exaudiatis. Inde securius etiam clementiam vestram pro eo exoramus; quia illum a multis retro temporibus sapientem, honestum, discretum ac religiosum virum esse cognovimus, quem Deus sua gratia tot et tantis virtutibus decoravit, ut in toto regno Anglico una de honestioribus personis credatur esse et sit: utpote cujus exemplo atque conversatione multi a pravis iniquitatibus suis temperentur et ad honestatem invitentur. Invidit tamen ejus bonis actibus inimicus et cum inimico multi ejus inimici sunt, male de eo interpretantes, et vestris circumscriptis auribus falsa pro vero suggerentes, non verentes quadam præsumtione veritatis aures falsis suggestionibus circumvenire. Dicunt enim veritatis inimici sicut audivimus eum fuisse causam atque exordium totius commotionis atque discordiæ quæ fuit inter dominum Cantuariensem et Anglorum regem, quod quam falsissimum sit et ab omni veritate alienum noverunt illi et nos cum

illis qui eorum colloquiis frequentes interfuimus. In veritate, Domine, atque testificari possumus quod vidimus et audivimus, quia dominus Londoniensis modis omnibus quibus potuit opportune inopportune elaboravit ut pax et concordia inter dominum Cantuariensem et Anglorum regem reformaretur. Et si non est consecutus quod desideravit, non minus laudandum est, quia quod debuit fecit. Non enim cor regis fuit in manu ejus sed in manu Dei, ut possit inclinare illud quo vellet. Aperiat ergo oculos misericordiæ suæ dominus et carissimus pater noster et parvitatis nostræ preces una cum aliis pro domino Londoniensi suscipiat, ut eum in pace ecclesiæ suæ restituat. Credimus et pro certo credimus, quia per cum magna pax in tota Anglia reformabitur, si eum gratia vestra ad propria fuerit reversus. Deus salvet et custodiat carissimum patrem nostrum sanum et incolumem ecclesiæ suæ. Vale.

## EPISTOLA CCCCLXXVIII.—H. CLUNIACENSIS ABBATIS AD GILBERTUM.

*Venerabili domino et patri, domino G. Dei gratia Londoniensi episcopo, frater humilis Cluniacensis abbas, salutem in Domino et quicquid potest obsequii et amoris.*

VIDIMUS literas vestras plenas dulcedinis et amoris, quæ humilitatem nostram tantis præconiis efferunt, ut ad tantam lucem laudis infirmi nostri cordis oculi potius hebetentur et delitescant, quam tantum jubar acie pati irreverberata sufficiant. Nihil enim tale in nobis nostra conscientia recognoscit. Sed fortasse altiori consilio ideo facere voluistis, ut nos immerito commendando, stimulum pudoris suggeratis nobis, et

audiendo quales esse debemus, nitamur coram Deo apparere quod dicimur. In his omnibus innotescit nobis erga nos animi vestri sinceritas, quia profecto nisi plurimum diligeretis nos, non possetis tam sincerus et tam verax, licet indigne de nobis talia profiteri. Quod superest, licet in magnum honoris apicem divina vos dignatio evocaverit, nihilominus tamen unum de specialibus Cluniacensis ecclesiæ filiis vos esse præsumimus. Unde quia nullo pacto vos erubescere credimus ad nomen matris quæ vos in Domino per evangelium genuit, rogamus ut tam apud dominum regem Anglorum quam apud alios primores regni pro ejus negotiis sollicitus intendatis. Venerabilis frater noster dominus Arn[oldus], lator præsentium, vir utique quantum credimus religiosus et strenuus, cetera quæ dicenda supersunt venerationi vestræ plenius intimabit. Ipsum apud vos sollicitius esse volumus commendatum. Compatimini matri vestræ et erga ipsam pietatis viscera non claudatis, quæ multis ex causis a longo tempore tantis incommodis detrita est, ut vix jam valeat respirare. De fratre Roberto Broi fecimus quod rogastis.

## EPISTOLA CCCCLXXIX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Venerabili et carissima fratri suo, magistro G. Dei gratia Londoniensi episcopo, excelso in verbo gloriæ, frater H. humilis Cluniacensis abbas, salutem et sincerum amorem.*

Quum religio, sapientia, et eloquentia, qua persona vestra ornata est, ecclesiæ Dei honor sit, illi tamen specialis est gloria, quæ in Christo vos genuit, et uberibus suis lactavit. Felix, inquam, Cluniacensis ecclesia, quæ meruit talem habere filium, qui esset flos

doctorum, religionis speculum, et præsentis seculi decus. In quo naturam gratia Dei præveniente et subsequente, omnia laudanda sic perfecit, ut vix aliqua reprehenda reliquerit. De quo dubium est, utrum malit virtutibus ornari, quam emundari vitiis. In quo scientia multarum artium vitiorum fuit interitus, non cumulus. Qui mundanum philosophum, vero Christo philosopho sic mutavit, ut istius veritatem retineret, illius astutiam non abjiceret. Qui magistrum scholarum sic dimisit, ut discipulatum idiotarum Christi devotus addisceret. Quem non necessitas, sed sola caritas traxit ad Christum; non miseria sed solius perfectionis intentio alienavit a mundo. Cui multiplex scientia humilitatem accumulavit, humilitas constantiam adjecit. Qui tantum honesta diligere, otiosa odire, turpia timere, ut in voluntate habuerit, ostendit. Cui fuit injuria pro honestate, injuriis non affici, labor in requie esse pro justitia, requies in labore vivere pro veritate. Qui factus monachus, de clerico præter ordinem nil sibi retinuit; abbas constitutus, opera monachi non deseruit. Elevatus in magnum pontificem, idem qui antea permansit. Quot gradus accesserunt, tot virtutes successerunt. Per multiplicem curam impositam, virtutes sibi auxit, non minuit. Monachum reservavit in opere, in sollicitudine nil perdidit de abbate, in observantia mandatorum Dei episcopum honoravit et extulit. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Novit hæc Gallicana ecclesia tota, et fere Latina, et laudant Cluniacensem ecclesiam in hujusmodi filio. Scit hoc Cluniacensis et propter hoc, plurimum in Domino exultat. Audistis carissime, quod in partem Octaviani declinaveramus, et conturbata sunt viscera vestra. Sed non turbetur cor vestrum, quoniam numquam ei adhæsimus. Nec

ad preces, nec ad promissa terrores et blandamenta imperatoris, vel ad modicum adquievimus. Concilio ejus quod celebravit Papiæ, nec propter amorem imperialem interesse voluimus. In confinio regni et imperii sumus, Alemannia, Hungaria, Rossia, Lothoringia, Burgundia, trans Ararim provincia, Italia ex maxima parte, Lugdunensis provincia, cum imperatore obediunt domino O. Minatur imperator, se nobis ablaturum omnia quæ habemus in imperio ejus, nisi consentiamus ei. Comes Matiscon', qui juravit in verba imperatoris, et in cujus sumus potestate, extentum tenet gladium suum super cervices nostras. Lugdunensis cum suffraganeis suis suum parat jaculari anathema in caput nostrum. Domini cardinales qui sunt in regno, maledictionem suam, non benedictionem nobis promittunt. Reges Franciæ et Angliæ minantur se exterminaturos omnia nostra in regnis eorum posita, nisi domino papæ A. obediamus. Ex duabus integralibus partibus constat corpus Cluniacensis ecclesiæ. Altera est in imperio, altera in regnis. Quamlibet amittamus, væ nobis, angustiæ nobis undique quemadmodum et Susannæ. Credimus divino miraculo liberari, quemadmodum et ipsa. Omnipotens dextera non est impotens ad salvandum nos. Si decrevit liberare nos, continuo salvabimur. Adhuc in medio sumus, et regia via incedere deliberavimus. Vos igitur qui pater noster estis per ætatem, frater per amorem, filius per gratiam, ne obliviscamini nostri, qui in omni caritate vobis conjuncti sumus. Ne obliviscamini matris vestræ, quæ etsi jam in Christo vos parturivit, adhuc tamen in visceribus suis portat, vobis congaudens, vobis condolens, vestra omnia prospera et adversa sua reputans. Alia quædam dicenda, quæ epistola non loquitur, præsentium lator noster et vester mo-

nachus, vice nostra vobis loquetur, pro ipso et pro ecclesia de Lentona, cujus ut audivimus specialis estis defensor et adjutor in causis, dilectionem vestram affectuosæ rogamus, quatinus in ejus dilectionem et protectionem, sicut cœpistis, dignanter invigiletis causa Dei et ecclesiæ Cluniacensis.

## EPISTOLA CCCCLXXX.—PHILIPPI ABB. DE ELEEMOSYNA AD THOMAM CANTUAR.

*Reverendo in Christo patri et domino Thomæ, Dei gratia venerabili Cantuariensium archiepiscopo, frater Philippus de eleemosyna et fr. L. de curia Dei, salutem et sinceræ dilectionis affectum.*

A NOSTRIS utilitatibus non recedit, quod utiliter accrescit usibus amicorum. Hoc enim habet amicitia proprium, ut sit ei suavis et jucunda possessio quicquid a suis professoribus possidetur. In sinum gratiæ vestræ dilatato corde et affectu prompto magistrum Girardum benignius collegistis: vicissitudinem quam potuit retulit, amicus fidelis inventus est, factus est strenuus propugnator justitiæ vestræ, allegator insignis, assertor providus causæ vestræ, et operum vestrorum præconator eximius; nec sibi pepercit nec suis ut vobis proficeret, et totum se sic vestris impendit usibus et gratiam rependit pro gratia, ut nihil sibi lætum proponeret nisi quod honori vestro militaret et nomini. Si a fructu magno circa vos fidelem ejus operam torrens iniquitatis absorbuit, non est minori dignus amplexu si quod voluit implere non valuit; quia quantum potuit, utilis esse non destitit. Nunc igitur, si in conspectu principis illius magnorum suffragantibus meritis pacem potuit invenire, esse non debet a cordis vestri conspectibus

alienum; sed, ut credimus, in mente vestra debet florere cum gratia, si apud eum gratiam receperit, cum quo familiarius et fidelius honoris et pacis vestræ possit inire commercium. Qui enim amicus est, omni tempore diligit, et amicitia certa nulla vi, nulla necessitate excluditur. Rogamus ergo dilectam nobis in Christo caritatem vestram et benevola persuasione consulimus, ut fideli vestro nullius conditionis apponatur dura necessitas; quia, sicut ait Ovidius,

Lenis alit flammam, grandior aura necat,

et eterna sapientia, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, suaviter disponit omnia et cum magna reverentia disponit nos. Bene valeat semper in Domino vestra sinceritas.

## EPISTOLA CCCCLXXXI.—HENRICI II REGIS ANGLIÆ AD EPISCOPOS ANGLIÆ.

*Has literas misit Henricus rex Angliæ singulis episcopis Angliæ.*

Nosti quam male Thomas Cantuariensis archiepiscopus operatus est adversum me et regnum meum, et quam male recesserit: et ideo tibi mando, quod clerici sui, qui circa ipsum fuerunt post fugam suam, et alii clerici, qui detraxerunt honori meo et honori regni, non percipiant aliquid de reditibus illis, quos habuerunt in episcopatu tuo, nisi per me, nec habeant aliquod auxilium vel consilium a te.

Teste Ricardo de Luci, apud Merleberg.

## EPISTOLA CCCCLXXXII.—EJUSDEM AD VICECOMITES.

*Has literas misit Henricus rex Angliæ singulis vicecomitibus Angliæ, in principio persecutionis sancti Thomæ.*

PRÆCIPIO tibi, quod si aliquis clericus vel laicus in bailia tua Romanam curiam appellaverit, eum capias, et firmiter custodias, donec voluntatem meam percipias; et omnes reditus et possessiones clericorum archiepiscopi saisias in manum meam, sicut Randulphus de Broc, et alii ministri mei tibi dixerint: et omnium clericorum, qui cum archiepiscopo sunt, patres et matres, fratres et sorores, nepotes et neptes ponas per salvos plegios, et catalla eorum, donec voluntatem meam inde percipias, et hoc breve tecum afferas, quum summonitus fueris.

## EPISTOLA CCCCLXXXIII.—EJUSDEM AD REGINALDUM COLONIENSEM.

*Henricus rex Angliæ Reginaldo schismatico Coloniensi.*

DIU desideravi justam habere occasionem recedendi a papa Alexandro, et a perfidis cardinalibus ejus, qui proditorem meum Thomam, quondam Cantuariensem archiepiscopum, contra me manutenere præsumunt. Unde cum consilio omnium baronum meorum, et cum consensu cleri, magnos viros de regno meo, scilicet Eboracensem, Londoniensem, archidiaconum Pictaviensem, Joannem de Oxeneford, Ricardum de Luci, Romam missurus sum, qui publice et manifeste ex parte mea, et totius regni

mei, et omnium aliarum terrarum, quas habeo, proponent et denunciabunt papæ Alexandro et cardinalibus ejus, ne ulterius proditorem meum manuteeant, sed ita liberent me ab eo, ut alium cum conilio cleri in ecclesia Cantuariensi possim instituere. Denunciabunt etiam, quod quidquid Thomas fecit, n irritum revocent. Hoc etiam postulabunt, quod oram eis papa jurari faciat publice, quod ipse et uccessores sui et mihi et omnibus successoribus neis regias consuetudines Henrici, avi mei, inconcussas et inviolatas, quantum ad se, conservabunt in perpetuum. Quod si forte alicui petitionum mearum contradicere voluerint, neque ego, neque barones mei, neque clerus meus aliquam eis ulterius servabimus obedientiam, immo manifeste eum et omnes suos impugnabimus. Et quicumque in terra mea nventus fuerit, qui ei post adhærere voluerit, expeletur. Eapropter rogamus vos, sicut carissimum amicum, quatenus fratrem Ernoldum, vel fratrem Radulphum, hospitalarium, omni occasione remota, cito ad me mittatis, qui ex parte imperatoris et vestra prædictis nunciis meis ducatum præbeat, eundo et redeundo per terram imperatoris.

*Visis literis istis consuluit Coloniensis imperatorem, quid regi Angliæ sit respondendum. Rescripsit imperator voluntati regis Angliæ esse annuendum. Quia quanto solemnius ista fient, si consenserit papa Alexander, tanto major ejus erit confusio. Et forte in occulto per alium templarium, vel hospitalarium, vel aliquem alium, a quo caveri non possit, rex Angliæ pro pecunia sua idem obtineret. Missus itaque est frater Radulfus hospitalarius ad regem Angliæ qui nunciis, quos rex ad curiam mittere disponit, ducatum præbuit per terram imperatoris.*

## EPISTOLA CCCCLXXXIV.—EJUSDEM AD QUENDAM CARDINALEM.

*Rex Angliæ cuidam cardinali, vel cœtui cardinalium.*

Super his, quæ dominus papa vobis significavit, scilicet quod ab amore et devotione Romanæ ecclesiæ mentem et animum averteramus, in primis respondemus, quod prudentia vestra plenissime cognovit, quam sincero affectu ecclesiam Romanam, et personam domini papæ semper dilexerimus, et quanta pro eo fecerimus, et sustinuerimus. Siquidem, ut cætera silentio prætereamus, cum de ipsius susceptione controversia haberetur, ipsum non tracti recepimus, sed ad eum recipiendum alios, licet invitos, traximus et compulimus. Nec nos animum nostrum a dilectionis elongavimus plenitudine, sed ipse, qui, ut vobis liquet, a retroactis temporibus nobis præter modum molestus exstitit, sicut operum in quamplurimis declaravit executio, et nunc maxime verbo et opere, scripto etiam nostram, quod summopere principum lædit animos, non desistit infamare personam, cum scripto suo et verbo nos ecclesiæ persequutorem nominet, et gravatorem appellet. Attendat autem dominus papa, quam paterne erga nos egerit, qui nobis significavit, quod summa principum debet esse cautela et sollicitudo, famam suam conservare illæsam, nec paternum circa nos gerere videtur affectum, qui famæ nostræ adeo opere et sermone derogat. Universitati utique vestræ constare volumus, quod quidquid honoris, celsitudinis, et potestatis habemus, regnum etiam, et cætera, quæ nostro commissa regimini, singula a Domino et creatore nostro nobis collata scimus et profitemur, et ipsi soli non quantas debemus,

quoniam ad id non sufficimus, sed quas possumus, gratiarum referimus actiones. Et utinam dominus papa pro nobis Dominum deprecetur, ut Domino et creatori nostro debitam exhibere possimus, et sciamus devotionem et reverentiam, et ut ipsi servire, et ipsum diligere, in tertia saltem qua debemus portione, valeamus. Sane licet, quantum ex· debito tenemur, ipsum diligere et venerari non possimus, affectum tamen et devotionem habemus ipsi in singulis deservire, in omnibus obsequi, in universis obedire. In integritate autem gratiæ, et dilectionis domini papæ libenter perseverare volumus, et affectamus, si nobis et regno nostro eundem honorem, et honoris et dignitatis conservationem observaverit, quam sancti et honesti Romani pontifices viris nobilibus et potentibus prædecessoribus nostris exhibuerunt. Verumtamen appellationes, quas proponit nos prohibuisse, et ne quis de regno nostro curiam Romanam visitaret, nos asserit inhibuisse, vestram nolumus latere prudentiam, quod nec appellationes nec visitationes aliquatenus impedivimus, quin eo modo, ea ratione, eo ordine fiant, quo temporibus prædecessorum nostrorum, virorum illustrium, juxta regni nostri consuetudines et dignitates solebant fieri; et sicut antiquiores et prudentiores regni nostri, tam clerici quam laici, recolunt et retractant. Quod vero confœderationis factæ cum excommunicatis nos arguit, in hoc non æstimamus nos Deum offendisse, nec obviasse rationi: quia sicut ex ore domini papæ accepimus, ipsum dominum Fredericum Romanorum imperatorem nunquam pro excommunicato habuit, nec postea ipsum excommunicatum fuisse alicujus relatione cognovimus. Verum etsi filiam nostram filio imperatoris in matrimonio concesserimus, nec in minimo nos deliquisse credi-

mus, sed id nobis licitum esse non dubitamus: quoniam, ut a simili sumamus exempla, idem excellentissimo et potentissimo regi Henrico avo nostro licuisse recolimus, qui filiam suam Henrico bonæ memoriæ Romano imperatori matrimonio copulavit. Nos etiam a prædecessoribus nostris sumpta ratione, communicato consilio prudentum et discretorum virorum regni nostri matrimonium, inter filium imperatoris, et filiam nostram contrahi concessimus.

Præterea, quod nobis scripsit, ut Cantuariensem archiepiscopum, quem a regno nostro nos asserit expulisse, in statum, a quo recessit, revocemus, et ad sedem suam reducamus, evidentissime novimus universitati vestræ liquido constare, quod ipsum nunquam expulimus, nec a regno nostro exire coegimus. Sed ipse, suæ magis levitatis et pravitatis impulsu, quam aliqua ratione ad hoc ipsum inducente, fugam arripuit, intentione et proposito adversum nos malignandi, et nobis et famæ nostræ, quod nequaquam, ut omnibus liquet, promerueramus, maligne derogandi. Si autem idem archiepiscopus, sicut ex propria voluntate aufugit, eodem modo voluntarie reverti voluerit, et nobis fecerit, quod domino et principi facere debuit, nos eidem juxta clericorum et laicorum consilium, tam regni nostri quam transmarinorum, quod debebimus exequemur. Verum ipsum per nos revocandum non censemus, quem a regno nostro exire non coegimus.

Itaque si vobis constiterit nos in aliquo deliquisse, et excessisse, consilio cleri et baronum nostrorum juxta consuetudines, et dignitates, et celsitudines regni nostri, quidquid debuerimus, animo libenti faciemus. Si vero aliquis jura, et consuetudines, et dignitates regni nostri impedire attentaverit, seu diminuere, ipsum publicum hostem, et manifestum

nominis nostri, et honoris, et regni æstimabimus inimicum, et nos vita comite dignitatum et consuetudinum regni nostri diminutionem nullatenus sustinebimus, quas illustres viri prædecessores nostri habuerunt, et tenuerunt temporibus sanctorum Romanorum pontificum. De cætero, quod mandavit per vos nobis insinuandum, ne scilicet ecclesias, vel personas ecclesiasticas regni et terræ nostræ gravaremus, vel gravari permitteremus, Deus nobis testis est, et mera conscientia, quod id usque in hodiernum diem nec a nobis actum est, nec permissum.

## EPISTOLA CCCCLXXXV.—EJUSDEM AD ABBATEM CISTERCIENSEM.

*Henricus rex Angliæ abbati Cisterciensi.*

QUANDO dominus Willelmus Papiensis et vos nostram apud Rothomagum adiistis præsentiam, conquesti sumus vobis, quod quidam monachi ordinis vestri, quos in terra nostra præter voluntatem et assensum omnium fere baronum et hominum nostrorum cum omni honore et reverentia manu tenueramus hactenus, et promoveramus, quædam verba et mandata adversariorum nostrorum amaritudinis plena nobis deferebant, et quædam discordiæ seminaria, et iræ, et odii incentiva, quæ a nullo probo viro aliquo modo essent proferenda. Promisit itaque nobis dilectio vestra, quod illud corrigeretis, et monachos vestros a talium mandatorum delatione coerceretis. Post promissionem vero illam abbas vester de Criscampo scriptum quoddam Thomæ, qui fuit cancellarius noster, ex parte ejusdem nobis attulit, et ore suo legit, in quo nos arguebat et de fidei

læsione, et de schismate nos videbatur accusare, et alia continebat scripti illius series indignationis et superbiæ verba, quæ nostro derogabant honori et personæ. Inde est, quod vobis mandando attentius rogamus, quatenus injuriam nostram digna emendatione ita corrigere non omittatis, et honorem nostrum, et etiam ordinis vestri conservetis. Noveritis autem, quod si excessus monachorum vestrorum non correxeritis, ulterius sustinere non poterimus, quin injuriarum nostrarum quæramus remedium, teste Jocelino de Baille apud Canon.

## EPISTOLA CCCCLXXXVI.—EJUSDEM AD WILLELMUM SENONENSEM.

*Henricus rex Angliæ Willelmo Senonensi episcopo.*

Quos ad me misistis ordinis Cisterciensis viros religiosos et venerabiles, sicut decuit, honorifice suscepi, attente audivi, diligenter inspexi. Verbum autem, quod ex parte vestra mihi intimaverunt, benigne secundum quod vos accepisse ex domini papæ mandato mihi significaverunt, ut mecum de pace reformanda inter me et archiepiscopum Cantuariensem loqueremini, admisi. Placet itaque mihi, quatenus super hoc mecum loquamini. Vobis enim ex magna parte innotuit causa, quæ inter nos vertitur, sicut præsens audistis, ubi in præsentia domini regis Franciæ inter nos inde sermo haberetur. Ipse causam præstitit discordiæ ab ipso concordiæ debet causa procedere: ipse vulnus impressit, ipse sanare studeat.

Per ipsum morbus invaluit, in ipso est ut sanitate reddita morbus evacuetur. Ego neque causam mali

neque exequutionem excitavi vel implevi. In quo itaque loco utrique nostrum, donec convenire possimus, significetis. Confido autem de fidelitatis vestræ integritate et constantia, quod causæ hujus veritati favorem inclinabitis. Ideoque affectuosius accipio, ut vestra discretio diligentius meam circa hoc voluntatem et æquitatem attendat. Præterea ad vos dirigo meam conquestionem super hoc, quod dominus meus rex Franciæ nuper æquum excedens, mihi in meis fecit injuriam. Vestra namque mediatione, et comitis Theobaldi fratris vestri, posthabito meorum consilio, super hoc quod prædecessores mei nunquam fecerunt, pro bono pacis me totum nuper exposui voluntati domini regis Franciæ vestro acquiescens consilio. Vos autem non credo latere, quomodo mihi nuper injuriatus est. Vobis autem conqueror, ut quod in præjudicium pacis inter nos statutæ præsumpsit, transgressio vobis displiceat, et eum ad satisfactionem justam deducere satagatis, quo auctore ipsa facta est.

## EPISTOLA CCCCLXXXVII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Henricus rex Angliæ Willelmo Senonensi archiepiscopo.*

Venientes ad me nuncii domini papæ pro negotio, quod inter me et archiepiscopum Cantuariensem vertitur, licet aspera et omni honori meo portarent contraria, pro domini papæ reverentia, et sanctæ Romanæ ecclesiæ debita devotione, honorifice suscepi, et qua decuit benignitate audivi, mandatum domini papæ modeste admodum admittens, quod ipsi deferebant, licet me in meis gravatum sentirem, quos

ipsi excommunicatos habebant, extraordinarie præcipitata in illos sententia, magis ex impetu animi et motu mentis, quam ex rationis librata æquitate vel deliberationis consilio. Quum autem super hoc diutius sermo duceretur, petii ut absolverentur, quos ipsi sic ligatos habebant. Ipsi vero se illos absoluturos promittebant, si illis securitas juratoria præstaretur ab eisdem, quod absoluti ipsorum parerent arbitrio. Hinc autem motus vehementius, juravi quod nullatenus sacramentum inde præstarent, sed si vellent, a laicis fidei interpositione, a clericis in verbo veritatis promissione eis securitatem fieri facerem, ut mererentur absolvi. Ipsi autem esse hoc extraneum a consuetudine asserentes, et a sibi injuncto tenore alienum affirmantes dixerunt, quod ad hoc vestrum habere vellent consilium, qui et archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus estis, ut si hoc ex vestro haberent consilio, pro excusatione eis sufficeret, si aliquando transgressionis propter hoc arguerentur. Mittunt itaque ad vos, et ego mitto et precor, quod honori meo et commodo consulentes, ad hoc consilium vestrum applicetis. Confido autem constanter de vobis, quem pro summo amico amplector cum abundantissima devotione, quod in hoc et aliis negotiis meis et gratiam uberem, et diligentiam vigilantem, et firmissimam fidelitatem exhibebitis. Desiderio meo plurimum successisse reputarem, si vobiscum loqui possem, sed aliorum negotiorum instantia hoc ad præsens fieri prohibet. Peto itaque quatenus aliquem de vestris ad me mittatis, per quem plenius vestra mihi voluntas innotescat, et mea vobis pariter notificetur.

## EPISTOLA CCCCLXXXVIII.—HENRICI REGIS EPIST. AD ALEXANDRUM PAPAM.

*Venerabili patri summoque pontifici Alexandro, Henricus rex Angliæ, dux Normanniæ et Aquitaniæ, et comes Andegaviæ, salutem et debitam venerationem.*

Si devotionis meæ, pater, erga sanctitatem vestram experimentum quæritis, et quæ in vestræ promotionis initio ad honorem vestrum fideliter a me gesta sunt, elapsa forsitan a memoria non tenetis, id saltem quod mandato vestro a me nuper effectu completum est, precor ut præ oculis habeatis, et devotionem meam erga vos ex ipsa mei operis attentione plenissime, si placet, advertere cognoscatis. Hostem enim mihi infestissimum in meum et meorum, quod absit, exterminium tota sua possibilitate promptissimum, sedentem mihi semper in insidiis ut machinetur in me malum, cui convivere, ut præsens indicat casus, mors mihi est, in regno cohabitare confusio, hunc mandato vestro vestris me totum substernens pedibus in pace suscepi, et de latere meo ducatum sibi providens, ut cum pace deduceretur ad propria sollicite procuravi. Quæ nimirum pax non solum sibi, sed et suis plene concessa est, et homines qui meas jamdiu carnes amaris ut sic dicam, morsibus lacerare non destiterunt, qui per orbem discurrentes sinistris adversum me mundum rumoribus impleverunt, in regno meo cum pace suscepi, sollicite providens ne læderentur ab his quos læserant, ne ab his quos offenderant, aliquid omnino moleste sustinerent. Oportebat itaque sanctitatem vestram pater, et mihi prospexisse, ne malum mihi pro bono redderetur, ne in ejus adventu cui pacem dederam, et quem cum pace susceperam,

regni mei pax ilico turbaretur, et ecclesia regni, quæ nihil tale meruerat, absque audientia ad falsas ejus suggestiones tanti mole gravaminis opprimeretur, ut quidam suspensioni, quidam anathemati subjecti sint, quum si defensionis sibi detur opportunitas, se nil tale meruisse, juvante Domino, per omnia probare parati sint. Unde sanctitati vestræ devotus supplico, ut si quæ sunt, aut esse possunt erga me pristinæ caritatis reliquiæ, sententiam regni mei personis impositam, amore justitiæ meæque petitionis intuitu relaxetis, et si quis adversus eas querelam super quacumque re moverit, causam aut per vos, aut per quos vestræ discretioni placuerit examinetis, ut in jure pro se quisque respondeat, et judicialem calculum, quem meruisse convincetur, excipiat. Hoc alii non negaretis. Quod si mihi negatum fuerit, dicam quod doleo, quia nimia me severitate repellitis, et abjectum reputatis. Cætera præsentium latori magistro David, quem mihi commendavit gratia vobis intimanda commisi, quem si mihi compatiendo exaudieritis, corpus meum vobis et animam, quam jam periclitari metuo, Deo conservare poteritis. Valeat et suis exorabilem se præbeat sanctitas vestra, pater.

## EPISTOLA CCCCLXXXIX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Domino papæ dominus rex.*

Novit ecclesia Romana ex longo temporis tractu quantam libertatem antecessores nostri circa institutiones ecclesiarum habuerint, quam nos intuitu Dei et precum vestrarum interventu, secundum admonitiones venerabilium virorum Al[berti] et Th[eodwini] legatorum vestræ sanctitatis ad æqnitatem

canonicæ moderationis temperavimus. Impræsentiarum itaque liberam electionem ecclesiæ Anglicanæ annuimus, ut quæ amplius quam vellemus variis impedimentis desolata pastoribus elanguit, uberiori gratia nostræ liberalitatis indulta libertate respiret. Delata igitur ad nos electione Badoniensis ecclesiæ, communicato consilio episcoporum nostrorum, et modum et ordinem electionis canonicæ processisse cognoscentes, electi personam honestate morum et literaturæ perspicuam vestræ discretioni commendare dignum duximus. Et quamquam ex longa conversatione inter vos habita vobis ipse præcipue innotuit, qui et multiplici testimonio vestræ sanctitatis apud nos probabilis extitit, pro eo tamen quanta possumus precum instantia supplicamus, quatinus eum talem habeatis, qualem eum nobis habendum sæpius prædicastis. Provideat igitur vestra sanctitas, ne invidia nominis nostri efficiat, quominus debitam assequatur consummationem quod hactenus tanta sinceritate processit.

## EPISTOLA CCCCXC.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Henricus rex Angliæ.*

EPISCOPOS nuncios nostros ad pedes paternitatis vestræ direximus, rogantes et supplicantes, quatenus querelis quæ inter nos et Cantuariensem vertuntur, finem debitum justitia mediante poneretis. Et tandem placuit benignitati vestræ, ut juxta petitionem nostram de latere vestro legatos nobis mitteretis cum potestatis plenitudine, ut omnes controversias nostras plene decidere, et definire possent remoto appellationis obstaculo. Qui cum in hac potestate, sicut nuncii nostri ad nos reportaverunt, et literis vestris

continebat expressum, quas adhuc penes nos habemus, missi fuissent, sicut per eosdem legatos, cum ad nos pervenissent, accepimus, potestas illa ad injuriam nostram illis subtracta est. Unde cum nos ad omnem justitiam coram eis nos offerremus, præfatus Cantuariensis, qui ita inique et malitiose erga me se habet, sicut vobis et toti mundo innotuit, coram illis justitiæ parere omnino contempsit. Ob cujus defectum alios deinceps nuncios ad majestatem vestram transmisimus, per quos literas vestras recepimus, quas et ipsas adhuc penes nos habemus, in quibus terram nostram et personas regni a præfati Cantuariensis potestate eximebatis, donec ipse in gratiam nostram rediisset. Quod quum ante restitutionem nostræ gratiæ, nescimus ob quam causam, immutaveritis, dum alii nuncii nostri adhuc in curia vestra morarentur, et antequam novissimi legati vestri ad nos pervenissent, Vivianus et Gratianus, ipse in personas regni nostri, et in quosdam familiares et servientes nostros, qui singulis diebus nobis adsistebant, excommunicationis sententiam promulgavit. Quum vero prænominatos nuncios debito nos honore suscepissemus, qui tam per literas vestras, quam viva voce protestabantur, quod ad honorem nostrum et regni nostri exaltationem venissent, primo loco de absolvendis excommunicatis tractavimus, qui non solum ad nostram, verum etiam ad vestram et ad eorundem legatorum injuriam excommunicati videbantur, petitionibus illis, quas ex parte vestra nobis proponebant, quantum poteramus, ob reverentiam et amorem vestrum pio assensu condescendentes. Proponebant siquidem literæ vestræ, quatenus sæpefato Cantuariensi episcopatum suum, pacem, et amorem nostrum redderemus. Nos vero postposito omni honore nostro, communicato consilio Burdigalensis et Rothomagensis

archiepiscoporum, Cenomanensis, Redonensis, Baiocensis, Lexoviensis, Constantiensis et Sagiensis episcoporum, Fiscannensis, Beccensis, sancti Wandergisili, Cadomensis, Toarnensis, Ceresiensis, Rievallensis, Mortuimarensis, Tyronensis, Belberensis, et quorundam aliorum abbatum, necnon et Gaufredi Autisiodorensis, et quorundam aliorum religiosorum virorum, concessimus ante dicto Cantuariensi, licet ipse, sicut vobis multoties significavimus, absque conscientia nostra et coactione aliqua a regno nostro exierit, ut in bono et in pace rediret, et possessiones suas omnes haberet, sicut habuit quando a regno exivit, et ipse et omnes qui cum eo vel propter eum exierunt, ob honorem Dei, et ob amorem vestrum, salva dignitate regni nostri. Quumque nuncii vestri coram supradictis viris responsum hoc absque omni contradictione recepissent, excommunicatos illos, qui præsentes erant, absolverunt. Convenit autem inter nos, ut alter eorum, Vivianus scilicet, pro excommunicatis illis qui in Anglia erant, absolvendis transfretaret, Gratianus vero ad verba hæc sæpe nominato Cantuariensi transportanda rediret. Mane autem facto cum ab eis, quibusdam negotiis nos trahentibus, accepta ab eis prius licentia, recessissemus, nescimus cujus instinctu, aut quo spiritu, concessis stare recusaverunt, causantes verbum illud, quo nos dignitatem regni nostri salvam fore dixeramus. Quod tam nobis, quam illis qui nobiscum aderant, nullo jure ab eis causari debere videbatur. Nos autem hujus rei seriem ad vestram conscientiam referendam esse duximus, de vestra semper discretione præsumentes, quod vos in nullo honori nostro derogare velitis, vel regni nostri dignitati, obnixe serenitati vestræ supplicantes, quatenus attente considerantes honorem et utilitatem, quam vobis et curiæ vestræ contulimus, et

in futurum, nisi per vos steterit, conferemus, sic rem temperetis, ne penes vos tantum possint illius perfidi proditoris nostri malitiosæ blanditiæ, quantum evidentia tot et tantorum virorum testimoniis corroborata causæ nostræ merita, sed juxta petitionem nostram eos, qui excommunicati sunt, absolvatis, et ne in nos et alios venenum suæ excommunicationis perfundere possit, provideatis. Ne si minus in hac justa petitione nostra exauditi fuerimus, tanquam de vestra benevolentia desperantes, aliter securitati nostræ et honori prospicere compellamur. Et quoniam singula, quæ a nobis dicta sunt et proposita, difficile scripto comprehenderentur, transmittimus ad pedes paternitatis vestræ clericos et familiares nostros, Reginaldum archidiaconum Saresberiensem, et Ricardum Barre, qui plenius vobis cuncta, quæ hinc inde agitata sunt, exponent. Quibus in cunctis, quæ ex nostra parte vestræ sanctitati proponent, fidem indubitanter habeatis. De quorum reditu festinanter maturato vestra, precamur et consulimus sollicite, provideat discretio, quoniam eorum mora diuturnior periculum et damnum intolerabile ecclesiæ posset adferre.

## EPISTOLA CCCCXCI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Henricus rex Angliæ omnino subjectionis debitæ obsequium.*

Vestræ satis innotescit serenitati, quanta me et terram meam affligat molestia, quantis me vexaverit injuriis Thomas ille Cantuariensis adversarius meus, quum teste conscientia nihil meruerim, nil gesserim tam vehementi et injuriosa dignum contumelia. A vestra siquidem non credo excidisse memoria, quod

judices sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales a vestra impetraverim paternitate, ut super causa ista cognoscerent, sed placuit sanctitati vestræ, ut adversarius meus eximeretur a cognitione, nec potuit vestro præpedita præcepto in lucis venire claritatem innocentiæ sinceritas. Sæpius etiam, immo semper paratus exstiti in facie ecclesiæ juri et judicio stare, si vel in minimo deliquissem, quod me fecisse non recolo, prout ratio dictaret satisfacere, et longe amplius quam antecessores mei, qui me præstantiores exstiterunt, ecclesiæ Cantuariensi fecerint, semper paratus fui facere. Proinde admirari non sufficio, quod permittit prudentia vestra devotum ecclesiæ Romanæ filium, juri semper stare paratissimum, contra omnem justitiam, ut mihi videtur, deprimi, injuriosis præter rationem contumeliis molestari. Nunc itaque innumeris præcedentibus novam adjecit injuriam, qui affligere non desistit innocentem. Vestra siquidem fultus, ut asserit, auctoritate devotos et fideles ecclesiæ Romanæ filios, Londoniensem et Saresberiensem episcopos, post appellationem ad vos factam, juri per omnia parituros, non citatos, non vocatos, non convictos, nullo modo commonitos, excommunicationis de novo innodavit sententia. Quibusdam etiam de familiaribus meis anathematis intentat severitatem, nullam adversus eos habens rationabilem causam. Quod non minus ægre fero, quam si in meam propriam personam lata foret sententia. Hoc autem quam sit mihi intolerabile, quam injuriosum, quamque famæ meæ et vestræ generet læsionem, vestræ non credo incognitum prudentiæ. Videtur etiam, quod me quasi derelictum abjecerit paternitas vestra, quia filii non attendit nec curat injurias, sed ad ignominiæ et contumeliæ meæ augmentum, flagitiosum in me permittit grassari inimi-

cum: nec reprimit injuriarum vehementiam paternæ correctionis moderatio. Vestram igitur suppliciter obsecro et adjuro, ut justum est, celsitudinem, ut quem filio debetis, operis exhibitione monstretis affectum, et illatam mihi, et personis meis, et terræ meæ absque ordine judiciario emendare dignemini absque tardatione injuriam. Cum omnimoda etiam devotione attentius supplico, quatenus quidquid prænominatus Thomas adversarius meus, contra juris ordinem, post factam appellationem ad vos, in personas regni mei, clericos et laicos statuit, irritum et vacuum habeatis, teste G. Vasatur episcopo apud S. Macharium in Guasconia.

## EPISTOLA CCCCXCII.—EJUSDEM AD GILBERTUM.

*H. Dei gratia rex Angliæ, patri suo carissimo G. Londoniensi episcopo, salutem et dilectionem.*

Quoniam personam meam vestri gratia speciali sinceræ dilectionis affectu vos semper dilexisse expertus sum, de statu mei et incolumitate vos velle certificari, et de successibus meis gratulari indubitanter scio. Unde mitto ad vos carissimum et familiarem meum episcopum Bathoniensem, per quem vobis secreta mea secure significo, et insuper voluntatem meam et quæ mihi Deo cooperante acciderunt beneficia postquam ab Anglia recessi. Vos itaque fidem adhibeatis his quæ ipse vobis dixerit ex parte mea, et ipsum episcopum dilectissimum et familiarem meum, qui in negotiis meis expediendis pronus et devotus semper assistit, carum habeatis, et diligatis, et honorem exhibeatis. Vestræ etiam paternitatis sollicitudinem de qua non minimum confido, at-

tentius et devote expostulo, quatinus negotiis meis summam operam et diligentiam adhibeatis, et paci et defensioni regni mei pro facultate vestra providere studeatis. Teste H. Baiocensi episcopo, apud Chivill'.

## EPISTOLA CCCCXCIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Henricus rex Angliæ Gilberto Londoniensi episcopo.*

Audivi gravamen, quod ille Thomas proditor et adversarius meus intulit in te, et in alias personas regni mei, quod non minus ægre fero de persona tua, quam si in meam propriam personam virus suum evomuisset. Et ideo pro certo scias, quod ego omnem operam dabo, per dominum papam, et per regem Francorum, et per omnes amicos meos, quod de cætero non nobis nec regno nostro nocere poterit. Unde volo et consulo, quod tu interim nullo modo in animo tuo turberis, sed tibi viriliter provideas, utrum magis tibi et mihi expediat, quod ad me in Normanniam venias, vel quod in Anglia remaneas. Hoc enim totum tuæ committo dispositioni, pro certo sciturus, quod si ad me veneris, et Romam adire volueris, omnia necessaria ad viam de meo tibi honorabiliter et sufficienter inveniam. Teste G. . . . Clerico apud S. Macharium in Gasconia.

## EPISTOLA CCCCXCIV.—EJUSDEM AD ABBATES CISTERCIENSES.

*Henricus rex Angliæ et dux Norm. et Aquit. et Com. Andeg. Viris Ven. abbati Cisterciensi et omnibus abbatibus Cisterciensis ordinis, qui ad capitulum Cisterciensem conveniunt, salutem et sinceræ dilectionis affectum.*

De vestra sinceritate et religione plenius confidens, et constantius præsumens, universitati vestræ devote supplico, humiliter petens, quatenus mei et hæredum meorum memoriam habeatis, nec non et fidelium meorum, quatenus precibus vestris propensius mihi inclinetur divina clementia, nobisque miserationem ejus propitiam facere studeatis, ut cum pace solida et continua nos dirigat, et regnum meum et alias terras mihi subditas conservet. Præterea vobis innotescere volo, quod nuncios domini papæ, viros venerabiles, Gratianum domini papæ notarium, et magistrum Vivianum S. Romanæ ecclesiæ advocatum, quos pro negotio archiepiscopi Cantuariensis ad me transmisit, honorifice suscipere, petitionem ejus per eosdem mihi porrectam devote, sicut decuit, audire curavi. Eidem autem petitioni, adhibito consilio archiepiscoporum, episcoporum, et abbatum plurium, benigne et sufficienter respondere cum prædictorum nunciorum consensu studui, sicut vos subscripta docebunt, ut domino papæ omnimodam videar in hoc negotio exhibuisse reverentiam, licet semper juri stare, et quod inter nos jus statueret, subire petiissem a primordiis hujus causæ: et sæpius postulassem, ut a latere domini papæ transmitterentur, qui de ista causa plenius cognoscentes

illam æquitatis fine concluderent. Archiepiscopus Cantuariensis, sicut ad remotiores finium nostrorum partes fama discurrere divulgatum est, sine mea licentia et conscientia exivit ab Anglia, et post exitum ejus me apud religiosos viros crudelitatis notabilem haberi voluit, in me vota principum et clericorum provocans, et odium gentium exterarum. Pro petitione tamen, et reverentia, et amore domini papæ, licet mihi gravissimum esset, et voluntati meæ admodum repugnans, et mihi molestissimum videretur, concedo quod ipse redeat in Angliam, et habeat archiepiscopatum suum cum ea integritate, cum qua illum habuit, quando illum dimisit: et sui similiter sua habeant. Et ipse et sui pacem habeant ad honorem Dei et mei, Salvis dignitatibus regni mei. Quod autem brevius vobis de præsenti negotio, quam solenniter, quibus præsentibus actum sit, ex literis datur intelligi, vobis diligentius et plenius intimabunt venerabiles fratres vestri qui aderant: frater Gaufredus de Altisiodoro, abbas de Mortuo-Mari, abbas de Bellet, abbas de Rievalle, quibus, ut decet, fidem habebitis. Universitati autem vestræ dissuasum esse desidero, ne de cætero tam facilem adhibeatis credulitatem, si quis in perniciem me de me vobis sinistra prædicare et persuadere voluerit. Præterea dilectioni vestræ grates uberes exsolvo, quod ad petitionem meam fratrem Gaufredum mihi misistis. Et nunc iterum diligenter peto, quatenus eundem quam citius mihi remittatis. Necessariam enim mihi ejus intelligo discretionem et prudentiam, ut mihi præsens adsit, et aliquamdiu propinqua mihi ejus sit conversatio. Teste G. archidiacono apud Rurum.

## EPISTOLA CCCCXCV.—EJUSDEM AD ROTRODUM ROTOMAGENSEM.

*Rex Angliæ Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo.*

De vestro, aliorumque fidelium baronum meorum consilio, pacis reformandæ inter me et archiepiscopum Cantuariensem, susceptam formam domino papæ, nunciis et literis meis insinuavi. Ipse, sicut per suas mihi literas significavit, eam cum tenore, quo a vestro prodiit consilio, eique ex parte vestra fuerat significata, suscepit cum gratiarum actione plurima, mandans, monens, supplicans, et suadens attentius, ut illam exequar mediatione vestra et Nivernensis episcopi. Illam itaque vobis mediantibus plene et libenter complebo, nullatenus declinaturus formam vestro consilio propositam, teste Ricardo de Luci, apud Westmonasterium.

## EPISTOLA CCCCXCVI.—EJUSDEM DE PACE REDDITA CANTUARIENSI.

Pro amore Dei et domini papæ, pro salute nostra et hæredum meorum, remitto Cantuariensi archiepiscopo et suis qui cum eo et pro eo exulant, iram meam et offensam, et eidem remitto omnes querelas præcedentes si quas habebam adversus eum, et concedo ei et suis veram pacem et firmam securitatem de me et meis, et reddo ei ecclesiam Cantuariensem, in ea plenitudine in qua eam habuit, quum factus est archiepiscopus, et omnes possessiones, quas habuit et tenuit ecclesia et ipse, ad tenendum et habendum ita libere et honorifice, sicut melius et honorificen-

tius eas habuerunt et tenuerunt ipse et sui, et omnes ecclesias et præbendas ad archiepiscopatum pertinentes, quæ cœperunt vacare, postquam ipse Cantuariensis exivit de terra, ut faciat de iis sicut de suis, prout ei placuerit, reddo ei similiter, salvo honore regni mei.

## EPISTOLA CCCCXCVII.—EJUSDEM AD FILIUM SUUM.

*Henricus rex Angliæ regi filio suo salutem.*

Sciatis quod Thomas Cantuariensis archiepiscopus pacem mecum fecit ad voluntatem meam. Et ideo præcipio quod ipse et omnes sui pacem habeant; et faciatis habere ipsi archiepiscopo, et omnibus suis, qui pro eo exierunt ab Anglia res suas bene et in pace, et honorifice sicut habuerunt tribus mensibus antequam ipse archiepiscopus exiret ab Anglia, et faciatis venire coram vobis de melioribus et antiquioribus militibus de honore de Saltwude, et eorum sacramento faciatis recognosci quid ibi habentur de feudo archiepiscopatus Cantuariensis, et quod recognitum fuerit de feudo ejus esse, ipsi archiepiscopo habere faciatis. Teste Rotrodo archiepiscopo Rotomagensi, apud Chinum.

## EPISTOLA CCCCXCVIII.—EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Henricus rex Angliæ.*

Sciatis quod obviam vobis Rothomagum venire

non potui ad terminum, quem prælocuti fuimus inter nos, quia significatum mihi fuit ab amicis meis Franciæ, regem Francorum præparare se ad eundum in Alverniam super homines meos et ad male faciendum ipsis et terræ meæ. Ipsi autem homines Alverniæ idem mihi significaverunt, rogantes, ut eis succurrerem. Quapropter ad terminum quem statuimus inter nos ad vos Rothomagum venire non potui. Sed mitto vobis Joannem decanum Saresberiensem, familiarem clericum meum, vobiscum in Angliam iturum, per quem significo Henrico regi Anglorum filio meo, ut bene, et in pace, et honorifice habeatis omnes res vestras: qui etiam emendari faciat, si quid minus actum est, quam oportuerit, de his quæ ad vos spectant. Et quoniam mihi et filio meo plura referuntur de mora vestra quam facitis, quæ forsitan vera non sunt, vobis, ut credo expediret, ne ire in Angliam diutius differretis. Teste rege ipso apud Lokchas.

## EPISTOLA CCCCXCIX.—MATILDIS IMPERATRICIS AD THOMAM CANT.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Matildis imperatrix.*

MANDAVIT mihi dominus papa, et in remissionem peccatorum meorum injunxit, quatenus de pace et concordia inter filium meum regem et vos reformanda intromitterem, et vos ipsum eidem reconciliari satagerem. Inde etiam, sicut scitis, me requisistis. Unde majore affectione tam pro honore Dei, quam pro honore sanctæ ecclesiæ rem istam incipere, et tractare curavi. Sed multum grave videtur regi, et baronibus suis, atque consilio, sicut vos dilexit,

et honoravit, atque dominum totius regni sui, et omnium terrarum suarum constituit, et in majorem tandem honorem, quem habebat in tota terra sua, vos sublimavit, ut de cætero vobis securius debeat credere, præcipue cum asserant, quod totum suum regnum, quantum potuistis, adversus eum turbastis, nec remansit in vobis, quin ad eum exhæredandum pro viribus intenderitis. Eapropter mitto vobis fidelem et familiarem nostrum Laurentium archidiaconum, ut per eum sciam voluntatem vestram super his omnibus, et cujusmodi animum vos habetis erga filium meum, et qualiter vos continere volueritis, si contigerit, quod petitionem meam, et precem de vobis ad plenum exaudire voluerit. Unum quoque vobis veraciter dico, quia nisi per humilitatem magnam, et moderationem evidentissimam, gratiam regis recuperare non poteritis. Verumtamen quid super hoc facere volueritis, nuncio proprio, et literis vestris mihi significate.

## EPISTOLA D.—OWENI WALLENSIS AD THOMAM CANTUAR.

*Religiosissimo Dei gratia sanctæ Cantuariensis ecclesiæ archiepiscopo Thomæ suo patri spirituali O. Walliarum rex suus spiritualis in Domino filius, debitam ac voluntariam in Christo obedientiam.*

Vestræ, pater mi venerande, discretionis auribus insonuit, quanta sui juris detrimenta post mortem episcopi nostri Mauritii nostra passa fuerit ecclesia. Unde et magno timore perculsi trepidamus, ne, quia nobis incumbit necessitas curam et sollicitudinem hujus ecclesiæ gerendi, Deus nostræ negligentiæ ista imputet. Nostis quoque, quantum nos immeritos

oderit rex Angliæ, ita ut nostro honori et in ecclesiasticis et sæcularibus negotiis pro posse deroget, in quo vestri exilii damnosam sentimus absentiam. Sed quoniam in tali statu non estis, quo super hac re nostræ indigentiæ consulere valeatis, vestram deprecamur obnixe clementiam, quatenus cum sic amodo esse nequeamus, nostrum alibi episcopum ordinandi licentiam tribuatis, tali tamen interveniente conditione, quod sanctæ Cantuariensi ecclesiæ et vobis exhibeat obedientiam, ac si vestræ manus impositione consecratus fuisset. Et bene nostræ petitioni debetis satisfacere, quia non jus aliquod nos cogit vobis subjici, sed voluntas, quæ semper durabit immobilis, nisi in vobis remanserit, quo minus perseveret. Quod si nos de obedientia, si hoc contigerit, suspectos habueritis, securitatem faciemus quam velitis. Et sicut archidiaconus noster David vestra in omnibus præcepta sequitur, sic et nos omnes faciemus. At unum tamen sciatis, quod amplius sic esse non valemus. Voluntatem itaque vestram super his mihi literis vestris renuncietis.

## EPISTOLA DI.—ANONYMI AD ALEXANDRUM PAPAM.

Eram magnificentiæ vestræ quædam cum tranquillitate mentis intimaturus, sed inopinus miserandæ rei eventus intercepit calamum, et propositam tanto domino jocunditatem in lacrimarum materiam commutavit. Ecce enim omni præditus morum et pectoris honestate, magnifici cordis vir ille Thomas Cantuariæ præsul et apostolicæ sedis legatus, hoc voto ad curam pastoralem remearat, ut omnes omnino cogitatus suos in Domino conjectans, quæque secundum

Deum et ad honorem ecclesiæ disponere procuraret, nec quæ sua sed quæ Jesu Christi et fore cognosceret, equitatis libramine ponderaret, et qui stimulis leoninæ feritatis agitatus dicebatur ab æmulis rediisse, columbinæ simplicitatis amator, agnina mansuetudine mitescere liquido probabatur. Hunc in hunc modum mitem et mansuetum gens quædam ferocitate sacrilega, forsitan secta scelerosa, renitentem et volentem ferre se facinorosis obvium in ipsam, proh dolor, individuæ Trinitatis ecclesiam, a clericis suis, qui secum erant, coactum ante altare compulerunt, alloquentes eum in hæc verba, gladiis extractis: Fuge, proditor, ecce mors sæva tibi imminet: quæsito prius propter monachorum multitudinem, qui aderant et clericorum, Ubi est archiepiscopus? Quibus ipse taliter, demisso quidem sed audibili valde sermone, respondit: Ego sum; et tu, O Reginalde, cum complicibus tuis vade retro, quia nescitis quid facitis. Verumtamen si me quæritis occidendum, ne ceteros contingatis. In nomine ejus mortem excipere paratus sum, qui pro me servo suo mori dignatus est et porrectum caput spiculatori porrexit feriundum, qui mox amputata ad modum coronæ cervice confusis sanguine commixtum et cerebro tanquam ad orandum pronus in pavimento corpus, in sinum Abrahæ spiritum collocavit. Ego utique his nequaquam interfui, sed eodem die Cantuariam veni corpus exanime cum singultibus et fletu conspicatus sum, habitudinem vero faciei quantum cruoris labefacto sinebat serenam, et viventis parum ac similem immo ut verum fatear adstantibus quasi conquerens viva voce videbatur audiri, Vindica, Domine, sanguinem servi tui, qui eff. est. Præconsideret igitur provida bonarum mentium et stabilita discretio, quæ tempora tanti sceleris immanitatem commu-

tari: sua enim diei malitia non sufficit: a primitiva enim persequutorum rabie tam horrendum nefas inauditum est perpetrari: fabulis deest solum ut qui locus raptores, fures, homicidas, et quantumlibet sceleratos inconcussa pace tuetur, innoxium virum mitem pacificum ecclesiæ rectorem piaculari flagitio repræsentet. Præsagiat prævisionis vestræ sagax indago, si est dolor, sicut ille, quem hæc furoris mendacia creditur esse paritura. Quippe si dominus rex senior factionem hanc nefariam sua, quod Deus avertat, ratihabitione confirmet: quod enim ex mandato ejus hoc facinorosum opus processerit, nefas est opinari. Verumtamen ratihabitio comparatur mandato, totius Anglicanæ regionis universitas alterutri duorum incommodorum necessitate succumbet: aut enim miserandæ mentis excæcatione sedis apostolicæ disciplinam et devotionem et obedientiam abjurabit aut irregressibiliter dispensatione tantum exulabit. Longe etenim minus malum est proscriptionis incommodo et substantiæ totius tempestate multari, quam post agnitam veritatem ignominiose retrogradari.

## EPISTOLA DII.—LUDOVICI AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Ludovicus rex Franciæ.*

Pro archiepiscopo Cantuariensi sæpius nos rogare dignata est paternitas vestra. Nos vero si preces auctoritatis vestræ, divinæ pietatis intuitu præeunte, abundantius mandamus effectui, conscientia nostra exinde in Domino gloriatur. Sed novissime sermo divulgatus ac celebriter diffusus in regno nostro scandalum generavit. Non est nostrum vos, qui dominus estis, reprehendere: verum quæ ad opinionis vestræ detrimentum spectare credimus, silere

omnino non possumus. Rex Angliæ, utpote inanis gloriæ cupidus, in colloquio, quod simul habuimus, literas vestras patentes, ut dicitur, parti suæ gloriabunde ac satis jactanter ostendit, in quibus os et manus domini Cantuariensis, tam in prædictum regem, quam in totum regnum suum, ac personas de regno, suspendit vestra auctoritas, donec gratiam regis ipse fuerit plenarie consecutus. Quid ad hæc objecta respondere possumus adversæ parti, videlicet imperatori et schismaticis insultantibus nobis, quia partem vestram fovere nec destitimus nec desistimus, in promptu non habemus, nec est facultatis nostræ adinvenire, nisi nos vestra subtilis instruxerit in respondendo discretio. Hoc autem meminisse firmius postulamus, quia precibus nostris, quas sæpe vobis humiliter porreximus, nec intermiscuimus minas, nec vos diffidare præsumpsimus. Quid hæc sibi velint, facile potestis concipere, et hæc ad plenum interpretari vestræ discretionis experientia plenius agnovit. Lateri vestro duo assistunt, in quos rei hujus culpa refunditur. Sed quidquid nos agamus, non est sublimitatis et discretionis vestræ contra scientiam suasu pravo aliquatenus deviare.

## EPISTOLA DIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexandro Dei gratia summo pontifici, Ludovicus eadem gratia Francorum rex, salutem, et debitam reverentiam.*

Ab humanæ pietatis lege recedit filius, qui matrem deturbat, neque Creatoris beneficii reminiscitur, qui sanctæ ecclesiæ illata turpitudine non tristatur. Unde specialius est condolendum, et novitatem doloris excitat inauditæ novitas crudelitatis:

quoniam in sanctum Dei insurgens malignitas, in pupillam Christi gladium infixit, et lucernam Cantuariensis ecclesiæ, non tam crudeliter quam turpiter jugulavit. Excitetur exquisitæ genus justitiæ, denudetur gladius Petri in ultionem Cantuariensis martyris, quia sanguis ejus pro universali clamat ecclesia, non tam sibi, quam universæ ecclesiæ conquerens de vindicta. Et ecce ad tumulum agonistæ, ut revelatum est nobis, divina in miraculis revelatur gratia, et divinitus demonstratur, ubi humanitus requiescit, pro cujus nomine decertavit. Latores vero præsentium patre orbati vestræ pietati seriem indicabunt, et testimonio veritatis aurem mitissimam adhibete, et tam de isto negotio, quam de aliis, ipsis tanquam nobis credite.

## EPISTOLA DIV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Ludovici reg. Fr. ad Alexandrum papam.*

Potestis recolere quia pro domino Cantuariensi nos rogavit sanctitas vestra et gratias egit. Noveritis si in eo non remansisset quod plus honoris et humanitatis ipsi impendere seni parati fuimus et libenter impendissemus et adhuc erga eum in nullo remittitur modo noster animus. Porro sicut pro eo vestras habuimus preces, sanctæ paternitati vestræ propensius supplicamus ut ejus tribulationem et pressuram quam sustinet pro ecclesia Romana, cujus est fidelissimus et vestræ devotissimus personæ, in corde vestro habeatis. Nobis autem notificavit in quantum gratia vestra nunciis suis adfuerit, et pro hoc ipso agimus excellentiæ vestræ pietati uberes gratias: magnæ autem benevolentiæ vinculo erga

archiepiscopum amantissimum filium vestrum devincti pauca vobis pro ipso scribimus, et tamen in paucis satis esse dictum sapienti intelligimus.

## EPISTOLA DV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

*Alexandro papæ Ludovicus rex Franciæ.*

TENEMUS firmiter et recolimus, quod dominum Cantuariensem, virum probatum, pro ecclesia Dei exilium ferentem, nobis per manum tradidistis: et nos eum sicut commendatum vestrum habemus, et non quantum volumus ipsi proficimus, sed libenter et ex devoto corde eum honoramus. Recordamur etiam, quia ipsum in discessu vestro commendavimus vobis, et cum magna precum instantia petebamus, ut eum foveretis, ut eum exulem vestrum misericorditer respiceretis. Sed sicut dicitur, et nostram commendationem et exilium ejus postposuit sollicitudo vestra. Sciatis autem quod nimis turbato animo portaremus ea, quæ dicuntur facta esse, sicut in Normannia, et in Anglia, et etiam in Francia prædicatur, nisi eadem emendare satageret vestra sinceritas. Sciatis etiam quod multi scandalizantur, et in eo quod factum esse dicitur, paternitatem vestram culpare et notare non dubitant. Nos ipsi admodum indignantes miramur, et magis mirabimur, nisi integritas vestra ea, quæ dicuntur, falsa esse ostenderit. Et pro ipsius personæ calamitate tam longa, et pro tollenda infamia ista expediret vobis et curiæ, in brevi quidpiam et super hoc facere ex novo et virili consilio. Loqui prolixius, et edocere sapientiam vestram nobis imputabitur ad præsumptionem, quia in paucis constat satis esse dictum sapienti.

## EPISTOLA DVI.—EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Ludovicus rex Franciæ.*

JAMDIU sanctitati vestræ obtulimus, ut apud nos mansionem faceretis. Id ipsum nunc vobis offerimus ex grandi animo. Et hoc recipere nobis esset ad gaudium magnum. A nobis frequenter non habetis nuncios, quia sumus adhuc in exspectatione: et alias res, et alios rumores vellemus audisse, quibus vos lætificare nobis esset gratissimum. Sed nondum res est secundum desiderium nostrum. Valete.

## EPISTOLA DVII.—EJUSDEM AD MANUELEM IMPERATOREM.

*Manueli Dei gratia illustri et glorioso Romanorum imperatori semper Augusto, venerabili fratri et amico carissimo Ludovicus eadem gratia rex Francorum salutem et ei fideliter et feliciter adhærere qui regna largitur et transfert imperia.*

HONOR quem nobis in Domino peregrinantibus apud vos exhibuistis, Deo auctore a memoria nostra nunquam excidet. Et licet nos maria et interjectorum regnorum interstitia separent, nulla tamen vis meritis vestris debitam nobis excutiet caritatem. Inde est quod de vestra prosperitate lætamur ut nostra et æmulis vestris quod nostris optamus evenire promptum gerentes animum, si Deus opportunitatem dederit, vestram in Domino implere voluntatem et gloriam dilatare; ut autem vos de nostro

et nos de vestro statu faciat certiores: latori præsentium Theobaldo, venerabili priori Crispiacensis ecclesiæ dedimus in mandatis, ut imperialem adeat majestatem et ad thronum celsitudinis vestræ secreta perferat, quæ potius fidei ejus quam literis censuimus imprimenda. Est enim vir literis eruditus, morum sanctitate conspicuus, præclari nominis, et nobis admodum familiaris. Unde præ cæteris qui in ordine suo perfecti habebantur, electus est procurare necessitates ecclesiæ Cluniacensis, quæ non modo monasteriorum regni nostri caput extitit a diebus antiquis, sed in toto orbe Latino monasticæ religionis præ cæteris omnibus obtinuit gloriam. Imperatoriam ergo clementiam imploramus, ut tantum virum condecenter admittat, verba nostra quæ posuimus in ore ejus, audiat diligenter et misericorditer exaudiat preces ejus et respiciat ecclesiæ necessitates.

## EPISTOLA DVIII.—EJUSDEM AD WILLELMUM REGEM SICILIÆ.

*Ludovicus Dei gratia rex Francorum illustri regi Siculorum Willelmo venerabili fratri et amico suo carissimo, salutem et ei jugiter adhærere qui dat salutem regibus.*

Honor, quem nobis magnificus avus vester in obsequio Dei peregrinantibus exhibuit: liberalitas, quam in nos et comperegrinantes exercuit; consolatio multiplex, quam fessis et laborantibus devotus impendit, a memoria nostra recedere nequeunt, sed animum nostrum indesinenter accendunt. Utinam devotio, quam habemus ad vos, possit operis exhibitione clarescere, et effectus meriti conspicuum testimonium reddat affectui promerendi. Gratius enim

esset nunc si opportunitas divinitus aperiretur obsequium vobis rependere, quam fuerit tunc illud a vestris progenitoribus accepisse. Magnique muneris instar erit si decreveritis imperare, quod desiderio nostro præstaret materiam obsequendi. Licet enim nos interjacentium terrarum spatia separent, et obsequiorum vicissitudines intercludant, ferventissimam tamen a pectore nostro nequeunt excludere caritatem, quin prosperis vestris congaudeamus ut nostris: et adversa quoties audiuntur, feramus ut nostra. Proinde quod honori vestro et gloriæ credimus inservire, secure petimus et sincera consulimus caritate sicut preces vestras admittere prompti sumus et similiter expedienti consilio obedire. Nobilis vir Stephanus quem familiaritatis vestræ honore sublimastis, caro et sanguis noster est, et clarissimos proceres regni Francorum cognomine vel affinitate contingit. Qualiter autem ad ignominiam generis et gentis suæ dejectus sit et ejectus, prudentia vestra tanto certius recolit, quanto quæ circa eum gesta sunt, insidiantium fraude, clarius per præsentiam intellexit. Rogamus ergo affectuosius nobilitatem vestram, ut eam ad gloriam nominis vestri et regni Francorum consolationem curetis maturius revocare, eumque restituatis in integrum amoris, familiaritatis, honoris et dignitatis. Ob hanc causam et alias quas scripto non duximus committendas, latorem præsentium Theobaldum venerabilem Crispiacensis ecclesiæ priorem ad excellentiam vestram fiducialiter destinavimus cui in his quæ vobis ex parte nostra dixerit credi postulamus ut nobis. Est enim vir fide plenus, reverendus titulo sanctitatis, literarum eruditione præclarus, nobis admodum familiaris carus et acceptus regno Francorum. Procurat autem necessitates nobilis

ecclesiæ Cluniacensis in Oriente; in quibus eum a vestra sublimitate petimus benignius exaudiri et efficacius promoveri. Gloriam vestram ad honorem suum in longa tempora promoveat et tueatur rex regum et dominantium Dominus.

## EPISTOLA DIX.—A . . . . . REGINÆ FRANCORUM AD ALEX. PAPAM.

*Sanctissimo domino et patri carissimo Alexandro, Dei gratia summo pontifici, humilis et devota filia ejus A . . . . . regina Francorum, salutem, et cum sinceritate cordis devotum obsequium.*

Vobis sicut patri loquar et domino, cujus honorem dominus meus rex, et ego, et totum regnum nostrum desideramus ut proprium: quia vester honor noster est, et confusio vestra, quam Deus avertat, nostra. Qui vos in patrem suscepimus et dominum, et in circuitu nostro frementium regum, et animam vestram quærentium, pro Deo et vobis contempsimus inimicitias. Audite ergo, si placet, filiam vestram, et in eo quod dictura sum, non sexum contemnatis femineum, sed amantis attendatis affectum. Anno præterito gravissimum in ecclesia Gallicana scandalum fecit Joannes de Oxeneford, qui suo perjurio de Romana tam facile triumphavit ecclesia. Secuti sunt eum cardinales, quorum bona opera nondum audita sunt in terra nostra, et utinam mala silentio tegerentur. Unde et scandala multiplicata sunt. Nunc autem per novissimos suos nuncios obtinuit rex Angliæ literas, si tamen adulteratæ non sunt, patentes, quibus statuistis, ut Cantuariensis archiepiscopus, qui jam quadriennio pro justitia exulavit, sententiam ferre non possit in eum, vel in terram ejus, nec gra-

vamen inferre alicui personæ de terra sua, donec in ipsius gratiam restituatur. Nonne, pater, ex his literis habere videtur auctoritatem impune peccandi, et archiepiscopum perpetuo proscribendi? Nam de cætero in arbitrio ejus erit eum recipere in gratiam vel non recipere. Hinc adeo scandalizata est apud nos tota ecclesia, ut magis turbari non possit: quia malum exemplum omnibus principibus datum est. Dominus meus rex, cui archiepiscopum tradidistis, turbatur plurimum, quod inter manus ejus, si tamen in hac sententia perstiteritis, innocens jugulatur. Dolet regnum totum, quod apud vos prævalent hostes nostri. Exspectat adhuc dominus meus rex exitum promissionis vestræ, quam nisi citius viderit adimpleri, quid de Romana ecclesia sperare debeat, edocebitur, et posteri sui. Valete, carissime et sanctissime pater et Cantuariensi archiepiscopo, si placet, subvenite.

## EPISTOLA DX.—FREDERICI IMP. AD HENRICUM REGEM.

*Fredericus Dei gratia Romanus imperator et semper Augustus, dilectissimo amico suo H. illustri Anglorum regi, salutem et indissolubilem intimæ dilectionis affectum.*

QUUM Christus ecclesiam suam quam pretioso sanguine redemit, unicam et indivisam beato Petro præ cæteris apostolis singulari et speciali privilegio gubernandam commiserit, constare videtur quod unus in Romana ecclesia pontifex esse debeat, qui unius Dei et Petri vicarius, unius et universalis ecclesiæ gubernator existat. Unde nos qui unitatem colimus, et omnes unum corpus sumus ecclesiæ, nonne dolere

debemus quod scissa illa tunica inconsutili, unitatis scilicet ecclesiæ, duos apostolicos in Romana ecclesia videmur habere? Defuncto enim Adriano papa in kalendis Septembris, cardinales, qui columnæ immobiles esse videbantur, quibus sancta et catholica inniteretur ecclesia, non quæ Dei sunt, sed sua quærentes, et unitatem ecclesiæ scindentes, duos pontifices elegerunt. Pro tanta namque et tam perniciosa ecclesiæ jactura tota Italica ecclesia conturbatur, et dissensiones schismatis ortæ in capite, jam in inferiora membra defluxissent, et totum corpus ecclesiæ commaculassent, nisi nos consilio et auxilio religiosorum virorum qui spiritu Dei aguntur, tam impudicæ iniquitati, justitiæ rigorem opposuissemus. Ne itaque in tantæ discrimine discordiæ universalis ecclesia possit periclitari, Romanum imperium quod ad remedium tam perniciosi morbi divina clementia providit, universorum saluti debet sollicite providere, et ne tanta mala in ecclesia Dei præmineant, futuris sollerter obviare. Coadunatis etenim in unum omnibus episcopis, tam Italicis quam Teutonicis, cæterisque principibus ac viris religiosis, qui zelum Dei et ecclesiæ habere videbantur, quid facto opus esset, diligenter investigavimus. De decretis pontificum Romanorum, et statutis ecclesiæ veraciter accipientes, quod exorto schismate in Romana ecclesia ex duorum apostolicorum electione ambos vocare, et secundum sententiam et consilium orthodoxorum litem decidere deberemus. Ex consilio itaque omnium qui aderant, episcoporum scilicet, cæterorumque principum curiam solennem, et generalem conventum omnium ecclesiasticorum virorum, in octavis Epiphaniæ Papiæ celebrandum indiximus. Ad quam ambos qui se dicunt pontifices Romanos, omnesque episcopos imperii nostri vocavimus. Sane quum sis unum de principali-

bus ecclesiæ membris, ac sine cujus consilio et auxilio tam arduum tamque necessarium negotium salutarem effectum sortiri nec debet nec potest, si fieri posset, pro reformanda unitate ecclesiæ, etiam tuæ personæ sublimitas insudare deberet. Sed quia hoc jamdiu desiderabile votum nostrum necessariæ causæ præpediunt, dilectionem tuam modis quibus possumus exoratam esse cupimus, quatinus de venerabili collegio episcoporum regni tui et abbatum, aliorumque orthodoxorum quorum sapientia et religione Anglorum præfulget ecclesia, quotquot potes, nobis transmittas, et prædicto sacro conventui interesse facias, ut eorum cæterorumque ecclesiasticorum virorum salubri dictante consilio unitas Romanæ ecclesiæ, Deo mediante, qui facit utraque unum, reformetur, et status ecclesiarum nullo deinceps dissensionum turbine collisus, nostris temporibus incolumis in sua possit tranquillitate permanere. Interim autem, in neutram partem prædictæ scissuræ assensum tuum declines, nec

[*desunt nonnulla*]

rationabiles aliquatenus recipias.

## EPISTOLA DXI.—EJUSDEM AD CUNCTOS POPULOS.

*Fredericus Dei gratia Romanorum imperator et semper Augustus cunctis populis, quos clementiæ nostræ regit imperium.*

Jam dudum innotuisse credimus, qualiter exorta quondam inter ecclesiæ Romanæ cardinales de apostolatu discordia in reges et regna impetu pestifero est diffusa. Pro qua ad optabile bonum pacis revocanda quantos post beatæ memoriæ papæ Victoris electionem et confirmationem Catholicam Papiæ, Me-

diolani, Laone, atque in diversis imperii finibus, in corpore nostro labores, tam nos quam invicti principes nostri pertulerimus, quantas rerum copias zelo justitiæ impenderimus, in extremis quoque mundi partibus jam auditum non dubitamus. Denique beatissimo papa Victore ad paradisi gaudia feliciter assumpto, et in ejus locum ab episcopis et cardinalibus almæ sedis apostolicæ domino Paschali, viro Christianissimo, in præsentia episcoporum et religiosorum Lombardiæ ac Tusciæ, illustris quoque urbis Romæ præfecti ac multorum nobilium Romanorum, catholice substituto, ipsum etiam dominum Paschalem ex ecclesiæ ac principum imperii judicio atque consilio in papam et patrem Catholicum solemniter recepimus, debitoque honore venerari semper intendimus. Proinde obstinata schismaticorum perfidia, mortem viri justi suis successibus aperta fronte adscribens, Sireniis suis blanditiis quorundam fidelium nostrorum animos adeo molita est denuo immutare, ut nisi novis morbis nova maturius remedia objicerentur, pars nostrorum non modica viderentur ex fiducia nostræ lenitatis seducenda. Igitur zelo reformandi decoris domus Dei ardentius accensi, quum regem Francorum, qui nulla nostra culpa præeunte, una cum Rolando, imperii nostri hoste publico, ejusque sequentibus, imperialem nostrum honorem manifeste molitur auferre, post multos nostros admonitus irrevocabilem persensissemus, universis imperii principibus in sancto Pentecoste curiam Wichebuch generalem indiximus. Quorum cœtu celeberrimo ibidem solenniter præsidente, ecclesiæ Dei statum ac domini papæ Paschalis negotium serio ac magnifice duximus roborandum. Invocata igitur devotissime Spiritus Sancti gratia, et universorum qui aderant consilio altius communicato, ad removendam pro parte nos-

tra omnem prorsus ambiguitatem, ipsi nos manu propria super sanctorum reliquias juramentum publice præstitimus, quod Rolandum schismaticum, vel ejus successorem, quem ipsius pars elegerit, in papam nunquam recipiemus, nec ad eum recipiendum unquam alicui assensum præbebimus. Nulli etiam fautorum ejus gratiam nostram unquam reddemus, nisi ab errore viæ suæ ad unitatem ecclesiæ fuerit conversus. Dominum vero papam Paschalem manutenebimus semper et promovebimus, eique tamquam patri catholico et universali pontifici obedientiam, honorem et reverentiam exhibebimus: et ab ipso, ejusque parte, vita comite, nunquam recedemus. Electos quoque, qui sub eo aut ejus successore, quem pars ipsius elegerit, consecrationem receperunt, vel adhuc receperint, honore aut ordinibus suis per ejus obedientiam privari nunquam permittemus. Et hujus absolutionem sacramenti nunquam requiremus, nec oblatam recipiemus. Præterea noster in imperio successor, quem principes universi elegerint, hunc honorem ecclesiæ Dei et imperii, et hanc partem nostram sub eodem juramento tuebitur semper atque tenebit. Idem quoque juramentum archiepiscopi, et episcopi omnes, atque electi qui interfuerunt numero quadraginta, super sancta Dei evangelia propria manu unusquisque sub stola sua præstiterunt, et publice firmaverunt. Nihilominus universi principes sæculares, dux videlicet Saxonum, et Bavero Marchio Albertus senior, Conradus palatinus de Rheno, et Ludovicus Landgravius, et reliqui omnes, super sanctorum reliquias idipsum juraverunt. Repente autem spiritus sanctus mentes omnium adeo unius effecit voluntatis, quod electi omnes in Sabbato quatuor temporum ad laudem Dei, et honorem imperii sacros ordines devotissime sus-

ceperunt. Firmiter quoque a nobis, et ab universis decretum est, ut quicumque supersunt ordinandi, in primis quatuor temporibus similiter exequantur: alioquin dignitatis, ad quam electi sunt, honore, omni remota dilatione, priventur. Ac hæc honorabiles legati illustris amici nostri Henrici, gloriosi Anglorum regis, ad nos ab ipso transmissi, in totius curiæ nostræ præsentia super sanctorum reliquias ex parte regis Angliæ publice juraverunt nobis, quod rex ipse cum toto regno suo in parte nostra fideliter stabit: dominum Paschalem, quem nos tenemus, nobiscum semper tenebit. De Rolando autem schismatico manutenendo nullatenus se de cætero intromittet. Quia vero justitiæ, quam hostes ecclesiæ Dei et nostri, sive ex superbia, sive ex causæ diffidentia devitarunt, nos semper hactenus stare parati, nunc tandem ad insolita sacramenta ex eorum manifesta obstinatione sumus impulsi. A schismaticorum communione omnis homo, omnisque ordo caveat. Furor enim eorum, etsi hactenus aliquo modo visus est venialis, in posterum prorsus erit irremissibilis. Ad perfectum quoque hujus negotii firmamentum ex totius Herbipolensis concilii decreto firmissime præcipimus, ut si quis ad sui mandatum antistitis sacramentum supra scriptum non præstiterit, si clericus sit aut Monachus, ecclesiastico privetur honore ac beneficio; si laicus, allodia et beneficia, quæcumque possidet, nostra ipsi auctoritate a suo judice vel domino prorsus adimantur. Data Wicheburch, calendis Julii.

## EPISTOLA DXII.—EJUSDEM AD STABLAUSENSEM ABBATEM.

*Fredericus imperator Stablaunensi abbati.*

Sicut novit dilectio tua, ad curiam Wicheburch, quam in Pentecostem indiximus, nos una cum principibus universis, tam sæcularibus quam ecclesiasticis, gloriose convenimus. Ubi inter cætera sanctæ ecclesiæ statutum est præcipue de negotio domini Paschalis papæ, quod in cordibus multorum dubium habebatur, communicato universorum consilio, principum videlicet, et omnium clericorum atque laicorum, qui aderant, feliciter et magnifice roboravimus: invocata enim Sancti Spiritus gratia, dominum papam Paschalem, et ejus honorem in hunc modum stabilivimus et confirmavimus, quod nos propria manu nostra super sanctorum reliquias publice juramentum fecimus, quod de cætero Rolandum schismaticum neutiquam pro papa recipiemus. Et si ipse decesserit, ejus successorem, quem pars adversa substituet, similiter nunquam recipiemus. Dominum vero Paschalem papam de cætero, sicut universalem et Catholicum patrem, cum obedientia, et honore, et reverentia habebimus et tenebimus, et ab ipso ac ejus parte nunquam recedemus, quamdiu ipse vivet, et nos vivemus. Si autem ab hac vita nos decedere contigerit, noster successor, quem principes universi substituent, hunc honorem imperii et hanc partem nostram sub eodem juramento tuebitur semper atque tenebit. Hoc idem juramentum omnes archiepiscopi et episcopi nostri, et electi, qui interfuerunt numero quadraginta, super sancta Dei evangelia manu propria unusquisque sub stola sua fecerunt, et publice

firmaverunt. Et ad removendam pro parte nostra omnem ambiguitatem omnes electi, primus Coloniensis, deinde cæteri, sacros ordines in Sabbato quatuor temporum ad laudem et honorem imperii apud Witzeburgh cum omni devotione susceperunt. Similiter universi principes sæculares, dux Saxoniæ, et Albertus marchio senior, et palatinus comes de Rheno, landgravius, et reliqui omnes super sanctorum reliquias publice juraverunt. Honorabiles quoque legati regis Anglici, amici nostri, ab ipso ad nos transmissi, in præsentia totius curiæ nostræ super sanctorum reliquias ex parte regis Anglici et baronum ejus juramentum apud Witzeburgh juraverunt, quod et ipse rex Anglicus cum toto regno suo in parte nostra fideliter stabit, et dominum papam Paschalem, quem nos tenemus, et ipse tenebit, et nostram partem manutenebit. Et de Rolando schismatico, vel ejus parte amplius de cætero se non intromittet. Nos itaque de tua dilectione et fidelitate confidentes, et plurimam fiduciam habentes, mandamus tibi attentius monentes ac præcipientes, ut prædictum juramentum, quod nos propria manu nostra coram principibus juravimus, et ipsi principes juraverunt et firmaverunt, ipse cum omnibus ecclesiæ tuæ fidelibus publice jures et observes, et singulis dominicis diebus et festis in publica missa, sicut edictum est et sancitum a nobis et a principibus, publicam orationem pro domino papa Paschali nominatim et assidue, intus et foris, præcipias recitari.

Edictum quoque est et statutum, ut hæc omnia juramenta infra sex hebdomadas ab omnibus compleantur. Quod si aliquis monachorum, clericorum, laicorum in imperio nostro huic confirmationi et edicto nostro, aliquo modo se opponendo contradixerit, certum sit apud te, quod sicut publicus hostis imperii,

absque omni spe recuperationis, judicatus est et damnatus, et ab omni officio et honore et beneficio destitutus. Literas quidem vocationis tibi transmisimus, et quia secundum prudentiam tuam nobis necessarius valde fuisses, quod literæ nostræ ad te non pervenerint, valde dolemus. Interim in partibus tuis præsentiam nostram præstolaberis: ibi quum viciniores erimus, si quid justitiæ defuerit, per omnia complebimus.

## EPISTOLA DXIII.—REGIS SICIL. AD REGEM ANGLIÆ.

*Regi Angliæ rex Siciliæ.*

In receptione literarum specialissimæ dilectionis vestræ cognovimus, quod quidem sine admiratione maxima proferre non valemus, videlicet quod ordine humanitatis oblito, et naturæ lege soluta insurrexit filius in parentem, in genitorem genitus. Commota sunt viscera ad bellum intestinum, irruerunt ad arma præcordia, et quod novum prodigium est, et nostris temporibus inauditum, caro defervuit in sanguinem, et seipsum quærit sanguis effundere, et quoniam ad tanti furoris impetum compescendum, potentiæ vestræ auxilium loci commoditas non admittit, eo quo possumus caritatis affectu, quem locorum spatia non concludunt, personam et honorem vestrum devotius amplectentes, dolori vestro compatimur, persecutionem vestram moleste ducimus, et quasi propriam reputamus. Confidimus autem et speramus in Domino, cujus judicio regum judicia terminantur, quod non diutius permittet filium vestrum temptari, supra id quod debet, et qui factus est obediens usque ad mortem, ipse in eo filialis lumen

obedientiæ inspirabit, per quod memorabitur quia caro et sanguis vester est, et relictis hostilitatis erroribus agnoscet se filium, redibit ad patrem, naturæ solidabit incommodum, et debitæ dilectionis fœdera ordo pristinus continebit. Valete et gaudete in Domino.

## EPISTOLA DXIV.—PHILIPPI COMITIS FLANDRENSIS AD ALEX. PAPAM.

*Alexandro papæ Philippus comes Flandriæ.*

MULTAS sanctitati vestræ refero gratias, quod pro venerabili viro, et Deo, sicut creditur, amabili, Thoma Cantuariensi archiepiscopo, tam benigno et tam paterno affectu mihi scripsistis. Hinc enim spero, quod contra ecclesiæ inimicos ipsius eritis per omnia adjutor et protector. Unde et ego nunc versa vice paternitati vestræ, quantas valeo, preces porrigo, quatenus jam dictum Cantuariensem, omni gratia, metuve terreno postposito, diligatis et foveatis. Alioquin nobis et universo mundo grande fieret scandalum, et exemplum perniciosum, vestra etiam admodum læderetur opinio. Sed exsurgatis in ira vestra, et inimicos ecclesiæ debellate, et sic erit Deus vobiscum. Et moveat vos, quod jam dictus archiepiscopus, cum adhuc militans sæculo in domibus regum esset nutritus, pastorales tamen sudores non recusavit, immo propter justitiam et Romanæ ecclesiæ fidem exulare ubique prædicatur. Accedit etiam malorum cumulo, quod fratres sui ab ipso divisi sunt, sicut jam undique divulgatur, et pugnam suam instituentes, ipsum jam præ paupertatis angustia in sollicitudine latitantem ad vestram præsentiam appellaverunt. Sed vestrum est, pater sancte, consi-

derare diligenter et attendere, qualis sit appellatio hæc, quæ ob aliud non videtur facta, nisi ut opprimatur justitia, et finem non habeat ecclesiæ pressura. Nos vero omnes, et regni Francorum principes exspectamus et desideramus, ut isti, qui propter honorem Dei et vestri nominis exulat, dignum, prout meruit, tribuatis auxilium, et ecclesiæ inimicos, qui dolis et circumventionibus, minis etiam quærunt justitiam subvertere, et vestram deludere prudentiam, sicut justum est, repellatis. Id etiam affectuose vestræ paternitati supplicamus, ut Cantuariensem ecclesiam intuitu præsentis laboris sui ad pristinas et debitas dignitates reformetis. Valeat sanctitas vestra, pater.

## EPISTOLA DXV.—RANULFI DE TURRI EPIS. AD GILBERTUM.

*Domino Londoniensi Ranulphus de Turri, semel semperque suus, misericordiæ abundare visceribus.*

Quamvis spontanea beneficia incitamenta non exigant, instinctu erga vos caritatis præcipitor piæ petitionis. Venit ad misericordiæ vestræ januam J. filius A. magistri quondam vestri, procuratoris vestri, tutoris vestri, vestri dicam an nostri? Sed ut verius fatear, et vestri dicam et nostri. Venit ille, qui ut ad vos veniat, non modo est invitandus, sed trahendus. Venit, inquam, non voluntate ductus, non voluptate corruptus, sed impetu necessitatis invectus. Onerant enim eum supra modum redituum angustiæ, debitorum paternorum sarcinæ, amicorum raritas, fratrum sororumque pluralitas et reliquæ sarcina parentelæ. Hæreat animo sanctitatis vestræ illa magistri Adæ circa vos curarum gravitas, alimoniæ

fœcunditas, diligentia doctrinæ, specialis impensa benivolentiæ. Quis hodie proprios liberos regit providentius, educat uberius, instruit attentius, diligit ferventius? Sic pœne amor ille modum excessit, ut vos diligeret non quasi excellenter, sed quasi singulariter. Absit ab episcopi pietate tot et tanta talis tantique magistri merita non attendere, et ejus non compati liberis, qui vos aliquando pro filio adoptavit. Det ergo Deus vobis angelum magni consilii, quatinus portitorem præsentium, qua decet honestate suscipiatis, et qua abundatis pietate reficiatis, et qua præminetis potestate promoveatis. Si autem se sanctitas vestra magis ad fratres suos qui minus, imo nihil nisi per ipsum habent, inclinat, confiteor coram Deo, prædicabilius atque salubrius esse ad hujuscemodi inopes respicere, quam quosdam vicatim cibaria quærentes reficere. Cum autem religionis vestræ benignitas se passim ad omnes conetur extendere, his potissimum debet subvenire, qui in bonis vestris aliquid juris videntur habere, qui fodere non norunt, mendicare erubescunt, quibus si supernum quod modicum est subtrahatur auxilium, nullum vivendi relinquit adjutorium. Non præsumo docere sapientiam vestram, sed exhortor caritatem vestram, ad honorificentiam et salutem vestram. Denique pepigit gratia vestra aliquem de alumnis magistri Adæ suscipere, alere, promovere. Quod nondum solutum, rationis dictat ordo solvendum, et misericordia præcipit ad implendum. In his et omnibus repleat cor vestrum Deus spiritu consilii, et fortitudinis, et pietatis. Valete semper in Domino.

## EPISTOLA DXVI.

Super appellationis denunciatione vestræ satis provide et prudentier egistis. Sed dominus rex consultius in hac parte providerat vobis et aliis sua gratia, quum statim postea convenit regem Francorum de conventione facta inter eos fide interposita, quod neuter eorum alterius invasorem in terra sua retineret, aut infestatorem quemcunque reciperet aut manuteneret qui sui domini curiæ stare nollet judicio. Objiciebat enim guerram archiepiscopi Cantuariensis gravissimam et omnimodo inordinatam. Ad hoc itaque tandem ventum est quod propositum est archiepiscopo utrum mallet Galliam exire aut ab excommunicationibus suis temperare et insuper omnes illos absolvere quos excommunicaverat. Præterea impræsentiarum nunciorum literarum abierunt in Franciam dominus Sagiensis et archidiaconus Cantuariensis pro magna utilitate et unitate et pace ecclesiæ Anglorum. Item Raginaldus archidiaconus Saresberiensis in reditu est, peractis omnibus domini regis ad voluntatem suam et suorum, adducens secum duos clericos familiares a latere domini papæ, videlicet Gratianum subdiaconum, nepotem Eugenii papæ, magistrum notariorum, et Vivianum advocatum curiæ Romanæ, ad quid vel qualiter nondum scimus, sed omnia bona speramus, sicut a quibusdam accepimus quod nuper audietis.

EPISTOLA DXVII.— . . . . . . EP. AD GILBERTUM.

*Domino Londoniensi salutem præsentem et futuram.*

Sicut tradit quædam eloquentiæ persona sublimis, ingratus est qui negat se beneficium accepisse, ingratior, qui dissimulat, ingratissimus omnium, qui oblitus est. Ne igitur famæ vestræ nitor egregius ingratitudinis hujus vel illius videatur carbone nigrescere, tangat memoriam vestram illa magistri Adæ circa vos curarum gravitas, doctrinæ profunditas, alimoniæ ubertas, postremo fervens, immo ardens caritas. Hæreat animo vestro quanta cura, quali amplexu, quam speciali privilegio, illa doctoris vestri, procuratoris, tutoris, diligens vigilantia, vos non modo supra familiares, verum supra quoslibet mortales adoptaverit, qualiterque ejus spiritus in vestro ut ita dicam, spiritu quieverit. Tantorum ergo et plurium contemplatione meritorum et mearum interventione precum, J. latorem præsentium gratia vestra eo benevolentiæ respiciat intuitu, quæ vestræ congruat sanctitati, et paternæ respondeat sollicitudini, quatinus filius utilitate sentiat, quod pater labore promeruit. Pater enim ejus cum fati munus impleret, filium reliquit ære alieno gravatum, fratrum numerositate impeditum, redituum angustiis constrictum, et quibusdam aliis nexibus intricatum. Decet ergo dilectissimam religionem vestram, quæ etiam aliorum prævenit merita, hujus devotissimi vestri attendere necessaria, et filio sublimitatis vestræ sinum aperire misericordiæ. Valeat sanctitas vestra in Domino carissima.

## EPISTOLA DXVIII.—R . . . . AD THOMAM CANTUARIENSEM.

*Suo suus, domino servus, Thomæ archiepiscopo Cantuariensi R . . . . quicquid in vita jucundius et saluti conducibilius.*

Quod vobis rarius scripsi non absque delicto arbitror. Peccavi equidem, sed confitenti parcere novit clementia. Minus etenim diligens hactenus extiti in his quæ ad vestræ dispensationis curam pertinere noscuntur. Totius quippe ecclesiæ nostræ dispensatio et sollicitudo vobis incumbit. Vobis namque omnia commissa sunt et universa vestro consilio constituere vel arbitrio immutare, bona in melius promovere et perversa de confusione in ordinem revocare permissum est. Se et sua vestræ dispositioni tradita sancta Dorobernensis gaudet mater ecclesia: quem sibi patrem, pastorem, ducem, cura, sollicitudine, et consideratione ordinata unanimi voluntate præfecit. Interior siquidem et exterior omnium cura imposita vos ad vigilantiam excitat. Grandis honor: onus grave: et cuivis importabile, si non sustentetur divino miseramine. Sollicitudo, ni fallor, multa et labor plurimus incumbit. Vane igitur in his præsumit humana præsumptio, ubi totum perficit divina miseratio. Diligentia igitur plurima opus est: et gravis sarcina plurimorum participatione sublevanda. Quod itaque ab uno minus potest, a multis supportetur. Sed viros discretos et industrios talis impertitio exigit: qui et exteriora prudenter administrare et interioribus zelo Dei armati secundum scientiam præesse vigilanter noverint: qui communia propriis præferentes, non sua sed quæ Jesu

Christi quærentes, discrete sciant, humiliter velint et utiliter possint assignatorum sibi curam gerere: qui non carni obsequentes aut sanguini, maxime domesticis fidei bona noverint providere: qui non ecclesiæ substantiam in propinquorum locupletationem distrahant: qui non panem filiorum canibus mittant, ut domesticos attenuent, dum alienos saginant: quos nimiæ tenacitatis nævus non inficiat, aut prodiga effusio non infamet: qui non in deliciis carnis curam habeant, sed spiritui servire contendant: quos non aut edulio crapula aut vino gravet somnulentia: quibus jocundior sit hymnorum aut psalmorum modulatio quam vel diurna vagatio vel nocturna dormitio: quibus magis cordi sit animarum cura quam corporum: qui et speciosæ Rachel amplexus desiderent et Liam propter fœcunditatem tolerare non recusent: qui contemplationem Mariæ ardenter sitiant et laborantis Marthæ sollicitudinem non omittant: qui alterna se vicissitudine, nunc ad interiora nunc ad exteriora, discrete se habentes, ut cætera se ipsis adjiciantur et primum regnum Dei quærentes, spiritualia carnalibus, divina humanis anteponant. Tales enim oportet episcopum habere ministros, quibus secure ea quæ propter aliarum ecclesiarum sibi etiam commissarum sollicitudinem minus ipse sustinere post onera impertiatur. Sana enim hæc est, ut arbitrior, consultatio, quæ virum honestum et discretum commendat. Succenseat adversus me forsitan alius et dicat, Quid pergis vel Minervam docere vel Apollinis aptare digitos citharæ?

Quid cum principibus tibi vix popularibus apto?
Vix terra dignus quid super astra facis?

Ut ab his cessem laudant; attendam sortem meam consulter et professionis meæ conscius, loqui erubescam. Oppilare os suadent propter monachum, mor-

tui enim, ut aiunt, sumus et nihil omnino nobis cum exteriorum cura qui mundo renuntiavimus. Sit ita ut aiunt. Sed quæso dent mihi aliquem qui in mundo sine mundanis possit vivere. Sunt enim in mundo sed de mundo qui mundo tanquam non utantur utentes, soli Deo in omnibus placere quærunt. Si quis, quod absit, se palliat vivens aliter, videat ipse: mea etenim nil interest. Sed utinam non mordear a conscientia mea. Si quis est gloriosus iste, qui quasi nesciens quid loquatur infrunita fronte obloquitur. Numquid non obsequium præstandum est? Sed quid majus, quid melius, quid utilius obsequium aut honestius præstari poterit quam ut amicitiæ vinculum indissolubile conservetur? Numquid, ut omittam cætera, Domini et episcopi mei periculum mihi parvipendendum? Nonne in quo et ipse periclitatur et ego? Quæ enim navis naufrago gubernatore evasit? Quisve negare audeat etiam maxima minimis interdum posse juvari? Sæpenumero vidimus et audivimus id accidisse. A Domino constitutus Israelitici populi Moyses judex consilio Jethro in omnibus usus est: fessum in itinere Amalechitam puerum David inventum refecit, et eo duce eosdem qui captivas ipsius uxores et prædam abduxerant comprehensos Amalechitas interfecit. Judicium quoque Daniel etiam in Babylone adversus seniores judices qui videbantur regere populum suscepit: et eos condigna pœna exterminavit. Sed quid indignantur minus discreti reprehensores mei? Numquid et hic in ecclesia Christi non licet fieri, in qua ea quæ a sapientibus abscondita sunt, pater cœli et terræ parvulis revelat? Quis spiritum divini consilii fraterna caritate non suscipiat quum fas sit et ab hoste doceri. Non ambigo, non ignoro virum prudentem tanto regimini deputatum, sed nihil nimis vel consilii talis

providentiæ in tantarum rerum administratione unquam legitur fuisse. Sibi ipse sufficit: sed affectus meus volo ei innotescat. Mereri libet. Gratum etenim mihi est si quid ex me in illius usus emanat. Non est: ipse enim noviter ab heri vel nudiustertius nostræ familiaritatis contracta gratia, quæ ab ipsius ætatis pene exordio traxit originem, et quam processu temporis succedentibus sibi invicem meritis usque in hæc tempora conservatam et uberius auctam arbitror. Jocundum mihi et quam maxime gratum quod talem sortitus sum, si talem conservare meruerim. Quod si in aliquo aberravi, ignorantiæ quæso, non malitiæ adscribatur. Scio tamen quod superest mihi adhuc prior affectus et ex dispositione in habitum usus perseverat: licet in ostensione minor fuerit effectus. Duret utinam iste et inviolatus permaneat usque in finem non habiturus incrementi modum. Amo quidem amo, et si parum est, amem oro validius. Stat tamen immotum apud me quod nemo filiorum vestrorum me uberius, jocundius aut dulcius vos diligere queat, parum licet vobis mea dilectio conferre possit, minus utique est quam vellem, sed imperfectum meum omnipotentis Dei miseratio suppleat. Excessi epistolarem in scribendo modum, dum parum mihi est, qua parte licet scheda magis quam lingua vobiscum loqui. Parcat tamen mihi benigna patientia, si hoc unum adjecero ne vel nimis supra modum terreamini vel blanditiis turbamini. Veritatis amatorem sentiat adulator et assentatoris lingua in præsentia vestra obmutescat. Erectus sit vestræ constantiæ status; flecti vel frangi nesciat. Turbabitur forsitan mundus, sed exaltatam procellam sedare ac deprimere potens est Dominus. In manu Domini corda sunt regum quibus vel in misericordia vel in judicio utitur miserator et justus Dominus. State

igitur in fide; viriliter agite; confortamini in Domino et omnia vestra in caritate fiant, et Deus pacis et dilectionis erit et sit vobiscum. Amen.

## EPISTOLA DXIX.

De nobilitatis vestræ gratia certam obtinentes fiduciam, amicos nostros quoties expedit, et maxime quos domino papæ et toti ecclesiæ Dei fideles cognoscimus et devotos, vobis fiducialiter commendamus, proculdubio attendentes, quod tanto nostris debeatis partibus inclinari, quantum apud nos vestræ possent efficere. Proinde venerabilem fratrem nostrum Londoniensem episcopum, quem Romano pontifici et ecclesiæ indubitanter comperimus esse fidelem, serenitati vestræ commendamus attentius, transmissis affectibus admodum exorantes, quatinus ipsius nuncios venientes ad curiam sublimitas vestra benigne recipiat, et eorum petitionibus, quas ex parte memorati ferunt episcopi, amicabiliter cooperari studeat et efficaciter promovere. Si autem aliquid apud curiam domini papæ de prædicto episcopo sinistrum aliquid fuerit intimatum, unde eum credimus esse immunem, vestra curet id ita delere solertia, ut prælibati nuntii a summo pontifice benignius exaudiantur et in iis exhibeatur gratia dirigenti. Vale.

## EPISTOLA DXX.

Venturi sunt, ut dicitur, magister Otho Tusculanus episcopus, et dominus Albertus presbyter cardinalis; et si dominus rex mandato domini stare voluerit, tunc creditur eos venturos in Angliam. Do-

minus Jacinthus transiit ad Hispaniam, functurus ibidem officio legationis. Abbas Clarevallensis fuit Placentiæ prima die Dominica post ascensionem Domini transiturus ad dominum papam, et modum pacis sicut et imperator et rex Francorum concordes effecti sunt domino papæ et curiæ representabit. Nuntii nostri transitum habuerunt prope Romam datis senatoribus viginti libris, et idem nuncii fuerunt Bononiæ in reditu primo die Dominica post ascensionem. Vigorniensis tamen episcopus et Reginaldus archidiaconus non ausi sunt se committere fidei senatorum. Robertus de novo Burgo transiit in Siciliam, visitaturus regem et parentes suos. Præterea sciatis quod dominus rex omnia castella Widomari de Leun subvertit in Britannia, exceptis tribus quæ dominus rex habet in manu sua. Plana terra Widomaro concessa. Quod autem Widomarus occupavit de feudis vicinorum suorum reddet, vel super hoc stabit in judicio coram rege, quod occupavit de feudis hominum suorum reddet, vel eis plenum rectum tenebit in curia sua, si dominus rex præceperit per breve suum. Bituricensis archiepiscopus his diebus rebus est humanis exemptus, in cujus loco substitutus est consensu clerici et populi Meldensis episcopus, scilicet dominus Stephanus frater Adæ quondam Camerarii regis Francorum.

# TABULA EPISTOLARUM ET NOTÆ QUÆDAM BREVES.

---

Quæ in hisce duobus voluminibus continentur epistolæ, partim ipsius sunt Gilberti, partim aliæ quæ ad eandem historiam, scilicet vel ad ipsum Gilbertum vel ad Sanctum Thomam, spectant. At lectori si recte scire velit de iis quæ in his epistolis describuntur, adire necesse est alios istos tomos, qui epistolas Sancti Thomæ, Arnulfi Lexoviensis et Joannis Saresberiensis continent. Cæterum hujus editionis Gilberti Foliot fons et fundamentum est eximius ille codex qui in bibliotheca Bodleiana sub siglo e Mus. 249 continetur, quique circiter 440 epistolas habet; quæ omnes vel in hac editione vel in aliis istis tomis de quibus mentio supra facta est, continentur. Hoc factum est quia scriptoris in singulis collectionibus, non codicis, ratio habita est. Quod iterum atque iterum lectorem monendum duximus, ne editiones nostræ imperfectæ quodammodo censerentur.

Tabula quæ sequitur ordinem epistolarum explicabit.

Literæ et numeri suffixi indicant illæ codices hi ordinem epistolarum quæ in codicibus occurrunt. Codicum ipsorum plenior notitia ad finem epistolarum S. Thomæ invenietur.

Primus numerus, nulla litera præfixa, editionis nostræ ordinem indicat.

$A^1$, $A^2$, cod. MS. Bodl. [Douce 287] in 2 par. div.

B cod. Bodl. secundi [509].

$C^1$, $C^2$, $C^3$, $C^4$, cod. Bodl. tertii [937].

D cod. Bodl. quarti a Caveo donati [e Mus. 249].
E epist. S. Thomæ a Lupo edit.
F epist. J. Saresb. edit. Paris.
G cod. Lambethiani.
H cod. Paris. [5320]
I cod. Paris. secundi, [5372].
K cod. Paris. tertii, [8562] epist. Jo. Sares.
L cod. Paris. quarti, [8625] ejusdem Jo. Sares.
M cod. Mus. Brit. Cott. Claud B. II.
N Arnulfi epp. in coll. S. J. Bap. Ox. serv. O Whartoni Angliæ Sacræ. P Cotton. Vesp. E IV. Q Bouquet, Hist. de France. R Lambeth No. 577. S Bodl. 603. T Stapletoni "Tres Thomæ." U Arundel. 27. V cod. C.C.C. Cant. W cod. Coll. Trin. Cant. 5 tomis. X cod. Bodl. 868. Y Arund. 219. Z cod. Reg. 2. D xxxii. AA Vesp. E, x. BB Vitel. C, xii. CC Reg. 2 E, vii.

Literas vo. dir. dom. Land, 19 D. 19*.
Literas dil. ves. sus., quæ 201. D 368.
Literas dig. ves. dil. pat. dom. Sa. 37. D 38.
Literas s. v. s. c. v. ad. 445. $C^4$ 20. E 2,5. G 308. H 122. M. 2,7.
Lites amic. fi. so. tu. de. 187. D 382.
Loquitur s. i. d. A. f. an. 459. $C^2$ 76. E 1,89. I 21. M 1, 86.
Lux, dom. post ten. gra. ill. 158. D 297.
Magna qua. secur. ben. ves. 217. D 349.
Mandamus v. q. e. C. f. re. i. t. 334. $C^3$ 327. E 5,95. G 362.
Mandastis no. ob. qu. abb. 141. D 322.
Mandatum ves. pa. in Ch. 174 $A^2$ 7. $C^3$ 97. D 147. E 1,38. G 105. I 46. M 1, 34.
Mandatum do. p. do. nu. a. q. 271. $A^2$ 20. D 353.
Mandavit mi. dom. m. rex. 138. $C^3$ 35. D 319. G 41.
Mandavit m. d. p. et in r. p. m. in. 499. B 35. E 2,42.
Meminimus n. ex. p. t. q. h. s. s. 369. D 229.
Memor. tu. dil. et ben. pet. 12. D 13.
Mentis ves. tan. ins. vir. 147. D 144.
Miramur mul. q. d. s. P. de ec. 475. P f. 203°.
Mittimus ad v. do. fa. cl. nos. ma. H. u. 277. $A^2$ 54. $C^4$ 38. D 386. E 3,46. G 283. I 160.
Moneo te, fili car. ed. et pl. 29. D 29.
Moris so. es. pru. e. in n. d. 250. D 327.
Moris es. so. am. ut r. di. 294. D 282*.
Movet nos aliq. er. vos. 32. D 32.
Multas s. v. r. g., q. p. 514. $C^4$ 28. E 3,96. G 318.
Multiplicem no. et dif. la. 194. $A^2$ 18. D 447.
Multis cur. opp. one. qu. 209. $A^2$ 55. D 389.
Multorum pre. com. bene. v. 208. D 279.
Necessitati, dil. pa. in Do. 18 et 98. D 19 et 317.
Ne in d. v. q. g. et u. 385. $C^2$ 218. E 5, 89. I 232.
Ne tuæ, dom., juss. va. mi. 212. CC.

De ordine chronologico, quo hæ epistolæ legi debent, vide ad finem Epp. S. Thomæ Vol. II.

In Vol. I. p. x, l. 5 lege [e Mus. 249].

In tabula epistolarum vol. I. p. xxi. ep. 145 pro 'Theobaldi' lege T[homæ].

vol. I. p. 11, ep. v, l. 1, lege Fidelis Dominus.

p. 48, ep. xxxiii lege *Roberto sanctæ sedis*.

p. 50, ep. xxxiv pro *frater J.* lege *frater G. d. ab.*

p. 51, ep. xxxv lege *Guar. priori.*

p. 52, ep. xxxvi lege *Dei gratia pontifici Eugenio.*

EXPLICIT GILBERTUS FOLIOT.

OXONII:
EXCUDEBAT I. SHRIMPTON.